

محیط حسن

آماره

۹۱۵۵

لا اله الا الله محمد رسول الله
صانق الوعد الامين
بعضف قلب الرج محمد الصادق
الرشيد

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله وحده
والصلاة والسلام
على من لا نبي بعده
﴿

کستان شرحی
سروری

۴۱۰۵

و قد سلطان الادب والارث وحملد احسان الحسب السجاء لهدى
علم الاعداء الفهر علم الادب وفارم مقام البصره و علمهم علم سلطان
اس سلطان اسطى ابو الفصح والمعارى محمود حسان السلطان صفي حان
طه اند سلطان و اما في العالمين ربنا و اما الفهر السجاء
و دعا لي رضى طاهر المعصومين الحسين السرخس المحرمين
عقوله

در تمام بلاد
زبان فارسی
نویسند

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل من علماء البيان والمعاني والشكره الذي صيرني من مغايب

الحمد لله الذي جعل من علماء البيان والمعاني والشكره الذي صيرني من مغايب
الابكار العوائق والصلوة على رسول محمد افصح الانام وعلى آله الكرام واصفا
العظام **وبعد** فان العبد المتوسل الى رحمة الملك الغدير بعد رتقبه
في شكر نعمه شريفي الفقيه كان منقطعاً عن الناس ومعرضاً عن الاستكثار في دعاه
الى اخذ منه بالامر السلطاني والقائد الوارد بالكتاب الخاقاني افضل آل عفاة
صاحب العلم والعرفان السلطان ابن السلطان السلطان مصطفى بن
بن السلطان سليمان اجري الله بنا بيع احسانهما في روضة الجنان كالانوار
الجارية في رستان الجنان وكان طبعه الشريف شاملاً على جميع العلوم والمعارف
واغلب ميله مصر وفاق الى اللطائف الطرائف ولما كان كتاب كلستان مشتملاً
على حكايات غريبة وعظائم عجيبه واشعار شريفة وايثار لطيفة بحيث يحتاج
اكثر مواضع الى الشرح والبيان ويفتقر من جهة اللفظ والمعنى الى البيان
وقد شرح بعض المواضع غافلاً عن اللغة الفارسية والاصطلاحات وذا اهل المعاني
المادة والنكات بل اضاع في مواضع كثيرة وضل في طريق يسيرة ثم قدم شرحها
كافياً ويعتبه بياناً وافياً وجعلته على اللغة العربية لطلب الطلاب فشرع فيه
بعون الله منهم الصواب فاعلم ان المصنف اسكنه الله تعالى روضة الجنة وبستانها
بعد ذكر التسمية لفظاً سلك طريقة العمل بالحديث في التمجيد معنى لان حقيقة الحمد عند

المحمدي

الحمد لله الذي جعل من علماء البيان والمعاني والشكره الذي صيرني من مغايب

الحمد لله الذي جعل من علماء البيان والمعاني والشكره الذي صيرني من مغايب

سند ولوقال من خدام غيرهم في وجه المزاج يريد به من فوه آيم كيف
حوت المهديين في الفاظ يكون الكفر فيها متفقاً عليه اوربا

المحققين اظهار الصفات الكمالية دون القول المخصوص فقال منت اي الامتنان
وتعداد النعمه خد اي را اي الله تع ان يعد علينا نعم الكثيره وهذا القول الخ
منه بانه عرف حق النعم واستحقاقه بانه حقيق بان يمن علينا لا اخبار بانه يمن علينا
منه عليه ان المذموم من تفرج لا من تنيب وقيل انه من العباد فيجب لاني اقول
واعلم ان لفظ خد اي علم خاص لم تع لا يسوع اطلاقاً على غيره الا ان يراد للمعنى
التركيبى وهو بالتركيب كند وكلمه وهذا حاصل معنى قولهم بقتضيه ذاته وجوده
امد بر من كمن رسول كنعن نور وكن من خدام اوركب بشي نحو خان خد اي **بيت**
خان خد اي كودر برج كبود تران بكشاي وبكشاي كمد في مديم در نفس وان لفظ راعلا
للمفعول وقد يستعمل بمعنى اللام لجارة اي للتخصيص قد يستعمل للقسم وقد
يكون زائدة عز وجل الظاهر ان الضمير صفتان للفظ خد اي بحسب المعنى
كه طاعتش الشين راجع منها ضمير غائب راجع اليه تع لان الشين الساكنة في الفارسيه
لها معنيان الاول انها ضمير غائب اذا اتصلت بآخر الهم تغيد معنى المضاف اليه
كما في قوله طاعتش واذا اتصلت بآخر الفعل تغيد معنى المفعول به كزيدش وكذا
اذا اتصلت بآخر الروابط نحو اكرش وقد يفتح قبل هذه الشين وقد يكتسب وقد
يسكن الضرورة الشعر او لكونه الفا والثاني علامه اسم المصدر نحو دانش معنى
دانستي موجب بنت كما قال رسول الله عليه السلام حكاية عن ربه لا يزال عبدي
يتقرب اليه بالنوافل حتى اجته الحديث وبكر اندكش الشين كذا في الباء الملقوه
في اللغة الفارسيه فتكون للاختصاص والمصاحبه والقسم والطفه والسببه
وقد تكون زائدة وهذا زائدة لتحسين اللفظ فالمعنى انذر شكر خد اي وزيدتمت

الحمد لله الذي جعل من علماء البيان والمعاني والشكره الذي صيرني من مغايب

الحمد لله الذي جعل من علماء البيان والمعاني والشكره الذي صيرني من مغايب

الحمد لله الذي جعل من علماء البيان والمعاني والشكره الذي صيرني من مغايب

الحمد لله الذي جعل من علماء البيان والمعاني والشكره الذي صيرني من مغايب

الحمد لله الذي جعل من علماء البيان والمعاني والشكره الذي صيرني من مغايب

الحمد لله الذي جعل من علماء البيان والمعاني والشكره الذي صيرني من مغايب

انكرو

३३

[illegible]

يليق بكسر ياءه كس ننوا ان اي لا يعذر احدكم بجاي آورد لفظ جاي اسم
 خاص بمعنى الموضع كما ان لفظ زمين اسم عام كالارض فيسئل في الترجمة **قطعه**
 قوله ايم اول يك كسر بيله الكسني عذري خدادركنه كاتوره. **بوجه خدادند**
 قولني فتنق قول اوله يرينه كاتورم. **باران رحمتي حسابش** بالاضافة
 في اللفظين والمضاف بكسر في اللغة الفارسية هم را رسیده اسم مفعول
 من رسيدن وخوان نعمتي در يغش والاضافة كما في فريته واللفظ
 خون بمعنى الدم وخوان بمعنى السفرة يفرق في الكتابة والتلفظ اما في الكتابة
 فلات الالف لا تكتب بعد الواو في الاول دون الثاني واما في التلفظ فلان
 الاول يقرأ بالضم المعلوم اي الصريحة والثاني يقرأ بالفتحة المجهولة الغير
 اي يقرأ بين الضمة والفتحة **جامخفف** من جاي كسبه اسم مفعول كسبه
 برده ناموس بند كان كل لفظ في اخره هاء نحو بنده وخواجه اذا جمع اتي
 بالكاف الفارسي والالف والنون ويجذف الهاء في الكتابة نحو بندكان وخواجه
 كناه فاحش الباء للتسبيح وكل سوء جاوز الحد فهو فاحش **ندرد** مضارع
 من دریدن وقد يقرأ بهذا تشديد الراء وكنا نرد وهذا من نظرات اهل
 الفرس كما يقال اميد تشديد الميم ووظيفه روزي بالياء الاصلية بمعنى
 الرزق والاضافة لفظ وظيفه اليه بيانية بخطاي منك بفتح الكاف المخففة
 بسبب المعصية المهيمة نرد مضارع من ريدن واعلم ان النون المفتوحة حرف
 نفي تدخل اول الكلمة واذا قصد به نفي الحكم تكتب متصلا نحو نبرد وندرد والالتفات
 بالهاء نحو ريدند نبرد ونرد وقد تلحق باخر هذه النون الف ويقال ناء والفرق بينه

نون و نون و نون
 نون و نون و نون

نون و نون و نون
 نون و نون و نون

نون و نون و نون
 نون و نون و نون

نون و نون و نون
 نون و نون و نون

نون و نون و نون
 نون و نون و نون

وبين التباين انه يقصد بالاول نفي التوضيف وهذا يقصد بتوضيف النفي و
 لهذا يجعل اسماء المصادر مصطلاحات بحيث يدخلها الياء المصدرية نحو **بيت**
 بود مرده وركس كه نادان بود كه نادان شي مردن جان بود. وقد تلحق باخر
 هذه النون ياء وهي بكسر نحوني وقد تلحق باخره رابط نحو نيسب بخلاف الالف
 من لفظ است **قطعه** اي حرف ندا كيري منادي او المنادي محذوف وهذا
 صفة والياء للخطاب كه از فرانه غيب رهون كبر بفتح الكاف الفارسي
 وسكون الباء العربي بمعنى الكافر مطلقا والمراد هنا غير النصاري لمقابل قوله
 و ترسانه نصاري وظيفه خور وصف تركيبي ولفظ خور هنا بقرائة **بفتح الخاء**
 للقافية **داري** بياء الخطاب من داشن ولا يراد معناه اللغوي دوستار
 اي دوستان را كجا كني بياء الخطاب محروم مفعول كني نوكه بادشمان **بفتح الشين**
 نظر **داري** وهو كالاول لا يراد معناه اللغوي والمعنى لك نظر الى اعدائك
 وقيل في الترجمة **قطعه** اي كيري كه غيب غريبنكدي كبر و ترسان وظيفه خور قللك
 دوستاري قلده ابد من محروم من كه دشمناره نظر قللك **فرانش** باد صبارا
 هذا من قبيل اضافة المشبهة الى المشبهة مثل طين الماء كفت اسم مفعول من
 كفتن والقائل هو الله تعالى واعلم ان اشتقاق اسم المفعول بزيادة الهاء الغير
 الملفوظة في آخر المضاف بعد فتح المفرد نحو كفته وكرده و بزيادة لفظ كان ايضا
 للجمع نحو كردكان تا فرشي زهردين كناية عن لظف و ات فاة الياء والنون
 اداة النسبة اذا اتسللتا الى آخر الاسم وقد يدخل معها الكاف العجمي
 نحو غلگين وغلگين بكسر وبالكاف الفارسي فاعلم ضمير فرانش باد صبارا واعلم

نون و نون و نون
 نون و نون و نون

نون و نون و نون
 نون و نون و نون

نون و نون و نون
 نون و نون و نون

نون و نون و نون
 نون و نون و نون

و اعلم ان المضارع يحمل الظاهر ولا استقبال كالعربي لكن بدخول الباء يختص
 بالاستقبال كما في قوله بكسرة و بدخول كلمة يختص بالحال و دايه ابرهاري
 بيا النسبة و هي اصل في العربي و مستعملة في الفارسي و الاضافة كالتالي
 فموده و الاخر هو الله نوح ثابت بتقديم الباء على النون جمع بنت نيات را
 على عكس ما تقدم در ممد زمين پيرورد فاعلم ضمير دايه ابرهاري قد خزان را
 جمع درخت و هو الشجر مادام ثابت في الارض فاذا قطع يقال له جوب بالباء التثنية
 بجمعته روزي بالياء المصدر ربي هذا بناء على عادة الملوك فانهم يعطون
 الامراء في البسة قباي سبزو ربي هذه الاضافة مثل ما قد در بر كرده
 و الفاعل هو الله تعالى و اعلم ان لفظ بر يطلق على معان احدها بمعنى على و هو المراد
 والثاني بمعنى الصدر و الثالث بمعنى الثمر و الرابع اقر من بر دن و لا تسمى هذه
 النصب السادس بمعنى الصفه اذا ركب نحو دبر و السابع بمعنى عند و قد يستعمل
 زائد الخمسين اللفظ و اطفال جمع طفل شاح را و الاضافة كما مر بقدم
 مصدر عا و زن الدخول من قدم من سفره موسم كل بضم الكاف العجي و
 بعض النسخ وقع لفظ ربيع مكان كل كلاءه شكوفه كالاول في الاضافة بر سر
 نهاده و الواضع هو الله تعالى و عصارة بالضم ما سأل من العصر نايي
 بمعنى القصب مطلقا و المراد منها قصب السكر و قد وجد في بعض النسخ نايي بالياء
 فالياء الاخيرة للوحدة النوعية و قيل المراد من قوله ناي ما يقال بالفارسية
 ناي كلواي عصارة قصبه حلقوم الفحل هذا و الملاحق ناي على حلقوم الفحل عما
 لا يقبله الطبع السليم و روايت ناي لم تسمع من الاهل في بقدر رثن الضمير

و اعلم ان المضارع يحمل الظاهر ولا استقبال كالعربي لكن بدخول الباء يختص
 بالاستقبال كما في قوله بكسرة و بدخول كلمة يختص بالحال و دايه ابرهاري
 بيا النسبة و هي اصل في العربي و مستعملة في الفارسي و الاضافة كالتالي
 فموده و الاخر هو الله نوح ثابت بتقديم الباء على النون جمع بنت نيات را
 على عكس ما تقدم در ممد زمين پيرورد فاعلم ضمير دايه ابرهاري قد خزان را
 جمع درخت و هو الشجر مادام ثابت في الارض فاذا قطع يقال له جوب بالباء التثنية
 بجمعته روزي بالياء المصدر ربي هذا بناء على عادة الملوك فانهم يعطون
 الامراء في البسة قباي سبزو ربي هذه الاضافة مثل ما قد در بر كرده
 و الفاعل هو الله تعالى و اعلم ان لفظ بر يطلق على معان احدها بمعنى على و هو المراد
 والثاني بمعنى الصدر و الثالث بمعنى الثمر و الرابع اقر من بر دن و لا تسمى هذه
 النصب السادس بمعنى الصفه اذا ركب نحو دبر و السابع بمعنى عند و قد يستعمل
 زائد الخمسين اللفظ و اطفال جمع طفل شاح را و الاضافة كما مر بقدم

الى الله تعالى

الى الله تعالى شهد براد به السكر على الاول و العسل على الاخر فابق من غاف
 على اقرانه اذا اعلاهم بالشرف شده اسم مفعول من شدن و هو بمعنى العيرة
 اي الانتقال من حال الى حال كما ان يكون بمعنى الكينونة و قد يستعمل احدهما
 مكان الآخر كما يستعمل كل واحد من كان و صار بمعنى الآخر في لغة العرب و قد يكون
 شدن بمعنى رفتن و تزايد الواو في مستقبل المعانيها نحو شود و شود و عظم
 و المعنى بالتركي خراجك ديك بتريش الضمير كالاول نخل شجرة التمر باسن عالي كثر
 اسم مفعول من كشتن بفتح الكاف الفارسي و بمعنى الرجوع اما من الطريق او من
 حال الى حال و المراد منها هو الله و لا يستعمل بمعنى الكينونة **قطعه** ابرو بادوم
 و خورشيد و فلک اي كلهم در كارند اي يعملون بما امر و ايم تا نونا بيا الوحدة
 بكف آري اي تكسب و بغفلت بخوري بل تشكر كما ورد في الخبر خلفت الاشياء و اكلت
 و خلقتك للجليه هم اي الجمع انه هرتو لاجلك سر كشتن و صف تركيبي بمعنى المتخبر
 و فرمان بردان اي مطيع شرط انضاف بناشد مضارع منفعة من با شدن كه تو
 فرمان بيري بغفتين و قيل في الترجمة **قطعه** فلک و اي و كشتن بيل و بولت
 اسنده بولر تا كره انك انك غفلت بيل بوقيت سن قوحي امرنه با فرمان در و بوري
 و ترجمه شرط انضاف اوله بي بوري غي ديت سن و لما فرغ المص من التمجيد الذي
 اشار اليه بقوله منت خدا ابراما حققناه قصه النصيلة فاوردناها في صدر روايت
 الحديث فقال در خبر است و هذا خبر مقدم لمبتداء و اخره و قوله كه كي اي
 هذه القضية وردت في الحديث از سر و بفتح السين و الواو و هو رثن القوم
 و رئيسهم كايان الظاهر انها جارية على موصوف مؤنث و هو مصدر رمحي

و اعلم ان المضارع يحمل الظاهر ولا استقبال كالعربي لكن بدخول الباء يختص

و اعلم ان المضارع يحمل الظاهر ولا استقبال كالعربي لكن بدخول الباء يختص

موجودات كالكائنات ورحمت عالميان بفتح اللام وكسر الميم جمع عالم والمخوف والآخرة
 زائدة للجمع والقاعدة في اخذ جمع الاسم في الفارسي هي ان الاسم لا يخلو اما
 ان يكون مما له حيوة لا فالاول جمع بالالف والنون نحو خويان واسبان ومرغان
 وبالباء قبلهما ان كان آخره باء ساكنة نحو عالمان وادميان وان كان في آخره
 هاء يتوسل بالكاف نحو جويندكان وبندكان واما الكسرة فيخرج بالها نحو اسمائها
 وزمنها ونسكها وسالها وان كان للمادة مائة غم او جند وانقضاء الجمع بالواو
 نحو درخان ودرختها ولها ولبان وشبان وشبها وروزها وروزان وروزه
 وصفوة على وزن رحمة ادميان اي خالصهم وتمت دور زمان اي بدتهم
 الزمان لذلاني بعده محمد مصطفی عليه الصلوة والسلام رزقنا الله شفاعة
 يوم القيام **شعر** شفيع صاحب الشفاعة مطاع بطاع به بنى من النبوة
 والنبوة اي ما ارتفع من الارض فاللبنى استقى منه لانه شرف على سائر الملوك
 كريم وهو ضد اللين **بسم** ايا من القاسمة بالفتح وهو الحسن اي حسن او
 من القسم مصدر قسمت الشيء في فعل بمعنى الفاعل اي هو قاسم للعلوم
 في الدنيا كما قال عليه السلام من يرد الله به خيرا يفكره في الدين فانا انما قاسم
 والله يعطي **بسم** اي عظيم القدر لان النبي عليه السلام لم يكن ذا جنه عظيم **بسم**
 كثير التسم **بسم** من التسم اي معلم بمهر النبوة في ظهره **بسم** ديوار امت را
 اي لا ينهدم كدارد چون نواي مثلك **شيبان** اي المسند جه بآل بالباء العربية
 بمعنى المبالة از موج بحر الظاهر ان تسكن الراء الزاوي لمي كنه بالشد في **شيبان**
 ملاح والفراء على صورة الجمع اعني بحر ان را غير مقبول عند المتبحرين وقبل

في الجمع بالواو

في الجمع بالواو

في الجمع بالواو

في الجمع بالواو

في الجمع بالواو

في الجمع بالواو

في الجمع **بسم** ديوار امت غم حسن اك **شيبان** كنه نور قوبه جند
 كنه اولانوح **شيبان** **شعر** بلغ اي وصل النبي عليه السلام بالعلاب الضم
 والفتح الرفع والشرف بكماله الباء سببية متعلقة ببلغ والضمير راجع الى
 النبي عليه السلام كشف الذجا اي الظلمة بكماله **شيبان** فاعل حسنت
 مضاف الى خصال جمع **خصله** وهي تستعمل في الافعال الغريزية صلواتها
 حاضره عليه صلواتها وآله عطف على الضمير المجرور في قوله عليه من غير عادة الجار
 وهو غير سديد عند البصريين فالظاهر انه لضرورة الشعر منا والجار مقدر على
 ان يكون على مذهب الكوفيين وقيل في الترجمة **نظم** يستدعي علانية كالي
 وكلون احدى جمالي ابله حسن **شعر** جميع خصالك ويراك اصولك ايلي
 كنه يكي از بندكان كنه كار بفتح الكاف العربي وقد تكتب الكاف متصلة بالهاء
 بريشه روزگار لتفرق اوقاته بالصرف الى انواع المعاصي **دست**
 انابت اي الرجوع الى الله تعالى بقلوبهم واينبوا الي ربكم باميد اجابت
 ايمان بقلوبهم لا تقنطوا من رحمة الله بذكر كاه حتى جعل وعلا برداردي
 برفع يده اليه ايند بعن خدائي تعابروي نظر نكند اي لا ينظر اليه بعين الزور
 بازش الضمير راجع الى قوله يكي يعني ان ذلك العبد مرة اخرى بخواند اي
 يدعو ويطلب المغفرة باز اعراض كند يعني ايزد نع بازش ذلك العبد
 بتضرع وزاري بخواند وقد ورد في الخبر ان ربكم حتى كريم يستجيب من عبده
 اذا رفع اليه يديه ان يرد مما صفر احق سبحانه وكما كويد اي يقول ملائكته
 يا ملائكتي قد استجبت من عبدي وليس له رب غيري فقد غفرت له الجباه

ان كان لفظ العلاب لفظ الدجا
 مكتوبين بالافلا شك ان المعنى
 ما ذكر على ما صرح به مختار الصحاح
 في باب الواو وهو المسموع من
 الاساندة وان كانا مكتوبين
 بالياء على ما وجدنا في اكثر النسخ
 فالتكثير المذكور ان كان على
 معنى فالتكثير المذكور ايضا وان كان

صحيحا فاللام الحسن فالتكثير المذكور ايضا
 وان كانا مكتوبين بالياء على ما وجدنا في اكثر النسخ
 فالتكثير المذكور ان كان على
 معنى فالتكثير المذكور ايضا وان كان

صحيحا فاللام الحسن فالتكثير المذكور ايضا
 وان كانا مكتوبين بالياء على ما وجدنا في اكثر النسخ
 فالتكثير المذكور ان كان على
 معنى فالتكثير المذكور ايضا وان كان

الحياة تغير وانك لا تعرفي الانسان من خوف ما يعاب ويذم وهو مجاز
 في حق تعالي عن ترك تحييب العبد فالله تعالى يقول لله انكسر دعوتك راجات
 كرم قبلت دعائه وحاجته را بر او ردم اي حصلت مراده كرايه
 دعا و ناري بنده بكسر الباء المصدر فيهما هي كلمة في اداة حال كخافته
 والهاء فيعبد الاسم ارشوم دارم اي استحي وروي انه يدفع الي العبد
 يوم القيمة بعد ما عجز الطراط كتاب مختوم فاذا فيه فعلت ما فعلت ولقد احييت
 ان اظهر عليك فاذهب فاني غفرت لك **حكايت** كان يحيى بن معاذ الرازي
 عالما واعظا يروي هذا الخبر ويقول سبحان من يذنب العبد فيستحيي
 قال المصنف **بيت** كرم بين امر من ديدن هنا وكرم مفعوله المقدم ولفظ
 عطف على كرم خدا وندكاراي انظر الي كرم الله ولفظ كنه بنده كرده است
 واو شرمسار قيل في الترجمة **بيت** كرم لطف ايد ركو ر خدا وندكاراي قول ايد
 كنه اول اول و شرمسار عاكفان كعبه جلالت اي المعكفون في كعبه جلالت الله
 بتقصير عبادت معتقد اعلم ان كلمة الله تعبد الجمعية وحال انها كمال الكمال
 على ما عرفت في قوله دون نعم موجود است ومعنى معتقد يعتقون بتقصيرهم في العباد
 كرم ما عبادناك حق عبادتك اي عباداة حقاً فلو كان اضيف لفظ حق الي العباداة
 مبالغة فهذا من قبيل اضافة الصفة الي الموصوف وواصفان حليم حماس
 اي الذي يصفون حليم بحال الله تعالى بخير منسوب كرم ما عرفت انك حق معرفتك اي
 كنه ذاك وماروي عن ابي جعفر رضي الله عنه انه كان يقول سبحانك ما عبادناك
 حق عبادتك ولكن عرفناك حق معرفتك محمول على التصديق بالله علو وجهه بليغ بذاته

والمعنى انك لا تعرفي الانسان من خوف ما يعاب ويذم وهو مجاز

والمعنى انك لا تعرفي الانسان من خوف ما يعاب ويذم وهو مجاز

والمعنى انك لا تعرفي الانسان من خوف ما يعاب ويذم وهو مجاز

والمعنى انك لا تعرفي الانسان من خوف ما يعاب ويذم وهو مجاز

تعالى

تعالى مخالفة بين كلامه وكلام المصنف قال الشيخ ابو علي بن سينا
 اعتصام الوري بمغفرة نك عجز الواصفون عن صفتك بت علينا فاننا
 ما عرفناك حق معرفتك **قطعة** كرسى الباء للوحدة وصف او اشارة
 الى الله تعالى من مخفف من از برسد الضمير المستتر فيه راجع الى قوله
 بي دل بر يديه نفس از بي نشان بر يديه الله تعالى كويد باز اعلم ان
 لفظ باز يعني المعان بمعنى العود به بالتركى كرو وبمعنى المفتوح وبمعنى
 العضد وبمعنى فرق كردن وبمعنى الطير الذي يصاد به وبمعنى الامر من باله
 وبمعنى اصفة في بعض التراكيب مثل حقه باز وبمعنى اللعب اسما فالمراد هنا
 اما المعنى الاول اي ما يقول مرة اخرى كانه اشار الى انه ذكر في بيان
 او صافه تعالى اقوال الاكثيرة ولم يستوف حقه بعد او المعنى الثاني ما يقول
 يعني ما يقول قولاً مفتوحاً طاهراً والقول بان باز هنا استعمل بمعنى روشن
 وهم لانه حاصل المعنى الثاني وليس معنى مغاير له والقول بانه من قبيل الصلاة
 الزوائد من الزوائد عاشقان مبتداء كشكان معشوقه خبره برنيايدان
 برهنا للاستعلاء اي لا يصعد وكونه بمعنى قطعاً قيل لم يوجد في كتب اللغة
 زكشتگان او از فالعاشق لكونه مفتوقاً لمعشوقه لا يصعد ولا يخرج من
 الكلام وقيل في الترجمة **قطعة** صور سه بر كرم وصفه بندن بي دل از يدي
 نشانن اچيه از اولدي معشوقه كشته عاشق اوليدن ايشد يلى او ان
 يلى از صاحب لان المراد بصاحب دل في الاصطلاح من هو اهل التصوف
 والمصنف يريد به نفسه في مواضع كثيرة من هذا الكتاب سر عجيب بفتح الجيم

والمعنى انك لا تعرفي الانسان من خوف ما يعاب ويذم وهو مجاز

والمعنى انك لا تعرفي الانسان من خوف ما يعاب ويذم وهو مجاز

والمعنى انك لا تعرفي الانسان من خوف ما يعاب ويذم وهو مجاز

والمعنى انك لا تعرفي الانسان من خوف ما يعاب ويذم وهو مجاز

وقصب الحبيب حيش عطف ايضا وكذا ما بعده وهو اي قصب الحبيب بالفارسية
 ناي سكر كان الظاهر ان يقال قصب السكر وانما قال قصب الحبيب تشبيها بالسكر
 فلهذا والمراد تشبيه كلام المكتوبة في الورق المطوي طومار القصب الحبيب
 والجمع اعني قصب الحبيب اضيف الى الحديث وهو اضيف الى ضمير الغائب
 اي الشين الذي يرجع الى سعدي كنهجهو بمعنى المثل شكر بفتح الشين المعجمة
 والكاف الخفيفة فارسي وبضم السين المهملة والكاف المشددة عربي مجوز
 اي الناس ورقهم منشأتش بضم الميم وفتح التاء اسم مفعول كهون كاغذر
 اي مثل ورق الذهب مي برند بفتح الباء العربي اي يملونه بالاحترام
 بركمال وفضل وبلاغة او يعني سعدي عمل نتوان كرد بمعنى كردن فان الماض
 يعني المصدر في هذه اللغة هذا خبر المبتداء الذي تقدم ذكره بلكه
 خداوند جهان اضراب عنه او ترقى منه واعلم ان لفظ خداوند بمعنى الصاهر
 يستعمل بالاضافة يقال خداوند جهان وخداوند علم وقد يحذف المضاف
 اليه ويطلق على شخص ويقال اي خداوند ليد بلسامع كل مذهب ممكن
 وقطب ايره زمان قطب الرخى هي الحديدة التي في الطبقة الاسفل يدور
 الطبقة الاعلى وقطب الفلك كوكبين الجدي والفرقد بين يدور عليه الفلك
 وقطب القوم سيدهم الذي يدور عليه امرهم قائم مقام سليمان وخليفته
 وناصر اهل ايمان لكونه سلطان الاسلام شاهنشاه اي ملك الملوك وقد حذفت الالف
 الاولى ويقال شاهنشاه او الثانيته ويقال شاهنشاه بل بالالفان ويقال
 شاهنشاه معظم ومكرم انا بك وهو بالتركي كخدا وسوزكوش والمراد به هنا

سكر كان الظاهر ان يقال قصب السكر وانما قال قصب الحبيب تشبيها بالسكر
 فلهذا والمراد تشبيه كلام المكتوبة في الورق المطوي طومار القصب الحبيب

سكر كان الظاهر ان يقال قصب السكر وانما قال قصب الحبيب تشبيها بالسكر

سكر كان الظاهر ان يقال قصب السكر وانما قال قصب الحبيب تشبيها بالسكر

الشخص

الشخص الذي يكون الكلام له اعظم صفة انا بك مظفر الدين وصف ايضا
 ابو بكر بن سعد بن زكي ابو بكر عطف بيان وعلم للملك كان مريد المظفر
 ظل الله في ارضه كما ورد في الحجة السلطان ظل الله باوي اليه كل مطلق
 الظل ايا معنى النعمة او الحجة او الهبة او بمنزلة الحقيق فان السلطان
 يناسب الحق ويحكمي عنه رب ارض عنه من راضيا عنه والرضى اي اجعل
 راضيا فالاول امر من التلاني اي رضى بفتح الراء والثاني امر من الافعال اي رضى
 قيل الرضا من العبد نزل الاعتراض ومنه امر ارادة الثواب بعين غنايت
 متعلق بقوله بلكه خداوند جهان نظر كرده است اي الى سعد المذكور وخبر
 يبلغ فرموده وحسنه تحسنا مبالغا و ارادة صاحب فرموده فيه اشارة
 الى كون السلطان مريده لاجرم بفتح تين اي لا بد ولا محالة بفتح الميم
 كافة بتشديد الفاء انا بمعنى جميع الخلق اخص وعوام بيان للانك
 بجنت او يعني سعدي كراييده الله بكسر الكاف الفارسي والباين بعد
 الالف مفعول من كراييدن بالتركي ميل اياكم فالمنع ان جميع الناس
 مالوا الى حبه حب السلطان اياه كه الناس على دين ملوكهم خبر مشهور
 زانك بفتح الكاف الفارسي وسكون الهاء مقصور من ازانكاه بمعنى ازان
 وقت كه ترا لفظ امر كتب من لفظ توبضم التاء والواو والرسى ومن لفظ را
 ط الذي هو علامة المفعول فاذا ركبها حذف الواو من الخط كما ينبغي حذف
 من اللفظ بر من بكسر النون للوزن مسكين نظرت بمعنى منذ نظر الى
 آثارهم بالمدحج اثر والميم للتكلم وحده از آفتاب مشهور ترست

سكر كان الظاهر ان يقال قصب السكر وانما قال قصب الحبيب تشبيها بالسكر

سكر كان الظاهر ان يقال قصب السكر وانما قال قصب الحبيب تشبيها بالسكر

سكر كان الظاهر ان يقال قصب السكر وانما قال قصب الحبيب تشبيها بالسكر

لفظ ترايا بمعنى الرطب او اداة التفضيل والمراذ هنا هو الشايع ان انا ري
 اشهر من الشمس والحال اني متصف بالعيوب في نفس الامر كوجود اي
 وان كان الامر في الواقع هكذا يعني بمعية جميع العيوب بدني بعين
 باين نحو بدان يعني بان بنده درست يعني درين بنده است قالباء
 زائدة في قوله بدني لا لفظ در مرعيب كسلطان بسند ويستعمل
 هنرت قيل في الترجمة **رابع** ان دن بروكم بوقوله شهد نظر اولدي
 كوندن لغزم هم دعي مشهور تر اولدي كرجد وكي عيني بنده واردر
 مرعيب كسلطان بكنه مر اولدي **فقط** ككي بكسر الكاف الفارسي وباء
 خوش بوي وصف تركبي يعني الطيب الطيب الرحيمة واعلم انهم يركبوا
 اللفظين ويجعلون الجميع المركبة عن المشتق ويسمون الوصف التركيبي او
 التركيب الوصفي نحو لفظ جهان بين فانه مركب من اللفظين ومعناه مشتق
 اذ هو بالتركيب جهان كورجي فقول خوش بوي من هذا القبيل لان معناه
 خوش فوجي در تمام روزي في يوم من الايام رسيد اي وصل از دست
 محبوب بياء الوحدة بدسم اليدي بدو بمعنى باو مثل بدني وبابن كفتح كم
 مشكي بضم الميم والشين المعجمة فارسي وبكسر الميم والسين المهملة عربي ويجوز
 ان يقرأ هنا على الوجهين فالقصر على احدهما تقصير يا غيري الياء الساكنة
 في آخرها الخطاب واما لفظ با في اول هذا حرف غطف بمعنى او يستعمل
 للنداء كما في لغة العرب كانه بوي بكسر الباء للاضافة دلاوي بكسر الراء ايضا
 وهو وصف تركبي من اوجنن و كذا الالف متصلا باللام تسمى بانه تركيب
 يكتسب

مطلب في بيان لفظ توك

على تركيب

على تركيب المعنى تو اعلم ان لفظ توك غير خطاب بمعنى انت والغصيح ان لا تقرأ
 واوه بل هي علامة لضمه التاء وقد تقرأ لزوجة الوزن وقد تفتح للوزن
 ايضا واذا اتصل به لفظ است تحذف واوله والالف من لفظ است فيقال
 تست مستمزال عقلي منه بفتحة بضم الباء لضمه اول الكلمة والالف للاشباع
 من ضمير المتكلم بمعنى انا كل بكسر الكاف الفارسي ويقراء بكسر اللام للاضافة باجر
 اي طين لاني بدم في حد نفسي وليكن وقد يقرأ بالالف بدل الباء بدني
 بياء الوحدة باكل بضم الكاف الفارسي تستم فانورجيه الطيب في لان
 مؤثرة كما قال جمال منشي اي حسن المجلس درمن وفي بعض النسخ بامن
 انكره فظهر الريح الطيب في وكره والامن همان خاكم كه هم مقصود
 اني كنت شخصا حقيرا فلما صحبت مع هذا السلطان العظيم ظهر اسمي بين
 الانام واشهرت في الايام كالطين المقارن بالورد وقد قيل في الترجمة
 قطع بكون حمادة بر خوش فوحو لوكل الوم كيردي بر محبوب
 ديدم اكا كه سك مين يا عبير كه كوكل فوحوك الذي بني بدن
 بدني كم طبرغم بهم وليكن كل ايله بر زمان او ترشم بن اثر ابردي
 مكر كل فوحو سندن والا طبرغم بن تا از لدن اللهم مع بكسر التاء
 المشددة امر من متع الله المسلمين اي جعلهم متمتعين بطول بضم
 الطاء حيوة الصبر راجع الى اي بكر وضاعف بكسر العين امر من
 ضاعف اي جعل نواب جميعه مضاعفا وحسنة جمع حسنة وهي
 السية وارفح بفتح الفاء وسكون العين درجة او دانه جمع وديدي

مطلب في بيان لفظ توك

يقال اشواته بكذا
 وشواتها

الجيب فهو كالأحبار لفظا ومعنى ولآلة أي درجة ولآلة جمع وال بمعنى
 الحاكم وهذه الصيغة قياس في جمع اسم الفاعل من الناقص كالغداة جمع غار
 والقضاة جمع قاض ودمر بكسر الميم المشددة وسكون الراء امرأ أهل
بعا عداية جمع عد ويقال دمر الله تدميرا ودمر عليه بمعنى وشأنه جمع
 بمعنى البعض بما يلي الباء للقسم أي بحق ما تلي وفي بعض النسخ ما يلي بدو بالباء
 القسم فيكون ما مصدرية أو ظرفية في القرآن ظرف تلي من آياته بيان ما
 أو من التبعض والمعنى مدة دوا م تلاوة آيات القرآن وبعضها أو في مدة
 دوا م تلاوة آيات القرآن على أن من مزيدة في الانبات على مذهب
 اللهم آمن بالمد وسكون النون امر من آمنه بكذا مفعول الامر والمراد
 به ملكة وانما احصاهم للجمع ولحفظ بفتح الفاء وسكون الظاء امر
 لي ابنه اسم بعد سماء ابو بكر باسم ابيه شعر لقد سعد الدنيا جواب القسم
 محذوف به الظاهر ان يرجع الظاهر الواقعة في هذا الشعر الى أبي بكر
 دون ولده كما توهم ليحصل الإيهام اللطيف في قوله دلم سعد ونياب
 قوله كذا لك نشأ لينة وليلا يلزم تشكيك الخبر وايداه المولى أي الله
 تعالى بالوية المنجرح لواء وهو العلم كذا أي مثل أبي بكر
نشأ كان مهموزا حذف الهمزة للوزن أي تحدث وترفع
 لينة وهي غصن نخل مخصوص وهو نخل العجرة وهي رفوعة
 على أنه فاعل نشأ وهو أي ابو بكر عمرها أي اصل تلك
 اللينة والجملة صفة لينة وحسن نبات الأرض من كرم البذر وجوده

مطلب
 في بيان قياس جمع الناقص

نشأة ثانيا في كل جمعي رغب
 ابيجي ويكرز

ابي سدي علي

بالفارسية

بالفارسية تخم والمعنى ان ابا بكر بنذر كرم أي سلطان جيد فولده سعد بصير مثله
 في الحسن ايزد أي الله تعا وتقدس وجل جلاله خطه اباك شير ايرا
 الخطه على وزن العلة دائرة البلاد هيبت حاكمان عادل الباء سببية
 وهي علمان عامل قدم هيبة الحكماء هم على همة العلماء لانها اظهر تأثرا
 في حصول من نازمان قيامت أي الى قيام الساعة در لباس سلامت
 نكه داردمفصور من نگاه دارد وقد يكتب الياء متصلا الى الدال والمعنى
 حفظ الله وقد وجد في بعض النسخ هذه الابيات اعني قوله فطس نه داني
 استفهام انكاري من در افا ليم جمع اقليم غربت واغتراب جر الفظ مفرد
 يستعمل في مقام التعليل روزگار يبياء الوحدة بكردم در نكي بالياء
 المصدرى برون رفتم من هذه الملكة از نكل تركان من عارهم ولفظ
 ترك بضم التاء وسكون الراء يطلق على اهل كل خطأ وخنى وفتحى وهم
 بعض لونا وسود عينا وحاجبا وجفاه فعلا وكذا يطلق على الخائب
 تشبها بهم وقد يطلق على الجندى مطلقا كدويم مفعول هذا اعني جهان دلم
 افتاده وقع مخلوطا جون موي ز نكي مثل شعرا هالي ولايت زكبار هم آدمي
 زاده بودند في الصورة وليكن في الباطن جوكر كان بالكافين الفارسيين
 جمع كرك وهو الذئب بخون خوارك نيز چنكي في شرب الدم وحدة الظفر
 چوبان آدم كشور بكسر الكاف العربي بمعنى الملكة آسوده ديدم بحيث يلى كان
 بالباء والكاف الفارسيين جمع يلى وهو النمر رها کرده اي تركي يلى
 بحيث صاروا درون مردمى في باطن حال كل واحد منهم رجل واحد چون ملك

في بيان لفظ الفارسي

هذا هو لفظ الفارسي
 كرم بنكران حاكم كرمه كرمه بنكران
 بنكران بنكران بنكران بنكران
 بنكران بنكران بنكران بنكران
 بنكران بنكران بنكران بنكران

والمعنى بالتركي كوكل او جكر نكطاشني بالما سب دیده می ستم كالخا
 واین بیتها مناسب حال خود می گفتم و الا بیات ماذکره بقوله **مشتون** مردم
 از غم می رود نفسی ای کل نفس من الیهم وهو قليل في نفسه ولكن لا يقطع
 عنه المروء بل يستمر عليه چون نکه می گفتم و بعض السبع چون نکه می کنی
 بیاض الخطاب غائب بكون النون والدال ماض منفی من ماندن و مجوز
 في هذه اللغة اجتماع الساكنين بل اجتماع ثلاثة ساكنين نحو كارد بسی
 اعلم ان لفظ بسا بمعنی نیم نیم و بسی مالت و قيل في الترجمة **بسی**
 عمر دن بر نفس کیدر مردم نظر انتم که چون فالمدی هم ای شخص که بجاه
 رفت ای مضمی خسون سنة من عمر که در خوابی وانت في غفلة مکر این پنج
 روز و فتنه ایام بغیت دریایی تفهم و تنقیظ من نومة الغفلة
 یعنی مضی اکثر العمر و بقی اقله فان وقت الانتباه و ذکر پنجاه و پنج مثل منومة
 الاشتقاق وهذا البيت مطلع قصيدة للمصنعة مذکورة دیوانه و قبل
 في الترجمة **بسی** الی ییل جلدی داخی ایقوده سن اشبوش کون مکر و یوب
 کور سن شعر اکم یانی با قلب ان ترک الجمل و ان تجذ الشی الخیر لنا عقلا
 مجمل بکسر الجیم الخیر من الاغیاء انکسر که رفت ای مات و مضی من الدنیاء
 و کار نساخت لم یعمل عمل الآخرة کوس رحلت زند ای ضربوا طبل الارحال
 و بار و هو هنا بمعنی الخمل بکسر الحاء و سکون الیم و من قال بالفح و السکون
 فقد اخطا في اصل اللغة نساخت و قيل في الترجمة **بسی** او تنور شول کشی که
 دوزمدی کلر کوس رحلت اورلدی دوزمدی بار خوابوشین ای النوم

این بیتها مناسب حال خود می گفتم

کوکل او جکر نکطاشني بالما سب دیده می ستم كالخا

این دو بیت از اشعار

بسی

بامداد بالذال المعجمة في آخره على اللغة الفصحى

بامداد بالذال المعجمة في آخره على اللغة الفصحى بمعنى الصبح قال ابن عيينه **فقطعه**
 در زبان فارسی فرق میان دال و ذال یادگیر از می کل این نزد افاضل **بامداد**
 بیش از دوز لفظ مفرد کر صحیح و ساکن است دال خوان از او با ف جمل ذال محبت
 رجل اسم بمعنی الارحال و الاضافة بمعنی باز دارد ای بمنع و یعوی
 پیاده را ای الراجل **بسی** ای من الطریق و قطع المسافة و قيل في الترجمة
بسی کوی صبا خنده او یقور قولدن کبر و دور پیاده یولدن هر که آمد کل می
 جاء الی الدنیاء عمارت نو بالفح و السکون بمعنی ایجاد ساخت ای بنی بنائ
 جدیداً رفت ای اجمالی البانی منزل بدیگری کرد اخت ای اتمه لغیر و قيل
 في الترجمة **بسی** هر که کلدی عمارت ایلدی خوشی کندی منزلند غیر طوبی
 خوش و آن ذکر مقصود من دیگر بخت همچنین کالاول موسی قصید بنی
 وین عمارت ای عمارت را بر سر کسی لفظ کسی فاعل نبرد و کون مفعول مکان
 بعد جذا و قيل في الترجمة **بسی** بوجلا من اوداخی قلدی موسی
 باش ایلندی بوز هیچ کس بارنا پایدار و وصف ترکیبی من پایدار و مفعول
 مقدم لقوله مدار في قوله و سن مدار ای لا تتخذ خلیلا دوستی را
 شاید مضارع منفی من شایستی ای لا یلیق الحب این غدار من الغدر
 بالغین المعی ترک الوفا و قيل في الترجمة **بسی** پایدار اولیای سومه ای بار
 بر مزد و ستیخه بو غدار **بسی** حکمی عن ابی منصور انه لما حضرته الوفاة قال
 اے لنا بغنا نعیم الآخرة بنویمه یزیدان بقاء ناله الدنیاء نومه و احدی من
 جهنم قصر مدته و مضیة علم الغفلة نیک و بد چون می بیاید مرده معناه بالترکی

بسی

بسی

ابو ویرم چون اولسه کدر خنک بختین قال الحلی فی لغته انه یجی علی
 معینین احدهما بمعنی البارد يقال آب خنک و هو اخنک و السابغ طوی
 هو بالترکی بختلو و هو المراد منا انکس که کوی بالكاف الفارسی بالترکی
 طوی برده ای طوی لمن اوصل کرة الخیر الی منتهی الصحن بصولجان المنة
 و المراد کثرة العبادة التي تقدم الی الحضرة الالهیة و قبل فی الترجمة
بیت ایاز کشتی اولوب جوکیدر بختلو اولکم طوخیم ایلمر **حکایت**
 قال بعض العلماء من السلف الصالحین و یل لمن غلبت آحاده علی عثراته
 ای سبانه علی حسنة لقوله نعم من جاء بالحسنة فله عشر مثاله بالکاف
 العربی و سکون الراء یجی علی معینین احدهما بمعنی الورق و قد مراد به
 الرزق و الآخر بمعنی التهنئة عیش بالفتح بمعنی الحیوة و النعش بکسر
 بالكاف الفارسی بمعنی القبر خوش فرست امر من فرستادن کس بنیارد
 مضارع منفی من آوردن زبسن ای من بعد ک زبسن فرست کما قبل
 طوی لمن ترک الدینا قبل ان نترکه و هذا القبر قبل ان یدخله و قبل فی الترجمة
بیت لذنوکی سبنکه کوند بی صکره کلما و شمدی س و بی **فرست**
 مبتدأ و خبر و المعنی المراد ان العز کاللی سیرع الذویان اقباب و زای
 فی شمس الشهر الاوسط من الشهور الثلثة الصیفة و قد وجد النواو العاطف
 قبل لفظ اقباب و بعض النسخ فیکون عطف الجملة علی الجملة الذکی ماند
 یعنی قبل من العز و اجم غرة منوز البغرة بکسر الباء لغیریت و فخرهای
 نظر فی الجمع و قبل فی الترجمة **بیت** عمر قاردر آفتاب توز از حی قالدی خواجه غریز

کوی
 نیکی
 برک
 فی ترجمه
 ایاز کشتی اولوب جوکیدر بختلو اولکم طوخیم ایلمر
 ای سبانه علی حسنة لقوله نعم من جاء بالحسنة فله عشر مثاله
 العربی و سکون الراء یجی علی معینین احدهما بمعنی الورق و قد مراد به
 الرزق و الآخر بمعنی التهنئة عیش بالفتح بمعنی الحیوة و النعش بکسر
 بالكاف الفارسی بمعنی القبر خوش فرست امر من فرستادن کس بنیارد
 مضارع منفی من آوردن زبسن ای من بعد ک زبسن فرست کما قبل
 طوی لمن ترک الدینا قبل ان نترکه و هذا القبر قبل ان یدخله و قبل فی الترجمة
بیت لذنوکی سبنکه کوند بی صکره کلما و شمدی س و بی **فرست**
 مبتدأ و خبر و المعنی المراد ان العز کاللی سیرع الذویان اقباب و زای
 فی شمس الشهر الاوسط من الشهور الثلثة الصیفة و قد وجد النواو العاطف
 قبل لفظ اقباب و بعض النسخ فیکون عطف الجملة علی الجملة الذکی ماند
 یعنی قبل من العز و اجم غرة منوز البغرة بکسر الباء لغیریت و فخرهای
 نظر فی الجمع و قبل فی الترجمة **بیت** عمر قاردر آفتاب توز از حی قالدی خواجه غریز

ای شخص تنی دست و صفر الید من المال رفت در بازار ای الی السوق حرکت
 التاء للخطاب بر بعض الباء الفارسی و قد یفتح الباء العربی بنیادی و سمار
 هو بالترکی دلبند و مند و دستمال و قبل فی الترجمة ای کیدن الی بزم
 در بازار و قورقم طولو کلیم سنار مرکه مزروع خود خورد خودید و فی
 بعض النسخ بخورد خودید کان لفظ خودید فی الاصل علی وزن ید یول و کریم
 تکتب و لا تقرأ کو او خوش **بیت** رویش میان حله سبز اندرون بدید
 چون لاله برک تازه شکفته میان خودید ثم استعمل بلفظ الواو معناه فی الیه
 قصیل که تجوید جو انلره ید و در لر وقت خرمنش بکون النون
 للوزن خوشه باید چید ماضی بمعنی المصدر ای چیدن یعنی لا بد لذلک
 الشخص ان یجمع بقایا العنقود وقت الحصاد و قبل فی الترجمة **بیت**
 مرکه ایکفکی کوی کل یدی وقت خرمنده اول باشی دیردی و قد وقع
 هذا البیت فی بعض النسخ بنده سیدی بکوش جان بشنو فاعمل قبل الاجل
 ره جنیس است مرد باش و برو فلما حک المص تأمله فی لید من اللیالی
 ذکر مال امره و مال فکره حیث قال بعد از تأمل این معنی مصلحتی ان دیدم
 و فی بعض النسخ در ان دیدم که در شمس بفتح النون الاو و کسر هـ
 بالترکی بتاج و او ترجی بی عزت اضافت شمس الیه باینه شینم
 ای اغزل من الناس و دامن صحت ای ذیل الصحبة فی اخود جینم ای
 الغم علی لقا و هو کنایة عن ترک الصحبة بالکنیة و دفتر از گفته های ایشان
 من الکلمات المتفرقة بشویم و هو کنایة عن محوها و دیگر ایشان نیکم

خوب
 مثل
 جمع
 انفقوا باضمهم
 عناقه کلده
 کلام

لأنه **بیت** زبان بریده ای مقطوع اللسان بکلمه **بفتح** الکاف العری **تو**
 الوحده ای زاویه نشسته اسم مفعول من نشستن **و** بکلمه **بفتح** الکاف
 العری استعمال جمع موقع المفرد للوزن یزید ان ای شخص کان كذلك
 به از کسی احسن من شخص که نباشد زبانش اندر حکم ای لا یكون لسانه
 فی حکم بل یتکلم بکل ما یجری علی لسانه **و** قیل فی الترجمة **بیت** فی کسکه او تور
 بوجده اسم اولوب یک اوله اوله کشیدن کم دینیم یوری یوقی نابگی
 یعنی فعلت ما نوبت هسته ان احدا از دوستان من الاجباء که در کجاوه
 بفتح الکاف العری معرب کزاوه بالفارسیه **و** هو الیهودج محنت و بلا
 انیس من بودی الیاء للحکایت و در جره محبت و صفا جلیس من ترک
 لفظ بودی اکتفا بماسبق کما هو قاعده الایکاء برسم قدیم ای العاده
 از در من الباب در آمد ای جاو دخل و لفظ در هنا مقیم چندان است **و** بفتح
 و فرج و ملاعبت مفاعله من اللعب کرد ذلک الصدیق القدیم **و** ساطع
 مداعبت و لطف کسره بالکاف الفارسی ماضی من کسرت دن جویش تکلم
 قط و سر از زانوی تعبید بر نکر فیم ای مارفت راسی من رکیبه العبود
 رنجیده نکر کرد ای نظر مغضبا و کفت **قطعه** کنونت مقصور من کنون بفتح
 الهمزة و سکون الکاف العری و لما حذف الهمزة ضمت الکاف تبعاً للنون
 و التاء للخطاب فلیصح الآن لک که امکان کفنا بر بعضه الکلام **و** ای تقدیر
 ان تتکلم بکوا امر من کفتی و اعلم انه کما یدخل فی اول المضارع حرف الباء
 للاستقبال كذلك یدخل فی اول الامر و الهای بل الماضی و المصدر ایضا

کفنا بالکاف الفارسی

کنون

کفنا بالکاف الفارسی

للتأكيد

للتأكيد
 بفتح الکاف العری
 من انشأت النون
 و انشأت النون
 و انشأت النون
 و انشأت النون

للتأكيد
 ای برآمد بلفظ و خوشی بفتح الحاء القافیه که فردی لان الموت قرب
 چوبیک اجل و المراد عزرائیل علیه السلام در رسد لفظ در هنا و **تو**
 در کشتی زاید بکلمه ضرورت الاضافه بیانیته زبان در کشتی من التکلم
 و قیل فی الترجمة **قطعه** بکون سوبکه جو وارد در مجال کرک سوزی لطفیله
 سوبلیه سن که باین اجل بیک ایره ناکافه ضروری دی انده بخلایه سن
 یکی از متعلقان منش الضمیر راجع الی ذلک الصدیق یعنی ان احدا من الناس
 المتعلقین بی بر حسب الفتحین و افعی ای علی ما اخترتم من الصنعت العزله
 مطلع کرد ایند فاعل کرد ایند ضمیر مستتر راجع الی قوله یکی و الضمیر السابق
 ذکره مفعول المقدم ای جعله مطلعاً و قال مخاطباً له که فلان اراد به نفس **و** بفتح
 سعدی عزم کرده است معنی عزم علی کذا اراد فعله و قطع علیه و قوله **و** بفتح
 جزم کانه عطف لفسره اذ معنی جزم الشئ قطعاً فالمعنی قصد بینه مجزومه
 مقطوعه که بقیت عمر معکف نشیند و یعزل عن الناس و خاموشی کریند
 و یختار السکوت و نیز ایما الزینق له اگر تو ای ان اقتدرت سر خویشی
 خذر آسک و اشتغل بما فعله و راه بجانب تقدیم النون علی الباء ای التقدیر
 عن الناس پیش از توجه الیه و لفظ کبر مقدر هنا کما هو قاعده الایکاء
 کفنا بالکاف الفارسی کما سبق ای قال ذلک الصدیق بعزت عظیم الباء لفسر
 و صحت قدیم عطف علی مدخول الباء دم بر نیارم ای لا احکم و قدیم بر ندر
 ای لا ارفع قدیمی و لا اذهب من هذا المكان مکر آنکه که الایه و قست سخن گفته
 شود صادر امن شیخ سعدی بر عادت قدیم ای حتی بکافی علی العاده القدیم

و طریق مالوف و الطریقه المألوفه که از ردن بالمذ و ضم المعجمه بمعنی الایذله
 دوستان مفعول فاعله مصدر مضاف الیه مفعول جملست لایلیق ان یصدر
 من العالم و کفارت بمین سهل یعنی ان کان قد حلف فکفارت امر سهل
 و قبل لاجابه التقدیر شرط لان اهل الحق اذا عقد قلبه علی شیء فنقض کفایت
 و خلاف راه صوابست خبر مقدم و عکس رای او لی الالباب عطف
 علیه و الالباب جمع لبث بالضم و هو العقل قوله که ذوالفقار علی ای کیف
 المشهور در بنام ای ان یكون فی الغد مبتدا مؤخر و زبان سعدی در کاف
 بالكاف الفارسی بمعنی لحنک عطف الجملة علی الجملة و المعنی ان الامر لم یخرج
 ان یكون سیف علی رضی الله عنه و کرم الله وجهه خارج الغد مستعلا فی
 الجهاد و كذلك لسان سعدی یعنی ان یكون من کاف و متکلماً بالمعارف و
 النصائح **قطعه** زبان در دهان ای خردمند چیست مضمون هذا المصراع
 سوال کلید در گنج بالا ضافه فی الالفاظ الثلثه صاحب من رای مفتاح خزانه
 اهل الفضل مضمون هذا المصراع جواب هر دو رای الباب بسته باشد اذا
 کان مغلقاً چه دانند کسی کیف یعرف احد که جوهر فروشت ای بالغ الجوه
 یا بیلور بکسر الباء الفارسی و فتحی اللام و الواو الصید لانی و يقال
 بالترکی چرخ و قبل فی الترجمة **قطعه** اگر چه اغسره ندای عقلو بود دل
 که مفتاح باب خزینه منیر قیو باغلو اوله نه با شوکشی
 کهر صاحبی یا خود بیلور **دیکه** اگر چه پیش خردمندی قدام العاقل
 خامشی اصله خاموشی بالباء المصدری بمعنی السکوت حذف الواو للوزن

نسخه

نسخه

و در کاف الفارسی
 و در کاف الفارسی
 و در کاف الفارسی
 و در کاف الفارسی

بکاف
 ادبیت اما بوقت مصلحه ای عند الحاجة لا الکلام ان به که المشار الیه بلفظ
 ما بعده یعنی در سخن کوشتی خطاب من کوشتیدن بالعربی ای الاو لی ان
 تشغل بالكلام و وجیه ای شبان طیره بکسر الطاء المهملة بمعنی الغضب
 و ههنا بمعنی الفاعل عقلت ای بغضان العقل احد هادم و رولین
 ای ترک التکلم بوقت کفایت ای وقت الحاجة الی الکلام و الکاف کفایت
 ای التکلم بوقت خاموشی ای فی الوقت الذی ینبغی ان یسکت فیهِ و قبل
قطعه اگر چه عاقل او کنده اندر اسم کن او یک که مصلحتک سن دمنده سوبلیه سن
 عقل فیه ای که بر دمنده سوبلیه کن بریمی سبلمل لک برنده سوبلیه سن
 فی جمله ای الحاصل من جمله الکلام زبان از کلامه و اشاره الی ذال الصلح
 در کشیدن قوت ندانستم ای لم اقدر علی ان لا احکم و روی از محاوره
 و محادثه او کرد ایندی مروت و هو کمال الرجولیته ندانستم علیه قوت
 که بار موافق بود و محبت صادق فلا ینبغی الاعراض عن مثله **بسته** چون آوی
 با کسی بر سینه ای اذا خاست مع احد صر لجو جا که از وی گزیرت بود
 بضم الكاف الفارسی و کسر الزاء المعجمه یعنی لک بدبان یكون ممن لا یتمک
 مصاحبتهم یعاقب فلان یار ناگزیر نیست ای لا ینبغی مفارقتهم **مطلع** تون که
 درد و غمت یار ناگزیر نیست و لغت الحلیجی گزیر یعنی چاره و ناگزیر یعنی
 ناچار یا کریر بکسر الکاف الفارسی و الراء المهملة اسم مصدر من کرحتن
 یعنی او یكون لک فرار منه بان یكون ممن تکره و تستکلف من مصاحبتهم
 و قبل فی الترجمة **بسته** چون چنک اید سس بر کسر الیم عنادایت

و در کاف الفارسی
 و در کاف الفارسی
 و در کاف الفارسی
 و در کاف الفارسی

و در کاف الفارسی
 و در کاف الفارسی
 و در کاف الفارسی
 و در کاف الفارسی

وبعضها اخضر وهو لون النبات وبعضها اسود وهو ما وقع عليه ظل اللؤلؤ
من النبات والمراد به اذا وقع النسب على النبات يرى متكونا بالوان مختلفة
وقيل في الترجمة **قطعه** روضه كم صويدى آنك سلسال دوحه كم قوشلى اولى
موزون اول طول لاله ايله دنكارنك بوطلو ميوه ايله كوناكون انجى
كوكم سنده بيل آنك دو شمش ايدى فرش بوقلمون بامدان ايدى قوت
الصبح خاطر باز آمدن ايله البلده برراى شمشى في الروضه غالب كمد
يعني كنامر دوشين بى القعود للصحة وبين الذهاب الى البلده فخلب راى
الرجوع على القعود ديد شمش الضمير راجع الى قولى كي از دوستان دامن
بياه الوحده كل ورجان بالتركي فسكن وسبل وضمير ان بفتح الضاد
وسكون الباء وضم الميم بالتركي بوزكى فراهم آورده اى جمع وعزيت
بشهر کرده معنا كفتم كل بوستان راجعا نكه داني كما تعرف بقاي نباشد
اي لا يبقى بل هو سريع الزوال والانقضاء وعهد كلستان را وفائي نه
اي لا وفاء لعهد وحميا كفتم اند اى قال العقلاء هر چه نپايد لا يستقر
دلبستكي را نشايد اى لا يلبس با حبت وربط القلب كفتا بالف الاشباع
طريق چيست حقه اسلكه كفتم براي نزهت ناظران اى لفرهم وقصايبين
ولطائف الملهتين كالوتسعة لفظا ومعنى حاضران وفي بعض النسخ خلطان
كتاب كلستان تو انم بمعني اقتدر تصنيف كردن مفعوله كه باد خزان را
بر ورق او اشاره لكتاب كلستان دست تطاول الاولى ان يترك لفظ
لان معنى التطاول در ازي دست من قال في نفسه يعني در ارضي فقد

نباشد كما يكون لسائر البساتين وكردين بفتح الكاف الفارسي وكسر الدال
اسم مصدر اعني كريدو وهو مبتداء مضاف الى زمان اى تحولت الفصول
عشرون بفتح العين وبعثن الضمير راجع الى كتاب كلستان بطيشت بفتح
وسكون الباء بالفارسية بكساري خريف اى فصل خزان مبدل كند
خبر المبتداء **مثنوي** بجه كار ايدت التاء للخطاب ز كل طبق البياه الوحده
از كلستان من بيه تضم البياه الاولى وفتح الثانية امر من بردن ورق
فانه ينفعك ويبقى كل بهمين پنج روز و شش باشد فانه سريع الزوال
وين كلستان هميشه خوش بفتح الحاء للقافية باشد لا يزول حسنه
ولا يفتي وقيل في الترجمة **مثنوي** يرمز ايشكه بول كل طبق بول كلستان ناله
بروزي عمر كل پنج روز و شش اولو بول كلستان هميشه خوش اولو
حالي كنه يعني في ذلك الزمان كه من اين سخن بگفتم اى قلت هذا الكلام ام كل
بريخت ماض مجهول من آويختن ولما كان قوله كتاب كلستان تو انم تصنيف
كردن وما بعده بمنزلة الوعد بآل بضم قال الرفيق انخر الوعد
كه الكرم اذا وعد وفا واذا خالف جفا فصلي بياه الوحده دو حقه
بالتركي برايكى فصل دران روز اى في ذلك اليوم وفي بعض النسخ دران
چند روز اى في تلك الايام المعهودة اتفاق در بياض افناد يعني
وقع في بياض الاوراق ومن قال بغيره خرج من المسودة الى البياض
فقد ارتكب غير الظاهر اذ الظاهر من كلامه السابق واللاحق انه لم يقع له
مسودة لهذا الكتاب قبل الوعد **در حسن معاشرت واداب محاوره**

بفتح الكاف الفارسي وكسر الدال اسم مصدر اعني كريدو وهو مبتداء مضاف الى زمان اى تحولت الفصول عشرون بفتح العين وبعثن الضمير راجع الى كتاب كلستان بطيشت بفتح وسكون الباء بالفارسية بكساري خريف اى فصل خزان مبدل كند خبر المبتداء مثنوي بجه كار ايدت التاء للخطاب ز كل طبق البياه الوحده از كلستان من بيه تضم البياه الاولى وفتح الثانية امر من بردن ورق فانه ينفعك ويبقى كل بهمين پنج روز و شش باشد فانه سريع الزوال وين كلستان هميشه خوش بفتح الحاء للقافية باشد لا يزول حسنه ولا يفتي وقيل في الترجمة مثنوي يرمز ايشكه بول كل طبق بول كلستان ناله بروزي عمر كل پنج روز و شش اولو بول كلستان هميشه خوش اولو حالي كنه يعني في ذلك الزمان كه من اين سخن بگفتم اى قلت هذا الكلام ام كل بريخت ماض مجهول من آويختن ولما كان قوله كتاب كلستان تو انم تصنيف كردن وما بعده بمنزلة الوعد بآل بضم قال الرفيق انخر الوعد كه الكرم اذا وعد وفا واذا خالف جفا فصلي بياه الوحده دو حقه بالتركي برايكى فصل دران روز اى في ذلك اليوم وفي بعض النسخ دران چند روز اى في تلك الايام المعهودة اتفاق در بياض افناد يعني وقع في بياض الاوراق ومن قال بغيره خرج من المسودة الى البياض فقد ارتكب غير الظاهر اذ الظاهر من كلامه السابق واللاحق انه لم يقع له مسودة لهذا الكتاب قبل الوعد در حسن معاشرت واداب محاوره

ما في معلوم في راجع و در اتم او بخت و در حقه او بخت

بفتح الكاف الفارسي وكسر الدال

اي في بيانها قيل المراد وهو الباب السابع والثامن قوله در باب سمي ايا
طرف لقوله اقناد او صفه لقوله فصلا دوكم متكلمان را بكار آيد اي استعملوا
ومرسلان را بلاغت افرايد اي بريد بلاغة الكتاب في الجملة اي مخلص الكلام
هو از كل بوستان بغيثي موجود بود ولم ينقص الورد بالحكمة كتاب
كلستان تمام شد و تمام آنك شود بحقيقت كه بسند به آيد اي انما يتم
في الحقيقة ان لو وقع مقبول در بارگاه شاه جهان پناه اي قدام السلطنة
الذي هو ملاذ الدنيا واسمها ثم شرع في تعداد اوصافه فقال سابعه كردگار
الكاف الاول عربي اي ظل الله و پر تو اي ضوء لطف پروردگار مع الرت
وخر زمان اي ذخيرة و كهنه مان اي غاره المؤيد من السماء بل من عند الله
المصور على الاعضاء المظفر بهم عضد الدولة القاهرة اي به تقوي الدولة
القاهرة اذ قوة البطش بالعضد سراج الملة الباهرة اي به يستضي الملة
الظاهرة جمال الانام اي المخلوق من الاسلام في الدين والمراد من الممدوح
هنا ابن سلطان زمانه وهو سعد عطف بيان لشاه جهان وهو ابن الملك
بمعنى صاحب الكلام والامر اي السلطان الاعظم وهو وصف ناكب
قدم ذكره المعظم يقال اعظم الامر وعظم تعظما اي فتمه مالك دقايع قسمه
الامم جمع امة مولى له معان والانسب منها ان يكون بمعنى الناصر لملك العرب
والبحر بحيث يلتجئ اليه الملوك من العرب والبحر سلطان البر والبحر
الحاكم فيها وارث ملك سليمان اي يملك الدنيا مظفر الذين اي فاز به ابو بكر
وهذا بيان لاي ناكب بن سعد بن زكي ادام الله تعالى اقبالهما الضمير

نعم طاهر و مستند بدارالافتاء
 و قد تم حاصله في الاصل اسم المكان
 و قد تم حاصله في الاصل اسم المكان

الاسعد و ابي بكر و لاقبال توجه الخير و السعادة و جعل اي الله
 الي كل خير ما كثر ما بفتح اللام فيهما اي مرجعها و بكثرة معطف على قوله
 بسند به آيد لطف خدا و ندى مطالع فرمايد اي بطالع بنظر اللطف
 الذي يتعلق بكبريائه في كرات التفات خدا و نديش الضمير راجع الى اسعد
 وهو ابن سلطان كما عرفت انفا بيارايد مضارع من آراستن بالمد
بمعنى التزين نكارخانه بكون الراية في دار النقش حتى يقال ان
الضمين دار النقش نقش فيها النقوش العجيبة والاشكال العربية
ارژنكيت بفتح الهزة وسكون الراء المهملة وفتح الزاي الفارسي
كامل او اسم كتاب القم النقاش المعروف بماني وجمع فيه ما اخبر
من النقوش العجيبة والتصورات الغريبة والمعنى ان نظر الممدوح لو كان
زبن كتاب كلستان بصير هذا الكتاب دار النقش الخ وولاية الضمين
ويصير نقش النقاش المعروف بارژنك او يصير كتاب النقش الذي كتيبه في النقوش
اللطيفة اميد است اي يرجع كه روي ملاه در كنش بفتح الكاف العربي
فاعلم سعد و لفظ درزايدة ازين سخن كه كلستان فيلهايم اي هذا الكتاب
او الروضة التي فيها الورد و زينة جاي دلنكيت بل محل الفرج على الخصوص
اي خصوصاً كه ديباجة هما يوشن الضمير راجع الى كلستان والديباجة
فاو ابل الكتبه و ديباجة المباركة مرسومة بنام سعد بن بكر سعد
زنيك اي سعد بن ابي بكر بن سعد حذف لفظ ابن وهو شائع في الكتاب
الواقعة في الكتب الفارسية فاعلم ان سعدا ابن السلطان في زمان المص

مدار الضمير راجع الى سعد عطف على الضمير راجع الى الكتاب
 و قد تم حاصله في الاصل اسم المكان

اشرك

والسلطان ابوبكر واسم ابيه سعد قد سمي ابنه باسم ابيه كما ذكرناه
 مرة ونسب المص نفسه الي ابنه ولذا اختار تخلصه سعدى واسم وزير
 السلطان ابوبكر ايضا وذكر المص في كتابه اوله الحمد للسلطان حيث قال
 ذكر جميل سعدى ثم ذكر حامدا ابنه بتقريب انه الف الكتاب لاجل وذكر
 ايضا حامدا السلطان ثانيا كما سمعت اتفاقا منتقلا لا حامدا الوزير فقال
ذكر امير عبيد في الدين ابى بكر بن ابى نصر ديك عروس فكر من العروى
 نعت يستوى فيه الرجل والمرأة ما دام في اعراسهما والظاهر ان المراد
 به هنا هو الثاني ازى جمالى اى من عدم احسن سر بر نيار داي لا يفرح
 راسه وديده اباس بفتح التثنية المثانة وسكون الهمزة بالفارسية
 نومبذى از پشت پاى جمالت بر نزارد كالذى اذا خجل ينصب عينه
 على ظهر رجله ولا يرفعها عنها ودر زمره صاحب جمالات اى في جماعه
 احسن مقل بالجمع المع وكسر اللام من الجلاء نشود مكر انك كمنحلى بالجار
 المهملة وكسر اللام كرد داي تريت بزور قبول امير كبير يريد به الوزير
 عالم عادل وصفان له مويد من عند الله مظفر بفضل تعال الظهير بر بركت
 الظهير معنى المعين ومنه قوله تعا والملائكة بعد ذلك ظهير شريف ملكك
 كما هو وصف الوزير الكهف الفقراء الكهف كالبيت المنقور لجميل
 ملاذ الخرباء الملاذ والى اجمع معنى عمرى الفضلاء من العلماء محبت الانبياء
 جمع نقي بالتشديد افتخار آل فارس اى يفتخرون بكونه منهم هم
 على وزن فاعيل الملك بضم الميم وسكون اللام اى قوته قال تعالى

منه من هو الثاني ازى جمالى اى من عدم احسن سر بر نيار داي لا يفرح راسه وديده اباس بفتح التثنية المثانة وسكون الهمزة بالفارسية نومبذى از پشت پاى جمالت بر نزارد كالذى اذا خجل ينصب عينه على ظهر رجله ولا يرفعها عنها ودر زمره صاحب جمالات اى في جماعه احسن مقل بالجمع المع وكسر اللام من الجلاء نشود مكر انك كمنحلى بالجار المهملة وكسر اللام كرد داي تريت بزور قبول امير كبير يريد به الوزير عالم عادل وصفان له مويد من عند الله مظفر بفضل تعال الظهير بر بركت الظهير معنى المعين ومنه قوله تعا والملائكة بعد ذلك ظهير شريف ملكك كما هو وصف الوزير الكهف الفقراء الكهف كالبيت المنقور لجميل ملاذ الخرباء الملاذ والى اجمع معنى عمرى الفضلاء من العلماء محبت الانبياء جمع نقي بالتشديد افتخار آل فارس اى يفتخرون بكونه منهم هم على وزن فاعيل الملك بضم الميم وسكون اللام اى قوته قال تعالى

واحد

باتوننا

باتوننا عن اليمين او قسم اهل المملكة وفي بعض النسخ عن الملك بضم الباء
 الميم اى بركة الملك ملك الخواص بفتح الميم وكسر اللام في الدولة والاعمال
 بسكون الحاء وفتحها كالا فتخار غياث الاسلام والمسلمين يقال
 استغاثه فاغاسه والاسم الغياث وعمدة الملوك والسلاطين عليهم السلام
 ما يعتمد عليه ومن قال اى زبدتهم ومعتمد هم فقد فسرته برائى ابوبكر بن
 ابى نصر من الاتفاقات الغريبة وقوع اسم الوزير مطابقا لاسم السلطان
 اظان الله عمره هو وطول بتشديد الواو بمعنى واجل بتشديد اللام
 اى عظم الله تعالى قدره في الدنيا وشرح صدره قال الله تعا ومن
 يراد الله ان يهديه يسخر صدره للاسلام وضاعف اجره العقبى
 كعمدوج الكا برافاست الافاق النواحي والاطراف وجمع مكارم جمع
 مكرمة اخلاق جمع خلق بسكون اللام وضمها السجدة شعر مكرمة در سايه
 عنايت اوست ينير الى الوزير كنهش بفتح النون والضمير راجع الى
 قوله مكرمة طاعتت مدح بشبه اللام لانه يومهم انه منعقب ودينى و
 وقيل في التهمة بيت مكرمة عنايتن ايدى پست جمع طاعت اولور و
 بر مريكى از ساير بندگان وحواسنى جمع حاشية بمعنى الرزمة والحشم اى
 على كل واحد من جمع العباد والخدم خدمتى معونى است كماى عاذا
 الملوك كمراد اى ان خدمت تهاون بالفارسية مستى ونكاسل
 بالفارسية كما مى روادارند مري يجوزون الالهال مري ابينه بفتح الهمزة
 در معرض بفتح الميم موضع العرض وكسر ثانيا بفتح ثانيا في الجوارى خطابا

بفتح الواو صا فاعل
 موصوفات او لا فاعل
 دولتى ودينى فاعل
 اسما كى ودينى فاعل
 ونا ودينى فاعل
 بنى ودينى فاعل

ابى بكر بن ابى نصر

باتوننا ككسى نور الله ككسى

دوست

بفتح الواو صا فاعل
 موصوفات او لا فاعل
 دولتى ودينى فاعل
 اسما كى ودينى فاعل
 ونا ودينى فاعل
 بنى ودينى فاعل

و در محل عتاب الخلی فرینه علی آن المعرض بفتح المیم مکر برین طایفه درو
 استثناء که شکر نعمت در کان واجبت متعلق الی لفظ برود ذکر جمیل
 عطف علی شکر و دعاء خیر عطف علیه و ادای چنین خدمت ای شکر النعمه
 و الذکر لیکیل و دعاء الخیر در غیبت اولین است و احسن که در حضور
 ای من کونیا فی المواجهه و علی بقوله که این یعنی ادای شکر و دعاء که در حضور
 و مواجهه است منصف و ریاضت یکست و آن یعنی ادای شکر و دعاء که در غیبت است
 از تکلف دور و بعضی نسخ وقع هذا اللفظ و با جابت مقرون **قطعه**
 پشت دو تایی فلک راست شد از حریمی ای استقام ظاهره الخفی
 من الفرج تا چون تو زنده زاد لفظ زادن قدیست عمل متعده با و لازما
 بالترک طو غور من و طو غور و المناسب هنا اللازم ما در ایام را لفظ را
 یعنی اللام الحارّه حکمت محض است خبر مقدم اگر لطف جهان آفرین
 شرط خاص کند بند و مصلحت عام را جزاء الشرط و الجملة الشرطیه مبتدا
 مؤخر فالمدح حیث یكون مشروطا و یحتمل ان یكون لفظ اگر زاید آنچنین
 قول لطف جهان آفرین مبتدا مؤخر خاص کند بند و مصلحت عام را بیان
 لقوله حکمت محض است دولت جاوید یافت ای و جند دولت مؤبده
 هر که نگو نام زیست علی بقوله که عقبش الضمیر راجع الی قول هر که ذکر خبر
 زنده نام را فن بیقی اسم مذکور بالخرجه هو حی و وصف ترا کنند و رنگند
 اهل فضل ای همایشان حاجت مشاطه بفتح المیم و تشدید الشین بالفاتحه
 زن بیه ابر کز نیست و بی دلارام را فن کان حسن الوجه فی حد ذاته و کمال

در این کتاب
 در بیان
 در بیان
 در بیان

کند
 در بیان

الی الترتیب و قال ابن الرومی فی هذا المعنی شعر و ما حکای الا حیل النقص
 یتیم من حسن اذا کان قصرا فاما الجمل اذا کان موفرا الحسن کمال یحیی الی
 ان یزور او قیل و الترجمة **قطعه** اشبو فلک قد سی شادله طو غور لای او
 سنجلیس بر وجود طو غور بیا یامله بلدی ابد دولتی هر که یواد قودی
 کم آله خیر له دیری او له خوشی نامله و صفی ذکر الیمیم یا الیمیم اهل فضل
 حاجت مشاطه بوق روی دلارامله عذر تقصیر خدمت و موجب احسان
 تقصیر و تقاعد که در مولیت و ملازمت خدمت بارگاه خداوندی
 ای یقع التقصیر فی ملازمت بایه بنا بر آنست که ای مبتی علی هذا المعنی
 که طایفه حکما و منذ اعلم ان الهمزة فی کلمه آخرها ما دللوا حده فیه قول
 طایفه جماعه در فضائل جمع فضیله و فضل ضد النقص و التقصیر بزرگوار
 حکیم مشهور بالفضل سخن می گفتند ای بعد و ن و یذکرون فیضائلا آخر خبر
 بمعنی غیر این عییش نداشتند و نگفتند که در سخن گفتن بطی است
 در آن بسیار میکنند ای بوقوف فی الکلام کثیر استمع بسی منتظر باید بود و مع
 بودن ناوی تقریر سخن کند حاصل ما قالوا حق و گفتند جوابهم اندیش کردن
 بزرگوار بشنید ای سمع ما قالوا حق و گفتند جوابهم اندیش کردن
 که چه گویم ای التفکر فی ان ای کلام قول به از پیشماخوردن و در بعضی
 بردن که چرا گفتیم حاصل جوابه ان عدم سرعتی فی کلام لبس لغفلان القدر
 علی الکلام بل هو کثیر الفکر فی التکلم و انما یتکلم بالتفکر و همد فیه علی لم
 حکایت قیل بزرگوارها حکیم مالک لا تحزن علی ما فات ولا تنزع بما هو آت

در بیان

فاجاب بقوله لان الفات لا يتلافى بالعبرة والاتي لا يستدلم بالحجة
 اي التبرور **مثنوي** سخن دان اي عالم الكلام و پرورده اي المربي پير
 اي الشيخ الكبير نديشداي يتفكر انك اي بعده بگويد مضارع من گفتن
 سخن مفعول من نهی من زدنني تأمل بلفظ بفتح الباء دم بفتح الدال
 بمعنى النفس بفتحين اي لا تسلك بدون التأمل تاو محقق من نيكو
 كوي امرى گفتن كرد بر كوي باله كيج سويليس چه غم وليس يعيب
 بيد نديش امر وانك بر اور نفس والمراد الكلام ازان پيش رسى
 كه كويند رسى اي اسكت قبل ان يقال اسكت بفتح الباء سببه ادى
 اي الانسان است از دواب جمع دابة والمراد ذوات القوائم
 الاربع دواب از توبه و افضل كر نكوي صواب كما قيل **بیت** بهایم
 نموشند و كويابسته زبان بسته نه كه كويابسته وقيل في الترجمة **مثنوي**
 سوز اهل كه اول سوز كل اصل بيلم سوزي فكر ايدرا آذن آلورد بيلم
 تأمل سزاورم سوزه بهج دم ايو سويلكيج سويلر ايسكل نه غم
 كي اندیشه قل صكره اور غل نفس سكوت ايله كمه دما دين بس
 سوز ايله يك اولور سزارد دواب طواريك اولور سويلر سكل صواب
 حاصل اعتذار المص في قلة الملازمة بايراد حكايه بر زجر اتي لو اكثر
 الملازمة والمكالمه لظهر مني ذل كثير فالاول قلة الملازمة والمكالمه
 فكيف در نظر اعيان خدا وندي اي التكم في محضرهم كه مجمع اهل دست
 واصحاب التصوف و مركز مركز الرجل موضع علماء متبحرين في التفتيش العلم

اگر در

بگویند بگویند

اگر در سیاق سخن ای و سوق الكلام دليلى بالباء المصدرى اي
 كم شوي بمعنى كستايي كرده باشم فان الكلام للاكا بردون الاصاغر
 وبضاعت مزجات اي المتاع القليل بحضرت عزيز كما جاء به آية
 في مصر آورده بتقدير باشم كما عرفت مراراً وشبهه بفتحين وسكون
 الهاء خرزة صفراء كما فضل في بحر الغرائب فمن قال خرزة سوداء
 تشدد غفل عن اللون در بازار جوهر يان اي في سوفهم حوى بفتح الجيم
 وكسر الواو و ياء الوحدة اي الشئ الواحد نيارد يعنى ان كلام
 كالخرزة احقيرة فلا اعتبار بها عند العلماء الذين كلماتهم وعلومهم
 كالجوهر النفيس و چراغ پيش اقباب اي في حضور الشمس بر نوى
 اي شعاعى نذار دبل بضم نوره و مناره قال في مختار الصحاح التي تؤخذ
 عليها وهي مفعلة بفتح الميم و الجمع المناور لانه من النور بلند صفت المناره
 در دامن كوه التوند بفتح الهمة والواو اسم جبل في همدان علم في الانقياء
حی استمع من بعض الرواة انه لم يرتق احد في قلة ذلك الجبل لارتفاعه
 وشدة مهبوب الريح هناك حتى ان احداً من الطائفة القلندرية ادعى ان
 فيها ذهب وغاب ثم وجد لبدته في مسافة بعيدة من ذلك الجبل والعهدة
 على الراوى **بیت** غماید مضارع مجهول من غمدن اي برى اخفض ولما
 نواضع المص اور داياتان فوايد التواضع **مثنوي** هر كه اي كل احد كردن
 اي الرقبة بدعوى يقرأ بكسر الواو و افزاد مضارع من افراختن يستعمل
 لازماً و متعدياً بالتركة يوجلك ويوجلك ويقلب خاوه زاء في المضارع

بسی سبب علی محمد

الوند

بسی سبب علی محمد

در بیان این که
بعضی از کلمات
در بعضی از کلمات
بعضی از کلمات

و کذا نظایره و المراد هنا معناه المتعدي دشمن از هر طرف پروتازد
مضارع من تاخنت قلب خاوه زاء كما عرفت آنفا و بعض النسخ وقع
بدل هذا المصراع خویش من را بکردن اندازد مضارع من انداختن
سعدی افاده ایست علم الارض ازاده الفارغ المستخلص من قال
الانام ومن فتره بالفارغ فقط فقد غفل عن سوق الكلام من بیاید بکمال
کانه علم له اول اندیشه ای یبغی الفکر اولاً وانکلی ای بعده کفتار موافق
بمعنی الكلام بای بسكون الباء المراد به الاساس است بالباء الفارسی
بالترک اچو والمراد به اول البناء آمد است پس بالباء الفارسی
ای بعده دیوار فالفکر کالاسس والكلام کالبناء والجدار فلما علمت
احمال لا تلتفت الى ما قبل وقال وما بعد الحق الا الضلال لخل بندي
بالباء المصدر ووصف ترکیبی بالترکی نقل باغلا یخلق دائم و نه درستان
حتی اجمع از هاره التفسیر شاهدی بالباء المصدر ایضاً بمعنی محبوبی
می ووشتم ای ابیعه در کمان اسم دیا ریشاً فیها یوسف علی السلام لقمان حکیم را
هو رجل صالح عاقل قد اختلف فی بنوته گفتند که حکمت از که موحنی ای تعلیم
لحکمة کفیت از نابینا بان لا تم تاجای نه بینند پای نه سند ای یفقدون
موضع القدم بالصامثلاً ثم يضعون القدم فیہ قدم بفتح الفاق واللال
وتشدیدها من بمعنی تقدم کفتر بمعنی تقدس الخروج فاعل الفعل قبل
الولوج کالدخول لفظاً ومعنی وقد یقال قدم بکسر الدال المشددة علی انه ام
من قدم بالتشديد وقال الشاعر في هذا الموضع قد رزحك قبل الخطوب

این کلمات
بعضی از کلمات
بعضی از کلمات
بعضی از کلمات

فن

این کلمات
بعضی از کلمات
بعضی از کلمات
بعضی از کلمات

فی علل زلزال من عزة زلجا الزلج بفتحین المزلق والغرة بكسر الغین الخو
وزلجا بفتح اللام والفت الاشباع بمعنی زل مصراع مردیت بکون
الباء المصدری وتاد الخطاب بمعنی رجولیتک اصله مردی است بیازای
امر من آزمودن بمعنی التجربة وانکم بعد هازن کن عبارة عن التوج
في الاصطلاح فن قال یعنی زن رانکاح کن فقد غفل عن الاصطلاح
که چه شای بود و خوس بچنگ مع امثال چه زند یقدر له مفعول بناب
المقام اولفظ زند في امثال هذا المقام بمعنی الهجوم والجرأة فلا حاجة
الى التقدير بکس بازروین لفظ روی بالامالة بمعنی الصف بالترک و توج
اعلم الباء واليون لافادة النسبة وحصول الشيء عما لخصناه بخواه
و حوبین و حوبین بچنگ بالهم الفارسی بالترک و توج فایضاً بکس
رجل البازی بالصف في اللون والشد هذا ما سمع من الذين يعملون فلما
لا تحریف من لا یعلم کر به بضم الكاف الفارسی بمعنی التوشیح است و توج
موش ای اسبغ اخذ القارة لیک موشح در مصاف بالضم والمهمله
الحوب بکس مقصود المص من ايراد الامثال ان يقول انی رجل قليل البصا
بالنسبة الى العلماء العظام فلا یلیق بی ان اصنف کتاباً اما اعتماد بفتحین
بمعنی الوسخة اخلاق بزرگان که چشم از عوا یب مع عیب کالعیوب والمعايب
زبردستان بوشند ای بغضون عیونهم عن عیوب الادب و در افسای جام
جمع جریمه بمعنی المعصية که من ان جمع که بمعنی الاصف نگوشتند و لما نوافع
صار کتابه رفیعاً کلمه چند بوسیل اختصار از نوادر و آثار جمع اثر بمعنی الاخبار

ان

این کلمات
بعضی از کلمات
بعضی از کلمات
بعضی از کلمات

عن السلف الاخبار وحكايات واشتارح شعر بكسر الشين وكسر السين
 وفتح اليا جمع حيرة وهي الطريقة حميدة كانت اوديمية ملوك جمع ملك
 بكسر اللام درين كتاب درج بالفتح والسكون الظي كرديم وجرى بفتح الجاء
 وسكون الراء وبالياء وبلا ياء بمعنى البعض از عمر كرماء اعلم ان لفظ كران
 بكسر الكاف الفارسي يعني المعينين احدهما بمعنى الثقل والآخر بمعنى الغاية
 لفظ كرا غايه ثقل الثمن وكثير القيمة بر واصله اخرج لفظ كرديم مقدر معنا
 من عده من الممن فقد غفل عن قاعدة الاسجاع موجب بكسر الجيم تصنيف
 گلستان اين بود وبالله التوفيق **قطعه** عائد مضارع من ماندن بمعنى قام
 لاس مانس بمعنى بكمز كل سالها اي سني سنين كثيرة اين نظم وترتيب فاعل
 ماند ز ما هر درم حال اصله ذره خاك وحذف للوزن افتاده اسم مفعول
 من افتادن جاي اليا الثانية للوحدة والظاهر من سوق كلام المصنف
 وتواضعه ان معنى هذا المصراع الثاني ان كتابي هذا شئ حقيق ومنتشر منا
 كذرة الزاب في كل موضع فصار كما قال حيث اشتهر كتابي وانتشر في الافان
 قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من تواضع لله رفعه الله ومن تكبر وضعه الله
 وقيل هذا المصراع الثاني في موقع الحال بحسب المعنى على طريقة انك خفوق
 النجم اي حال انتشار اعضائي ترابا منفردا ويؤيد الاول قوله عز وجل
 اي انزل كركم از ما باز ماند هو مثل بماند كرمي را مني بماند بقاء تعليل
 للمصراع الاول وقد قيل **شعر** انا آثارنا تدل علينا فانظر وابعدها الال آثار
 مكر صاحب ديروزى بيا الوحدة فيها برمت مرهولة كند بر كار ديروزان

ما ندن

ماندن

دعای تعلیل آخر و قبل از ترجمه **قطعه** نجم بیلا فلا بو نظم و ترتیب
 دوشه بر ذره بزدن هر دیار غرض بر نقش در کمره قاله که وارلق چون دکل
 قابل بقایه مکر صاحب دل اولان رحمت ابدت دونه درویش را چون
 ال دعایه امعان نظرای تدقیقه در ترتیب کتاب یعنی گلستان و نه در
 التهذیب کالتقیقه و ایجاز سخن عطف علیه محبت دران دبد فاعل در
 ضمیر متر فیه راجع ال امعان نظر نامرین بمعنی این و لفظ متر زاید
 لغزب اللفظ و کونه بمعنی التعداد بعد روضه رعنا یعنی گلستان
 وحقیقه قاله در مختار الصحاح الحقیقه الروضه ذات الشجر قال الله تعا
 وحدائق علیها وقیل الحقیقه کل بستان علیها حیط علیها وزن حمرا
 ای ملقنه چون بهشت بکسر الباء والها فصیح و فتح الباء منیع یعنی مثل
 بهشت بفتحها باب ای علی ثمانینه ابواب انفاق افتاد یعنی امعان النظر
 رای الامر ان يكون هذا الكتاب مرتباً على ثمانين ابواب كالجنة اربعين سبب
 آمد تا بعلامت و ملائت بنجامد مضارع منفی من انجا میدن بمعنی نهر شدن
باب اول در سیرت پادشاهان قد عرفت معنی السيرة آنفا **باب دوم**
اخلاق درویشان الاخلاق جمع خلق **باب سوم** در فضیلت قناعت
 که القناعة کنه لا یغنی **باب چهارم** در فواید خاموشی اذ فی السکون
 فواید کثیره **باب پنجم** در عشق و جوانی بالواو العاطفه **باب ششم**
 در ضعف و پیری بالواو العاطفه ایضا **باب هفتم** در تاثیر تربیت
 ای فیمین یؤثر التریبه فیم **باب هشتم** در آداب صحبت تاریخ

ابواب

در بیان سیرت

ان

در آن مدت که مارا وقت خوش بود بفتح الحاء لقا قبل زحمة ای الهجرة النبوية اذ قد اخذ التاريخ من هجرة النبي عليه السلام من مكة الى المدينة شرفها الله تعالى شجوه وجاه وشحن بود وقد علم بتتبع التواريخ ان الفضلاء والصلحاء اكثر وايمانهم سنانة وسماحة من الهجرة النبوية منهم المصنف والمولى الروي والنصر التوسي وامثالهم **بیت** مراد ما نصبت بود كنعين التصحيح بل والمشكل قبولها حوالا با هذا كرده ورفتم فالنصح والتبليغ منا والتأثير من الله سبحانه ونعا **باب اول در بیان شان انا قد تم ذكر** سيرة السلاطين ليقدر السلاطين مما ذكر في هذا الباب نصحا وصلاح بهم العالم وقد قبل صلاح السلطان صلاح العالم **حکایت** پادشاهی بیاد الوحدة را شنیدم في الحجة که بکشتن بضم الكاف العربي بیاة الوحدة ايضا اشار کرد ای اشار لا قتل محبوس ببحاره در آن حالت نومیدی الاضافة ببناء بزبان الباء كذلك که داشت ای بفتح التاء بضمها و من قال بفتح بلسان کاف في فیه غلط غلطا فاحشا ملک را بضم الهمزة الذي امر بقتله دشنام داد آن لفظ دشنام بمعنی الشتم واستعمال بفتح الهمزة معنى الشروع ای شروع و شتم و ابتداء و سقط بفتحين العذيان كفتن و لفظ گرفت مفترضا كما هو قاعدة الاشياء که گفته اند هر که لفظ که اسم نهاد دست از جان بشود مضارع من شتم و هو عبارة عن البأس بفتح مفعول مقدم لقوله بگوید در دل دارد بگوید اذ ايسس الانسان من باب علم طال لسانه طول اللسان عبارة عن الخروج عن الادب و تناول الشتم كسور عا و زن بقر و مضاف لا مغلوب اضافة الموصوف

در آن مدت که مارا وقت خوش بود بفتح الحاء لقا قبل زحمة ای الهجرة النبوية اذ قد اخذ التاريخ من هجرة النبي عليه السلام من مكة الى المدينة شرفها الله تعالى شجوه وجاه وشحن بود وقد علم بتتبع التواريخ ان الفضلاء والصلحاء اكثر وايمانهم سنانة وسماحة من الهجرة النبوية منهم المصنف والمولى الروي والنصر التوسي وامثالهم **بیت** مراد ما نصبت بود كنعين التصحيح بل والمشكل قبولها حوالا با هذا كرده ورفتم فالنصح والتبليغ منا والتأثير من الله سبحانه ونعا **باب اول در بیان شان انا قد تم ذكر** سيرة السلاطين ليقدر السلاطين مما ذكر في هذا الباب نصحا وصلاح بهم العالم وقد قبل صلاح السلطان صلاح العالم **حکایت** پادشاهی بیاد الوحدة را شنیدم في الحجة که بکشتن بضم الكاف العربي بیاة الوحدة ايضا اشار کرد ای اشار لا قتل محبوس ببحاره در آن حالت نومیدی الاضافة ببناء بزبان الباء كذلك که داشت ای بفتح التاء بضمها و من قال بفتح بلسان کاف في فیه غلط غلطا فاحشا ملک را بضم الهمزة الذي امر بقتله دشنام داد آن لفظ دشنام بمعنی الشتم واستعمال بفتح الهمزة معنى الشروع ای شروع و شتم و ابتداء و سقط بفتحين العذيان كفتن و لفظ گرفت مفترضا كما هو قاعدة الاشياء که گفته اند هر که لفظ که اسم نهاد دست از جان بشود مضارع من شتم و هو عبارة عن البأس بفتح مفعول مقدم لقوله بگوید در دل دارد بگوید اذ ايسس الانسان من باب علم طال لسانه طول اللسان عبارة عن الخروج عن الادب و تناول الشتم كسور عا و زن بقر و مضاف لا مغلوب اضافة الموصوف

لفظ دادن و لفظ گرفتن

بلفظ دادن و لفظ گرفتن

الى الصفه بوصول ای يحمل تملک علی الکلیة قبل في الترجمة **بیت** اميد کس انسان او چنگ اوله مغلوب آیتور ایت **بیت** وقت ضرورت طرف جو ما ند بفتح النونین کر بر بکسر الكاف الفارسی و یقرأ بضمها اسم مصدر یعنی کجاست منادست بکیر فاعله ضمیر راجع الى دست و مفعوله شمشیر نیزه متذافیه تکلفات و تقدیرا فیه مبالغه و قبل فاعله کیر و ضمیمه المضطرب و دست مفعوله یعنی دستش مقابل بکیر و شمشیر نیزه را متذافیه تکلفا و تقدیرات مع فوت المبالغه و قبل في الترجمة **بیت** فالجميع وقت ضرورت کر بر ای قیل با شنی آل دونه نیزه ملک پر سید ای السلطان الامر بقتله که چه میگوید ای الاسیر یکی از وزرای بنیک محضه بفتح الميم والضاد المجمع بمعنی المخلص و القلب کفت ای خدا و ندی کوید که و کا طین الغیظ و العافین عن الناس هذا تلخیص الى الآية الکريمة الواقعة في صورة آل عمران اولها و سار عواي بادروا الى معفرة ای الاسبابها من ربکم تعالی و جنة ای العمل بوجوب و عونها عرضها السموات و الارض مبتداء و خبر في محل الخبر صفة جنة اعدت للمقین صفة بعد صفة الذين ينفقون في السراء و الضراء ای في حال البسر و العسر و کا طین الغیظ ای الجاحین الغضب عطف علی المقین و العافین عن الناس ای الذين يعفون عن امضائهم القدرة علیه و الله المحسنين اللام فيه الخ قال النبي عليه السلام ینادی منادی يوم القيمة ابن الذین كانت اجورهم علی الله فلا یقوم الا من عفا ای عن الاساءة **حکایت** روی عن عبد الله بن مسعود ان لا یحسن الا من عفا ای عن الاساءة البکیر الحسن البکیر و ذکر مکافاة الحسن

در آن

در آن مدت که مارا وقت خوش بود بفتح الحاء لقا قبل زحمة ای الهجرة النبوية اذ قد اخذ التاريخ من هجرة النبي عليه السلام من مكة الى المدينة شرفها الله تعالى شجوه وجاه وشحن بود وقد علم بتتبع التواريخ ان الفضلاء والصلحاء اكثر وايمانهم سنانة وسماحة من الهجرة النبوية منهم المصنف والمولى الروي والنصر التوسي وامثالهم **بیت** مراد ما نصبت بود كنعين التصحيح بل والمشكل قبولها حوالا با هذا كرده ورفتم فالنصح والتبليغ منا والتأثير من الله سبحانه ونعا **باب اول در بیان شان انا قد تم ذكر** سيرة السلاطين ليقدر السلاطين مما ذكر في هذا الباب نصحا وصلاح بهم العالم وقد قبل صلاح السلطان صلاح العالم **حکایت** پادشاهی بیاد الوحدة را شنیدم في الحجة که بکشتن بضم الكاف العربي بیاة الوحدة ايضا اشار کرد ای اشار لا قتل محبوس ببحاره در آن حالت نومیدی الاضافة ببناء بزبان الباء كذلك که داشت ای بفتح التاء بضمها و من قال بفتح بلسان کاف في فیه غلط غلطا فاحشا ملک را بضم الهمزة الذي امر بقتله دشنام داد آن لفظ دشنام بمعنی الشتم واستعمال بفتح الهمزة معنى الشروع ای شروع و شتم و ابتداء و سقط بفتحين العذيان كفتن و لفظ گرفت مفترضا كما هو قاعدة الاشياء که گفته اند هر که لفظ که اسم نهاد دست از جان بشود مضارع من شتم و هو عبارة عن البأس بفتح مفعول مقدم لقوله بگوید در دل دارد بگوید اذ ايسس الانسان من باب علم طال لسانه طول اللسان عبارة عن الخروج عن الادب و تناول الشتم كسور عا و زن بقر و مضاف لا مغلوب اضافة الموصوف

بلفظ دادن و لفظ گرفتن

ان تخش الیمن اساء الیک ملک ابروای علی الاکبر رحم الله سبب هذا الکلام
 واز سرخون او اعلم ان لفظ سرخون علی معنیین احدهما بمعنی الرأس والاخر
 بالترک اوج والمراد هو الاخر وقيل لفظ سراما زاید او التقدير از خون سر او
 در گذشت لفظ در زاید لنا کید و زید دیگر که ضد او بود ای کان خلاف الوزر
 الصالح کففت ابتداء جنس را نشانید ای لا ینبغي مجنس الوزر آ در حضرت
 پادشاهان ای در محضر هم جز براسنی بالیاء المصدرة یعنی غیر الصدق
 سخن گفتن برید انگ کذب است آن مرد ای ذلک الرجل ملک او شام داد
 یعنی شتم کجا عرفت آنقا و ناسزا گفت ای قال کلاما لا یلیق بملک ای
 ذلک السلطان روی از بن سخن در هم کشید معنی هذا الکلام بالترک
 یوزی بوزدن بور تردی و گفت مرا آن دروغ و در بعضی نسخ
 آن پسندیده ترا مد لفظ پسندیده اسم مفعول من پسندیدن بمعنی
 المقبول و لفظ ترجی علی معنیین احدهما الرطب والاخر التفضیل
 والمراد هنا الاخر از بن راست که تو گفتی و علی یقول که از از روی در
 مصلحتی بیاء الوحدة و هی التخلیص من قتل المظلوم و این را بنا بر حجت
 بضم الحاد ای هذا الصدق الذي فلتته مبنی علی الخبائث و هی قتل المظلوم
 و حکما گفته اند که دروغ مصلحتی آید و صف ترکیبی من آید مخفی به از راست
 فتنه انگیز و صف ترکیبی من الیکفانی بیت هر که شاه آن مفعول کند قدم
 للوزن لا المحصر کما ظن که او کوید جفت بغیر ظلم باشد که هر کو کوید قیل
 و الترتیب بیت هر که سلطان اکل دید و کن آید جفت اولوز بر امرن آید

این سخن
 در بعضی نسخ

در بعضی نسخ

حکایت بر طاق و هو بالترکی مصدرة او ما یقال بالترک مگر ابوان کلمه
 عربی و بفتح فارسی معناه المکان العایله الذي یهتیا الجلوس السلطان
 او العرفه او الصفة العظيمة منه ابوان کسری و جمع او وین اصله و وین
 فابدت من احدی الو اوین یا و ترد و و هو اسم مملک اکثر الاقالیم
 خمسائة ستم و کان طویلا من الرجال و یقال کان طوله سبعة اذراع و
 صدره ریح و هو اول من رتب الناس في المراتب و المناسب و هو
 اول من اوشب الحیة علی الخیل فنتجت البغال و هو قتل الضحاک لانه قتل
 الباه لا طعام الجحشین اللین خلقها الله تعالی منکبته کانت یحیث
 لا تسکنان اذا جاعتا الا بدماع الادی و لهذا کان یقتل کل یوم شخصین
 لاجل طعامهما ثم قتل فریدون انتقاما من دم ابیه نوشته بود و للکتوب
 هذه الابیات **مثنوی** جهان ای برادر عا ند مضارع منفی من مانند بکن
 ای لا ینفی لاحد دل اندر جها افرین و صف ترکیبی بند بن ای غلوی قلبک
 بالله تعا فقط مکن تکبر بر ملک دنیا ای لا تنکئ الی ملک الدنیا و پشت عطف علی
 تکبر ای لا تعذر علیه که بسیار کس چون مثل تو برورد ای ربی و کشت و قتل
 هو آتینک قصدر فتنی مفعول مقدم بقوله کند و فاعله جان بال چه حرکت
 مردن چه بر روی خالی ای هاستان **حکایت** یکی از ملوک خراسان ای واحد
 من سلاطین مملکت خراسان سلطان محمود و هو مملک مشهور اسم ابیه سبکتگین
 الکاف الاول عربی و الثانی فارسی و التاء الفوقانیة بینهما مفتوحة و قد تم
 و حذف لفظ ابن بنی العلی بن شایع و ترا کتب علی النفرس فالتقید سلطان

این سخن
 در بعضی نسخ

در بعضی نسخ

در بعضی نسخ

من مکه وولد رسول الله صلی الله علیه و سلم و مات انوشروان و عمر النبي علیه
 ثمان سنين وقال عليه السلام في حقهم و ليدت انا في زمي الملك العادل ولم
 منافق كثيرة مذكورة في التيسر الناس كرجل يسي كذشت اي مخنه زمان كثير
 كه نوشروان مانند ای مات كما عرفت آنفا خیری بیا الوحدة کنای فلان کتابة
 علی اسم بستی به افراد الانسان و غنیمت شمار عمر كما قال علیه السلام الدین غنیمت
 الا کبایس و غفله الهمال فلا تضيع عمرک **حکایت** طلب رجل عن عالم نقیفا قال ان
 ضیع ايام حراشتم ندم وقت الحصاد زان بیشتر بالباد الفارسی ای اقدم
 من وقت که بانک براید فلان مانند ای بقولون مات فلان و قيل **حکایت**
 ای نچرا دلو که بر التند کومدر و بر اوزرده وار لغدن انک بر نشان فنی
 اول پیرش که آنی بر التند و دلر خالک آن شویله پدی که بر استخوان سینه
 نوشروان که آدی دری قلدی خیر له جوق دوز کجی که رجیم که نوشروان سینه
 عمر کی صای غنیمت و خیر ایل ای فلان شوندن او کردی کم دیه لر اول فلان غیر
حکایت ملک دافعه الهمة للوحدة را شنیدم و الحجة که کوناه ای فهم
 بود و حقیر و دیگر برادرانش ای اخوانه الآخر بلند و خوب روه ای
 بخلافه في القدر و احسن باری اعلم ان لفظ باری معنی لکل بکسر
 الحاء و الهمزة مثل بر و الهمزة بفتح الميم و تشدید الراء و امر من لفظ باد
 و قد يستعمل صفة و بمعنی الطریق و المراد هنا هو المعنی الثالث و الیاء
 للوحدة ای مرة واحدة پدرش ای الملك بکرا هیست تحقیف الیاء
 و فی بعض النسخ وقع بدل یحتم حفات ای استخفاف و وی نظر کرد پسر ای ذلک

از جبهه دیگر

الصغير حقیر یفراست و استبصار در یافت ای تفتن و گفت ای پدر
 کوناه خردمند یعنی عاقل قصیه القذیه افضل که نادان بلندای من
 اجماع الطویل و علمه بقوله نه هر چه بقامت مهتر بقیت من ای کسی
 کل ما يكون في القذ أكبر في القيمة او لا او أكثر اذ قد يكون الشيء في القدر
 اصغر و في القدر أكبر که الشاة نظیفه ای طاهرة بالطاء الملهمة صغیر
 و الفیل جیفه ای نجس مع کبرها **حکایت** اقل ای اصغر جبال الارض الی
 بمعنی فلان المضاف الیه طرف المضاف طور اسم جبل بمد بن سیم موسی
 کلام الله عز وجل فیما ان الله ای و الحال ان الطور لا اعظم اللام للتاكيد
 عند الله قدر انضبت علی التميز و منه لا عطف علی قبیل الهمزة **حکایت**
 اگر چه برده صغیر ایدی طور طایع و لیک منزل و قدری بوجیدی عند الله
قطعه آن شنیدی که لا غرد انا ای عالم هر یل گفت روزی بیا الوحدة
 بابل ای الامن من التل و هو الحق فیه بفتح الفاء و سکون الراء و کسر الیاء
 و سکون الهاء الاصلیة بمعنی التیمن اسب تازی ای الفرس العربی اگر
 ضعیف و هر یل بود همچنان ای مع کونه ضعیفا از طویل الهمزة للوحدة
 خربه و اولی پدر ای الملك بخندید تعجباً من کلامه و ارکان دولت
 پسندیدند استحسنوا کلامه و برادران بجان المراد انهم بصمیم قلوبهم
 برنجیدند **رباعی** نامر دستخ نکفته باشد معناه بالتم که ناکشی سوزش
 اولاً عیب و هنر شش هفت یفتمین ای مستور باشند کما قبل المرء مخبوت
 لسانه هر همیشه بالباء العربی و عربیة میثم بالترکه مشه کمان مبره نای بران

علیه السلام

الصغار التی فیها الباء
 و سکون الهمزة
 و سکون الهمزة
 و سکون الهمزة

۳۰

واینان اندک و کان مؤلفا لطائف الهمة للوحدة امکن قصد کرب
 اسم مصدر یعنی کربختن کردند ای قصدوا الف را بر ای الی القصر
 اکفیر نعره بزای صباح و گفت ای مردان بپوشید و القتال بابا
 الفوقانیة جامع زنان پوشید بالنون النافیه و بعضی نسخ بالباء
 القنانیة جامع زنان پوشید بالباء واران را بگفتن او الباء سیبیه
 تهو و هو الوقوع فی الشی بقله المباله یقال فلان متهور اذا جم غجر
 روتیه زیاده کشتن یکبار ای مکره واحده حمل کردند ای کل العسکر
 شنیدم که دران روز ای ذلک کبر دشمنی ظفر یافتند ملک ای ابو الابی القصر
 سر و جنبش الضمیر راجع الیه بپوشید و در کن رکعت و هو کنایه عن
 حاله الوصله كما صرح به صاحب بحر الغرائب و من قال یعنی در غوش
 بیک دست فقد نظر الی المعنی القوی و غفل عن الاصطلاح و هر روز
 نظر بیش بالکسر المجره لیه بمعنی زیاده کرد تا وی عهد خویش یعنی متصرف
 زمان خویش و لفظ کرد مفترعا ما هو القاعدة و الاسجاع بر در احد
 كما قبل اقرب الاقرب الشذ العقارب و زهر در طعامش کردند لقله
 خواهرش ای اخته از عرفه بالضم ای من الغیبه پدید و در یکم بالترکیه پیچ
 بر هم زد و التنبیه در یافت ای تفتی و فهم و دست از طعام باز کشید
 ای لم یا کل و گفت محالست ای وقوع هذه القضية که بمنزندان بمیرند
 و در میزان جای ایشان بکیرند بیت کس نیاید ای لایافی اهدیز برسانم
 و المراد به هنا طبر معروف بقال له یفوش و رهای و هو طبر مشهور بسکون
 بالترکیه

که در هر روز

صبر لیس
 که در هر روز
 به کمال

و در میزان جای ایشان بکیرند
 و المراد به هنا طبر معروف بقال له یفوش و رهای و هو طبر مشهور بسکون
 بالترکیه

في الهواء

في الهواء و یبض فی و یظهر فرخ فی و یطیر و له خاصیه معروفه و هی ان
 من وقع فی طله یصیر سلطانا و غنیة الغایة از جهان شود معدوم لان
 الخاصیه له الاول و قبله ترجمه بیت یفوش کولک سینم کلیمه لیر
 کرهای جهانده بولیمه لیر بیت یدرای ملک را ازین حالت ای من قصد الی
 قتل الاخ الصغیر کا هی دادند ای اعلوه برادرانش را الضمیر راجع
 الی الصغیر خوانند و احضرهم بین یدیه و کوشمال بالترکیه قولا یورمی
 بواجب ای بسبب کونه و اجاب داد پس هر یکی را من الاخوة الی الطراف
 بلاد جمع بلدی کمال و حمل حصه مرضی معین کرد ای عین حصه من شانها
 ان یرضی بها کل احد منهم تا فتنه نشست ای سکن و نزاع برخاست
 ای ارفع اعلم ان خاستن بالالف بمعنی القیام و بالواو الرسمیه و
 الکتابیه هی خواستن بمعنی الاراده و گفته اند که ده بفتح الدال و سکون
 الماء الاصلیه درویش ای عشره فقراء در کلیمه بیاء الوحده بخشدند
 ای نیامون و دو پادشاه در اقلیم سعه تکجند تضم الکاف الفارسی
 ای لایسعانه قطعه نیم نانی ای نصف خبزه واحد کزور دم در خدای بالترکیه
 نگر کی شیشی بذل درویشان کند نمی ذکر مقصود من دیگر ملک اقلیمی
 بکیر پادشاه و لایشع همچنان در بند اقلیمی ذکر و قبل و ترجمه قطعه
 تگری کیشی برم املک بیت یارسن درویشله قورای اجی کر بر اقلیمی
 دو در پادشاه فکر ایدر کم آله بر اقلیمی بیت طایفه و دران عرب
 بالاضافه و الهمة تقید الوحده بر سر کوهی بیاء الوحده نشسته بود

مجلس و بیان

و در میزان جای ایشان بکیرند
 و المراد به هنا طبر معروف بقال له یفوش و رهای و هو طبر مشهور بسکون
 بالترکیه

الطريق ٢ اجبل نهان شدند عملاً بقول الحرب خدعة در زبان نگاه
 ای وقت المساء باز آمدند ای رجوع اسفر کرده جمله حالیه و غار زوده
 عطف علیه سلاح بکشادند للاستراحة و غنائم جمع غنم بنهادند حصول
 الفراقة تخلف بضم تین یعنی اول دشمنی که بر ایشان تاخت ماضی من جمیع
 بالترکی چایق خواب بود اعلم ان لفظ خواب بالواو الرسمى یعنی النوم الزوال
 والمراد منها هو الاول چند آنکه باسی یعنی بعضی از شب بگذشتند استقوا
 في النوم بیت فرس بضم الفاق والصاد المهملة خورشید بالواو الرسمية
 ای جرم الشمس اعلم ان لفظ خورشید و لفظ خورشید و لفظ شید و لفظ شید و لفظ
 یعنی الشمس و سیاهی بالباء المصدری رفت ای غربت یونس علیه السلام
 اندر دهان ماهی ای التکلیف و المعنی انه کان انغمسهم في النوم مثل
 غروب الشمس و ما ی یونس عم في بطن الحوت و قيل في الترجمة بیت
 کندی کون پرده و سیاهی به کندی یونس دهان ماهی به مردان دلا
 هاجمان ای الرجال الشجعان از کین بفتح الکاف العری و کسر المیم و الباء
 والنون و یحذف النون بالترکی یوصو بدرجستند بفتح الجیم العری بالترکی
 طشه صید و دست بهم را بکسر التاء للاضافة یکان بفتح الباء و کسر هاء ای
 احاد بالترکی نیز بر یکان التکریر للتکید بر کشف بفتح الکاف و کون التاء و کسر
 بستند ای قید و ایدر هم علی کتافهم بامدان قدم مرتبه بدرگاه مکن بفتح
 المیم و کسر اللام حاضر آوردند و عرضوا علی الملک هم را بکشتن اشارت فرمود
 ای امر بقتل الجميع اتفاقاً بالالف علی اصطلاح اهل الفرس در میان و الخ

نیز در کتب لغت آمده که
 در کتب لغت آمده که

فیما بینهم جواز بود که میوه بالهمزة للاضافة یعنی الثمرة عنقوان اول شبنام
 الضمیر راجع الی قوله جواز نور سیده بود و سینه بالهاء و الهمزة و مقابلة
 میوه اعلم ان لفظ سینه بالهاء بمعنی النبات الاخضر ای مراد و جن و لفظ
 سینه بالهاء بمعنی اللون الاخضر کلستان استعاره عذارش نمود میوه
 اسم مفعول من دمدن بمعنی النبت مصدرًا و لفظ نور في الموضعین بمعنی
 و فتح النون فی شائع و الضم لفتح ایضاً یکی از و رای من وزراء و ذکر الملک
 پای تخت ملک را بوسه دادی ای قتل رجل سریر الملک فان استعمال بوسه
 بلفظ داد و روی شاعرت بر زمین نهاد فی إشارة الی ان الملوک یحتون
 النضرع و الالبتهال و کفت این را اتفاقاً بالسر مناد و قد کان شاکاً کما قال
 اتفاقاً جواز بود بصغر سینه و للترحم علیه همچنان ای مثل هو لا التصوص
 از باغ زندگانی بالباء المصدری بمعنی الحیوة بر بمعنی الثمر خورده و از باغ
 لعل المصل استعمال بمعنی الریح ای الحاصل جواز بالباء المصدری و المعنی من حصول
 الشاب غنم نیافته ای لم ینتفع توقع ای الرجا بکرم و اخلاق جمع خلق
 بضم الحاء خداوندی بیاء النسب است که بختیدن خون این سر بر بنده
 یزید الوزیر نفس منت نهی بکسر النون کما في مصدره ای نهادن و کسر الهاء
 للباء و هی الخطأ تمکد یكون الکاف روی ازین سخن می هذا الكلام
 در هم کشید و معنی روی در هم کشید بالترکی یوزن بورتردی و موافق
 رای بلندش الاولى ان یقع بدل الواو لفظ که لیفید التعلیل و وقع في
 بعض الشیخ مکان بلندش جهان پیشش الضمیر راجع الی الملک و لفظ جهان بین

نیز در کتب لغت آمده که
 در کتب لغت آمده که

نیز در کتب لغت آمده که
 در کتب لغت آمده که

وصف ترکیبی نیامد و گفت **بست** بر تو بفتح الباء الفارسی بمعنی الشع
 نیکان جمع نیک و نیکو نیکه دای لا یقبل شعاعهم هر که فاعل نیکه و نیکو
 الضمیر راجع الیه که بدست عدم استعداد تزیینت نا اهل راجون
 مثل کردگان اعلم ان الشاع فی استعمال هذا اللفظ ان الکاف الاول عربی
 والثانی فارسی بمعنی يجوز برکنند بست بضم الکاف العربی بمعنی القیمة یع
 لا یستقر لجوز علی القیمة بل یندجج منه لا یستقر التزیینة علی غیر المستعد
 وقیل فی الترجمة **بست** ای لول نور فی دو ترمز برافزیننه کم قیمة اوزره جوز دور
 نل و تبار الفوقانیة المشاء و الثنائیة الموحدة بمعنی القبیل و فتح
 فی بعض النسخ بدل تبار لفظ یناد و فی بعض لفظ فساد بلا عطف
 ایشان جمع این اشاره الی قول طائفة دزدان عرب منقطع کردن ای اینصاف
 اولیة **بست** و یج بالباء العربی بمعنی العرق یناد هذا علی النسخ الاول
 و اما علی غریبی فلفظ تبار و فتح هنا و لا ولی النسخ الاول ابش ان بالترک
 اند بر آوردن بمعنی اخراج هم فهم بهتر نم علله بقوله که آتش را نشاندن
 هو فی الاصل بمعنی النصب و یراد به الاطفاء و فی بعض النسخ کشتن و
 شائع فی معنی الاطفاء و اکثر الجملة کذا نشین بمعنی التزک و افعی الکشتی
 ای قتل الحیة الکبیرة و یجاس ای ولدها الصغیر فکاه داشن بمعنی المظ
 و التزیین یراد بقوله آتش و افعی طائفة السراق و بقوله افکر و یج
 الشات الذی یرید الوزیر تخلیص من القتل کما رخد منذ ان **بست**
 لان طبیعة النار و الافح لا تتغير بالترتیب فهذه الشات یصیر سارقا

بفتح
 بفتح
 بفتح

وقال

وقال لا کاتبه **قطعه** ابراکر آب زندگی ای ماء الحیوة بارد مضارع
 بالترکی یا غنی و یراد به معنی بارانیدن بالترک یا غدر معنی مجازا و قال
 بالاشترک فقد تقول و یبعد ان یقال معناه ازا ابراکر آب زندگی
 بارد لان المجاز شائع و التقدير تکلف هرگز از سناخ بیدای غرض
 شجرة لطائف برای التمرخوری بیا، الخطاب ای لا یحصل التمرخوری
 استعداد الا ثمار حنظل کل منه با فرومایه ای دنی الاصل روزگار
 بفتی ای لا تصرف الوقت فی تزیینت که از فی بمعنی القصب کس
 للاضافة الی قوله یوریا ای الحیة شکر خوری و قیل فی الترجمة **قطعه**
 کر بولت یا غدر رس آب حیات سوکودا غاچی بار و بری و بر
 اصلی الحق ایچون امک حکمه که حصیر قامشی شکی و بر روزیر
 معهود این سخن ای کلام الملک شنید طوعا ای انقادا و کرهای
 انقباضا و فی بعض النسخ سمعوا طاعة پسندید لان خلافا الملک فساد
 و حسن رای ملک بالاضافة فی اللفظ ان افرین و تحب بن خواند و گفت
 انجم ای الکلام الذی خداوند دادم ملکه فرمود عین حقیقت استلاجاز
 فیه اصلا که اگر در سلک صحبت آن بدان جمع بد تزیینت با فنی الباء للحکایة
 و خوی ایشان کرفنی لان الحفلة ساریه یکی از ایشان شدی جواب الشرط
 اما بنده امید یرید الوزیر برفقه حکام امیدوار است لفظ و ارادة
 تشبیه فی الاصل و استعمل منها بمعنی و ز بلا الف و هو اداة تشبیه
 که این غلام و هو اسم المراهق الا سبعة عشر سنه بصوت صاحبان الباء

این سیدی علی
 این سیدی علی

این سیدی علی
 این سیدی علی

اولا لصاق تربيت يذير دلان الصبي مؤثرة وجوى خرد مندان كبر
 لان الطبيعة سارفة كهوز طفست بطلق على كل مولود صغير
 الانسان وقد يستعمل جمعا قال الله تعالى والطفل الذين لم يظفروا الآية
 وسيرت بعي وفي غنار الصالح البغي التعدي ومن قال في تفسيره طويان
 بالعطف التفسري فقد تعدي وعناد ان كروه اي جملة السراق
 در نهادوي اي في اصل بدنه وبنيت ممكن شده است اي لم يستقر
 ودر حديث است اي ورد فيه كمام من مولود كلمة مانافيه الاوق
 بولد على الفطرة اي على الجبل السليم والاستعداد لقبول الدين المحمدي
 بحيث لو خلى وطبعه لقبيل لان هذا الدين الشريف موجود حسي في
 العقول ويُسره في النفوس لكن ابواه اي ابوه وامه يهودانه او
 ويمجسانه اي يجعلانه يهوديا ونصرانيا ومجوسيا يريد الوزير ان هذا
 الغلام في اصل بنيت مستعد لقبول الخير ولم يخالط اهل الفساد ما
 طويلا ولم يستقر الفساد في طبعه وللملك ان يقول هذا قياس مع الفارق
 اذكم مستعد للاسلام مفيد بالطبع واعلم ان الوزير كما ايد قوله
 بالحديث الشريف ايد به قوله **ببيت** بابد ان باركست اي صاحبهم
 همسر بالتركيب باشدش يريد به زوجة لوط النبي عليه السلام ونفصل هذه
 الفقرة هو انه كانت مدينة سدوم بلدة فيها من الخير والسوء وكثرة الثمار
 ما لم يكن في سائر البلدان وكان يجتمع فيها الغراب من الافاق في فصل الصيف
 وآن الثمار فجاء ابليس عليه ما يستحق بمثلها لهم في صورة غلام امرؤ

وغیره

تفسيره
 في قوله
 ببيت

تفسيره
 في قوله
 ببيت

لا اهل
 سدوم
 وجعل

وجعل يدخل كرومهم وحدائقهم ويراودهم الى انفسهم حتى اظهروهم الفاحش
 فاوحى الله تعالى لوط النبي عليه السلام ليدعوهم الى الايمان والامتناع عن
 الفواحش فلم يمتنعوا فبعث الله تعالى جبرئيل عليه السلام ومعه احد عشر
 ملكا فلما انتهوا اليهم نصف النهار فاذا هم بجوار يسقي من الماء فابصرهم
 ابنه لوط عم وهو يستقي الماء فاستجرت بهم وحذرهم عن خست اهل المدينة
 فاطمروا الغم من انفسهم فقالوا اهل احد يضيقتنا قالت ليس بها احد
 يضيقتكم الا ذلك الشبح مشبه الا ابيها فذهبوا الى لوط عليه السلام وهو على باب
 فاقبلهم الى اهل وضاق صدره اغتما ووخافته عليهم خست قوم لا يدري
 ايامهم بالرجوع ام بالنزول وقال هذا يوم عصيب اي شديد ثم قال
 لامرأته قومي واخبري ولا تعلمي احدا وكانت امرأته منافقة فانتطلقت
 تطليع بعض حاجتها فجعلت لا تدخل على احد الا وقد اعلمت وتقول ان عندي
 قوام من بيتهم كذا وكذا ما رايت قوما احسن وجهاً منهم فجاء قوم من غور
 اليه اي يستخون لالباب لوط عليه السلام ويعدون لا اضيافه الذين نزلوا
 في داره فرد الباب على وجههم وقال يا قوم ان هؤلاء بناتي فترجون وكما
 ح تزوج المسلمين الكفار جايزا من اظهر لكم من احرام فانقوا الله ولا تخزون
 اليكم منكم رجل رشيد قالوا لقد علمت ما لنا في بناتك من حرج وانك لتعلم ما تريد
 ويعنون به علمهم الخبيث فارادوا الدخول على الاضياف فسمع جبرئيل عليه السلام
 بيده فعميت ابصارهم فعلموا ذلك من لوط عدم فخلعوا الخفاف فنهض لوط عليه السلام
 فلما رأت الملائكة ما لى لوطا من الكبر قالوا يا لوط انما رسل ربك لن يصيروا لك

جمع كريمة

تفسيره
 في قوله
 ببيت

فافتح الباب ودعنا واياهم ففتح الباب فدخلوا فاستلذذوا جبريلهم ربه
فضرب جناحهم وجوههم فطمس عليهم فاعماهم شديدا بحيث لا يعرفون الطريق
فخرجوا وهم يقولون النجاة النجاة فان في بيت لوط قوما سمرة ثم لما امر لوط
باسراء اهلته قال لوط عم يا جبريل ان ابواب المدينة قد اغلقت فكيف
اخرج مع اهلتي وغني وبقي قال اجعلهم في جحر لوط عم الى باب المدينة
فجاءهم جبريل عم على جناحهم ووضعهم من وراء المدينة باسم الله تعالى فاضوا الى
صغر وهي قرية من قراهم لم يكونوا يعملون مثل عملهم فلما انتهى اليه لوط عم
ادخل جبريل جناحهم في اربع مداين سدوم وعامورا وذا ذروا صوبهم
حتى بلغ اسفل الارض فقلعها من طين اسود ثم رفع بها الاعنان السماء
حتى سمع اهل السماء نباح كلاهم وصياح ديكهم فلما رفع الى السماء امطر
عليهم الكبريت والتار ثم قلبها عليهم فذلك قوله تعالى فلما جاء امرنا اي
عذابنا جعلنا عاليها سافلها وامطرنا عليهم حجارة من سجيل فاحذر ان
اي اهل بيت نبوتك الضير ارجع الى لوط عليه السلام ثم بضم الكاف الفارسي
شد اي ضاع سكر اصحاب كهف بالاضافة في اللفظين روزي بيا جنة
جنة والمعنى بالترك برنجه كوني بالترك ايرنيكان كرفت اي تبع الصالحين
مردوم شد وصار من اهل الجنة قال مقاتل عشرة واحيوانات يخلون
لجنة يعمل ابراهيم وم وكتبش اسمعيل وم وناقة صالح وبقرة موسى
وصوت يونس وم وحمارة زعيم وغلن سليمان وم وتمد بلفس وكلها
كهف وناقة محمد عليه السلام وتفضيل قصته اصحاب كهف وان قبيته

الروم

الروم ارادهم دقيانوس على الشرك فابوا وهم ستة والسابع الرائي
الذي مر وابه فتبعهم وتبعهم كلهم فذهبوا الى الكهف اي الغار الواسع في
الجبل فقالوا ربنا آتنا من لذكركم نعم وبنتي لنا من امرنا رشدا فناموا
في الكهف ثلثمائة سنين وازدادوا تسعا وكتبهم باسط ذراعيهم
بالوصية اي بعناء الكهف او الباب او القبة ثم ايقظهم الله تعالى
آية على كمال قدرته ويتعرفوا حالهم وما صنع الله بهم فيزدادوا يقينا
على كمال قدرة الله تعالى ويستبصروا به امر البعث اي بكفت الوزير
وطايفة الهمة للوحدة ازندا جمع نديم وفي مختار الصحاح وهو القوي
في الشرب وقال فيسبح النديم ندام ملك اي السلطان المعهود بابا او
مع الوزير بشفاعة يارشدند وفي بعض النسخ ياري كردند تا ملك
از سرخون او قدم ببيان درگذشت وتجاوز وكفت اي الملك تخشع
اي عفوت اكرجه مصلحت نديم اي لم يوافق رأيي والتحقيق في النزاع
بين الملك والوزير ان ما ذكره الوزير من تبديل الاخلاق بصحبة الصالحين
قلما يوجد وما ذكره الملك كثير الوقوع والاحتياط ان لا يلتفت الى ما هو قليل
الوقوع وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم الحزم من سوء الظن ولهذا
قال المصنف من جانب الملك راعي داني كه كفت استفهام زال بمعنى السن سوا
كان ذكرنا او انني وبمعنى ابورستم والطاهر ان المراد منها هو التاثير بارتهم
كرو بضم الكاف العربي دشمن نتوان حفيرو بيجاره ستم هذا مقول
القول والمعنى بالترك دشمني حفيرو بيجاره صامع او لمز ديدم ببي اب

فيهم امره ان ياتيهم في الكهف

فيهم امره ان ياتيهم في الكهف

زال ستم

فيهم امره ان ياتيهم في الكهف

121

ایک

نخار الصحاح و صحیح دُرّ اَی بهذا الغلام پیوستند اَی اتصلوا و عقد
بکسر العین و هو الحیط ههنا مراقت بالترکیز اول الشلو بستند و من
فتح العین فلفظ عقد فقد ارتکب الاستدراک فکلام المصنف لانه
بافتح بمعنی بستی تا بوقت فرصت الظاهر ان الباء للظرفیة و زیر اباد و
پیش بست اَی ذلک الغلام و نعمت به فباس برداشت اَی رفع
و ذهب و در مغارة دزدان برید مکان الذی ذکر فی اول الحکایت بجای
پدرش بنشت و صدق سخن الملک فحقه و عاصی شد و لما سمع الملک
بهذا الخبة تخیر و لهذا قال ملک دست تخیر برید الاصبع کما هو المعتاد
او الساعد لفظ الحیة بندان گرفت و گفت **قطع شمشیر** نیک از این
بالوصل للوزن اَی السیف اجتد من الحدید الرقی چون بالامال کند
اَی کیف یصنع کسی احد ^{نوع} ناکس المراد به اصطلاحاً الشخص الذی یقال
له بالترکیز کونی بتریت نشود لایصیر بسبب التزییة اَی حکیم بکون الملم
واسم نشود الضمیر المستتر الراجع الی قوله ناکس و قوله کس خبره و
قال مفعول نشود فقد غفل عن کون شدن بمعنی الصیورة باران که در
لطافت طبعش خلاف نیست فحذفه در باغ لاله روید الظاهر
از مرز رویدن بمعنی بنگ اَی بنبت الزهر بسبب المطر لاستعداد البساتین
و من قال بمعنی رواییدن بالاشترک او ایجاز فقد ارتکب خلاف الظاهر
کما لا یخفی و در شوره بوم اعلم ان لفظ شوره بالترکیز جو رقی بز و لفظ بوم
بجی المعان ثلثة احدها الهامة بالترکیز میفوش و ثانیها بمعنی حد المملکة و منتهی ارضها

والتاوطن المراد الذي ولد فيه والمراد هنا هو المعنى الثاني ولفظ شوره مضاف
وحذف الهمزة للوزن فن قل ان شوره يوم لفظ مفرد قال شوره يوم
ارض ذات ملح يقال له بالترك جوري يزفقد عقل عن اللغة باسم خاص
والمراد هنا ما يقال بالترك جوري وجاصل الكلام ان التربة واحدة والاستعداد
مختلف فلا ايجاب في التربة حتى يحصل من القبح ما هو الحسن **في زي شوره**
منه الاضافة بيانته سنبل برينارد لعدم استعداد تلك الارض للتبانية
دروخ وعمل ضايع **مكران** بالكاف الفارسي تكون بالياء المصدرى بالياء
كردن چنانچه است مرون كه بد كردن بجاي نيك كردن لفظ جايي في قول
في التربة **قطعه** جوري براي كوكل سنبل بزمز الكا تخم وعمل ضايع **امكردن**
يرام لاره ايلك شويك دركم ايوره ير امز ايلك **در حكايت** سرتك وهو
اسم يطلق على كل شخص يكون له ولاية وتوكل على الغير فيويع من يقال له
جري باشي ومن يقال له بابا باشي ومن يقال له معتمد ومن يقال له جاكوش
باشي والخصيص انما يستفاد من المحل في قصره في تفسيره بالاول او
الاخير فقد قصر في التفسير زاده راء الهمزة بقدر معنى ياء الوحدة كما
مرارا بر در بكة الراء للاضافة اي على باب سراي اغلب في التفسير اسم
ملك يد م كه عقل وكياي الياء للوحدة النوعية والكيايية ضد الحماقة
وفهم وفراستي كالعطف التفسيرى زايد الوصف است اي كان له
عقل وفهم كثير بحيث لا يدخل تحت الوصف ثم از عهد جردى بالياء المصدر
اي من زمان الضعف آثار بزرگي وعلامات الكبر در ناصبه في الاصل شوره

نظير كوكل

نظير كوكل

نظير كوكل

والمراد

والمراد هنا نفس الجبهة او پيدا يعرف مثل هذه الآثار بعين القلب **الاستعداد**
بيت بالاي سرتك طرف اي فوق راسه **نوشتمندي** اعلم ان لفظ
نوشتمندي المعنيين احدهما العقل والثاني الروح ولفظ منداداة نسبة
تدخل الاسم لا فادة من غير النسبة اليه خود در دمنذ بالترك در دلو وكذا نوشتمندي
والبياء في آخره مصدرية فالمعنى بالترك عقول لقدر في نافت حكاية من نافت
اي يشتغل ستاره بلندي اي كوكب الرفع وقيل في التربة **بيت**
باشي او سنده عقلي جو قلعه نون الولق بلدي يالا بر ايدي في الجمل اي
الحاصل من جملة الكلام مقبول نظر سلطان آمد عليه بقوله كمال صورت
وكمال معنداشت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اطلبوا الخير عند
حسن الوجوه وحكما كفته انما تواتركي بالياء المصدرى اي الغنى
بهنرست لانه يبقى نه جمال لانه يغني و بزرگي اي الكبر بعقلت اذ المقصود
الاصلي من كبر السرى ازدياد العقل نه بسال قال المولى الرومي **بيت**
كرده ام بخت جوان را نام پير كور حتى پيرست نه از ايام پير **حكايت**
روي عن بعض الحكماء ان الشيء اذا كثرت يقل قدره وحي العقل فانه كلما ازداد
مقدارا ازداد عزة ونقل ايضا الشيء اذا قل بكثر قدره سوى الحق فانه
كلما قل لا يصير عزرا ابنا جنس او افراد صنف بدو حسد بر دند على
هو المعتاد في الذين هم في خدمه السلاطين وبخيات متهم كردند ودر شقي
المصدر مضاف الى المفعول سعي في فائدة نمودند اي اسندوا اليه التهمة
حتى يقتله السلطان ولم يؤثر فيه سعيهم **مصرع** دشمن چه زند و يروي چه کند

نظير كوكل

چون هر بان ای المشفق باشد دوست و از اراد الملک ان يعرف سبب العاقل
ولهذا ملک رسید من ذلك الشات العاقل موجب کسری الجیم والباء
ضمی کسر الیاء المصدری للاضافة ان اشارت الی ابنا جنه الذین
حسدوه در حق تو نیست فلما استفسره الملک جاب بجواب صدر کمال العقل
کفت در سایه دولت خداوندی بالیاء المصدری او الیاء للنسبہ ممکنان را
ای جمیع الناس راضی کردم بالاحسان که حسود را لم اجعل راضیا که راضی
شود خطره الا بزوال نعمت من اذ احسدان یتقی الحسود زوال نعمت
دولت و اقبال خداوندی باد دعاء الملک و عداوة الحسود لا تتوقف علی
الاساءة می جانب الحسود کما ان ابلیس علیه السلام یسحق حسد آدم علیه السلام
می غیر موجب جزیمه **قطعه** توانم اکه نیازم ای اقدار ان لا اودی اندون کسی
ای جو نا حد حسود را چه کم ای کیف اصنع به کو که او ز خود برج درست ای
در بخت و من القاعدة المقررة ان حرف الصل اعن الباء اذا قرن بحرف
الطرف یؤخر حرف الطرف لاقتضاء الباء الدخول البتة کما فی قوله و بکر الله
و قوله بدین بند درست و قوله بدر یاد در منافعه و فمما نحن فیه الباء یؤخر
زائده لتعین اللفظ ولیکن هذه القاعدة علی ذکر منک بمیر تاریمی ای منت
حتی خلاص ای حسود کین که این حسد بخت ای مرضی که از منتقت آن رخ
جزیمک نتوان رست بمعنی رستی بفتح الراء ای الخلاص و قبله **قطعه**
کوچیم نیز آکه کم کسیچین الجتیم حسوده نیلیم اول کند و غصه نیز اولم که
خو تر نه نای حسود بود درون مرین اولان کشی تا اولینیم قوتیم **قطعه**

و این سخن را در کتاب
الکلیات فی التعلیل و التعلیل
در باب الحسود و الحسد
در کتاب التعلیل و التعلیل
در باب الحسود و الحسد

شور بختان الظالمین شور بخت بمعنی الملک غیر منتظم الاحوال و لهذا قيل
قيل معناه بالترک آچی بختاوا و هو وصف ترکیبی جمع بالالف والنون
و من قال قيل شور منها بمعنی الفتنة فقد افتنی بارزوی بالرغبة
خواهند مفعول مضمون المصراع الثاني مقبلا ای لا صاحب الاقبال
نوال نعمت و جاه کما هو مقتضی الحسد که بنیند بروز الباء للظرفیة
مشب پره و هو الخفاش علی وزن العناب چشم ای عین و مشب پره
لغة علی اصل الوضع و من قال اصله مشب پرده فقد نقول چشم
افتاب ای عین الشمس را چه کنه ای لا ذنب لها راست ای صریح
خواهی ای زید انت هزار چشم چنان ان عیوننا کثیرة مثل عین الحفای
کوره کونه عیاء اولی که آفتاب سیاه ای هر کون الشمس سودا و اذا
معن البیت هذا التقدير فقد عرفت انه لا حاجة الی تقدير الشرط فی قال
فقد بره یعنی اگر خواهی که هزار چشم چنان ای مثل چشم مشب پره کوشدن
همراز سیاه آفتاب است طایفی فقولہ راست خواهی جواب شرط محذوف
بحسب المعنی فقد غفل عن المعنی و قبله **قطعه** بر من همیشه استر
ابور دن زوال نعمت و جاه کون دزن کور سر بر اسم کونی کنش نور نه اولی
خوش دینک بوزیک انجلای کوز کور اولسون کنش اولیجه سیاه **حکایت**
یکی از ملوک عجم حکایت کنند که دست نطاوول بینی ان برادیه التقدی مطلقا
بمال رعیت هزار کرده بود و جو رای الظلم و اذیت بفتح الهمزة المقصورة
و تشدید الیاء بمعنی الابداء آغاز لفظ کرده بود مقدار ای سرع فی الظلم و ال

شور بختان

نوام

بسیار

نظیر

این سیدی علی

خلق از مکاید طاعتش مکاید حج کید و هو المکر در جهان بر فتنه ای تفرقا
 و از کربت جورش ای شتر نه راه غربت گرفتند کانه عطف نقیر رعایه
 السیاح چون رعیت کم الظاهر بر سوق الكلام انه یفهم الکاف الفارسی
 الفقدان و قبل یفتح الکاف العربی بمعنی النقص شد ارتقاء و لایب ای
 محصول المملکه و غلتها نقصان پذیرفت لان الحاصل من الرعايا و الکسایم
 فاذا ذهبوا انتقص المحصول **حکایت** روی عن حکیم ان الرعايا للسلطان
 بمنزلة البقر والغنم للرعايا فاذا کثر تاوسمتا حصل اللبن الكثير و خزینة
 بکسر تین بمعنی الخانی و قد شاع فتح التاء ما ند بسکون النون و الدال ما ضمن
 ماندن و دیشنا از هر طرف نور بعینه القوة و المراد مجموعهم آوردند **قطعه**
 فریاد رسی الظاهر ان الباء مصدریة لا للوحدة کما ظن روز مصیبت ظرف و اول
 کون الکاف الفارسی ای قل له ایاام سلامت و اوقات الامن کجوانمردی لفظ
 جوانمردی بمعنیین احدهما الشاب والثانی الرجل السخی و المراد هنا هو
 الاخیر و الباء للمصدریة بمعنی الجمع التثانی کوش امر مرکب شنیدن
 بالکاف العربی لا غیر بنده حلقه بکوش کان عادت هم فی الزمان السابق
 ان یجعلوا اذان عبیدهم حلقه ا حروف شرط بنوازی خطاب نوحی
 برود مضارع مزین و المعنی ان عبیدک الذی فاذنه حلقه لو لم تلطف به
 یا بوی و یارب لطف کن لطف فیه تاکید که بیگانه شود حلقه بکوش ای عبیدک
 بسبب اللطف و الاحسان کما قبل الان ان عبید الاحسن و قبل فی الزمان
قطعه هر که بر دم بولیم در بر مصیبت لرجل فلسون ایاام سلامت ابلک و کلکی

شد

روی
ای الاعداء من کل جانب

جوانمرد
کوش

تور کیدر

تور کیدر کند و فولک سن آنی او شایع لطف قل لطف که آزاده اول حلقه
 روزی مجلس او اشاره الی الملک الظالم الذی یحیی بصدد فتنه از کتاب
 شهنامه می خوانند و فتنه بر علیه ان بنی السلاطین ان یسموا الخیار
 السلاطین الماضیه و یقضوا من سیرتهم قصه بالهمة للوحدة در زوال
 مملکت صحاک و عهد فریدون بود و ذکرنا سابقا بعض قصتها و وزیر ملک را
 پرسید ای سال الوزير الملک که فریدون کنج ملک و حشم یفحقین بمعنی الختم
 و هو جمع خادم و المراد من یحق بالمرء من العبد و غیرهم نداشت ای
 لم یکن له هؤلاء پادشاهی بالباء المصدری برو چگونه مقرر شد و غلبه
 الضحاک گفت ای الملک اینجا نیک شنیدی فی هذه الفتنه مرکز کتاب شهنامه خلقی
 و جماعة کثیرة برو بنصب که آمدند بکسر الکاف الفارسی ای جمع علیه
 و اتفقوا علیه و تقویت کردند پادشاهی یافت و قبل فی قصه **نوی**
 فریدون فرخ فرشته نبود و مشک و غیره شسته نبود و بداد و دهرش یافت
 او نیکوی نو داد و دهرش کن فریدون شوی و وزیر گفت چون کرد
 آمدن خلق لفظ چون هنا بلا امالة حرف تعلیل موجب کسر طیم پادشاه
 ای سبب للسلطنة تو خلق را چر پیرش ان می کنی بسبب ظلمت مکرر
 پادشاهی نداری بالترکه مکر پادشاه خلق با شک بود و فتنه بر علیه ان
 ینبغی للوزیر ان یعمل بموجب الخبر المشهور قل الحق و تو کان مرا **بیت**
 همان به لشکر جان پروری بیاء الخطاب که سلطان بلشکر کند سروری
 بالباء المصدری و قبل فی الزمان **بیت** شهنامه لشکر جانله بسلمه کل

بیت

مطلب
چون عطاء کرد با کاف
انفارستی

که سلطان چربله ایدر سلطنت ملک گفت موجب کرد بکسر الکاف الفارسی
اعلم ان هذا اللفظ محلی للمعان ثلثة الاول یعنی المدور والثانی یعنی جانب
الثانی و اطرافه والثالث یعنی الجمع و جمع يستعمل بلفظ شدن او آمده و اراد
مثا المعنی الاخیر و لهذا قاله آمده ای سبب جمع سیاه و رعیت چیست سوال
الملك ملیح گفت ای الوزير بادشاه را عدل باید تا بر و گردانید و رعیت
عطف علی قوله عدل بادشاه و درستی این معنی هذا اللفظ مستعمل و لسان
العربی یعنی امین و من قال و لعل قدوب منه قلب مکان فقدوم اذ ذاک
امل العربیة شنید جواب الوزير بر صیحه و ترا این هر دو بیت و الحال این بیت
کلامی **شنوی** نکند مضارع منفی جویش و وصف ترکیبی فاعله سلطانی یا یا
المصدری مفعوله ای لا یعمل السلطنة من کانه صنعته الظلم و کونه نکند یعنی
نشود بعید جدا و کذا کون یا سلطانی للوحدة فاذا سمعت المنع الصمیم
فلا تنفت الالبیج که باید زکرک جو بانی بابا و المصدری اعلم ان لفظ طوبه
بابیم و الباء الفارسی و الباء العربی ترکیب بادشاهی
یا و الوحدة که طرح و موالاتر که متعلق مضارفاً لقوله ظلم و الاضافه بیانیه
و قلمی یوحده الواو العاطفه قبل لفظ ظلم یعنی نسخه انکند پای دیوار ای
اساسی صابر ملک خویش بکند بفتح الکاف العربی ماضی من کنده و قیل فی التثنية
شنوی ایلمز جویش سلطانی و خوردن اولای قیونیه جو بانی و جوده
ظلم مستقن یازدی ملکی دیوار تک دین یازدی ملک را ظلم بند و وزیر
ناصح موافق طبع نیامد اذ کان طبعه بخیر و لا علی بند و نمود و به زندان کشاد

مطلب
خاوصه الفریبی

مطلب
للفظ جوبانه

طرح

دوی ازین سخن در کذا
درم ایستادم بودم

کذا حال الناصحین یبدأ ذون بسی بر نیامد ای لم یخص علیه زمان کثیر
اصله بنی حذف النون للاضافه الی عم بستندید المیم سلطان ای
ابناء عم ذلک السلطان بمنارعت مصدر نازع ای جاذبه و انحصاره
بر خاستندای قاموا الیه و ملک پدر خواستندای طلبوه قوی بیاراکو
که از دست تجاوز اول او قدمه ذکره بجان آمده بود ندکنایه عن کمال
التفجر و پریشان شده من او طمانهم برایشان یعنی علی بنی عمه گرد آمده
قدمه بیانیه و تقویت کردند کجا کان لغریدون و قد سمع و لم یتنفع
تا ملک از تصرفش بدر رفت ای خرج و بر آنان ای علی بنی عمه مقرر شد
قطعه پادشاهی بیاء الوحدة کو که او را دارد ای بجز بستندید الواو
ستم مفعوله بر وزیر دست علی رعایا به دوست در اصل لفظ دوست دار
وصف ترکیبی و الشی راجع الی قول پادشاهی ای الذی یخذه خلیلاً
روز سخی طرف دشمن بکسر النون للاضافه زور او گشت وصف ترکیبی
ایضا ای عده مقدم بار رعیت صلح کن بالعدل و زجک حصم ای شمشیر
علیه یقول زانکه شاهنشاه عادل را ای السلطان العادل رعیت لشکر
لا تمیم یفرونه علی اعدایه و قیل فی الترجمة **رباعی** پرست که زو اکوره رعایا به
دوست دوتدغی قلمایه سدایده و فابی قل صلح رعیتله او ترخصدن آزاد
عدا ایستند لشکره انلا رک آلای **حکایت** پادشاهی با غلام عجبی بیاء
الوحدة فیهمادر کشی بالکاف العربی و الباء الاصطیحه بمعنی التفسیه شتم
نشتم بود غلام بسکون المیم ای ذلک الغلام العجی دیگر بالتره دغی دریاندیده بود

وخت کشتی نیاز موده اسم مفعول از آرمودن کز به کسر ال کاف الفارسی و فتح الیا
بمعن البکاء و زاری بالیا بالمصدری بمعنی الانین آغاز کرد شرح فیها و لرزه
بر اندامش افتاد و خوف من الغرق چند آنکه بلا طفت کردند تسکین آرام
نگرفت و لم یسکن و ملکر را عیش از و منقص بضم المیم و فتح النون و الغین
المجموع المشددة و الصاد المهملة بمعنی المکدری بود و جاریه می دانستند
حتی برفع اضطرار الغلام و انفعال السلطان حکمی در آن کشتی بود ای
رجل عاقل کان فی السفینه گفت مخاطبا للسلطان اگر فوای می اورا
بطریق الحکم خاموش کنم و بعضی التبع کردنم پادشاه گفت غایت
لطف باشد حکم فرمود للحاضرین معه تا غلام را بدریا انداختند و قوت
الغلام بین الامواج باری چند بالترک بر قی کره غوطه می الانغماس
فی الماء و فی کتاب اللغة المستعین بثلث اللغة و غیره آوردند هذا اللفظ
قسم المفتوحه و قر قال و اما الغین فقد سمعت من البعض یفتح و یوافق
بعض الکتاب من الآخر بضمه و هو المشهور و قد شرح اللفظ بغير علم و الجود
و کتب اللغات المعقد علیها و المسموع من الاحالی هو الفتح و ما صادفت
احدا یقرأ بالضم فاین الشهرة خور و بعده موبش الضمیر ارجع الی الغلام
بگرفتند و سوی بمعنی جانب کشتی آوردند فاذا قرب من السفینه بهر دو دست
بگفتی بدید مرد دنبال ذنب کشتی و بعضی التبع وقع بدل دنبال لفظ
سنگین بضم الشین و تشدید ال کاف جمع ساکن اویخت ماض مجهول من
اویختن من اعتبره معلوما و قد رلفظ خود را فقد ارتکب تکلفه چون برآمد

سید محمد جوهری

بدید بیان

ای کشتی

ای علی

ای علی السفینه بکوشه بنشست و بعد از اوینه و قرار گرفت و سکن ملکا
پسندیده آمد و کشتی گفت ای الملک درین چه حکمت است گفت ذلک
الحکم اول یسکون الادم محنت غرق شدن مبتداء بخشیده بود
خبره قدر سلامتی بالیا بالمصدری کشتی نمی دانست و المصنف اخذ
من هذه القصة حصه و لهذا قال یحیی قدر عاقبت کسی داندا می
عرف قدر العاقبة که بحسبیت گرفتار آید قطعه ای سیرا علم ان هذا
اللفظ ان قرء بالامالة لی الکثرة المجهولة فهو بمعنی الشبعان و ان
قرء بغیر الامالة ای الکثرة المعلومة فهو بمعنی الثوم و المراد هنا هو
الاول ترانان جوئی خوش نمادند لیسبک معشوق منت خیر مقدم
انکه بنزدیک نور شست مبتداء و نور حوران جمع حوری و الاصل فی الکون
علو وزن الحمره بفتح یاء النسبة و الکنون من النعم المقیم و وزج من
جهنم بود اعراف و هی الاصل جمع عرف بالضم و هو المكان المرتفع و منه
عرف الذبک و عرف الفرس و ذلک لانه بظهوره اعرف بما الخفض منه
و قيل سمي بذلك لان اصحاب الاعراف يعرفون اهل الجنة من اهل النار المراد
من السور الذی بین الجنة و النار فان فیلای حاجه الی السور و الجنة
فی السموات و الجنة فی الارض قلنا سئل انشئ من مالک الجنة فی السماء
ام فی الارض قال فای ارض و سماء الجنة فقیل فاین می قال فوق
السموات السبع تحت العرش و قد ورد فی الخبر ان الکسبی الذی یسمی الحکام
بالفلک الثامن و فلک الثوابت ارض الجنة و سقفها العرش و هو الذی یسمی

۲۰ مجتبی ساه

مطلب
لفظ سیر

ای خبر الشعیر

مطلب
تفصل اعراف

احكام بفلك الافلاك والفلك التاسع والفلك اللطيف فالاعراف التي
 بين الجنة والنار يكون نفس حرم الكبريت وهو الذي باطنه من
 حديد فيه الرحمة يعني الجنة وطاهرة يعني الوجه الذي يلي السموات
 والارض من قبل العذاب از دو جهان پارس اي استفسر اهل النار
 که اعراف هستند اذ لا عذاب فيها من كان في عنة يعرف السلام
 ومن كان في نعمة جليله لا يتركه على نعمة قليلة وقيل في الترجمة **قطعه**
 اي توفى سكر از به انگي کم خوشم کورغم محبوب در رباکم شوکم اول کاشت
 او محافده غي حور باده دوزخ کلور اعراف طاموده بتالاره ولي مثل هشت
مس **فقت** اي الفرق العظیم وجود میان آنکه ای بین الذي يارسی
 اي معشوقه در بر و هو معنی الصدر منا ای کان في صدره بالانک ای بین
 الذي دو چشم انتظارش نگوین عیناه منتظرش بر در ای علی الباری حی
 یحیی معشوقه وقیل فی الترجمة **بین** شکل کسی که یاریله اول استیسمه
 جوی فرو و ارا تو کل که کوری فیکوز لر **حکایت** هر مز و هو این انوشروا
 قد تصرف الملك اثني عشرة سنة و لما نصب حبس و زراء ابیه قتل عزه
 و اجاب فالص حکي هذه القصة تاجدار را گفتند ای سألوه از وزیر
 و بعضی السنج وزیران پد را خطا دیدی در راهم و فعلهم که بنفوس
 گفت خطای بیاء الوحدة معلوم نکردم ای ما علمت منهم خطا و احد لم یکن
 لم یکن خطا اذ العالم غیر فیفتح للسلطان ان یخطا و لیکن دیدم که ثابت
 ای هستی در دل ایشان ای در قلوبهم می گراست فتح الکاف العربی و کذا

اینست که در این کتب
 آمده که در این کتب
 آمده که در این کتب
 آمده که در این کتب

قدیم در این کتب
 قدیم در این کتب
 قدیم در این کتب
 قدیم در این کتب

کرامت و کرامت

کرامت

کرامت یعنی احد و النهایه و بر عهد من اعتماد کلی ندارند و لما رأیت
 هذا الامر ترسیدم ای خفته ام که از بیم گزند خویش ای خوف
 ضرر انفسهم قصد هلاک من کنند دفع ضرر انفسهم و اذا کان
 الامر كذلك پس قول حکما را کار بستم ای علمت که گفته اند
قطعه از آن متعلق بقوله که از تو ترسید بخاف بنرس ام و چون
 ای حکیم و عاقل و اگر با چوای ای و لومع مثله صد مانه بر آبی تغلب
 بچنگ در لهر و بختل احتمال از جو حان یکون قوله صد قید بقوله
 برای بچنگ نه بینی که چون گریه ای السور عاجر ستود عن الفار
 برارد ای تغلب بچنگال چشم بچنگ فقد یکون الضعیف یوصل
 الضرر الی القوی خوف ضرره از آن کفظ از بعضی من الاجلیه و لفظ
 آن اشاره الی مضمون المصراع الثانی ما را الحیة بر پای راعی زید
 ای تلذذ رجلم که ترسد فاعلم ضمیر رفسش را بگوید مضارع من کوفتن
 بالکاف العربی فاعلم ضمیر راعی بچنگ ای بقتله یا بکفر وقیل فی الترجمة **قطعه**
 شوکم قورقه سندن اوش ای حکیم بکرنکده آنوک یوزن جنکله
 که کوفتن من عاجز اول چنگل جقارر بکرنک کوزن جنکله یلان راعی
 آنوک چون صوف که قور قردو که اول باش سنکله اعلم ان ما فعله
 هر زینس لکونه جیانا بل هذا احتیاط و له یعظ و احتراز عن الخطئه

ای

راعی

حکایت روی آن سلطان اخرج للغزو من دار خلافت و امر ان یجوز بکسر
 فی کل لیلۃ قبل لیسبغ ان یکون احراسه بعد الدخول فی ارض العدو قال
 ذلک واجب و ما فعلتک **حکایت** یکی از ملوک بکسر الکاف
 للاضافة الی لفظ عرب من لم یعرف انه من المثنی حذفه و اعرب لفظ
 ملوک بکون الکاف بجور بودای کان مریضاً در حالت میری فانه
 وقت الموت **حکایت** طلب شیخ مسرف من صلح نفی فقال له
 تذکر الموت اذا صف الزرع حان وقت الحصاد و اعد از زندقه کا
 قطع کرده بود و قد یس من الحیوة **حکایت** موی سپید از کف آرد بیا
 پشت غم از مر که رساند سلام سوار کی بیاء الوحده ای فارس و احد
 از در من الباب در آمدای دخل و بشارت آورد بقوله که فلان فلان
 ذکر اسم حصن بدولت خداوندی الظاهر ان الباء للظرفیه کشادیم
 ای فتحها و دشمنان کسیدند هذه بشاره اخرى و سپاه و رعیت
 آن طرف بکلی بجهت باسرم مطیع فرمان گشتند ای صانوا مطیعین
 لامر چون این کلام بشنید ذکر الملك نفی نفی و باء الوحده سر
 بکون التال بمفعول الباء در صفة نفی بر آورد و گفت این مرده
 بالراء الفارسی اسم مصدر بمعنی مرده دادن و مرده کردن مرانست
 لان الملك توجه الی الانتقال بلکه دشمنان مراست قسره بقوله یعنی
 و ازان مملکت **قطع** درین آیه اشاره الی مضمون المصراع الثانی
 بکسر لفظ شداداً ماضی من شدن بمعنی الصیورة او بمعنی رفتن و علم

کان

المقدرین

المقدرین المعه المراد منه انه تم و من غفل عن هذا التحقيق و قسره
 بقوله تمام شد فقد اخطا و ارتکب الاستدراک و برع کلمه محسنه عزله
 بالاضافه البیانیه که آنچه در دلم است و ارجوه از درم فرازاید
 ای بحصل و بتحقیق فی الخارج امید بسته بر آمدای حصل و برچفا یده
 زانکه بکون الکاف للوزن امید نیست که عمر گذشت ای الذی مضی
 بازاید ای برجع **قطع** کوش بالکاف العربی طبل عظیم یضرب کوقت
 الحرب و التنبیه علی الامور العظام و هو بکسر التین للاضافة الی قوله
 رجلت ای الارتحال بکوقت بالکاف العربی ماضی کوقت بمعنی الضرب
 دست اجل فیه استغاره ای دو چشم و دایع بفتح الواو مصدر
 بمعنی التودیع او اسم مصدر و هو بکسر العین للاضافة بکسر یکنید
 لا بکسر التین فان منه الآن فصار وقت الوداع ای کف دست بالظنه
 و ساعد و بازو وقع فی بعض النسخ لفظ بنجه مکان ساعد و اختاره
 ابن سیدی علی و هو لا یخلو عن استدراک هم تودیع بکسر یکنید
 فلیورع کل واحده منک الاخری بر من افتاد وقع علی مکر بکسر الکاف
 للاضافة و هی بیانیه و هو فاعل افتاد دشمن کام و وصف ترکیبی
 ای الموت الذی بریده العدو و فی بعض النسخ بر افتاده دشمن کام
 فیه کلف لانه یجب کسر الراء و سکون النون للوزن آخر ای دشمنان
 جمع دوست و فی البیت صنعة التضاد لانه ذکر الضدان فیه کسر یکنید
 مفعول محذوف للتعمیم روزگارم المراد به زمان عمره شد بمعنی رفت

و اما دشمن
 و دوست

این سیدی و کلمه و جمله
 و جمله و جمله و جمله
 و جمله و جمله و جمله

کوش

دایع

عالم

بازو

بناداف بالباء المصدر ای انجمن من نکر دم حذف مفعول المادکر و من
حذف فقد نقص والقافیه لا توجب التخصیص شما حذر بکنید مثال
اعمالی تا مل فی هذه الابیات فان حالنا قول بلا عمل و سماع بلا قبول
حکایت قال شخص لصاحبه عظمی قال الموت و عظمة بلیغه کا ورد
فی انجمن موت اجمار کفی بکل واعظا و قیل فی الترجمة **قطره** دو کدی اجل دستی
کوشن حلتی چون الکی کوزم و داع سرا بید کر ای الی الم ساعدم قولم بازم الوداع
اولدی شتر اید کر دشتی با کامراد دشمن چون آخر ای دوست که از اید کر
روزگارم چو کندی غفلتم انمدم ز کور بیدر اید کر **حکایت** سالی بیا
الوحدة بر بالی بمعنی الوسادة تربت بکمی پیغام بر علیه السلام و المعنی
لمراد علی راس قبره معتکف بودم در جامع بکسر العین للاضافة کشته
فکل لجامع بجامع بنی امیه دمشق بکسری الدال و المیم فی المشهور و فتح
المیم فی رواية اسم بلدة فی ارض الشام و اختلفت فی بانیها و سمیت باسم بکی
از طوک عرب که بی انصافی یعنی بالظلم موصوف بود و معروف اتفاق زیارت
آمد علی دکل القبر نماز کرد و دعا ای صل و دعا کا هو المعتاد فی زیارت القبور
فان قیل بسرد بضمیر ترا با تحت الارض فما الفائدة فی زیارة القبور
فلما الاستمداد و الاستفاضة من الروح فالزائر اذا شاهد القبر یقولون یتیم
الی الروح از ید القبر یتیم بکون اغلب حاجت خواست **تیس** در ویش غنی
بیتد بالاضافة این حال در ید ید ان الفقراء و الاغنیاء عبید تراب
هذا الباب و انان بفتح الواو اصله و انان بعد الالف غنی ترید محتاج ترید

کافیل

مستحقه

طیبات فایده زیارة القبور

کما قیل **تیس** بادشاهان جهان چون بغی خسته شوند استعانت ز کونینشان طلبند
آله ای بعد روی بمن کرد ای توجیه الی تو گفت از اجمان فیض او فضل الله
که همت درویش است فان همتهم من لا من انفسهم و قیل یعنی از درون
دل و جان همت کونین بعد اوجب الاستدراک فی قول خاطری و صدق ملاء
است لا مع الله تعا عطف علی قول همت درویش است خاطری بیا
الوحدة همراه من کنید لان همة الرجال تعلع لجمال که از دشمن صوب
وقوی اندیشناکم اعلم ان لفظ اندیش امر من اندیشیدن و قد یستعمل
صفة فی بعض التراکیب نحو عاقبت اندیش و خیر اندیش و لفظ ناک اداة
نسبة نحو غمناک و افیونی ناک و المیم للمشکک کفتم بر رعیت رحمت کن
علا بقوله علی السلام ارحموا من فی الارض یرحمکم الرحمن تا از دشمن رحمت
تبی **رابعی** بیاز و ان جمع باز و بمعنی العصد توانا بمعنی القدر و قوت
بشد الواو **دست** معناه لغته رأس الید و المراد به الاصابع خطا
خبر مقدم پنجم و مسکین ناتوان ای الضعیف شکست بمعنی شکستن مهتر
مؤخر بر سرد ام غائب من رسیدن آنکه بر افتاد کان و الضعفا بنحوا بد
بفتح النون التافیه ای لا یرحمکم که زبای در اید ای ان ذل او وقع
کشتن نکر دست و التقذیر کن نکر دستش کما قال علیه السلام
من لا یرحمکم لا یرحمکم ثم انکم تحمدون بالباء المصدر کشت بکسر کا و العز
ما من من کشتی و من قاله بمعنی افتادن فقد غلط لا یسایع امراد فی لا یخ
الاول بالترکیب لک و معنی الثاوی صامح و سیکمک و چشم نیک بالباء المصدر

این سیدی علی

و بیاض فایده زیارة القبور

ضعیف

مستحقه

این سیدی علی

داشت ای نظریه‌ی التوقع و رجاء من النفع دماغ بهر هوده مخفف ^{بوده}
اولی براسها مثل بخت ای طبع الفکر الباطل و من قیل ذکر المحل و ارادة
و خیال باطل است کان عطف تفسیر له زکوشن بکون الشیء ای
الاذن بینه برون قدا و رد بعض اهل اللغة فی قسم المكسورة و الفصی
یختارون الکسر العامة الضم فقول من قال فیل یجوز فی ضم الباء کسرا
والضم او الکسر اوضح علی اختلاف الروایاتین مما ینبغی ان لا ینفتح الیه
مصرع سخن نیست که میگوید آری بالمدام ای اخرج القطن من اذنک
و استمع الکلام و داد ای عدل خلق بده الیوم اگر تویی ندی ای غی
دهی قدم لفظی للوزن داد بالذالین بینهما الف و هذا ینی العبارة
الفصحیة الموجودة فی النسخة القدیمة و من آورد بده لفظ دان بالنون
فی آخره و شرحه بقوله امر من دانستی بمحض اعلم فقد غفل عن اللفظ فانی
الشرح روز دادی بیا الوحدة ای یوم العدل ست و من قال ای
روز دادی علی ان یکون الباء المصدریة فقد غفل عن اللفظ اذ یلزم ح
و دخول الباء المصدریة علی المصدر و عن المعنی کالایحتمل من تامل و انصف
مشوی بنی آدم اعضای یکدیگرند یعنی ان جمیع بنی آدم کجسد واحد
عضو لاخر که در آفرینش اسم مصدر و من آورد عبارة المتن که در اصل متن
تقد غفل عن المتن الصحیح زیکی جوهر ندیست نکثرت من آدم علیه السلام و قال
من نطفة آدم علیه السلام فقد عدها جوهر ا جو عضوی کلمة زامقذرة
بدر دای الی المرض آورد روز کارای الزمان ذکر عضوهارا غما ند قرار

کسر الباء و المدح

و من یجوز فی ضم الباء کسرا

الصیحة فی قوله امر من دانستی بمحض اعلم

المراد من النطفة

ای لا یسکن سائر الاعضاء و ما ذکره المصنف فی قول النبی علیه السلام
للمؤمنون فی توادم و تراجمهم کجسد واحد انما اذا اشتکی عضو من اعضاء
سائرہ بالحق و الشهر نوکرت محنت دیگران بی عی بیاء لفظا بشتاید که
نامت نمند و فی بعض النسخه دهند آدی و قیل فی الترجمة مشوی
بنی آدم اعضا در جلد هم که بر جوهر او ملش در اصلی درم جوهر عضو رحمت
و یره روز کار دای عضو بلکل که قائم قرار جوهر بغیر ایچون بترس غی
یرا شمر دیا لرآد که آدی حکایت در ویشتی بیا الوحدة مستجاب
الدعوة در بغداد بدید آمد ای ظهر و نشاء حجاج یوسف قد عرف الله
لفظ خواندن بیحی المعین احدهما القراءة و الآخر الدعوة و المراد هنا هو الاخير
و قال خواندن ضمیر لطلب حاج و هو امیر معروف بالظلم و مفعوله الضمیر البارز
الراجع الی درویش و گفت دای خیر من کن اعلم ان لفظ الدعاء اذا
استعمل بحرف اللام یکون للتحیة و اذا استعمل بلفظ علی یکون للشر و هذه
القاعدة مخصوصة بالنثر الکیب العربیة و لا یختلف فی کلک اعتراض کلام
المصنف منا گفت فلک الداعی خدایا جانش الضمیر راجع الی الحجاج بستان
امر من ستادن بمعنی الاخذای اقبض روحه گفت کحجاج از مهر خدای
این چه دعاست ای ای دعا، هذا گفت ای الداعی دعا خیر است ترا
لانک تجو من کسب المظالم الکثیرة و جمله مسلمانانرا لانهم مسلمون من شر
مشوی ای زبردست یا من یده اعلی زبردست ای العربیة از آرد
وصف ترکیبی مع الاقل کرم بفتح کاف الفارسی بمعنی المازناکی اعلم ان لفظی

بجواب این سخن بنی العلمانی شایع فی هذه اللغة
مستجاب فی بیان لفظ خواندن
در استعمال الدعاء

يحيى المعينين الاول بمحض السلطان الاعظم الثاني بمحض السؤال عن الوقت
 بالتركي يحيى والمراد بهما هو الثاني بما نذكره في النون مضارع اي يفتح النون
 اذ للدولة زوال **حكايت** قال سلطان من السلاطين الماضية
 لصالح نعم السلطنة لو كان لها بقاء قال ذلك الصالح لو كان لها بقاء
 ما صيرت سلطانا اذ بقيت مع الذي صار سلطانا في اول الزمان ولم تنقل
 من لا يخرج كرايت التاء للخطاب جهان داري وصف تركي
 والياء مصدرى مردنت به اي اولي كهردم آذاري وصف تركي
 والياء للخطاب او مصدرية واستعمال لفظه في موضع از شائع
حكايت روى عن ابي منصور انه كان رجلا معتكفا في مسجد الكوفة قال
 قد دخل المسجد غلام هندي فصلى صلاة حسنة ثم فعل هكذا الى آخر
 الشهر فسئلت عليه يوما من الايام فلم يرد علي جواب السلام فلما دخل
 المسجد في اليوم الثاني قال وعليك السلام فاستغربت فسالته عن كل
 فقال ان لي موتي ولم استاذن في رد السلام فاستاذنته اليوم فقلت
 يا غلام استاذن مولاي ان تجالسني ساعة في ذكر الله تعالى وطاعته فذهب
 وقال قد اذن لي في ذلك فعقد فقلت له اخبرني اعجب ما رأيت في الدنيا
 قال من عاذا في ان اكله طول كل ليلة الى الترحم ثم اسأل الله حاجة فضت لي
 ليلة طيبة فقلت الهى اري رجلا من اهل النار فيؤدى ان يذهب الي
 الوادي القلبي فضيت الصبح لم يطلع بعد فسمعت هناك انينا عجبيا فاذا
 رأيت نعبانا عظيما قد طوق ذنبه في عنق رجل وكبته على وجهه فقلت له

في هذا الحديث

ان

قف

قف ساعة فقال قل لهذا الثعبان ليقف فقلت للثعبان بحق الذي يحكي
 وقد هب بقدرته تقف ساعة لا كلم هذا المسكين فوقف فقلت للرجل
 من انت قال انا الجحاح من يوسف فرايت الاحمال على كتفيه الى
 عنان السماء فقلت له وما هذه الاحمال قال اما الذي على كتفي الاعمى
 فهو داء المسلمين واما الذي على الايسر فهو اموالهم فقلت وما هذا
 الثعبان قال منذ فارقت رجلي من الدنيا ان الله تعالى ابتلاه بكما
 ترى كل ليلة يطوقني من المشرق الى المغرب فقلت له فرب رجوة شيئا
 قال نعم قلت وما هو قال قلت ستين سنة لا اله الا الله محمد الرسول الله
 ابتها الناظر في هذه الحكايت تأمل في جزاء الظلم وعاقبته فان الجحاح
 كان مقدما مهربيا فصيها مفتوحا بليغا وكان عاملا لعبد الملك بن مروان
 ولي الجواز سنتين ثم العراق وخراسان عشرين سنة وكان الجحاح يخرج
 عن نفسه اكله لذاته سفك الدماء وقد زال تلك التسرفات والذات
 وبقي عليه الجزاء الاليم **سبت** بنكري شهوت بهرست كرها في كراقي
 بكدي لذت بجارزد بسياري عذاب **حكايت** بكى از طوول بكسر
 الكاف للاضافة في انصاف بارساي بيار الوحدة بمحض الصالح را
 برسيد که از عبادتها مكراما فاضلته ست اي ابي عمل صالح افضل
 لي كفت ترا خواب نیم روزاي نوم نصف النهار تا دران بکند خلق
 نیاز اری بیا، الخطاب **قطعة** طالي بيار الوحدة را خفته اسم مفعول
 من خفتن ولم معنيان احدهما بالتركي باعنى والاخر بالتركي اويمن والمراد

ان در باب بيان

والمراد هنا هو النكا ديدم نیم رو و فلما رايت كذا كذا فقلت **البيت**
 بوصل الهمة خواش اي نوم برده اسم مفعول من بردن به
 اي ان يذهب به اولي انك خواش يهنا زبدي است بفتح الياء
 المصدر في الخنا بدد كافي بمعنى كجوة والمعيشة مرده به
 الميت اولي اي كونه ميتا اولي **حكايت** يكي را از ملوك عجم
 الكاف شنيدم كه شبي بيا الوحدة در عشرت المعاشرة والتعا
 الخالطة والاسم العشرة روز كرده بود و در پايان آخر مني بالياء
 المصدر في كفت **بيت** ما را بجهان الباء بمعنى في خوشتر از اين
بيت في الترحم على بقوله كز كز انيك ويد انديش و از كس غم نيت
 قيل في البرجمة **بيت** بزه بوجهانده بوندن خوشش دم بون انديش
 غير و بچ كسندن غم بون درويش بيا الوحدة بر منه بمعن العريان
 بيرون في الخارج **بيت** ما يطلق على البرد و على وقته والمراد هنا الاول
 خفت بعد قد عرفت معنيته والمراد هنا هو الاول كفت **بيت** اي انك
 خطاب للملك باقبال تو اي مع دولتك در علم نيت اي ليس احد في الدنيا
 كبرم كه غمت نيت غم ما هم نيت فلا فرق بيني وبينك وقيل في الترحم
 اي سنجدين دولتك آدم بون دوتم كه غم بون بونده هم بون ملك را
 اين كلام خوش آمد والاحسن للسلطين اذا صدر منهم الاحسان
 ان يقع منهم الاحسان **حكايت** روي ان شاعر كان يقول في مناجاة
 اشعارا و يقرأها بخمرة و في كل قرأته يقول الامير احسنت احسنت ولم يعط

شبا

المراد من النكا ديدم نیم رو و فلما رايت كذا كذا فقلت
 بوصل الهمة خواش اي نوم برده اسم مفعول من بردن به
 اي ان يذهب به اولي انك خواش يهنا زبدي است بفتح الياء
 المصدر في الخنا بدد كافي بمعنى كجوة والمعيشة مرده به
 الميت اولي اي كونه ميتا اولي
 الكاف شنيدم كه شبي بيا الوحدة در عشرت المعاشرة والتعا
 الخالطة والاسم العشرة روز كرده بود و در پايان آخر مني بالياء
 المصدر في كفت
 ما را بجهان الباء بمعنى في خوشتر از اين
 في الترحم على بقوله كز كز انيك ويد انديش و از كس غم نيت
 قيل في البرجمة بزه بوجهانده بوندن خوشش دم بون انديش
 غير و بچ كسندن غم بون درويش بيا الوحدة بر منه بمعن العريان
 بيرون في الخارج ما يطلق على البرد و على وقته والمراد هنا الاول
 خفت بعد قد عرفت معنيته والمراد هنا هو الاول كفت
 اي انك خطاب للملك باقبال تو اي مع دولتك در علم نيت اي ليس احد في الدنيا
 كبرم كه غمت نيت غم ما هم نيت فلا فرق بيني وبينك وقيل في الترحم
 اي سنجدين دولتك آدم بون دوتم كه غم بون بونده هم بون ملك را
 اين كلام خوش آمد والاحسن للسلطين اذا صدر منهم الاحسان
 ان يقع منهم الاحسان
 روي ان شاعر كان يقول في مناجاة اشعارا و يقرأها بخمرة و في كل قرأته يقول الامير احسنت احسنت ولم يعط

شبا فقال الشاعر **بيت** اذا قلت قلت احسنت احسنت ويا حسنت
 لا يباع الدقيق فالكلم المذكور صفة بضم الصاد والراء المهملين الكسبي
 هزار دينار از وزن اي منظره بيرون دانست اي اخراجها كفت
 اي درويش دامن بدار ام من دكاشن كفت دامن از جا ارم كه
 جامه ندارم اي كيف ارفع الذيل وليس لي ثوب پادشاه را برهنه
 حال او وقت رحمت زيادت كشت خلعتي بيا الوحدة بران اي على
 الصرة مزيد مصدر مكي كز و بيرون فرستاد اي ارسل اليه ذلك الفقير **بيت**
 درويش ان نفرا بانك مدت اي في مدة قليلة بخورد و تلف كرد و باز آمد
 الي السلطان المحسن قرار بر كفت از دكان نكيد مال اي لا يستقر
 للمال في كف الاخرار و صبر در دل عاشق نه آب در غزال بكسر و سكون
 المهلة و بالالف بعد الباء و هو المنخل الكبير يقال له بالتركة قلبه و من قال خيفا
 من فقد ادعي بلاذليل والمعنى كما لا يستقر الصبر في قلب العاشق و الماد في
 المنخل الكبير در حالي اي بحيث وقع في حالة كه ملك را پرواي او اي المبالاة شود
 و كان مشغولا بامر آخر من همت الملك حالش بگفتند اي عرضوا طالع
 ذلك الفقير عليهم بفتحين برآمد اي انقبض و غضب و روي از روي درم
 كشيد و عرف معناه و از بخامن هذا الموضع الذي هو اختلاف الاحوال
 كفت اند فاجله اصحاب فطنت بكسر الفاء و سكون الطاء من العظم و جبرت
 بكسر الطاء المعجم على وزن بمعنى التجربة عطف عليه كه از حدت بكسر المهلة
 و تشديد الال بالفارسية تيزي و سورت بمعنى التجاوز پادشاهان

فغلب على ما في
 البيت
 ربي

نموده

بر حذر باید بود علامه بقوله که غالب جنت ایشان باللفظی والاشارة الى
 قوله بادشاهان بر معضلات بکسر الضاد ای مشکلا امور و مملکت متعلق
 باشد هذا من فضل الله تعا على عباده حيث يجعل شخصاً ذا استوفا
 بتدبير العباد والممالك **حکایت** روی ان ملکات و شمع جل تعبه و آخره
 صابطاً و قال کیف يكون حال المملكة قال ذلك ان الله يدبر ملک و تحمل از دحام
 بالفارسیة انبوهی کردن عوام نکند فلا بد من بتمن الاجتناب اسباب
 غضبه **مثنوی** مرا بختن الضمیر راجع الى شخص مقدور و ذاعلم ان لفظ بود
 بضم الباء و فتح الواو مضارع من بودن بمعنی الکیون و نه نعمت بادشاه فاعل
 بود علامه بقوله که هنگام بالکاف الفارسی بمعنی الوقت و نه فرصت نه ارد که
 ای لا یحفظ وقت الفرصه بحال اسم مکان من الجمل لان سخن تا به بنی زبشت قبل
 ان تکلم به یهوده بمعنی البطل کفنی مبرق فحتمی نهی من بودن قدر خویشی
 قبل و الزم **مثنوی** حرام اولسون آگاشه که نعمتی که حفظ انیم و احوال فصحی
 بحال سخن حرام اسم کل عبت سیره قدر که خراب انم کل گفت ای الکلی برانید
 جمع امر حاضر من راندن این کدای شوق بمعنی کساف و مبتدای مسرف را
 که چندین نعمت و مال باند که مدبر بر انداخت و بعضی الشیخ بخورد و تلف کرد
 که هزینه بیت المال لقمه مساکین است ای طعامهم نه طعمه بالضم و سکون
 بمعنی المطعوم اخوان شیاطین المراد هم المسرفون قال الله تعا ان المبدین كانوا
 اخوان الشیاطین ففی کلام المصنف **البیت** ابلیس بیا و الوحده کو که او و رو
 بالاضافه البیانیه جمع کافوری نهی ای بضع شمعاً کافوریا و المراد ابقاده بمعنی

اسرف

در حدیث

بضافه

انصرف و در بعضی السیرج بنی بیا و الخطا بر کش بکسر الکاف اصل که این شنب
 نباشد و من آورد بدله غاند فقد نهی لان الایله المذکور لم یکن یوقد الدمن
 در چراغ تقدیر و در چراغش قدم الشیخ للوزن و قیل فی الترحیم **بیت**
 شول بر ابله کم یقه کند زده اول کافوری موم تیز کو بر سن کیچ باغ اول و در اند
 آنک یکی از وزراء ناصح قید به لان کل وزیر لیس ناصح خصوصاً فی بدل
 المال و الصدق گفت ای خداوند مصلحت آن بینم و رفع المانی فی النسخ
 الصحیح به هذه العبارة و من آورد بدله مصلحت آنست فقد اسند
 سوء الادب الى الوزير ان صحه اذ نصح السلاطین انما یكون برعاية الادب
حکایت روی ان احدا من العلماء نصح الخراج و اغلظ فی الکلام فقال
 للجراح ان الله تعا ارسل رجلین افضلین منک یرید بهما موسی و هرون علیهما
 السلام الى رجل شرمعی یرید به فرعون و امرهما بقوله فقولاه قولاً لیتنا
 لعذر نذکر او یخشی فما انت بحیر من موسی و هرون و ما انا بشی من
 فرعون فکیف لا تنصح نفسك و لا تعمل بکلام الله تعا فی نصحی که چنین
 کس را ای الذین فی طبعهم کسراف و جه کفاف بکسر الکاف و فتحها
 الرزق القوت و فی الحدیث اللهم اجعل رزق آل محمد کفافاً بتفاریق
 جمع تفویق بحرئی بضم المیم و فتح الراء و معین دارند ای یعطی شیافشیاء
 و لا یعطی جملة واحدة تادر نفقة یفتحین اسراف نکند قال الله تعا کلاوا
 و اشربوا و لا تسرفوا الله لا یحب المسرفین **بیت** که چه خدا گفت کلاوا
 و اشربوا در عقبش گفت و لا تسرفوا فلما نصح الوزیر الملک فافترق

این سیدی علی

این سیدی علی

ترقی فرمایند آن خطا نیست قال اما آنچه فرمودی بیا در خطاب مبتدا از جرح و
بیان لما امره مناسبت از باب محتمل است بالاضافه من الالفاظ
 الثلثه مخبره علامه بقوله یکی را بلفظ وعطا امیدوار کلمه و ادا تشبیه
 و براد بهما النسبه کرد این بدین معنی این احدیها بالترکه و نذر مک
 و الآخر بالترکه ابلکل و باز و بعده بنومیدی ای بالباس حسنه کردن
بروی خود در یکسر لبراء الاضافه بمعنی الباب اطاع مصدر اطعمه غیره
ای اوقعه فی الطبع باز بمعنی المفتوح و کذا النافذ نتوان کرد بمعنی کردن
اذا الماضي بحی معنی المصدر فی هذه اللغة چون باز شد ای صار مفتوحه
بدرستی و غلظت مما از یکسر الفاء بحی معنیهن احدیها بمعنی العایله و الآخر
بالترکه بوقش و قد یکنی به عن المنع او الاغلاق و المعنی لا ینبغی ان یفتح باب
الاطاع و اذا فتح لا ینبغی ان یغلق نتوان کرد معنایها بالترکه انکمل و لم یکن
لم یعرف الفارسی قال انما قال نتوان کرد بمعنی قولهم فی العربی
لا یملک ان یقال کذا و قیل فی التزمه بیت طبع باین یوز و کما جمع اوله
جو آچندی و نوبت بهیم اوله ~~مطلوع~~ کسب شد ای لایری احد که نشناکان
عطشان حجاز اسم مکنه و المدينه و جوانبها من البلاد و القرى و سمیت حجازا
لانها حجزت ای منعت بین بلاد نجد و الغورای تهامه و ما یلی اليمن و فی
فسره بالتخفیف فقد اخطا و قد اشتهر بحجاز بمعنی مکه او الحج و لهذا استعمل
المعنی بهما و فی بعض مواضع اخر بمعناها بلب ای ناحیه آب شوره ای الله
الملح کرد ایند یکسر الکاف الفارسی و قد عرفت بهر جا چشمه بود شیرین ای

ماوها

حواشی
 حواشی
 حواشی

ای ماوها عذب مردم و مرغ و مور کرد آیند مراد الوزير الکل کالعیان
 و ماوها عذب بجمع الیکل کل احد لا شاع منک فالدایق بکن ان لا تمنع کل
حکایت یکی مبتدا از بادشاهان بیان پیشین صفت معناه بالترکه
ایلا روی که در رعایت مملکت المضاف بقدرای امالی مملکت سنی بالیا
المصدر حی کردی بیا لطفا و لشکر را بسختی داشتی الباء فی هذا
اللفظین کما فی الاولین جود منی صعب روی غود قد عرفت معناه و خطا کنی
اخطا فیه هم ای کلام نیست بدادند ای اعرضوا عنه ~~بیت~~ جود در هیچ
بفتح الکاف الفارسی بمعنی اکثر از سپاهی در بیع لفظ فارسی بمعنی المنع
و الخیف و الظاهر ان المراد به هو المعنی الاول و من حصر المعنی فی الثاني و شتر
به بهما ینبغی ان یقال فی حقه در بیع علی المعنی الثاني در بیع ایدش الضمیر راجع
از سپاهی کست بردن بیع لفظ مشترک بین السیف و قلته الجبل و طبره
الغلمه قبل افتراقها من التین و المشعله و المراد هنا المعنی الاول **حکایت**
قال الذی کتبت اسم الشریف فی دباجه المشرک کتابه انشاء الکلام خطبا
المراد الفقیر ان یخذ الذی یبذلون ارواحهم للسلطان لا ینبغی ان ینبغ
الخزان منهم و سیمی هذا المضمون فی المتن یکی از آنان که عذر بفتح الغین
المعجمه و سکون المهمله بمعنی ترک الوفاء کردند بامتن الضمیر راجع الی یکی روی
بالیا المصدر تی بود ملامت یا الفارسیه سبزش کردن و کفتم دوست
ضد فوق خبر مبتدا محذوف و ناسپاس ای غیثا کر عطف علیه و کذا ما بعده
و سفله آوردن شامل اللغة و قسم المضمره و قال فی بحر الغواب یکسر التین

این سبب علی
 مصطفی رضی الله عنه
 در بیان صفت خطا و حق

پیشین خطا و حق
 اول
 اولی

وکیلی بجهت

و بسكون الفاء خفف من قبله بفتح السين وكسر الفاء بمعنى مردد كونه ورجوعه
اي منكر الحق والمبتدأ المحذوف شخصه بان ذلك بغير حال بالاضافة الى محذوف
قديم بركرد اي يرجع ومن قال في تفسيره اي اعرض فقد اخطأ مرتين
وصحوق نعمت سالبا بكسر اللام اي حقوق النعم الواضحة في السنين الماضية
در نور و بضم النون وفتح الواو من نور زيدن بالتركه در مكل كفت كاعلمه
اكر بگويم معذور داري بيا الخطاب وفي بعض النسخ اكر بكم معذور داري بگويم
بنايدكم استغفار انكاري اسمي بفتح الجيم بسكون الواو والسقير وغدني
بالتركه تنكحني در كرو بكسر الكاف الفارسي وفتح الراء المهملة وسكون الواو
بمعنى الرضى وسلمان كبر بركساي بجعل كند و قلما يوجد في بعض النسخ كند
باو جوا غردى بالياء المصدرى شوان كرد بالتركه اتمك او لمك كاعرف سابقا
بمعنى بدیده اعلم ان لفظة اما بمعنى القرية في مخفف من لفظ ديرة او امن
دادن وقد يستعمل صفة في بعض التركيب نحو ياري دة والمراد ههنا هو الثاني
مرد كساي راتا سهره بغير عبارة عن الانقياد ومن قال يعني در راه تو فقد عجز
عن طريق المعنى وكرش و اكر مرد كساي را زندي سر نه در عالم ولاينقاد
شعر اذا شيع الكشي وهو الشيع لفظا ومعنى يصول من صال عليه اذا وثب
بطشا هو الاخذ بالقوة نصب على انه مفعول مطلق ليصول مفعول بعد جلوسا
و خاوى البطن اي الخالي عن الطعام بفتح السين بالفاء كسر الفاء الهاء عن الشيء
يحمل ان يكون الشيع و خلو البطن حقيقة ويحمل ان يكون الاول كناية عن
الغنى والثاني عن الفقر ومن فصل المعنى على الثاني فقد عدل عن الحقيقة بالضرورة

نحو

بجان

و قيل

و قيل

وقيل في الترجمة **بيت** نون اوله هاد در دور بکل دو ترا ج اوله وليكن كوني
حكايت يكي از وزرا معذول شد كما هو كذا الوقوع في كل عصر بحلقه وندو
در آمد و هذا قبل بل اكثرهم يطلبون الوزارة مرة اخرى و برکت صحبتشان
دروي انكر كرد لعلمه كان سلوكه بالا خلاص و جمعت خاطرش دست داد
رباعي تادل ز بد و نيك جهان اكاست دستش ز بد و نيك جهان كوناست
زين ميش ولي بود هزارانديشه الكون هم لا اله الا است ملك
اي السلطان الذي عزله بار ديكر اي مرة اخرى برودل خوشي كرد و هات
نفسه لم و عمل فرمود اي اعطى له تصرف الوزارة و قلما يقع مثله في الدنيا
قبول نكره ذلك الوزير و هذا قل و قوعا بل مستحيل عادة و كفت معرويه
از منقوي **رباعي** آنان جمع آن كه بكنج بضم الكاف العوي بمعنى الزاوية عايت
النسخ المعتمد عليها متفقة على هذه العبارة ومن ذكر يدكها فاعانت فقد غفل
عن العبارة الصحيحة والوزن الصحيح والعافية اسم وهي دفاع الله
عن العبد كذا في مختار الصحاح بنفستند واعرضوا عن الدنيا
دندان سكل و دمان مردم بستند فسلموا من الكلب و فم الناس **حكايت**
قال صفوان بن محرز اذا دخلت بيتي فاكلت رغيفا و شربت عليه ماء ففعل
الدنيا العفا اي التراب كا غذب دريدند و لم يشكستند خرقوا القراكه
وكسر القلم و زد دست و زبان حرف كبران اي عن ابدى الطاعنين
والسنتهم رستند بفتح الراء من رستن اي تجوا ملك كفت هم اين لفظ
مفرد معناه البتة ما را كفته اما للتعظيم او يراد بها جماعة السلاطين

الله

رب

خردمند گاه در فی المصالح باید فی تشبیه علی ان المشاورة واجبه علی السلاطین
کما قال الله تعالی و مشاورهم فی الامر و علی ان المشاورة و تقوی عن الامر
انما تصح بالعاقل که ندیر مملکت را شاید مضارعی من شایسته ای یلیق
گفت ای وزیر بشاه خردمند گاه آنست که بچنین کار را ندرند
ای لایست جسمه الا امثال هذه الاعمال التي فيها خطر و كلمة در زاید
لتحسين اللفظ **حکایت** روی ان علی بن عیسی وزیر سمرقند امره ان يقول
فی الطريق لا جله هذا رجل سقط عن عین الحق فابن علی بمصالح الناس و غفل
عن مصالح نفسه فلما سمع كلامها تعظیبه فغزل نفسه ثياب فصارت الضحی
الکلی **بیت** ما قدم بیا نه بر همه غمان علی جمیع الطیور از ان شرف دارد
بیت غلتم که اسخو ان خورد و جانور نیاز از **بیت** جمیع طیور استند
شریف اولدی که بر کوکی و بر جانوری اولی انجمنه **مثال** کانه من تمة الحکایة
و جواب وزیر سیاه کوشی اسم حیوان بلازم الاسد یقال له بالترکی
فره قولی را گفتند المقصود من ایراد امثال هذه الحکایة نصح الخ
لو کان هذا الحيوان تمالة عقل و منطق لو استفسر هذا الامر منه لقد اجاب عما
ذكرنا ملازم من صحت خبره و هو سلطان الحيوانات بحکم وجهه ای لای
سب اختیار افتاد و المراد سیاه کوش وزیر و من یلازم السلطان
گفت فاعلم ضمیر سیاه کوش بافضله صیدش می خورم و کذا المقتربون یا کلون
نعم السلطان و از شد شمن در پناه اعلم ان لفظ پناه اسم مصدر بمعنی پناهند
و صیغه امر منه و قد یستعمل صفة فی بعض التزیید و یراد به معنی المفعول به

و قد یستعمل صفة فی بعض التزیید

و قد یستعمل صفة فی بعض التزیید

و قد یستعمل صفة فی بعض التزیید

و قد یستعمل صفة فی بعض التزیید

نحو قولهم

نحو قولهم یا در شاه عالم پناه و قد یستعمل بمعنی پناه گاه ای المجدد و المراد
اما المعنی الاول فاضافة لقوله صولتشی و می بالفارسیه محکم کردن بمعنی
اللام او الرابع فالاضافة بیانیه و ندکافی می کنم گفتند کنونی الان
که بظن حمایتش و می احفظ در آمدی الباء للخطاب ای دخلت
و بشکر نعمتش اعتراف کردی فی تشبیه علی ان شکر النعمة ممدوح و در الخبر
من لم يشکر الناس لم يشکر الله چرا نزد یکتا نهایی و الملازمة توجب الرفعة
ع هر که در کا شاه آید بدولت می رسد با بحلقه خاصانیت صیغه جمع
و التاء للخطاب در آورد مشتق من در آوردن فاعله ضمیر شیخ و مفعوله
ماء الخطاء و از بندگان مخلص شمارد من جد فی الخدمه حصل له القیوم و کذا
ملازمه باب الله تعالی **مضارع** رؤی مجید که بجوای منصب غفران را
و لهذا قبیل خدمه الملوك نصف السلوك و قبل الا خلاص افراد الحق بالعبادة
گفت همچنان ای مع کوزه کذلک از بطش او ایمن یسم و لهذا قبیل
لا وفاء للملوك و قبل الامیر من لا یعرفه الامیر بل افة القرب الشدة و الکنه
و قد ورد فی الخبر و المخلصون علی خطر عظیم **بیت** اگر صد سال کبر بفتح
الکاف العجمی براد به المجوس مهنا آتش و روزی ای بجعل النار ملتیه
اگر یکدم در و افتد بسوزد مضارع من شوختن اما لازم فالفاعل کبر
و اما معناه فالفاعل آتش فی قریب السلطان خطر کا قلت **بیت** قریب سلطان
چو آفت جان در وصف اتم سرور یا قریب قال العلماء ینبغی للعلماء ان لا یقربوا
من السلطان و رو و وافیه یمینا ان العلماء ائمة الرسل عالم بحال طوا السلطان

و قد یستعمل صفة فی بعض التزیید

وقال المحققون معناه ان لا يطلبوا القرب منه اما لو طلب السلطان عالما
 فينبغي له ان يذهب اليه ويرشده الحق ويمنع عن الظلم وقيل في صحة
 السلطان خطر ان اطعمته خطر دينك وان عصيته خطر نفسك
 فالسلامة ان لا يعرف ولا تعرف والمصير ان لا تتبين على الحق من هذه
 القصة حيث قال افندكم اي قد يقع يدكم حضرت سلطان زربايداي
 بجدا ذهب وباتد كسر بروداي يقتل السلطان وحكما كفت انداز
 تلو طبع بادشاهان بر حذر بايد بود بجمع بودن كه كاه اعلم ان لفظ كاه اما
 بجمع الوقت او بجمع السرير او بجمع المسند او بجمع الشيء الذي يستعمل
 الصاعه يقال له بونه وقد يكون اداة اسم زمان او اسم مكان نحو كاه
 وكريز كاه والمراد ههنا الموضع الاول بسلاي بيا الوحدة بر بخت مضارع
 من رنجیدن وكاه بدشاهي خلف دهنده وكفت انداعلم ان الكلام قد
 يكون نفع مقصود دون قائله فالعادة في امثاله ترك ذكر الفاعل فيقول
 المص وكفته اندمنه كطرفت ببار المراد بالظرافت هنا النصنع في الكلام
 والتكلف في اتيان كلام مضحك بمنزلة عيانت النديم القرب في الشر كالم
 وبزمه التكلم بالهزل لا في حال الغيرة عادة وعيب حكيمان **بيت** نور سر قدر
 خويشتن باش ووقار عطف على قدر بازي بجمع اللعب وكذا بازيم
 وظرافت بمنزلة بكار فانها صيغهم **حكايت** بكى از زينقان بر
 المصان اجد من اصحابه شكايه روزگار نامساعد المساعدة في اللغة
 المعاوذه بمنزلة بكن من او رد بعينه جائي وشكا عندى عن الزمان الغير المواتي

حيث

ووجه
 كاه

حيث قال كه كفاف اندك دارم قد عرفت معنى الكفاف وعمال بكسر العين
 المهملة جمع عبل بالفتح والتشديد مثل جيد وحياد **بباراي** دارم
 وطافت بار فافه نذارم الفافه الفقر والحاجة بارها بكون
 الراء قد عرفت ان لفظ بار يحيى المعان احدا الكثرة وهو المراد من مجموع
 بالهاء فالمعنى مرارا ومن صحح بفتح الراء فقد افسد دردم آمد لحال
 في قلبى كه باقلى بيا الوحدة ديكر بكي المعنيين احدهما العقر والاخر
 بجمع الآخر بالتركي دخی روتم بفتح الزاء والواو مضارع منكلم من فتي
 نادر هر صورت كه زندگاني باليا المصدرى كتم كس را بر نيكل وبن
 بالاضافة اطلاق نباشد كلمة بر صلة الاطلاق **بيت** بس كرسنه
 بضم الكاف وسكون الراء بجمع لطالع خفت ماض من خفتن بجمع ياتق
 واو جمع وكس ندانست اى لم يعرف احد كه كست من هو بس جان بلبند
 كناية عن خروج الروح والموت كبر واصل بر او كس نكرست لمن منفى
 من كرسنه بكسر الكاف الفارسية بجمع البكاء باز از شمتان في مختار الصحاح
 للشامة بالفتحات الفرع ببلية العدو و دشمنان ي انديشتم بطنعنه
 الباء للاصلاق در قفاي من بختند ندي بسنه زون بي وسع مراد حق
 عيال بر عدم مروت ورجوليت حمل كنند و كويند **قطعه** بيمين امن
 ديدن وفي بعض النسخ الغير المعتمد عليها بيمين نهى منه ومن اختار متنا فقد
 غفل عن ايراد القباضة المقصودة في المقام ان بي حيث را احبته العار
 والانفة كه هرگز مرنون بخوابد ديد بجمع ديدن معنى الكلام كور كه كور

والصالحين ان يكونوا على الحق
 في التروية والادب والاحكام
 على ان يكونوا مؤثرا على الحق
 عباد الله

وقد خفي عن بعض الناس
 ان قوله كرسنه
 من كرسنه بكسر الكاف
 الفارسية بجمع البكاء
 باز از شمتان في مختار
 الصحاح للشامة بالفتحات
 الفرع ببلية العدو و دشمنان
 ي انديشتم بطنعنه

ان كرسنه
 عن ايراد نحو

کما ان معنی قولهم نخواهد شد اوله کر کرد و من کم بعرف الفارسی نظرا
 المعنی اللغوی فقال فی تفسیره یعنی لایریدان یری روی بنیک بختی
 بالباء المصدرتی بن آسانی ای سهوله البدن کنیزند مضارع من کزید
 بضم الکاف الفارسی خوش بن رای لنف من فرزند بکزارد ای کبریا
 بسختی الظاهر ان الباء للالصاق والياء مصدریة ودر علم محاسبه بالاضافه
 چنانکه معلومست ای کما انک تعلم چیزی دائم اگر حرف شرط بجایه شما الجاه
 القدر و المنزله ای بسبب قدیم و عزیمت و من قال قد رک و عزیمت با افراد الفی
 فقد غفل عن معنی لفظ شما جهتی بباء الوحده معین کرد که موجب
 جمعیت خاطر باشد بسبب الفراغ من تم المعاش بقیه عمر طرف از عهد
 شکر آن ای من حق شکره نتوانم بیرون آمدن جواب الشرط معناه بالترکه
 حیث میم کفتم ای یار عمل بادشاه و طرف بفتحتین ای جهت ارادای عمل
 السلطان چنان امید یان و بیم جان بیان لقوله و طرف و خلاف رای
 فردمند است بدین امیدای بسبب رجاء الخیر دران بیم افتادن فان خوف
 الروح خط عظیم قطعه کس نیاید ای لایحی احد بجان و در ویش الیه بایست
 متقاضی که خراج زمین و باع بده امر من دادن یا بشویش و غصه
 راضی شوای اصبر علی التأمم و الغم مع الفقر یا جکر بند المراد به اتانفس
 ما یراد بلفظ جکر او یا قال بالترکه بکر که پیش ازاع لفظ مستعمل العرب
 و الجمع بالترکه قوز غون بنیه امر من نهادن و المراد الفاء النفس فی المملکه
 گفت ذکر الرفیق این سخن ای کون عمل السلطان داخله موافق حال

این سخن را در تفسیر
 این سخن را در تفسیر
 این سخن را در تفسیر

نکفتی لانی علی کمال الاستقامه و جواب سوال من نیارودی لانی آذی
 والاستقامه نشنیده که گفته اند هر که خیانت ورزد مضارع من ورید
 بالترکه ضامن و المراد عمل الخیانه و من قال بمعنی الاعتیاد بالشیء اخذا
 من بحر الغرایب اذ قال فیسه بالترکه خواید تمکن بکم یا ثی بنا المقام
 دستش از حساب بلزد بیت راستی بالباء المصدری موجب
 الحیم رضای خداست بالاضافه فی اللفظین کس ندیدم ای مارایت
 احدا که گمشدای ضل ازده راست من الطریق المستقیم و حکما
 گفته اند چهار کس حذف الهاء لغه ایضا از چهار کس بجان بر بخد
 و بعضی الشیخ نیز سدر حرامی ای قطع الطریق از سلطان فان حفظ
 المقارنه علیه کما ذکره الفقهاء و من عمم فی تفسیر حرامی و من اخذ مال
 الغیر مجاهره بالغصب قطع الطریق فقد غفل عن المسئله و در دای
 الساری از پاسبان فانه باخذ خفیه منه لان حفظ المئاع باللیل علیه
 و فاسق از غماز فانه یظهر حاله و دروسی از محاسب و بمعنی الشیخ بالترکه
 سوباشی علی خلاف اصطلاح اهل الروم و من لم یعرفه قال فی بیان لانی
 تأدیب مثل الشارب و الرذیله فی قصه دیار العجم الی المحاسب و انرا که حساب
 پاکست بالباء الفارسی و الکاف العربی بمعنی الظاهر از محاسبه چه
 پاکست بالباء العربی بالترکه ای تمکن بکم یا ثی بنا المقام
 بفتح الراء و کسر الواو و باء المصدری من رفتی مجموعه و وصفه کیستی
 در عمل ای لا شرف و لا تجاوز عن الاعتدال حال کونک منصرفا اگر خواهی

بن سیدی علی

بن سیدی علی

بن سیدی علی

بن سیدی علی

مرهون که رافع تو براد بالرفع الارتفاع المنزلة ای الترقی او المدا
الرفع عن المنزلة ای العزل عن المنصب باشد بحال دشمنی تنگی بی نظیر
ان بطعن فیکل نوبال بالباء العجی باش و مدارای برادر از کس بال
بالباء العربی زندجامه ناباک کا زران جمع کا زرو و هو بالکاف الفارسی
و ضم الزاد العربی القصار بر سکن للنظم بکفتم حکایت آن ربه و هو
التغلب مناسبت حال نسبت بالاضافة فی اللفظی که دیدند کسی
کریزان و افغان و خیزان هذه صفات مشربته من کریمین و افغان
و خاصین معاناً بالترکی و دو و شرک و قال فرق کسی گفتش چیست
که موجب چندین محافست گفت فاعل رو به شنیدم که شتر لالاف
و بالالف فی اوله لغت بسخره و هو العمل الذي يعمل بلا اجرة و من قال
و منی بنائیت الضمیر نظر الی آخر اللفظ و ظنه لفظاً عربیاً و آخره تاء
التانیة می گیرند گفتند ای سفیه ای خفیف العقل شتر را با او چه می
است و ترا با او چه مشابهت گفت خاموشی ای اسک که اگر سودان
جمع سود بغرض گویند مشربین باین شتر است و گرفتار ایم و اخذ و
علائی جمل کرا غم تخلیص من باشد من القید بالقبض حال من کذب لظهور
انی تغلب و تاتریاق از عراق آورده باشد مارگزیده بفتح الکاف الفارسی
ای المبلد و غمره باشد و المص یصرح المقصود من المقبول بقوله و ترا
همچنین علی ما ذکرته و اعرفه فضیل است و دیانت فی نفس الامر اما رسول
در کتب اند و مدعیان کوششین لفظ الله مقدرا اگر چه حسین است

ای و آن

ای و آن کان لک کبریه حسنه بخلاف آن تقدیر کنند و در موضع خطاب
پادشاه آبی و تقع فی در محل عتاب عطف علیهم در آن حالت
بحال مقاتلت باشند استفرهام انکاری مصلحت آن بینم که ملک بضم
المیم قناعت را حراست و حفظ کنی و ترک ریاست کوی یعنی آن
رأی هذا ان تقول ترکت الریاسته که عاقلان گفتند نه بیت بدریا
در بفتح الدال منافع یعنی در دریا و قد بقاء بضم الدال بمعنی در منافع
لکنه غلط در شمارست و الحال ان فیهم حفظاً و کرا خواهی سلامت
من الغرق در کنارست فیصل فی الترجمة بیت کزده منفعت کردی عدد
سلامت استر سکل دوت کناری رفیق این سخن بشنید و لم یقبل
بهم برآمد انقبض و غضب و روی در هم کشید لانه الحق مر و سخنهای سخن
امیز و صف ترکیبی و لفظ رغبت بکسر کجیم اسم مصدر و هو بمعنی رغبتن
نحو دانش و پیشش و پرورشش و الشین من نفس الکلمه كما سمعت فی اول الکتاب
گفتی گرفت ای شرع که این چه عقل کفایت و فهم و درایت بمعنی العلم
و قول حکما درست آمد ای ظهر صدق که گفتند دوستان در زندان بکار
آیند لان الصدیق الصبیح سبی للتخلیص که بر سفره همه دشمنان دوست
غایبند و دوست دشمنان من شمر دن انکه در نعمت زندم رهون لاف
یاری بالباء المصدر و برادر خوانده که عطف علی قوله یاری معناه
بالتزکیر فیه کاش او دشمنان دوست آن دانم که گیرد دست دوست
باخذیده در پریشان حال طرف گیرد و در ماند که عطف علیهم و هو بمعنی العجز

المذكور را با جمع یاران فیتنه علی ان الشفیع الاصحاح بما یستلذ
بیت رفت او آره که امسال حج رفت کمال خوش مبارک سفری چون
نوباد همسفری اتفاق سفر مکه افادای سافرت للچ چون از زیارت
مکه باز آمدن ای رجعت و منزل استقبال کرد ذلک الرفیق ظاهر حالت
دیدم بریشان بیت بطریق العطف التفسیری بقوله و در بیان روشن
گفتم حال بسکون اللام چیست گفت چنانکه تو گمانی آنکس کفنی ساقا طایفه
الهمزة للوحدة کما سمعنا من ارا حسد بردند حکایت روی عن بعض
 ان اول ذنب وقع من اهل السماء والارض هو الحسد فان ابليس اذ علم
 حتى اخرج من الجنة وان قابيل حذها بیل حتی قتل و نجیتم منسوب
 علی ما هو المعتاد بین الحساد فی ابواب السلاطین حکایت روی عن علی علیه السلام
 دفع شر الحساد اذ دع الله تعالى هذا الدعاء اللهم انی استلک بحق محمد وآل
 محمد ان تجنبنی عما اخاف و ملک رکشف حقیقت ان استقصا نفور
 ای مافتش علی وجه يبلغ الغایة و یاران قدیم اعلم ان اهل القری لا یعتبر
 المطابقة بین الصفیة والموصوف فی ترکیبهم الفارسیة و دوستان
 رحیم ای مشفق از کلمه روح خاموش شدند و صحبت دیرینه بمن قدیم فراموش
 کردند قطعه بضم خذ چون کسی او فدا من منصب هم عالمش پای بر
 نهند بضعون اقدام هم علی راسهم جو بینند کافال که دولت کشش
 گرفت و ساعده السعادة سنایس کنان وصفی ترکیبی و لفظی
 بمعنی ستودن ای المدح و لفظ کنان صفت مشبهه من کردن ای حال

۲ انه قال رسول الله صلى الله عليه وآله
 اذا ترجع اليك
 شقة ص

کونهم

کونهم مادحين دست بر اللفظ الاول حرف بمخف علی والثانی اسم بصح
 نهند کما هو مجرب فی کل عصر فی الجمل بانواع عقوبت و عذاب گرفتار
 بودم و محبوس نادین هم قفسه که مرده بالهمزة للاضافة بسلامی
 بالباء المصدری تحتاج برسد الی اهل البلدة از بند گرام بکسر الکاف
 الفارسی بمعنی الثقیل خلاص کردن و اطلقوه من و ملک مورتم ای
 الملك الذی انتقل الی بالارت الشری خاص لفظ کردند مقدر ای جعلوا
 ملكی الموروث مخصوصا بالملك کفتم ان نوبت اشارت عن قبول
 نکردی که قد قلت لک عمل پادشاه چون سفر در یاست بود مندر
 بالتر کر فایده لو و خط ناک نور قلو لان لفظ مندر و ناک اداة نسبة
 کاهرت الاشارة فاذا قدمت علی امر ذی خطر بالکنج بر کبری رفعم
 یا در طلسم میری بموت فی بیت یازر بهر دو دست کند خواجم
 اذا سافر فی البحر در کنار اذا سلم من الغرق یا موج روزی بیار
 الوحدة افکندش بفتح النون مرده ای حال کونه میتا بر کنار اذا
 مصلحت ندیدم ازین پیش بالباء العربی بمعنی الزیادة ریش بالکسرة
 المجهولة بمعنی الفرح و اجراحة و هو مضاف الی درویش خراشیدن
 فانه یجدد اجراحة و تمکل با شیدن بالباء العربی بالتر کر صاحب فانه برید
 الاذاء برین دو بیت افتضار کردم و کفتم قطعه ندانستی استفا
 انکاری که بینی بند القید بر پای ای علی رجلك چو در کوشش التاء
 الخطاب نیامد پذیر مردم و المراد به عدم قبول النصیح ذکر قای مره... اخری

کز نداری طاقتش نشانی ای الصبر علی ألمه و لفظ نیستش هنا شوکه حیوان
 المؤدی کالخل والعقرب مکن انکشت در سوراخ کز دم بمح العقب
 وهذا اللفظ بالكاف العوی والزاد البعج لانه في الاصل مکتب من لفظ
 کز بمح المعوج ومن لفظ دتم بالترکة فوریق والمعنة لا تدخل الا صبیح
 في حجر العقرب وقيل في الترجمة قطعه ایاغل بند اولاسن بلمدی
 قولاق طوما دکل آدم اوکدینم یوغیبه طاقتک زخمه دخی سن صفی
 صوقا الک عقرب اینیم حکایت بتی بیاء الوحدة چند معاهما بالترکة
 برینچم در صحبت من بودند لعلمهم کابوا امر بر دین للمصنف ظاهر
 ایشان بصلاح آراسته ولم يوجد في النسخ التي رايناها القول الآتي اعني
 وباطن ایشان بمحافی پیراسته والعجب فمن جعله من المتن مع اعترافه
 بانه لم يوجد في اکثر النسخ یکی از بزرگان در حق این طایفه حسن ظن بلع
 دانست بیت ای اولیای حق را از حق جدا نموده مکرظی نیک داری
 در اولیایم باشند و ادرازی بیاء الوحدة یعنی وطیفه معین کرده
 بود فی تنبیه علی ان علامه حبب الاغنیاء للفقراء ان یبدلوا المال
 بهم حکایت قال رجل لشخص من ادعی حبک فاطلب منهم مالا فان اعطاک
 المال فصدقه والا فلا تلتفت لیدعوا مکر یکی از ایشان ای واحد منهم
 حرکتی بیاء الوحدة کرد مناسب حال درویشان لان لفظ بشر حرف
 البصافی وشره لا ینفک البش من شروطن آن شخص فاستد وبار
 ایشان کاسید فلما کان الامر کذلک خواستم تا بطریق بیاء الوحدة کفای

این خط در کتب
 قدیمی است

این خط در کتب
 قدیمی است

این خط در کتب
 قدیمی است

باران مستحق بفتح اللام کنتم فان حسن الكلام يحصل للمرام آهنگ
 خدمتش الضمیر راجع الیه قوله یکی از بزرگان کردم ای حضرت باب
 داره وقصدت ان ادخل علیه در بانم در بان بمح البواب والمیم
 للمتکلم رما نکر دم بخلصنی وجفا کرد کما هو دأب البوابین مع ذورن
 الضمیر راجع الیه در بان داشتم بکم انکم گفتند قطعه در بکسر الراء
 للاضافة میر و وزیر سلطان رامرهون بی وسیت ای بلا واسطه
 مکرده می من کردیدن پیرامن بمعنی الخوای والذیل والمراد ههنا الاول
 ای لایح حول سک و در بان چو یافتند ای یابند غریب مرهون این
 اشاره الی سک دامن چندا نکم مقربان بفتح الراء حضرت آن بزرگ حال
 من واقف شدند ای عرفوا فی النسخ سعدی والبواب منغنی بالکرام
 المیم الاخرة للمتکلم در آوردند ای اخلونی بالاکرام و برترای اعلی
 مقامی بیاء الوحدة ومن قال یعنی مقام اعلا فقد ضیع معنی الباء معین
 کما هو دأب اهل اللطف البتواضع فی وترشتم و کفتم بیت بگذار
 ای از ترک که بنده و کینم والمراد بکینم هنا الناقص نادر صف بند کاشتم
 فلما قلت هذا الكلام گفت ذلک الکبیرة مقابلة کلامی مصرع الله الله ای الله
 چه جای این سخن است ای لیس محل هذا الكلام بیت کر بر شرم
 من نشی مرهون نازت التاء الخطاب بکشم که نازنیق الباء للخطاب
 کالاول و نازنی جیب نعیم فی الجملة شتم و از هر دری بیاء الوحدة
 سخن پیوستم ماض متکلم من پیوستن از بدنه المتعدی نا حدیث است

این در بیان کریمان بجز ان اشاره به

این خط در کتب
 قدیمی است

بفتح الزاء المجمع على الزل وهو مصدر زل في الطين باران در میان آمد
 لان الكلام يحرك الكلام كفتح **قطعه** چه چه دید بضم الجیم بفتح الذی
 خداوند سابق الانعام صفة لقوله خداوند که بنده در نظر خود قرار
 و حقیر دارد لفظ خوار بقاء بالالف عایة القافیه بل المصیح ان
 واوه رسی خدا بر است مسلم یعنی خدا بر مسلم است بزرگوارى بالياء
 المصدرى ای العظمة ولطف عطف علیه که حرم کالاول بیند
 من عباده و نان بر فراری دارد بریدانه لیس لک الخلق بخلق الله تعالى
 حاکم را این سخن هذا الكلام المعقول پسندیده و مقبول آمد و ظاهر
 اثره لانه اسباب محاش باران فرمود امر خداوند تا بر قاعده و ماضی
 علی ما كانت مهیا و حاضر دارند و مؤنث ایام تعطیل و فاکند برید
 ان یعطی در الايام التي قطعها شكر نعمت کفتم و زمین خدمت بیو
 علی ما هو دأب ارباب الادب و عذر جرات بالجیم العربی لفظ عربی یعنی
 الجراء بخواستم و در حالت بیرون آمدن این سخن کفتم **قطعه** چه که اسم لیت
 العتیق الذی فی بلدة مکه قبله حاجت شد یقبل عند الحاجات
 از دیار بعید مرهون روند خلق بدیدارش اعلم ان لفظ دیدار مشتق من
 دیدن یستعمل اسم مصدر فهو بمعنى دیدن نحو رفقا بعین رفقا از سی
 لفظ فارسی عربیة و شیخ و هو اثنا عشر الف خطوة **حکایت** قال بعض العلماء
 یستجاب الدعاء قد ام الحمر الاسود و الملتزم و هو ما بین الحمر و البیاض و عند کما
 و فی مقام جبرئیل تحت المیزاب و فی مقام ابراهیم و عند بزرگم و فی المقام الخفی

اگر خداوند بزرگوار

اگر خداوند بزرگوار

بل في كل الحکم تراخيل امثال ما باید کرد ای بینجی لک ان تراخيل سو آداب
 امثالنا و مقصودنا من الجساره و تحصیل المنفعة منك که بیچکس نزد
 برد رفت بی بر سبیل مفعول نزد **حکایت** مکل زاده و کج براد بر خیزند
 فراوان بمعنی الوافر از پدر میراث یافت ای انتقل الیه بالارث علی اسم
 دست بزرگ دو وقع الواو العاطفة منای و داد سخاوت براد
 و لولم توجد لکان منظوما و نعت و مال بی قیاس و بی دریغ بر سپاه و عیت
 بریخت **قطعه** نیاساید مضارع منفی من آسودن مشام و هو الموضع
 الذی فیہ القوة الشامة از طبله لفظ مستعمل فی الجمع و الروم و الهمة لوجه
 عود و هو الذی یتجربه بر آتش نه امر من نهادن که چون غنیمت بود مضارع
 من بوییدن و هو بالترک فوفی و قولی علی ماضی به صاحب بحر الخواص فالفاعل
 علی الاول ضمیر عود و علی الثاني ضمیر مشام و من قال قبل فاعل بوید ضمیر مشام
 و الظاهر ان مضاه بویدان عود همچون غنیمت بویدن المعینین و کذا لم یقدر
 علی التحقيق و حاصل معنی البيت انه لا یستخرج من العود الکثیر ما لم یخرج و کذا
 لا ینتفع بالمال انصرف الیه المسالک بزرگ بایدت حرف الشرط مفید بخشدکی
 اعلم ان الیاء المصدری اذا دخل علی الاسم الذی آخره هاء یصدر بالکاف القافیه
 و یحذف الهماء من الکتابه نحو بندکی و افکندکی و بخشدکی کن فان نتیجه العطاء
 عظمه المعطى و ان الید العلیا غیر الید السفلی که نادان لفظ را مقدر ای
 احبته نیفتاد و نروید ای لا ینبت و فیصل فی الترجمة **قطعه** دماغه قوی
 ویرمز طبله عود او ده قوی ای قوی بلور مز اولونی از سبیل بخشدکی

باغ

ای سبیل بخشدکی

که دانم که اینجور چو نکره میگرد از جلا بکسر الهمة للاضافة و هو جمع جالس
 نحو علماء و فقهاء بی تدبیر نصیحت اغار کرد ای شرع فیکم ملوک و بین
 قدر معناه این تحت ای المال را بسی اندوخته اند و حسن لغو برای سلیقه
 یعنی لاجل المهمات نهاده فلا بد من حفظ دست ازین حرکت کوتاه کن
 ای لا تسرف که واقعه ای احوادث در پیش است عسی ان لا تلاقها
 و دشمنان در پیش فیم صنف التصاد و بعض النسخ در کین بناید مضار غفر
 من بایستی لا ینبغی که بوقت حاجت الباء بمعنی در مانی مرز در ماندن بمعنی
 العجز **قطع** اگر کنی بیاء الوحدة کنی بر عایان بخش بمعنی القسمة **رشد**
 هر کتخذ بر بیاء الوحدة و کتخذ فی الاصل بمعنی الرجل المزوج و المآدیهنا
 کل احد برنجی ای جبهه من الارز چنانست از هر یک ای من العوام
 و مر قال شخص از عایا فقد غفل عن سوق الکلام اعنه قول المص
 بر سباه و دعت بخت جوی سیم ای لم تاخذ من کل احد فتم مقدار
 الشجر که کرد بکسر الکاف الفارسی آید ای جمع ترا ای لاجل هر دور
 کنج ای خزینه واحده ملک داده و قد صار ملکا روی ازین سخن در هم
 کشید قدر معناه مراراً علیه که موافق طبعش نیامد و گفت خدای
 عزوجل مرا بالک در بعض النسخ ملک بکسر اللام این مملکت گردانیده
 تا بخورم و بجستم هذان الامران دبیلان علی الملک نه پاسبانم که نکره دانم
بیت قارون و ملاک شد که جهل فانه کنج داشت تفصیل قصه قارون
 انه کان ابن عم موسی علیه السلام و ختنه که زوج اخته فلما امر الله تعالی موسی علیه السلام

ای که در پیش
 ای که در پیش

بکتابه التوریه امره ان یکنبه بالذهب فقال موسی علیه السلام التری این اجد الذهب
 فعلم الله تعالی علم الکیمیا و کان قارون مقلدا ذاعیال عابد الریه قائم البیل
 صائم النهار فرحمه موسی ^{علیه السلام} فقره فعلم الکیمیا لیکون عوناً علی طاعته ربیه و نفقه
 عیاله فعمل به قارون حتی اجتمعت عنده اموال کثیره حتی کان مفاغیح خزائن
 حمل مائه بعبیه و فرز و رایه سبعین بعبیه او قال بحامد کان وزن کل مفتاح
 وزن درهم و کان یفتح بكل مفتاح سبعین باباً فقول المص جهل خانه
 للتکثیر لا للحصر و لما بداء قارون بجمع المال ترک النوافل من العبادات ثم الله تعالی
 لموسى علیه السلام ان یسأل عنه زکوة امواله فحسب ان زکوة حساباً و اراه
 کثیراً فلم یؤد و کان عنده یرکب الف غلام و الف جارية سروج کلهم من الذهب
 و ثیابهم کذلک فلما اطعمه موسی علیه السلام فی الزکوة قال قارون انی اجمع اهل العم
 غذا و انا لم مع کل فلو غلبتني بالجمعة اعطی زکوة المال و الا فلا و کانت امراه
 فی بنی اسرائیل ذات جمال زانیه فدعاها قارون و قال انی اجمع غدا لیسر
 فان شهدت علی موسی بالفسق و قلت انی زنی لی و انا حامل منه لا عظیم کل
 ما لا کثیراً فقبلت المرأة کلامه ثم جمع قارون بنی اسرائیل فی دار له و دعا موسی
 فلما حضر موسی علیه السلام قال له بنوا اسرائیل یا موسی عظمنا عظم فبذلک ^{علیه السلام}
 بالوعظ و قال لا اشاء کلام من سرق مالا اقطع یده و من قطع طریقاً اقطع راسه
 و فرزنی بامراه ارجه بالجارة فقام قارون و قال ان فعلت ما قلت فلیک
 الحکم علیک قال علیه السلام ان فعلت فالحکم علی کما حکم الله تعالی فقال
 قارون انک زنیست بهذه المرأة و انی انا حامل منک و اشار الیه و قامت

ای که در پیش
 امر الله تعالی

علیه السلام

ما فعلت

انها تقره

قال
 فادفع الله تعالى الحقوق في قلبها وحول لسانها من الكذب إلى الصدق
 إن موسى يرى بما يقول له فارون وادع إلى أموال كثيرة وعلمني
 أن افترى على موسى عليه السلام بهتاناً فانه اخاف الله تعالى ان افترى على
 رسوله وكلمه غضب موسى عليه السلام وقال يا عدو الله اتي شي اردت
 بهذا الامر ثم خرج من عندهم وسجد الله تعالى وناج وشكا من قارون وجاه
 جبرئيل عليه السلام وقال يا موسى ان الله تعالى يقرأك السلام ويقول ائت
 الارض في امرك فاتي شي تأمرها فهي تطيعك في اهلاك قارون فجمع موسى
 إلى قارون وراه جالساً على السرير متكاً على فراشه مزديبا ج ففرض عليه السلام
 بالارمن خديم فاخذت إلى ركبتيه فتضرع إلى موسى فلم يلفظ له قوله وقال يا ارض
 خديم حتى خسف الله تعالى قارون وقوم وداره في الارض وروى انه تعالى
 اوى إلى موسى عليه السلام فقال يا موسى انه استغاث بك اربع مرات فلم تجبه
 فوعظني وجلالي لو استغاث بي مرة واحدة لأعنيته ثم قال بنوا اسرائيل ان
 موسى دعا قارون ليسف على امواله وخزائنه فدعا موسى عليه السلام على امواله
 وخزائنه فخسف الله تعالى جميعها فوشين روان ثم ذكره اي لم يموت لانه
 نام نكودا **حكايت** آورده اند في التواريخ والاخبار نوشته ان
 عادل راى لاجله قال الفقهاء لا يجوز اطلاق العادل على سلاطين الزمان
 الا ان يراد انه من العدل لا من العدل مع كونه من اهل اسلام ويطلق
 العادل على انوشروان مع كونه كافراً فانظر في متانة العدل در شكار كاي
 ضيدي بيا الوحدة فيهما كيا ب كزندی بيا احكامه نكل نبودی

موسی علیه السلام عصاه را در زمین فرو برد
 و خسف سرزمین قارون و قومه و داره را

عندم

عندهم غلامی بروستا و هو بمعنی القرى المعجزة رفت تا نکل آورد منه
 گفت نکل بقیمت ای بالتمن بستان تا رسمی بیا الوحدة نکرده ای
 لئلا يكون بدعة واحدة برأسها و ذه مخفف مزدین خراب شود
 گفتند ای احاضرون عنده ازین قدر ای من هذا المقدار چه خلل ای
 القرحه بالنزك كدك زاید یولد گفت فاعلم ضمیر نوشروان بنیاد ظلم ای
 ای اساسه در جهان قبل هذا انزه كل بوده است انظر في كلامه
 و هر كه آمد برو مزید كرد فانه بعد الظلم زمانه كثیر اولهنا قال تا بدین
 غایت رسید قنائل ایها السلطان كيف حالك و حال نوشروان **فقطعه**
 الكرز باغ رعیت ملك خور كسبی ای لواكل السلطان من حديق الرعية
 نقاحه واحدة برآورند علایمان او ای بخرج عبیده درخت ای شجر التفاح
 از بیج بالباء العربی بمعنی العرق به بیج بضم که سلطان ستم روا دارد ای بخور
 زنده لشكر يانش هزار مرغ ای الذجاجة بسج بالنزك كسبش بیت
 نماد بفتح النونین ای لا یبقی ستمكار بکسر الراء للاضافة الى قوله بدروزگار
 و كل منها وصف ترکیبی بماند بضم الباء كما سمعت من القاعدة ای بیعی
 برو لعنی بالباء بمعنی الثابت المحکم وقیل في الترجمة بیت جهاندن کید
 ظالم تابکار قلو ر بوند لعنت اکا پایدار **حكايت** عاملي بيا الوحدة
 راستندم که خانه رعیت بریدان بیوت الرعا با خراب کردی بیا الحاکم
 تاخر انش سلطان با دان بمعنی المعجزة کند ببحر و غافل از قول حکما که گفتند
 بالباء الرسيمة اسم مفعول اقترن باداة الجمع اعني انذ و ثبت الفقهاء العلم لا

فخر الباء من جنس
 فخر الباء من جنس

وإذا اتصل بالماضي نحو كفت يحذف الفها نحو كفتند وبه يفرق هذا المصنف
 من كرم خدای تعالی را بیا زارد براد بمثل غایت اذ اذا الله تعالی غیر متصور
 فالمعنی ان کل من یعمل عملاً فی سخط الله تعالی نادى خلقی ای مخلوقی بدست
 آورد مضارع من آوردن ای لطیف قلب سلطان مثلاً خدای تعالی همان
 خلق را کالاول بروی کمارد بضم الالف الفارسی مضارع من کماریدن
 بالترکی حواله ایلمک یاد مار هذا اللفظ مستعمل فی العرب بمعنی الهلاک كما
 قال فی غنار الصحاح وفي الجمع بمعنی الانتقام كما صرح به صاحب بحر الزمان
 ولا شک ان المراد بهنا کونه لفظاً فارسیاً فالمعنی انتقام آوردن و زکات
 برآوردن ای بخریدن منه وقال بحر الخراب بعد ذکره لفظاً و ما یجایز ذکر
 دمار آوردن بهذه العبارة اعنی فان دوکت انتقام الموق و دوکتی و ترق
 فتفهم من هذه العبارة معنی آخر فی المقام ومن قال فی شرح التاج الهلاک
 وقال بعد قول المصنف از روزگارش برآوردن ای بهلاک فقد عطف بمعنی لفظ
 دمار آوردن و ارتکب الاستدراک کما لا یخفى علی الناظر المتأمل و مصدر
 ما قال المصنف ما ورد فی الخبر أعان طالما فقد سخط الله تعالی علیه بیت
 سوزان صفة مشبهة ای ملتهب نکند باسند بکسر التین وفتح الباء المعنی
 نبات یحرق یا بسلم فی ضرر العین عربیة محرک یقال له بالترکی بوزرک
 آنچه مفعول کند و دلدل مستند بمعنی المحتاج والمراد ان تأثیر دهان
 قلب المحتاج استند تأثیر النار الملهبته فی الحمول لطیفه کوبند سرور و فتح الواو
 جمله حیوانات شیرست و قد سمعت فی قصه سیاه کوش و کمترین جانوران

کرم خدای تعالی را بیا زارد براد بمثل غایت اذ اذا الله تعالی غیر متصور

فد کسری

بمعنی انتقام و الهلاک

لا تضاف

لا تضافه بالبلادة و عدم الحیمة و باتفاق خردمندان مبتداء خبر بار
 بفتح الباء و وصف مزید بریدن بضم الباء و انما فتح الباء فی الصفة لئلا یلبس
 بالوصف الذی هو من بریدن به که بشیر مردم در بفتح الدال و صف من
 دریدن و انما فتح الدال فی الصفة بناء علی انهم یقرأون المصدر بالفتح و لهذا
 اورد صاحب بحر الخراب هذا المعنی فی بیان لفظ در بفتح الدال حیث
 قال در بمعنی الباب و اداة ظرف و زائد فی اوائل الافعال و المصادر یحین
 اللفظ و صیغته امر مزید دریدن و وصف ترکیبی منه و الجملة اعنی قوله خبر بار
 که بشیر مردم در خبر مبتداء فلا حاجة الیه تقدیر ثابت مسکین خراک
 چری بمنزست طمعه چون بارهی کشد عزیزست قیل آخدا من بیت
 نماز عت کر که کل سبوی می کتور یوک کتور مکن او لور عالمه چون کم
 خر عزیز کان و خران جمعان و الثانی بکسر النون للاضافة بار بردار
 وصف ترکیبی بالترکی یوک کورچی به زاد میان بالا ضافه مردم آزاد و صیغ
 ترکیبی و هذا اللطیف وقعت معیضة ثم رجع الی حکایة العامل ملک رای
 للسلطان الذی کان عمل العامل لاجل طریقه بفتح التین بمعنی البعض از ما
 جمع زیمه اخلاق او اشاره الیه العامل معلوم شد فلما عرفه بشکجه کشید
 و بانواع عقوبت بکشت بضم الباء و الالف العربی قطع حاصل شود رضای
 سلطان ای لایرضی السلطان تا خاطر بندگان یجوی بیای من جستن بضم الجیم
 خواهی که خدای تعالی بر تو بخشد الظاهر ان من یخشون بمعنی التزم لامن یخشون
 بمعنی العطاء با خلق خدای کن تکونی بالباء المصدر ی یکیر از ستم دیدگان

کرم خدای تعالی را بیا زارد براد بمثل غایت اذ اذا الله تعالی غیر متصور

فد کسری

الخطاب
 لان سوق الكلام
 في عدم لزوم
 العامل من

من ذلك العامل بروای علی میته بگذشت و در حالت نباه او نامت کرد
 و گفت بیت نه النفی مصروف الی بقية المصراع الاول و مجموع المصراع الثاني
 هر که قوت باز و منصبی دارد ای لبس کل من يكون له قوة العضد
 و له منصب لظنت بمعنى الغلبة و القهر بخورد یا کل مال مردمان بگذران
 بضم الكاف الفارسی بمعنی القول الباطل و الفعل الباطل و من لم یفته
 بل قال و یقرب منه الجراف یقال اخذ الشیء بجاذفه و جرافای اخذه بغیر تیر
 و تخمین و لا کیل و لا وزن لم یأت بوظیفه الشرح توان بجلج بفتح طاء
 المهمله لفظ عربی فارسیه کلور و بردن بمعنی البلع بالترکه یومع استخوان
 بالواو الرسی درشت بضم شین بمعنی الخشب و لا شکم بکسر الشین و فتح الیاف
 العربی بمعنی البطون بدو تخفیف الراء چون بکیر داند رفاق بمعنی السرة حکایت
 مردم از ارادی بیاء الوحدة فیها بیضا وصف ترکیبی و احکایت کنند که کنکی
 بر سر صاخی بیاء الوحدة فیها ایضا در ظلم درویش را بحال انتقام نبود لفظه
 و شکوه الظالم سنک را با خود نگه می داشت لوقت الفرصه و الانتقام نادیده
 بیاء الوحدة ظرف ملک بران لشکری ای اجندی خشم گرفت ای غضب علیه
 و در چاهش با جیم الفارسی کرد ای جیم البیر درویش آمد لا انتقام
 و آن سنک را بر سرش انداخت فلما وصل الیه کج گفت تو کیستی و این سنک
 بر من چو از دی فلما سألک گفت منم فلانم ذکر اسم و این سنک آنست که در
 فلان تاریخ بر سر زردی بیاء الخطاب گفت چندین مدت کجا بودی و لم
 نظره نفسک گفت تا ز جا بمنت با جیم العربی و التاء الخطاب ای من منصبک از کجاست

ان سدی علی

هی کردم

هی کردم یعنی خفته تا اکنون که در چاهش یافتیم ای وجد کل فیها فرصت غنیمت
 که گفته اند مثنوی فاسنای بیاء الوحدة جوینی بیاء الخطاب بخت بسکون
 التادیا را ای فرین الدوله عاقلان تسلیم کردند اختیار سلم العقلاء اختیار
 ای ترکوا اختیار هم و صبر و اعلا اذانه و هذا معنی البیت و من فتره بمعنی
 آخر و قدر الواو العاطفه قبل الاختیار فقد ارتکب التكلف و اخل بالور
 الصریح چون نداری ای لبس کل فاحض درنده بشدید الراء ای الظفر طارق
 نیز ای لحاظ با بدان جمع بدان هم کبری سینه اسمی سینه بدین بمعنی العناد
 هر که مستدار یا بمعنی بولاد باز و وصف ترکیبی بچم کرد خبره ساعد سکن
 خود را بچم کرد و بالترکه انجندی باش امن باشیدن بمعنی اولمق ای
 کن علی حالک المراد به الصبر و من قال یعنی خاموش باش و قبل حاضر باش
 فقد بعد عن المعنی تا دستش الضمیر راجع الی قوله بولاد باز و بسند در روز کار
 بنکبانه پیش بکام دوستان یعنی علی مراد الاجتهاد مغرین بر ارادی اخراج
 مخ و دماغ و قیل فی البرجه مثنوی لایق اولما یانی کورسک بختیار و اصلور
 تسلیم قلدی اختیار چونکه طماغل دکلر قلا تیز یا تلور ایلد ایکن فک تیز
 هر که یک قولیله بچم طوندی اول کند و کومش قولنی انجندی اول صبر قل
 باغلابه دستان روزگار و دستار کامیابی سن چقا حکایت یکی را از ملوک
 مرضی بیاء الوحدة هائل ای ذاهول بمعنی مخوف بود که اعاده ذکر آن ای
 تکرار ذکر و موجه بود و لا یلیق طائفه حکماء بونان متفق شد بر عاقلان
 القول که مزین در درای لهذا المرض دوائی نیست نفی کلی مکرر استثناء

ای ذاهول الصلوات علی
 محمد و آله و اولادهم
 علیهم السلام

این سیدی

هنا بمعنی آزار و زخم و بفتح الزاء و سکون الهمزة لفظ فارسی بمعنی المارة با
 يقال له بالترک او ذکر او کتب اللغات الفارسیه و لم نجد هذا اللفظ و کتب
 اللغات العربیه بهذا المعنی من قال بعد ابراد المعنی المذكور کذا في مختار
 الصحاح فقد اخطا و قال القائل و قد یجی زهره ايضا بمعنی الجاهل قال نظامی
 بیت زهره ندارم که بوسه نمیت بیه و کمان دارد و ابروی تو کذا
 البحر و لم نجد هذا المعنی لهذا اللفظ و کتب اللغات الفارسیه سوی بحر الخواص
 و التحقيق ان هذا المعنی ليس بمعنی حقیقی لهذا اللفظ بل معناه المجازی
 و قول القائل المذكور فاعلم انهما من الالفاظ المشتركة بین المشرکة الفارسی
 و العربی جهل ادی که بچندین صفت موصوف بود بفتح الواو ای لا یكون
 لهذا المرض دواء الامرارة انسان يكون على صورة و صفة مخصوصة مثل
 ان يكون طویلا ازرق العین اسود مملک بفرمودای السلطان امر غلامه
 طلب کردند ای طلبوا الانسان الذي عینی الاطباء صفتهم دهقان
 بالکسر بالترک کویلو و ایلنج و سالار و القصر علی البعض کما قبل ان بمعنی
 الزارع تفصیر سری بیاء الوحدة یا فتند ای وجدوا ابن رجلی دهقان
 کان ذلك الابن متصفا بدهان صفت و صورت که حکما گفته بود ند علاج
 الملک پدر و مادرش را بخواندند ای دعوتها و بنعت بی کران المراد به
 الکثیر خوش کرد انبند ای ارضوا بما فاضی فتوی داد لهذا الوجه که خون
 یکی از رعیت ریختن و المراد قتل برای سلامتی بالباء المصدری
 نفس پادشاه ای لاجل صحت روا باشند ای بخور جلا و قصد کشتن کرد

این بیت را در بعضی نسخه ها
 زهره ندارم که بوسه نمیت
 بیه و کمان دارد و ابروی تو کذا
 بحر و لم نجد هذا المعنی
 لهذا اللفظ و کتب اللغات
 الفارسیه سوی بحر الخواص
 و التحقيق ان هذا المعنی
 ليس بمعنی حقیقی لهذا
 اللفظ بل معناه المجازی
 و قول القائل المذكور
 فاعلم انهما من الالفاظ
 المشتركة بین المشرکة
 الفارسی و العربی جهل
 ادی که بچندین صفت
 موصوف بود بفتح الواو
 ای لا یكون لهذا المرض
 دواء الامرارة انسان
 يكون على صورة و صفة
 مخصوصة مثل ان يكون
 طویلا ازرق العین اسود
 مملک بفرمودای السلطان
 امر غلامه طلب کردند
 ای طلبوا الانسان الذي
 عینی الاطباء صفتهم
 دهقان بالکسر بالترک
 کویلو و ایلنج و سالار
 و القصر علی البعض کما
 قبل ان بمعنی الزارع
 تفصیر سری بیاء الوحدة
 یا فتند ای وجدوا ابن
 رجلی دهقان کان ذلك
 الابن متصفا بدهان صفت
 و صورت که حکما گفته
 بود ند علاج الملک پدر
 و مادرش را بخواندند
 ای دعوتها و بنعت بی
 کران المراد به الکثیر
 خوش کرد انبند ای
 ارضوا بما فاضی فتوی
 داد لهذا الوجه که خون
 یکی از رعیت ریختن و
 المراد قتل برای سلامتی
 بالباء المصدری نفس
 پادشاه ای لاجل صحت
 روا باشند ای بخور
 جلا و قصد کشتن کرد

فلما یشتد الناس بآی ذلك الابن سبوی آسمان کرد ای توجیه اینجا
 التواء و بفتح الهمزة و بفتح التاء و لم نجد هذا المعنی
 استفهام انکاری ای ليس هذا الموضع موضع الضحك بفتح الضاد
 ناز و زندان پرید و در باشد و لم یحصل به ذلك التوجیه و دعوی پیش
 فاضی برید لحنی بالحنی و دل از پادشاه خواهند ای یطلبون العدل
 اکنون پدر و مادر ای و ای از بهر خطام دنیا بضم الحاء و تخفیف
 الطاء المهملتین بمعنی الخطب و الخشیش الذي تكثر من الیبس و کثیر اما
 بعبارة عن المال و التناع و ذکره بعض کتب اللغة انه بمعنی التناع و الفائدة
 مراجعون در سب و ند معناه اللغوی سئلانی الیه الدم و المراد تسلیم الی
 القتل و فاضی بکشتن فتوی داد و جوزفتی لسلامة السلطان و سلطان
 صحت و بعض النسخ مصلحت خویش در ملاک فریبند و لم یبق لی طیار
 بحر خدای تعالی پناهی ندارم و لهذا توجهت الی جنابه و التماس بیا
 بیت پیش که بر آورم ز دست فریاد للعدل منک هم پیش نواز
 توی خواهم داد فیصل فی الترجمة بین کیم دیم سنک الکلن فریاد هم ساک
 دیرم که داد الکلن داد سلطان زاد الی این سخن تمام برآمد مقدمه معناه
 ای التمعن در دیده بگردانید باضم من کردانیدن و گفت ملاک من ای موی
 اولیه ست ای افضل از خون بی کنای ریختن و التعبیر الفارسی انما یكون
 بهذا الوجه و من لم یعرف الفارسی قال یعنی از ریختن خون بی کنای سب و
 چشیدن بوسیدن للتسلية و در کنار گرفت قدم معناه و نمید که کران بخند

ملک

و آب

بسیار

وآزاد کردن من القتل گویند که ملک هم در آن هفت شفا یافت من دار الشفاء
الالهية قطعه همچنان در حکم آن بسم ای لم ازل من فکر البيت الذي گفت
قاله بيلبي في فاعل گفت واعلم ان لفظ بان اداة نسبة برکت مع لفظ
ويكون المجموع وصفات ترکیب است بر بان و سکبان و منم بیلبان و الباء
للوحدۃ و المعنی بالترک بر علی بر رب در بای نیل و هو نه بر عترت
لکثرة ما له خصوصاً وقت طغيانه زیر پایت گردانی حال مورد مقول
القول هذا البيت محو حال تست زیر پای پست فلا بد لکن آن مختصر من
قهر الضعيف حتى تخلص من قهر القوى منک حکایت کی از بندگان غرقا سم ملک
واسم ایل بیت حذف لفظ این لما عرفت مر آن لفظ این بخلاف من العبادین
في التراكيب الفارسية که حکایت بود حکایت قال رجل عند صالح اعجب
من اباي عبید السلاطين منهم قال الصالح اباي عباد الله منه اعجب
کسان جمع کس در عقبش بفتن رقتند قادر کوه و باز آوردند از کوه
الملك و زیر اباوی غرض بود ای کان لوزیر الملك مع عداوة اشارت
او کرد ای اشارت الی الملك ان یا مریقتند یا دیگر بندگان چنین حرکت میکنند
ای لیلای هر بوا بنده پیش بر سر بر زمین نهاد للتعظیم و گفت
هر چه رود مبتدا بر رسم متعلق بقول رود چون تو پسندی الشرط اغیر من
رواست خبره بنده چه دعوی کند لا دعوی للعبد حکم بکون المیم
مبتدا خداوند راست خبر بلا تقدیر من قال یعنی بخداوند مقوض است
فقد ارتکب التقدير من غیر حاجه و قبل في الترجمة بیت من کلور بکشم فو کم

بکنک درست قول بجه دعوی ایده حکم چوشت همکدر اما بموجب
بفتح الحکم آنکه برورده بمعنی المهری نعمت این خاندانم بالاضافه
في اللفظین و خاندان بمعنی اهل البيت و صاحبم خواهم که
در قیامت بخون من گرفتار آیی لان قتل العبد الاثم غیر مشروع
حکایت روی انه کان لصالح عبد سی الخلق فغضب العبد و
و شهر السکین لقتل مولاه فاراد الصالح ان یبعه قبل له اذنه بالضر
ولا تبعه قال لا عرف مقدار الضرب في الشرع بمقابل هذا الذنب فلا ول
بیعه اگر بی گمان و بلا شک و توقف این بنده را بخوای کشت بمعنی کشتن
بیشتر الی ان عدم قتلی اوی لک ولی جرئت علی قتلی باری اداة قول
تسعی الیوم و الروم بمعنی اختیار الاولی كما قال خواجہ سلیمان بیت
دل اگر بار کشد بار نگاری باری و کسی بارگزیند چو تو باری باری
بنا و بل شرعی بکش بکش بخور قتلی تا در قیامت مواخذه بفتح طاء بکشی
في المصادرة المواخذه کسی را بکناه گرفتن ملک گفت تاویل چگونگی
بخور قتلی گفت ای العبد الاثم اجازت فرمای ام من فرمودن نامی
وزیر را بکشم بضم الکاف العری ای اقتله آنکه بفتح الکاف الفارسی و کون
الهاء الاصل مرادف انگاه بل مخفف منه ای بعده بضم صی او فرمای
کشتن تا بحق کشته باشی لتکون قاتلا بحق ملک بخن بیدای ضحک عربی
و وزیر را گفت چه مصلحت می بینی ای اهل اعمل بما قال الغلام گفت
ای الوزير ای خداوند بصدق کور بضم الکاف العجمی بمعنی القبر بدین

التاء للخطاب المراد بقبر ابي روح ابن حرام زاده را از ادکن من القتل
 تامرادر بلا نیکنند **قطعه** جو کردی بیاد الخطایم با کلوخ انداز و صفی
 و کلوخ بضم الکاف العربی بالترک کسکن **پیکار** بفتح الباء الفارسی والکاف
 العربی مشهور و بالباء العربی والکسرة المجره و الکاف الفارسی فصیح
 و هو بمعنی الحرب المعنی اذا حاربته مع رجل قوی غلیظ یری علیک
 المیدر و من لم یعرف هذا اللفظ كما هو حق محض موضع بوجه فی موضع و هو
 آخر سر خود را بنادانی بالباء المصدری شکستی و کذا جویته انداختی روی
 دشمن ای فی مواجهتہ حذر کن علام بقوله کاندرا اصله که اندرا و ما جشن
 لفظ او ما ج بضم الهمزة و بالواو و اما ج بالمد بلا و او بمعنی الهدف المزی
 و الضمیر راجع الی قوله دشمن شکستی فانه یری السهم البیک **حکایت**
 ملک کبیر الکاف للاضافة زورن بفتح الزا این اسم مملکه را ای سلطان
 تلك المملكة خواجه بود و وصفه بقوله کریم النفس ای کانت نفس کریمه
 و نیک محض عطف علیه و قد عرفت معناه سابقا ممکنان برادر و مواجه
 خدمت کردی هذه الجملة و ما عطف علیها غیر قوله و در غایت کونی معنی
 تعلیل للموصفین اتفاقا از وی حرکتی در نظر ملک ناپسندیده و غیر مقبول
 آمد مصادره کرد المصادرة اخذ المال من يد صاحبه بغير حق و عقوبت فرمود
 ای لم یکنف یاخذ ما لم یل امر التعذیب سر همگان جمع سر همک قدر عرفت معناه
 والنون مکسورة للاضافة ملک المراد به المعهود سوا بقی جمع سابق و الباء
 متعلقة بقوله معروف والقاف مکسورة للاضافة نعت او بالاضافة

در غایت کونی معنی
 تعلیل للموصفین اتفاقا

تعلیل للموصفین اتفاقا

معرف بودند و بشکر آن مرتهن بفتح الهمزة الموهون بفتح کانه هم قد صاروا
 في الرهن در مدت توکیل او معناه بالترک اکامو کل اولیق مدتند
 رفیق و ملاطفت کردند ای الیاء المحکمة و رجو و معایت روائه شدی
 لا یجوزن الا ذاء و العتاب **قطعه** صلیح بادشمن اگر خواهی بالکسرة الخاتمة
 للباء عند من لا یجوز السکنة فی النظم هر که مخفف من کاه بالکاف الفارسی
 که ترا موهون در قفا عیب کند فاعلم دشمن در نظرش فی مواجهتہ کجاست
 حق یخول عدا و نه صداقة سخن آخر بدین می گذرد مودی را یعنی ای مودی
 بقدر ان یجری الکلام فی فیه فجری الکلام فیه و هذا المعنی تناسب
 المضارع الثانی و من قال یعنی سخن تو آخر بدین مودی می گذرد و فقد اخل
 الارتباط علی ان الکلام لا یتم فی فیه بل فی اذنه سخنش تلخ بخوابی حرف
 الشرط مقدرد و منش شیرین کن کما قال علی کرم الله وجهه الاحسان
 یقطع القسان آنچه مضمون خطاب ملک بود اچکنه مبتداء از عهده و بیره و
 آمد خبره یعنی وقع علیه بعض ما امر به الملك و یقینی در زندان بماند و هو
 علی هذه الحال یکی از ملوک آن نواحی جمع ناحیه بمعنی الطرف در حقیر
 اسم عربی ای علی وجه الاخفاء پیغامش لفظ پیغام بالغین و یجذفها
 بمعنی الخیر و الضمیر راجع الی خواجه و سناد و الخیر هذا یعنی که ملوک آن
 قدر ای مقدار چنان بزرگوار ای مثل ذلک العظیم نداستند فاعلم
 ضمیر جمع راجع الی ملوک آن طرف و بی عزتی کردند که عطف تقیر
 اگر خاطر و بعض السخیر رای عزیر فلان ذکر اسم خواجه احسن الله عواقبه

بایدی و

بعضی

طرف

بعد علامه بجانب ما و بعض النسخ بدینجا اشاره الى موضع الملك الذي
 التفات كند و المراد بجيبه الى جانب در رعایت خاطرش هر چه عامه
 ای علی وجه اتم سعی کرده شود و المراد انه سعی لتطیب خاطر که اعیان
 این مملکت بدیدار او مقهورند و مفتقر و جواب مکتوب را منتظر ای منتظر اند
 خواجہ برین و خوف یافت ای فلما و سل اکتاب الیه و طالع ما فی من المضمون
 المذكور از خط اندیشید فان السلاطین یقتلون الشخص لادن شیء جوابی
 بیاء الوحدة مختصر صفت چنانکه مصلحت دید علی ما رای صوابا بطهر بفتح
 الطاء و رقی نوشتند هذا اب العفلاء و روان کرد ای ارسل یکی از مخلصان
 ملک ای احمد من اتباع السلطان الذي غضب علیه برین واقعه ای وصول الکتاب
 مطلق بنشدید الطاء و کسر اللام شد ای وقف علیه ملک را اعلام کرد
 و گفت بیان کن کیفیة الاعلام فلان را ذکر اسم خواجہ المذكور که جوی
 خطابت للملک بالملوک نواحی ای مع سلاطین الاطراف مرسلت بالترک
 خبر لشیق دارد فلما وصل هذا الخبر ملک هم برآمد انقبضه و غضب و کشف
 این خبر فرمود ای امر ان یکشف هذا الامر و یطلع علی حقیقة الحال فاصد
 بالثغمة الفارسیه بمعنی سیک را بگفتند و رسالت یطلق علی الورقة في اصطلاح
 و من لم يعرف قال یعنی ورقه رسالت بخوانند ای قراؤا ما کتب خواجہ
 علی طهرها نوشته بود که حسن ظن بزرگان پیش بالباء العری از فضیلت
 بنده است این را ند علی فضیلتی و تشریف قبول که فرموده اند بنده را
 امکان اجابت نیست علی بقول حکم انکم برودم و بخت این خاندانم قدم بر
 هذا

پیکر شاه

ای کرم

هذا

هذا الكلام و بان ذلك ما به تغیر خاطر بالاضافة في اللفظين و باولي نعمت
 بی و فانی نتوان کرد که گفتند بیت انرا که بجای سنت لفظ جای تم
 للبالغمة یعنی آن کرمه بمکانک فکیف یکم مردم کرمی بفتحین و بیا الوحدة
 عذرش بنده و بعض النسخ عیبش مکن از حرف شرط کند بجز نمی
 بیا الوحدة فیهما و قبل في الترجمة بیت شولیکم که مردم کلمه لطف
 و کرم ایله انجمنه کاگاه که می گزیم است ملک را حق شناسی او بالباء
 المصدرتی و کسرتا للاضافة پسند یعنی پسندیده آمد نعمت و بخت
 بخشید لک تسلیه و عذر خواست بقول که خطا کردم و برای کنایه بیا زیم
 فلما سمع خواجہ اعذار الملک گفت ای خداوند هذا اللفظ بلا اضافة الى
 شیء لغیا مخاطب به العظما و بنده ای هذا العبد درین حالت شمارا
 ای کلمه کنایه بیاء الوحدة می بیند بلکه تقدیر خدای تعالی چنین بود که برین
 بنده را مکر و بی بیاء الوحدة برسد بدست نه اولین که سوابق نعمت
 معانها الطاهر بالفارسیه سابقهای نعمت یعنی نعم سابق برین بنده
 داری و آبادی عطف علی سوابق و هذا جمع آید و هو جمع بدیع نعمت
 ای لکن علی هذا العبد نعم کثیرة نسخی المنته بها و من قال یعنی منت نعم فلم
 یأت بمعنی اللفظ و حکما گفتند مثنوی کریمه الکاف الفارسی اعلم ان هذا
 اللفظ یحی المعان الاول بمعنی الجرس بفتحین بالترک او یوز و التاء اداة
 فاعل نحو کشف و الثالث اداة شرط مخففا من لفظ اکرو و هو المراد هنا
 کزندت بضم الکاف الفارسی بمعنی الضرر و التاء للخطا برسد ظاهر از طریق

فیه بیان لفظ ضار و نه

لفظ برین بنده داری

منت
بسیار کلمه

ای من غیر الله تعالی مرید نهی من ریجیدن که نه راحت رسد ز خلق نه رنج
 بل الحاکم منه تعالی از خدا دان خلاف دشمن دوست عالم بقوله که دل در دو
در تصرف است کما قبل لا یملک القلب الله که چه نیز از کجایان می درود
 قالهم یصدر من القوس ظاهرا از کجاند از بیند اهل حره قال فعل یصدر
 من الخلق ظاهرا و اهل الحق انما یری من الحق وقیل فی الترجمة مثنوی
 کر زبان ایر شه سکا الدن نکریدن بیل جانله دلدن دوست دشمن
 خلا فی در حقدن صرف دلدن او حق مطلقدن که چه کم ظاهر اوقی بای
 عاقل اولان کجاند دوتانی دو تو حکایت یکی از ملوک عرب متعلقان
 دیوان را فرمود ای امر ارکان دولتم که مرسوم المراد به الوظیفه فلان
 بنده ذکر اسم عبد من عبده چند آنکه هست مضاعف بکنید عالم بقوله که
 ملازم در کا هست و مترصد یعنی ناظر فرمان و سایر اعلم ان لفظ السائر
 بمعنی الباقی لا بمعنی البعید و مقبیل باقی فی الاناء سور خد منکاران با هو
 بضم اللام اسم و بفتحها مصدر مشغولند الظاهر ان الله و یا به و الله
 الانسان عا یرتم و اللعاب یشتغل به الصبیان کما صرح به اهل التفسیر فی قوله
 و اعلموا انما الحیوة الدنیا لعب و لهو و من قال فی غیا را الصحاح لهی بالشی
 لعب به و قد یکنی به عن الجماع انتهى و فتره صاحب الروضه بالتطیل
 فقد از تکب الاستدراک و خلاف الظاهر و غیر المناسب بالمقام و در ادای
 خدمت منها و ن و من کما سل صاحب دلی بنید هذا الامر و کف علوای
 رفوعه درجات بنده کان بدرگاه حق جل و علا همین مثال در ادای مثل هذا

از اسم عبد من عبده

در لغت

لأن من و اطلب عبادته احراز الثواب و حصل له الرفعة المعنویة کما ورد
 فی الحديث القدسی لا یزال عبدی یتقرب الی باله و اقل حتی احبته کما یست
رباعی دو بامداد الفصح بالذال المعجم بمحض الفجر و الصباح کرا ید کنی بیا
 الوحدة بخد مت نهاده للملازمة سوم ای الصباح الثالث هر آینه بمحض
 البتة در وی کند کا علم شاه بلطف بکون الفاء متعلق بقوله نگاه
 و هو مفعول کند ای بنظر البیة باللطف امید هست ای الرجا حاصل
 برستندگان ای العباد مخلص را مریهون که نا امید ای المایوس نکرود
 بالكاف المعجم مضارع من کردیدن ای لا یرجعون را نشان الله من عبته تعالی
 و قبل فی الترجمة رباعی چه برکشی اگر کون اید رسم خدمت شاه او چه کون
 که اول شه اید رب بلطف نگاه امید او در که عبادت اید بی محاضره امید
 اولی سور می نمودن الم مثنوی مهتری اعلم ان مه بکسر المیم و سکون
 الهاء بمعنی الکبیر و لفظ تر للتفضیل فمعنی مهتر معنی الاکبر و الباء مصدر
 ای النیادة و الریاسة در قبول و مانست ای من قبل الامر حاصل
 له العز و العظمة و الشرف و السیادة لان من خدم خدم ترک فرمان
 و عدم اطاعة الامر دلیل حرمانست و علامته هر که بسمای راستان
 دارد ای بکون راس خدمت العتبه حکایت ظالمی را حکایت کنند
 که میزم بکسر الهاء و کذا المنه بمعنی لطف درویشان ای الفقراء خردی
 بحیف لفظ عربی بمعنی الظلم و قد یستعمل فی الجمع و الروم بمعنی لفظ
 در بخ و توانگر از ای للاغنیاء دادی بطرح قدمه معناه در قول المص

عالم بقوله

سر خدمت بدستان دارد

بادشاهی که طرح ظلم افکند و من قال في المصادر الطرح برافکندن فقد خالف
 ما قاله سابقا و از کتب الاستدراک في قول المعص و المراد به هنا اخذ الثمن
 العالي فانه من المواضع التي يتحقق فيها معنى لفظ الطرح على ما ذكره اولاً
 صاحب في قدمه ببيان بروكذشت ای متر بوضع کان ذلك الظلم فيه
 وكفت **بيت** ماری بيار الوحدة او الخطاب توكيد على الثاني
 والمجوع استفهام انكاري که هرگز ایسنی بزنی یعنی تلذغ یا بوم قدمه بیکم
 که هرگز انشیسنی یعنی بفتح الكاف العربي خطاب مکرر کردن و براد به الخرب
 فانه تحت الخراب ومن قال فانه مما يشتم به في الخرب فلم يأت بالتعليل
 الصحيح **قطعه** زورت بضم الزاء المجمع اولاً و بفتح الزاء المهملة ثانياً بمعنى القوة
 والثاء للخطاب اربيش بالباء العربي قدمه مرارتي رود بالهای تجاوز
 توکل البناء باخذ وند بالاضافة غيب **نظم** وصف ترکیبی بمعنی عالم الغیب **زود**
 ای لا يتجاوز الى الله تعالى زور مندی بالياء المصدری بالترکری توکل
 مکن نهی بر اهل زمین ای علی اهل الارض ناد عانی بیا الوحدة بر آسمان **زود**
 فلما ختم الناصح الكلام مظالم ازين سخن برنجيد لان الحق **متر بیت** من انجم
 نشر بلا غيب بانوی کویم تو خواه از منم بندگان و خواه ملا و روی از و درم
 کشید مکن اکل امر و لم يعرف قول الاطباء كل متر دواء و برو النفاثی نکر
 و تکبر قال الله تعالى اخذته العزة باللائم اول الآية و اذا قيل له اتق الله ای
 اذا خوف هذا المنافق بالله حلت له الانتقام و الحجة بها هليمة علی الذنب الذي
 يؤمر بانقائه لجأ قيل نزلت الآية في حق اخس من شريف وقيل نزلت في المنافقين

المراد به هنا

المراد به هنا

کلام

کلامهم و المراد به ان العزة لعموم اللفظ لا خصوص السبب **حکایت** بروی ان
 طحطا عاد لا یترکبنا قال له یهودی اتق الله یا امیر المؤمنین فتنزل الملك من آتیه
 و وضع خذله علی الارض فقیل له نزلت من دابته یقول یهودی قال لا یقول الله تعالی
 اذا نزلت قول الله تعالی و اذا قيل له اتق الله اخذته العزة باللائم فحسب ان کون
 ممن دخل فيه تاشبی که انش از مطیع در انبار میزم افساد و بقیته الآية
 اعنی قوله تعالی تحسبهم لجهنم طهر في دنياه عاجلا و ساری قد عرفت معناه و حرف
 العطف يدل علی ان التارك كما احرق خطيبه باء الملاكش الضمیر راجع الی الظالم
بسخت و از پست معنی البساط نرم بفتح النون و سکون الراء و الیم الی الین
 التام برخاک **کسر** بالكاف العربي بمعنى الرماد کرمش و هذا الضمیر کالاول
 و لفظ کرم بفتح الكاف الفارسی علی وزن نرم بمعنی کجارتش اندامش
 من نشاندن فاعله ضمیر انش و مفعوله الضمیر قوله کرمش یعنی نصب النار
 ذلک الظالم فی الرماد کجارتش و بقیته الآية اعنی قوله تعالی و لیسن المهاد
 طهر في الدنيا ايضا و قول القائل قبل قوله نشاندن من مجهول بمعنی نصب
 ذلک الظالم فی الرماد کجارتش خروج عن سیاق الكلام اتفاقا همان صاحب دل
 بعینه بروکذشت کما مر اولاً شنیدش المستر طمیر الفاعل يرجع الی صاحب دل
 و البارز ضمیر المفعول یعود علی الظالم یا بار انش می گفت ذلک الظالم ندائم که
 این انش از کجادر سرای من افتاد هذا الكلام الظالم کفت صاحب دل
 از و د بالاضافة دل درویشان ای و فعی دخان قلب الفقراء **قطعه**
 خند کن زود و فی بعض النسخ زدر در و نهایی ریش و صف ترکیبی

المراد به هنا

المراد به هنا

فبحر زسكون الياء وكسرها لظهار الوزن والجمع بين الجمع والمفرد في التركيب
 جائز في هذه اللغة والمعنى بالتركيز حذف ياره لو ايجله توتندن و مقال
 والمعنى از ريشش درونها فلم يعرف المعنى وقوله يجهل ان يكون من قبيل
 اضافته الموصوف الى الصفة على سبيل المبالغة كأنه جعل البواطن
 نفسا واحدة كما في قولهم رجل عدل كلام على اسلوب التركيب العربية
 واعترف منه بانه لا يعرف الفارسية حكايت لما سمع السلطان الاعظم
 الفاتح ديار العرب السلطان سليم خان عليه الرحمة والرضوان ان المولى
 من المولى المشتهر بابن سيدى على شرح كتاب گلستان باللغة العربية
 سال من اشتهر بالاطراف ان كتاب گلستان فارسي لم يترجم منه نور بالعربية
 دون الفارسية اجابه بان المولى المذكور سئل بمثل سؤالكم اجاب بانى لا اعرف
 الفارسية وهذا طاهر من شرحه واما الفقير فانما ترجمته بالعربية ليستفيد
 من لا يعرف الفارسية ويعرف العربية كما اشترت في الرباجمة الى هذا
 كم ريشش درون بالاصافة عاقبت سر كند اى يظهر مثل من كان في باطنه
 جرح ومن يظهر منه الاثر البتة والمراد بهنا ظهور الاثر بان يترد قول القائل
 في شرحه اى يتوجه الى البر والعفة ولا يخفى ان بره انما هو بارتقاء المودى
 وملاكم بعيد جدا كما لا يخفى هم برمكن اى لا تجعل منقبضا تاواني بحسب
 طاقتك دلى بيا الوحدة اى قلبا واحدا كى اى جهاني بيا الوحدة فيها ايضا
هم بر كند معناه بالتركيز فرسند و قبيل في الترجمة قطعه حذر قل شاه آه
 دريشش دن كه اول ريشش آخرا بن اول جعفر صفى يقيم به كسك كو كلنى كه برآه

ارسدى على

مولى المولى المولى المولى

ارسدى على

جفر جهاني يقر حكمت بر تاج كنج و اسم ملك من الملوك كان مدة سلطنته
 نوشته بود قطعه هم بمعني چندان يراد به هذا المعنى في الاستعمال والاصطلاح
 لاقتراانه بالالفاظ الدالة على الجمعية والكثرة كما نحن في شبه الهياكل او ان
 بمعني الكثير وعمره اى دراز و من قال في كونه لفظ هم بمعني چندان كذا است
 من البعض ولم اجد في كتب اللغة ما يساعد على غفل عن الاصطلاح
 ولهذا طلبته في كتب اللغة ولم يجده كم خلق بر سر ما برز ميان اى على فرا
 نخواهد رفت بالتركيز كنه كرك چنانكه دست بدست آمدت
 ملك بضم الميم ما التشبيه في قوله چنانكه مصروف الى المصراع الثاني اعني
 بدستهاى در چنين چنواهد رفت والامر كذلك وقد وقع في حق
 مثل ما كتب في تاج حكايت كان ابو سياوش مضطرا الى بلاد الترك
 وتزوج بنت فراسياب وظهر اسمه هناك فخاف فراسياب منه على
 ملك فاخذته وجسمه ثم امر بقتله سرا وكانت ابنته قد ولدت لياوش
 كنجس و فاخته وسلمته الى من يريته فترقي ونش احسن تربيت الى ان
 كمل عقله وتربيه وسار مستحقيا حتى دخل ارض بابل وصادف في ذلك
 الزمان موت كيقاوس فاستولى على الملك الخواش ودخل القرس وطاعته
 وانقادوا السلطانية ثم انه لما ملكن جهنم كنجش بالعدد والوافر والعدة
 الحاملة وسار الى جده ابى امة فراسياب فقتل من الترك خلقا كثيرا فقتل
 جده الميرور عوضا عن قتل ابيه وسبها من بلاد الترك سبايا ورحل الاحياء
 ثم نزل بيلج وقرقواعد الملك عتي اهل المراتب على مراتبهم ثم مات وملك الملك

جفر جهاني
 نوشته بود
 قطعه هم
 بمعني چندان
 يراد به هذا
 المعنى في
 الاستعمال
 والاصطلاح

بعد که اسف مزول که بقباد **حکایت** یکی در صنعت کشتی بضم کاف
 ای کان احدی صنعت المصارعة بالصناد المهملة بالترک کور بنجیکل **بسم الله**
 ای بلغ عایة الکمال **سید و صنعت علم** عدد ایام التمتیز بنذ فاضل و مختار
 بالصحاب الفاخر الشیخ الجید والمراد به الحیلة از بندهای کشتی کبر ان
 ای من حیث صنایع المصارعین دانستی بیاء الحکایة و هر روزی کل یوم
 من ایام التمتیز بنوعی بیاء الوحده کشتی کالسابق کرفتی بیاء الحکایة
 مگر کوشش و خاطرش با جمال یکی از شاگردان مبلی داشت ای کان یجت احد
 تلامذته طالم **سید و بنده** در آموزش و تدریس از آموزانیدن
 بمعنی التعلیم و اما آموزشیدن ضروریست مثل اخوختی بمعنی التعلیم ای علم
 جمیع الحیل من صنعتی بوی حیل و احده کما قال مگر یک بند که در تعلیم آن
 دفعه انداختی ای کان یستعمل فی تعلیم و تهاون کردی لیس فی مجال الغلبة
 پس ای ذلک التلمیز در صنعت و قوت بسر آمد و بلغ الغایة و کسی را
 با او من المصارعین امکان مقاومت بالترک و در شوق بنودی لکاله **بسم الله**
 والقوة تأخذی که پیش سلطان گفت ذلک التلمیز استاد را فضیلتی که برت
 از روی بزرگی و السن و حسن تربیت است فی التعلیم و الا بقوت از و
 کمتر نیست و برادیم المساواة فی العرف و مراده الغلبة بقرینة المقابلة و غیر
 قوله و بصنعت یا و برابر و لما قال هذا الكلام ملک البین ترک ادب از وی التلمیز
 مناسب پسند نیامد لانه کفران النعم و حق التبریة بفرمود نامصارعة کنند
 مقامی مشحون یعنی واسع معینی کردند مصارعة و ارکان دولت اعیان

با او

ملک را این بیان

حاضر شدند

حاضر شدند که و امصارعة بها پس چون پیل مست در آمد لا غتره بقوة
 و صنعتی بصد متی بیاء الوحده یقال صدمه ای ضرب بجده که اگر کوه
 آهنبین بودی از جای برگندی بفتح کاف العربی استاد داشت که
 جوان از و بقوة برترست و اعلم بدان الباء للملابسة بنذ غریب که
 از و نهان داشتند بود ای اخفاء باوی در او یکت الظاهر انما فی
 جهول من او یکتی جوان دفعان نداشت و لم یقدر علی دفع استاد
 بد و دست از زمین برداشت ذلک التلمیز و بر بالای سر برد
 کما هو دأب المصارعین و بر زمین زد و بر او مرداف فغان از خلق
 برخاست کما هو دأب المعتاد فی مثل هذا الامر ملک فرمود تا استاد
 نعت و خلعت دادند تعظیماً له و بر راز و ملامت کرد و بهذا القول
 که با پرورنده و بعضی المبرق بکسر الباء المشددة خویش بریدند استاد و
 دعوی مقاومت کردی بل ادعیة الغلبة علیه و بر بردی فلما عاتبه
 الملک گفت ای خداوند بر و روفوت بر من دست نیافت بلکه در علم
 کشتی بالضم دقیقه مانده بود که از من در رخ همی داشت هذا الاستاد
 امر و زبده آن دقیقه بر من دست یافت براد به الطفر استاد گفت فی جوابه
 از بهر جنبی روزی لاجل مثل مثل هذا الیوم مگر می داشتیم که حکما گفتند
 فی النصیح دوست را چندان میده که اگر دشمنی با بیاء المصدر کنی کنی
 مقاومت کند شنیده که چه گفت ای ما قال انکم از پرورده و بعضی المبرق
 بفتح الباء خود جفا دید **قطعه** با و فا خود اعلم ان لفظ خود یستعمل اسم او اداة

قوت می

حکایت بیاه لفظ خود

اما اذ كان اسما فنعناه بالترك كند و في واوه رسمية و لهذا يستعمل في قافية
 بد و اما اذ كان اداة فهو يلحق باجر الاسم ليدل على خصوص حاله في الحكم المثل
 و ما نحن بصدد من قبيل الثاني نبود در عالم اي اما الوفاء غير موجود في العالم
 بل كس درين زمانه نكرديمه اما الوفاء موجود ولم يفعل في هذا الزمان احد
 كس نياموخت اي لم يتعلم احد علم نير از من اي الرأية مني كمر اعاقبت
 كمر و در في هذا المعنى ما ذكره الجوهري شعر اعلمه الراية كل يوم فلما استند
ساعده رمانى الراية بمحض الرى و استند بالمعلقة بمحض استقام و قال الاى
استند بالبين المجمع ليس شئ كذا في الصحاح و يقال و قد يعبر استند بالبين
المجمع من الشدة فكانه لم ينظر الصحاح و مخاربه و قيل في الترجمة قطعة
يا و فاقو قدر ربو عالمه كك قلمه يا بوزمانه انى كك او كرتدم ايراق قاتم
ايلدى عاقبت نشانه بنى حكايست درويشنى بياى الوحدة بحمد صفة
درويش بگوشت صحرانى شسته بود للفرغة بادشاهى بروكذشت قد
درويش از آنجا كه فراغ كل بالضم ففاعتت سر برنياورد اى لم يرفع راسه
من المراقبة و التفات نكر اليه بادشاه از آنجا كه سطوت و هو القهر
بالبطش سلطنت است بهام برآمد اى انقبض و كفت اين طايفه
خرفه بوشان بشير الى الطائفة الصوفية بر مثال حيوانى اندر بيدان الحيوان
كما لا يعرف السلطان ولا يعظم كذا لى هذه الطائفة و زير كفت مخاطبا
اى درويش بادشاه روى زمين بر يد به سلطان بر تو كذا كذا و مثل بر تو
بگذشت چرا خدمت نكردى و بشرط ادب بجاي نياوردى فان من الادب

و درويش

ان تقوى

ان تقوى له و تعظمه كفت فاعلم ضمير درويش بگوام للوزير ملك را
 اى قل له توقع خدمت از كسى دارد و ليحرج اخذ خدمت من احد كه انكس
 توقع نعمت از تو دارد و هذا الجواب كلام صحيح و نفى و ديگر بدانكه
 خطاب للوزير ملك از بهر پاس رعيت انديغى ان الملوك لاجل
 رعاية الرعايا نه رعايا از بهر طاعت ملوك اى ليست الرعايا لاجل
 خدمت الملوك قطعه بادشاه با سببان درويشت اى السلطان
حارس الفقير كرجم نعمت اى نعمته بعز دولت او سبت اى بقوة
دولته السلطان كوستند بمحض الغنى و قد تبدل فاؤه باء فارسية و يقال
كوسند از براى چوبان بالفارسيه نيت اى الغنى ليس لاجل
الراعى بلكه چوبان براى خدمت او است قطعه بكرام روز اليوم كرامان
بالكاف العربى و صف تركيى بالتركى مراد سوجى ببنى بياى الخطاب
و لفظ عام ديگرى را مفعول للفظ ببنى مقدر ادى از مجامده من بدل
المشقة ريش اى قلبه مخرج من المجامدة لاجل تحصيل المرام روزى
چند الكاف للتصغير و الباء للوحدة باس قدم بيانى في قول جلاله بانش
تادستى بيش در روزگار و من لم يعرف معناه هناك اعترف به هنا
حيث قال يعنى صبر كن تا بخورد و مرهون خاك فاعل بخورد من غير مخبر مخ
الذباغ و العظم و المراد هنا هو الاول سرا لاضافة في اللفظين خيال اكرين
وصف تركيى من انديشيدن و نى بنه و بنه بالياء المصدر فيها
برخواست اى لم يبق الفرق بينهما چون فضا نوشته و هو الموت بيش

رسم سبب

آمد

ای وقع کر کسی مرده باز کند بجم الکاف العربی من کردن ای لوان احدا حق
 تراب میت و کشف و من یح کون الکاف بالغی من کندن فقد از تکب
 استدر اک قول باز شناسد فاعلم صمیری نو انکر از درویشی ای لا یفرق
 الغنی من الفقیر و قبل فی الترجمة **قطعه** برسی کامران و و نشاء برینک
 جفا بله دی ریش بر اکی کون دور بجم طبراق بر بیتی سن از سر خیال
 اندیش شاهل بنده هیچ فرق اولم چون اجل ایزه ناگهان از پیش
 میتل قبرنی اچرست کشی بلینم که غنمی یادرویش ملک را المراد هو هو
 گفتار درویش ای کلام استوار بمعنی حکم آمد گفت از من چیزی
 بخواه کما هو عادة اللو **حکایت** کان حکم فی الزمان السابق و کانت
 دار خلافت مدینه هراة قال فی وقت مخاطب الفقیر از من چیزی بخواه ای
 اطلب منی شیئا فقال الفقیر از توهری را میخواستم ای اطلب منک مدینه هراة
 قال الملك مری را بتو بخشیدم ای اعطیتک آیاها فلما سمع ارکانه من الخیر
 اخروا الاموال الکثیرة من اموالهم واشتروا بلدة هراة من ذلک الفقیر لاجل
 الملك گفت هذا الفقیر ان میخواستم که در رحمت من ندی فان صحتی لیس
 گفت هذا الفقیر مرا پندی بده گفت هذا الفقیر **بیت** در باره مری
 در یافتن بالترک از شک و درویش و من قال ای افهم من یافتن
 فقد و هم کنون که بخت افتاء الاخرة للخطاب من دست ای فیدک
 کین اصل که این دولت و ملک می رود دست بدست فیستغی للعاقل
 ان یستغی للاخرة باقباله و مال و قبل فی الترجمة **بیت** غافل اولم الله ایکن

کما هو عادة اللو

خلاف

دولتیله

دولتیله ممکن کم بولار دو میر کیدرالدن اله دو تمزقار **حکایت** یکی از وزرا
 فی الزمان السابق پیش ذوالنون مصری رفت هو من الطبقة الاولى اسم
 ثوبان و کنیت ابو الغیض و لقبه ذوالنون لقب لانه کان فی سفینة مع جماعة
 من الناس و کان لواحد منهم جوهر نفیس فضلع فلما استقصی الراهلهم
 الی ان هذا الرجل الغریب بریدون ذوالنون قد سرقه فانکر و حلف ولم یصدقوه
 فلما اضطر توجع ساعة فاتی حوت من البحر بذاک الجواهر طبقه به ذوالنون ای
 صاحب الحوت و قال شیخ الاسلام ذوالنون رجل ینعی ان لا یزین بالکرامات
 ولا یمدح بالمقامات بل المقام و الحال و الوقت مسخرات فیده و لهذا
 ما کننا کرمانه و تمت خواست فاعلم ضمیر الوزیر که روز مشرب بخدمت
 سلطان مشغولم کما هو الدایق بالعبد الذی یکون بقرب من السلطان
 و بخیرش امیدوارم ای از جوخیزه و از عقوبتش ترسان صفه مشرب من
 ذوالنون قد تم ستره بکرست ای یکی و گفت که من از خدای تعالی ترسیدی
 حکایت که تو از سلطان ای کما انک تخافه از جمله صدیقان بودی انما قال بکذا مع
 درجته مضی لنف **قطعه** کر نبودی امید و راحت و ریج یعنی ان عبادة اکثر العباد
 لاجل راحة الجنة و الم عذاب جهنم و لم یکن کذلک بل لو عبد و لا خلاص باپی
 درویش بریدیم الساکین العابد بر فلک بودی ای لظهور اثر خلاصه و علا فی
 المنزل کر وزیر از خدای بر رسیدی مریون همچنان کما انه یخاف کر ملک بکسر اللام
 ملک یعنی اللام بودی و العجب من اعترف بان هذا المصراع واقع و اکثر الشیخ
 المحقق و لم یختره بل قال بدله ملک بر فلک ملک بودی و صحیح بقوله بکسر اللام ملک الاول

می قال ذوالنون
 جوهر نفیس

بال خلاص
 بیا

ربین سیدی علی

وفتحها في الثاني ثم قال كلا ما حشو او هو قوله ولولا رعاية القافية لكان كسر الهمزة
 ايضا وجه واعلم ان البيت الثاني تبينها على انه لابد وان يكون للسلطان ما
 وسياسه حتى يخاف في زهره **حكايت** قال حكيم السلطان الذي ليس له ما به
 وسياسة مثل اسد قلع اضراسه وقطع اطفاره **حكايت** بادشاهي كشاني
 بي كناية بيا، الوحدة فيها ومان داد اي امر يقتله گفت اي ملك عوجب
 بكسر الحيم حتى بيا الوحدة والاضافة بيانته كتر برمنت اي واقع على
 از ار خود بجوي اي لا تطلب تا ذي نفسك گفت فاعلم صير كناية اين عقوب
 بر من بيك نفس بر آيد اي يحصل ويقع على نفس واحد و بزه آن اي
 بر تو جاي و يد بجهت الابد بماند بفتح النون مضارع من ماندن **رباعي** دوران
 بها اي زمان احيوة جو باد صحر ا بگذشت اي مضى بالسرعة تلخي و خوشي
 بالياء المصدر في فيها و رشت اي فيج و زيبا و هو بالتركيز اشقلو
 والظاهر انه يراد بهما القبح والحسن هنا بقرينة المقارنة بقوله تلخي
 و خوشي بگذشت فان الازمان والاحوال لا تستقر بل تمرر السحاب
 باليمن من ايند ايشان اي ظن وقوله شكاراي الظالم فاعلم كسم اي الظلم
 كبر و ليس الامر كذلك بر کردن او بماند اي بقي عليه ثم و بر ما بگذشت
 اي لم يبق علينا ملك را نصيب او اشاره الى قوله كناية سودمند آمد
 المراد ان نصيبه از من خون او قد عرفت معني هذا الكلام در گذشت
 اي عفا عنه و عذر خواست **حكايت** وزراء نوشروان در ماهي بيا
 الوحدة از مصالح مملكت انديشي كردند فيتميمه على انه يجب للملك ان يشاور

فاعلم منير ملك چگونه اي كيت
 اطلب تا ذي نفس گفت م

وزراءه في مصالح المملكة و صيغة الجمع تقتضي ان يكون المشاورة مع الجماعة كما قال
 وشاورهم في الامر و هر يك از الوزراء بروفق دانش خود اي على مقتضى علمه
 راي بسكون الهمة و قلبها الفاي زد و المراد ايجاد الفكر ملك نزي اي انوشروان
 همچنين كالوزراء ايشه هي كرد فيتميمه على انه ينبغي للسلطان ان لا يقن
 الامر الا لوزراء بل يتفكر بنفسه بر چه را اسم حكيم كما مر راي ملك اختيار
 افتاد اي احتار و بر حتم على اراء الوزراء و زيران در ستر اي خفيه
 گفتندش الضيم المستر راجع الى وزيران البازر الى بر چه راي ملك را
 بر يدون به راي انوشروان چه مزيت ديدي بر فكر چندين حكيم اي على اراء
 الحكماء المتعددة حتى بجهت عليهم گفت بموجب انكه انجام كاراي
 آخري معلوم نيست راي ممكنان اي فكر الجميع در مشيت الله تعالى است
 كه صواب ايد يا خطأ و اذا كان الامر كذلك پس موافقت راي ملك اوليت
 عليه بقوله تا اگر خلاف صواب آيد اي ظهر الخطاء بعلت متابعت او
 اي لاجل اتباعه ز محاببت او اي مرغاب به ايمن باشم شوي خلاصه الملك سلطان
 راي جستن تمهون بخون خویش باشد دست شستن كناية عن وقوع
 الشئ و الفراغ منه و كذا در روز را كلمه خود اداة هنا و قدمت على الامم
 للوزن كويد فاعلم سلطان شست اين اي لو قال السلطان مثيلا النهار
 ان هذا البيل بيايد گفتن لفظ بايد مضارع من بايست اي ينبغي كذا ان تقول مرعا
 لم اينك بكاف التصغير و بروين بالياء الفارسي و هو اقربا فيتميمه على انه
 من الادب تصديق السلاطين في اراهم و كلامهم ولكن ينبغي ان لا يصدقوا

كناية
 المشاورة

ابن سیدی علم

وامرهم بالظلم **الحکایت** مثل عالم عن الصدوق فقال الصدوق کل من حی عند سلطان جائد
حکایت شبادی بیا، الوحدة وهو لفظ مستعمل في البحر والروم من قال في ترجم
بعضه یک مرد طایف که شبادی میگوید در مخالف و مجال کشید و عمر و غیره فقد خفی علیه
الظاهر کسوان جمع کسوب ثافت كما هو عادت العلویین که من علوم
ولم یکن علویا لهذا کذب و احد و یا قافلہ حجاز شهر در آمد ای دفتر
که از می آیم و لم یالت می الح لهذا کذب آله و قصیده بنسب ملکر بود
که می گفته ام و لم یعلها لهذا کذب الریحی از ند ما ملکر قد مرتبیا النذراء
وران سال از سزا آمده بعد و کان عالما بالکذبة گفت من اورا در عید
قرآن در بصره دیدم حاجی چگونه بکشد فکیف يكون حاجی في هذه السنة
و دیگری گفت ای فارعلی از پدرش نهانی بود در ملاطیبه اسم بلد علی
چگونه بکشد فظاریه کذب گونه علویا و شورش و دیوان انوری یافتند
وید شاعر فاضل و فی نظم القصیده کاسر ملک مولد تابند شرو فی گفتای
یرق و نه من البلد که چندین در و ج بر گفتی بیا الخطاب فلما عاتبه الملك
وامر بقاء و غنیه گفت ای خداوند روی زمین ای مالک و ج الارض سخن
دیگر بگویم اگر راست بنشد ای ان لم یکن ذکر الکلام صادق باهی بنتحیین
عقوبت که فرمایم سزاورم ای سخن به گفت ای الملک آن چیست گفت
شبا و **فظم** عربی بیا، الوحدة کثر الثاء للخطابه و لفظ کر مخفف اگر
ماست بالسرکه معناه بالترکی یوغرت پیش آورد و فی الکلام ندم
و تافیر للوزن و التقدیر اگر عربی پیش ماست آورد و و بیانه بالترکی

اولی

اولی و قدح است و یکن جمع بالفارسیین و ضم الاول بالترکی کچه و وع
بالترکی ایران ای پس یلین حاضن فی الحقیقه که از بند لغوی بیا الوهه
والله هو القدر الباطل شنیدی بیا المطاب مخرج ای لا تشاؤ منه جهان
دید و وصف ترکیبی بسیار کردید در و ج بمعنی الکذب ملکر شنید
و گفت از من راست تر سخن در عمر نگفته بودم ای جلد آیه تا ای
ما مولد است مهتاد دارند **حکایت** آورده اند فی الحکایات
که یکی از وزرا جمع وزیر مشرفی و فقا بنیر وستان ای الرعایا
رحمت آوردی عملا بقوله علیه السلام الراحمون یرحمهم ارحمان و صلح
همنان حسنی فاما مدار الایمان علی الامر بالانفعالم لام الله
والشفقة علی خلق الله انما فاسبب ذلک الخطاب ملک گرفتار
آمد بیا و به ان الملك خاطبه بالعتاب و امر علیه بالعقاب
ولذا قال همکان و موجب بکسب الحکم استخلاصا و السین للطلب
سعی کردند فظا مضمون قوله فاما ان احسنتم احسنتم لانفسکم
و موکلان بروی ای اللزیز و کلو علیه در معا قبش ای فی عتاب
ملا طنت کوه منی من اللطف ضد العنف که و ندی علی ما قال الله تعا
هل جزاء الا حسنا الا الا حسان و بذرکان و دیگر ای السادات
الا و در سیر نیک او ای فی شان بیا و شاه گفتند و التاثر من شان
الکلام تا ملک از سر خطای او در گذشت ای تجاوز و عفا عنه صاحب ملک

الظاهر ان یقول فانما یقول
حکایت و در خطای
حکایت و در خطای

قال بعض المفسرين ان المراد بالان اول
الاصناف من الحکماء و لیس فقال و حسن النفع
و بانها انما یخرج بالان و البیوت انما یخرج

قد عرفت معناه و من يراد به فلا تغفل مما سبق برين حال اطلاق يافت
 و تفكر في قوله تعالى ان الله لا يبيع امر المحسنين و كلف **قطعه** تا دل و نشان
 بدست آري اي لا جل قبيل قلوب الاحباء و تطيبها و تسليتهم
 بيوستنان بدر و ختم اسم مفعول من فروختن بمعني البيع به بكسر الباء
 و سكون الهاء يعني احد هاتين و الاخر السطر جل و المراد منها هو
 الاول و المعنى لا جل تطيب قلوب الاحباء ببيع حديقه الاجتناب ليصرف
 عنها البهيم بختن ديك بالكسرة لجهول و الكاف العربيه لفظ فارسي بمعني القدر
 بكسر القاف اسم عام لكل ما يطبخ فيه الطعام سواء كان من الخاس او الحرف
 نيكو اها تراجم نيكو اها و هو وصف تركيبي بمعني لا جل طبع قدر الاصدقاء
 و المراد طبع ما فيه و مرزقه لفظ بختن بالغلبان فقد غلط ترجمه بختن
 اي كل شي من اثاث البيت و اسبابه و حقه به هذا الكلام بغير دان احكام
 بالا حياء و الاصدقاء حسن ثم ترقى المص في النص حيث قال بايد اندك
 وصف تركيبي هم نكود كن لانه درين شكل بلفظ دو ختم هم **حكايت** مثل
 عاقل من المروة قال المروة هي الاحسان لمن اساء اذ الاحسان بطن
 معاوضه كبسج السوق و قيل في الترجمة **قطعه** دو سنگر كوكل الميخون
 با باكل يا غم يعني صانع بلك اوصافا نك آشي بشكي اي چون هم نه و اراوده با نك
 بر ميز و چنانكه ايك قل ايك اغزينه لغم اتمق بلك **حكايت** يكي از پسران هارون
 الرشيد گشته ابو جعفر و هو اخو موسي الهادي بن محمد المهدى بويج اليه
 موت اخيه و فيها ياولد المأمون و هي ليلى لم يكن في الزمان مثلها هات فيها

المراد من قوله لا جل تطيب قلوب الاحباء ببيع حديقه الاجتناب ليصرف عنها البهيم بختن ديك بالكسرة لجهول و الكاف العربيه لفظ فارسي بمعني القدر بكسر القاف اسم عام لكل ما يطبخ فيه الطعام سواء كان من الخاس او الحرف نيكو اها تراجم نيكو اها و هو وصف تركيبي بمعني لا جل طبع قدر الاصدقاء و المراد طبع ما فيه و مرزقه لفظ بختن بالغلبان فقد غلط ترجمه بختن اي كل شي من اثاث البيت و اسبابه و حقه به هذا الكلام بغير دان احكام بالا حياء و الاصدقاء حسن ثم ترقى المص في النص حيث قال بايد اندك وصف تركيبي هم نكود كن لانه درين شكل بلفظ دو ختم هم حكايت مثل عاقل من المروة قال المروة هي الاحسان لمن اساء اذ الاحسان بطن معاوضه كبسج السوق و قيل في الترجمة قطعه دو سنگر كوكل الميخون با باكل يا غم يعني صانع بلك اوصافا نك آشي بشكي اي چون هم نه و اراوده با نك بر ميز و چنانكه ايك قل ايك اغزينه لغم اتمق بلك حكايت يكي از پسران هارون الرشيد گشته ابو جعفر و هو اخو موسي الهادي بن محمد المهدى بويج اليه موت اخيه و فيها ياولد المأمون و هي ليلى لم يكن في الزمان مثلها هات فيها

اعلم ان لفظ المروة و هو اخو موسي الهادي بن محمد المهدى بويج اليه موت اخيه و فيها ياولد المأمون و هي ليلى لم يكن في الزمان مثلها هات فيها

خليفه

خليفه و بويج فيها خليفه و ولد فيها خليفه و كان هرون الرشيد طويلاً
 ابيض اللون سميناً جواداً كريماً شجاعاً كثير الغزو و له سياسة واجتمع بينه
 ملوك الاقاليم و قفل من بغداد يريد مكة فدخلها معتمراً ثم مضى الى المدينة
 فزار النبي عليه السلام و قرأ الموطأ على مالك بن انس صاحب المذهب
 و رجع الى مكة في شهر ربيع الثاني و حج احد من خلفاء بعده و لا قبل ما شأ
 و في ايامه مات الامام مالك بن انس المذنب في سنة تسع و تسعين و مائة
 پیش پدر آمد ای جاء احد من ابناء هرون قدام ابيه خشمناك قائلاً كه فلان
 سر منكر زاده قد عرفت معناه مراد شنام داد بجاد زاي شتم اي هارون
 ارکان دولت را گفت مستغنيا جزای اين و في بعض النسخ ستر جزای
 کسی چه باشد و اجاب كل واحد منهم بجواب غير مرضي بكي اشارت شتم
 كرد و هذا جواب يتضمن الظلم الصريح الخليفة و ديكرى بزبان بردين هذا
 جواب يتضمن الظلم و لكنه اخف من الاول و ديكرى بمصادره و قدر معناه و حكايه
 ملك وزن و نفي قدر معناه و حكايه شتم انفا من اعاد بيانها فكاكه شتم
 ما اكل اللبيل هارون گفت بخاطب لایمه ای پسر كرم آنست كه معفو
 كنی فان الله عفوي يحب الحق و اگر نتواني تو نیز دشنام مادرش بده فان
 هذا جواب بالمثل نه چند آنكه انتقام از حد زردای حفظ المماثل و لا تجاوز في
 الشتم انكاه ظلم از طرف ما باشد **قطعه** نه مردست آن بنزد يك خردمند
 كه با بيل دمان بالتر كه كو كمرش فيل و من قال في تفسيره و هو الذي همون
 هائل نظر في وقت بجان و غضبه بالتر كه كور كمرش فيل فقد اكله الكلام

اسم كرمات الخليفة

بويج فيها خليفه و ولد فيها خليفه و كان هرون الرشيد طويلاً ابيض اللون سميناً جواداً كريماً شجاعاً كثير الغزو و له سياسة واجتمع بينه ملوك الاقاليم و قفل من بغداد يريد مكة فدخلها معتمراً ثم مضى الى المدينة فزار النبي عليه السلام و قرأ الموطأ على مالك بن انس صاحب المذهب و رجع الى مكة في شهر ربيع الثاني و حج احد من خلفاء بعده و لا قبل ما شأ و في ايامه مات الامام مالك بن انس المذنب في سنة تسع و تسعين و مائة پیش پدر آمد ای جاء احد من ابناء هرون قدام ابيه خشمناك قائلاً كه فلان سر منكر زاده قد عرفت معناه مراد شنام داد بجاد زاي شتم اي هارون ارکان دولت را گفت مستغنيا جزای اين و في بعض النسخ ستر جزای کسی چه باشد و اجاب كل واحد منهم بجواب غير مرضي بكي اشارت شتم كرد و هذا جواب يتضمن الظلم الصريح الخليفة و ديكرى بزبان بردين هذا جواب يتضمن الظلم و لكنه اخف من الاول و ديكرى بمصادره و قدر معناه و حكايه ملك وزن و نفي قدر معناه و حكايه شتم انفا من اعاد بيانها فكاكه شتم ما اكل اللبيل هارون گفت بخاطب لایمه ای پسر كرم آنست كه معفو كنی فان الله عفوي يحب الحق و اگر نتواني تو نیز دشنام مادرش بده فان هذا جواب بالمثل نه چند آنكه انتقام از حد زردای حفظ المماثل و لا تجاوز في الشتم انكاه ظلم از طرف ما باشد قطعه نه مردست آن بنزد يك خردمند كه با بيل دمان بالتر كه كو كمرش فيل و من قال في تفسيره و هو الذي همون هائل نظر في وقت بجان و غضبه بالتر كه كور كمرش فيل فقد اكله الكلام

ابن سبدي عطا

ابن سبدي عطا

[illegible]

ایمن سپیدی علی

عجب مزجون من ندانی فان کل احد اعلم بعیبه غیره و قیل فی الترجمة مشوی
برینه زشت خو بر که سوکدی تحتل ایلوب او کشتی دبی من اندن
بدترم کم آتی دیرسن بنی بن بیلورم سن نریلو رس حکایت باطایفه
از بزرگان در کشتی بالكاف العربی بعضی السفینه بودم هذا من جمله ماراه
المصنف مده سیاحتہ زورق بفتح الزاء و سکون الواو لفظ عربی بمعنی السفینه
الصغيرة والباء للوصف دبی ما علم ان لفظی یجی لمعینین احدهما العصب
والآخر الاثر ویراد به العقیب والراذلهما هذا المعنی الاخیر عرف شد ویرا در
بگردانی بکسر الکاف الفارسی موضع ید ورفیه الماء ویتعق والباء للوصف
ومن زاد فی شرح قوله ولا یجری الماء فیہ علی الاستقامه زاد قید ازاید
فلم یجری علی الاستقامه در افتاد ندای وقعا فی ورطه الهلاک
یکی از بزرگان گفت ملّاح راعی وزن الفلاح بمعنی صاحب السفینه
که بکسر الکاف الفارسی امر از گرفتنی آن مرد و برادر را حتمه پنجوا
من الغرف تا ترا صد دینار بدهم کتخلص کل واحد منهما واعلم ان اعطای
مثل هذا المبلغ لتخلص الاجنبی من سيرة السلاطین ولهذا اورده
الحکایة فی باب سيرة پادشاهان فلایرد ما قیل لا ینبغی ان تورده هذه الحکایة
فی باب سيرة پادشاهان وموضعها اللابیق هو الباب الثامن ملّاح تا یکی را
خلاص کرد من الغرف دیگرى هلاک شدای غرق کفتم بقیة عمرش نموده
بودای قد تم آجله از آن سبب دیگرى او تا خیر افادی لم یعکس الامر
ملّاح بخندید و گفت آنچه تو گفتی یقین است و فی بعض النسخ رایت

اعلم ان ذاك المصنف ذكركت
وخطه الصحيح مني

القيام

الافزاييندي به اسمي من الاديوار
مصدر افزا كذا كتبت التفاز
الم يوجده الا في المسموع

القيام بخدمة مخلوق به حسن ومن قال في شرحه بهتر فكان له لم يعرف معناه
 حسنا كما يفهمين اي المنطقة وشمس زرین بسن وبخدمت اين ساد
 بمعنى القيام مناسب بدست اهل بسكون الكاف العربى في الاصل كسرت
 هنا للاضافة معناه بالتركه انجو ومن قال في شرحه بالكاف العربى على وزن
 آهين الكس و هو طلى امر يقال له بالتركه ليجو فكان له لا يعرف الحركة والسكون
 والقون تقم بالثاني بينهما فاء بمعنى الحار كردن حمير به مراد وكن
 قال بسكون الهماء فكان له لم يره قبل از دست بدست پيش امير قبط
 عمر كراغايه قدم بيان قبيل الابواب درين صرف شد اشاره الى مضمون
 المصراع الثاني تاجم خورم صيف وجم پوستم شناى كنت انكسر في طعام
 الصيف لباس الشتاء ويمر فيه عمرى حتى تم اى شكهم خبره بمعنى اللجوء
 والمعنى انها البطن الذى لا يشبع ولا يقنع بل يقول هل من مزيد كاللجوء
 الذى لا يكت ولا يقرب بالحق ومن لم يعرف المصراع قال في شرحه بمعنى طوع وبذ
 ويقال ايضا چشم خبره بالتركه قشمش كوزودست خبره وبابى خبره
 بالتركه او شمش الى وايق بناني بساى اقنع بخبر واحد تانكلى ميت
 بمعنى الظاهر بخدمة و تانكلى تانكلى جعل ظهرك مخينا في اخذته وقد ورد
 في الخبر من قنع شبع ومن طمع ذل جكايت كسى پيش نوشروان عادل
 مرزده آورد كه خدای عزوجل فلان دست داشت ای رفوعن الدنيا
 يعني امانه گفت هیچ شنیدى كه مرا فراد داشت ای تركنى يعنى جعلنى باقيا
 بيت مر ابرك عدو جاي شادمانى نيست علام يقول كه زندگاني خاينرجا ودانى

الفلب السليم
 يريد ان يراو بلغلا اهل
 اوعا الشيد بعزيتا نقشت
 الحات باليد لا بالآلة المسمودة
 كلب وجم الحاشن خير من حزنه
 السلطان مسم

پیش

کفایت کراہت باشد از وی
عظمت و جود عائد از

کوفت بس کراہت باشد از وی
لغز المصنوی الثنوی حیث قال

11

حکایت قال المشركون ان محمدًا يموت فترقب به ربيب المنون اي
 ما يتعلق النفوس من حوادث الدهر فتنبى الله تعالى عنه شامة الموت فقال
 وما جعلنا لبشر من قبلك الخلد افا ترى ميت فها هم الخالدون كل نفس ذائقة
 الموت **حکایت** كروي بيا الوحدة وهو لفظ فارسي بمعنى النفس
 وقد يحذف واوه لضرورة الشعر ارجح بيان كروه در بارگاه قدم
 بيا نه كسرى بفتح الكاف وكسرها لقب ملوك الفرس كما ان قيصر لقب
 ملوك الروم والنجاشي لقب ملوك الحبشة وفرعون لقب ملوك مصر
 وخاقان لقب ملوك الترك وهو اي كسرى معرب خسرو والنسبة اليه
 كسروي وكسرى وجمع الكسرة على غير قياس لان قياسه كسرون بفتح
 الراء مثل عيسون ومؤسسون بفتح السين بمصطلح نحوي كقوله كانوا
 يدبرون امر ابرزهم خاموش بود كقوله جراد رين بخت با سحر
 نكوي بهذا سوال الحكا كفت جوابا لهم وزرا امثال اطباء اند و طبيب دار
 بمعنى الدواء ندهد مسقيم را پس بمنزلة الفاء الجزائية چون بيم كه راى شما
 بر تيم بمعنى الطريق اجمالى صوابست مراد ان سخن كفتى حكمت نباشد
منهوى جو كاري بيا الوحدة في فضوى بالياء المصدرى وهو الزيادة و
 والفضيلة من برآيه ويحصل مراد روى سخن كفتى تشابه لانه انما اللسان
 وتضييع اللسان **حکایت** سئل افلاطون عن الراحة قال راحة الجسم
 في قلة الطعام وراحة اللسان في قلة الكلام وراحة الروح في قلة الآثام
 وراحة القلب في قلة الانتقام وكريهيم كه نابينا وچا هست بلخيم الفارسي

كروي بيا الوحدة
 وهو لفظ فارسي
 بمعنى النفس

اكر

اكر خاموش بنشينم كنه است لانه يقع في البيرو ويملك **حکایت**
 تارون الرشيد را چون ملك بالضم والكسر مصر سلم سئد كفت بخلاف
 ان طاعى وهو فرعون كما قال الله تعالى امر موسى عليه السلام اذهب
 الى فرعون انه طغى اي غلب وتكبر وجاوز الحد في الكفر والعصيان كعبور
 ملك مصر دعوى خدايى كرد كما قال الله تعالى ونادى في قومه قال يا قوم
 اليس لي ملك مصر وهذه الانهار تجري من تحتي افلا تبصرون بخشم اين
 مملكت ندا بكنمزين بندگان سيايى بيا الوحدة داشت كودن بفتح
 الكاف العربي وسكون الواو في اصل اللغة فرس الرجل الذي لا يمشي
 بسرعة ثم استعير لشيء الذي هو غيبي في الفهم وعلى هذا المعنى شاع في
 الجهم والروم نام او خصب بضم الحاء المجهول وفتح الصاد المهملة على مضمون
 التصغير ملك مصر را بوى ار زانى في الاصل بمعنى الرخص وشاع بمعنى اللاتي
 داشت اي جعله امير مصر كويذ عقل و كياست او باجدي بود طالع
 حرات بضم الحاء المهملة وتشديد الراء المفتوحة كالزراع لفظا ومعنى شكاف
 آوردند كه پنبه كاشته اسم مفعول من كاشت بمعنى الزرع بوديم تركنا ارباب
 باران كعلمهم ارادوا طغيان الما بى وقت آمد تلف في بعض النسخ بناء سئد
 وكان مرادهم عفو حراج الارض وعشرها كفت فاعلمه خصب بضم الخاء صوفى الغنم
 وكان رآه كثر ابايى كاشتن وكان يظن ان الصوف يبيت في الارض
 صاحب دلى وفي بعض النسخ دانشمندی اين كلام بشيند وكفت **منهوى**
 اكر روزى بالياء الاصليته بدانشن اي بمقدار العلم بر فردى اي لو كان الرزق

انسخه المصنف في كتابه
 بنسخه المصنف في كتابه
 بنسخه المصنف في كتابه

یزداد العلم والفهم زنادان تنکر روزی تر بودی لعدم علمه بنادانان
 روزی رساندای الله تعالی که دانا اندران حیران بماند و فی هذا المعنی قبل
 بالعربیة **شرح** کم کل عاقل اعیت مذاهبة کم جاهل جاهل تلفاه مرزوقا
 هذا الذی ترک الاوهام حائرة وصیر العالم النحریر زندقا **مشنوی** تحت
 ودولت عطف تفسیر بکار دانی بالیاء المصدر نیست بیتیم بما یكون
 جزئیات اید اسمانی نیست برادیه التایید الاثری انظر فیما قلتم من تحقیق
 فی المواجه مشکلم فانه وطیفه الشارح ومن تصدی بالشرح ولم یکشف
 المرام فانه من عدم علمه لا من ایهاله او فسادت در جهان بسیار مره
 بجزئیات اید ای ذومقدار لفظ ارج بمقدار و لفظ منداد اید
 خود در مذومین قال فی شرح بفتح الهیة وضم تجلیم العری بمقدار المعزز
 والمختم فقد غفل عن اصل المعنی وعاقل خوار والمخترانه وقع فی الذم
 کثیرا کون البلید ذامقدار وعاقل ذلیل کما کر بالترکیب کما جی لان
 لفظ کرا داة فاعل کما فی قولهم زر کر بضم مرده ورج عطف علی
 غصنه بلم یسکون الهاء اندر خرابه یافت کج قبل فی الترجیم **مشنوی**
 دولتل علم یور و غیلہ دکل حتی ویر رآنی ایر و غیلہ دکل بوجهانده
 دو شبد در بسیار بجزئیات و متیل عاقل خوا کما کر جکر امل بله رنج
 نجم ابله بولور خرابده کج **حکایت** یکی را از ملوک کنیزکی بفتح النکاح
 العری الاول و سکون النای فی الاصل و جذف بمقدار اید
 چینی وصف لها آوردن بود ندو کانت علی غایه احسن خواست

این تر بودی لعدم علمه بنادانان
 روزی رساندای الله تعالی که دانا اندران حیران بماند و فی هذا المعنی قبل
 بالعربیة شرح کم کل عاقل اعیت مذاهبة کم جاهل جاهل تلفاه مرزوقا
 هذا الذی ترک الاوهام حائرة وصیر العالم النحریر زندقا مشنوی تحت
 ودولت عطف تفسیر بکار دانی بالیاء المصدر نیست بیتیم بما یكون
 جزئیات اید اسمانی نیست برادیه التایید الاثری انظر فیما قلتم من تحقیق
 فی المواجه مشکلم فانه وطیفه الشارح ومن تصدی بالشرح ولم یکشف
 المرام فانه من عدم علمه لا من ایهاله او فسادت در جهان بسیار مره
 بجزئیات اید ای ذومقدار لفظ ارج بمقدار و لفظ منداد اید

در حالت

در حالت سستی بالیاء المصدر تی باوی جمع آید اراد المجامعة فی حالة
 دختر مانعت کرد و لم تساعده مکل در خشم شد مضی فی الغضب ای غضب
 و مرور اشاره الی کنیزکی از بندکان بسیار بی بخشد و کان علی غایه
 الفح که لب زبرین بفتحین یعنی شفته العنایا از پرده و بیخی در گذشت
 بود هذه هیئت قبیحة و لب زبرین یعنی شفته السفلی بکریان و خوشه
 اسم مفعول من مشتق بمقدار الوضع والمراد به الانخفاض بمکلی ای بیخی
 بود که بخوشی بفتح الصاد المهملة و سکون الحاد المجمع اسم غریب قصد
 سرقت خانم سلیمان علیه السلام و قد کان ذلک لجنی اعجوبة فی قبح المنظر
 و کراهته اللقار و کونه اسم غریب قال سلیمان عم حین طلب سر بر یقبس
 انا انیک قبل ان تقوم من مقامک احتمال مروج و مرعکس فی البیان فقد
 رجع المروج علی الریح از طلعتش من وجهه بر میدی البار للحکایه ای
 یتفر و عین القطر علی وزن القطر یعنی التماس المذاب و يستعمل
 بمقدار القطران والمراد هنا از بختش بفتحین بای من ابطه بکنیدی
 حکایه من کندیدن **بیت** تو کو بی حرف الشرط مقدرا قیامت
 زشت روی بالیاء المصدر تی برخواست حجاب الشرط المقدار برخواست
 نکو فی ملاحظه التشبیه کما ان احسن تمام فی یوسف او المعنی کانک
 او انک تقول ان الفیء الی یوم الفیء تم فی کما تم احسن فی یوسف قبل
 فی الترجیم **بیت** دیدک تا قیامت زشت رولق تمام در آنده
 یوسفده کوزل کن **قطعه** شخصی بیا الوحدۃ بچنان النبی مصروف

برون قنادی

فانی المصنفین فاما ان اسم کوزی
 و کوزی بضم ک و ز و ی کان اسم کوزی
 و کوزی بضم ک و ز و ی کان اسم کوزی
 این سیدی علی

الابعية البيت واجملة المنفعة صفة شخص كريمة فاعيل بمعنى المفعول كرم
 مع منظر وصف تركيبا كز زشتی بکسر الباء المصدری او ای من قبح
 خبر توان داد بمعنی دادن و آنکه تخفف من و انگاه بغلش قدم آنفا
 لغو زبانه من قبح رایحه در خبر بختش او مبتدا و محذوف بافتاب
 بالا مضافه مر داد بالذات اسم للشهر الاوسط من الشهور الصيفية
 خض به لان رایحه الجيفة اطهر في سياه را در امدت نفس طالع
 واعلم ان المطابقة بين الصفة والموصوف غير معتبرة في التراكيب الفارسية
 كما هو مشهور غالب عطف على قرينة مبرزش بکسر الميم ای محبته بجنبه
 ای تحرك و مبرزش بالضم ای بکارها برداشت رفعها ای ازال بامدان
 قدمه سبب التالیف ملک کینزک را جست لتعلق قلبه بها و نیافت
 عنده ما جازا گفتند ای ما وقع في الليل خشم گرفت بفرمود تا سياه را
 بالکینزک دست و با استوار بندند و از بام بالا مضافه جوسق
 ای من سقف القصر الذي بني في برج القلعة بخندق در اندازند و لا امر
 الملك هذا القتل القبح والظلم الصريح یکی از وزراء و نیک محضر قدم بیا
 في الحکایة الاولى روی شفاعت بر زمین نهاد فیه تنبيه على ان تأثیر الكلام
 في الامراء انما يكون بالتضرع والابتهال و گفت سياه بچاره را درین حکایه
 نیست بلکه بقوله که سایر قد عرفت معناه و من قال یعمیج اوباقی
 فقد اخطا بندگان و خدمتکاران فیه عطف بفسیر و کذا في قوله بختش
 و انعام خداوندی الیاء للنسبة او مصدرية و الباء في قوله بختش متعاقب

این سخن را در کتاب
 الفوائد فی شرح
 دیوانه در باب
 الفوائد فی شرح
 دیوانه در باب
 الفوائد فی شرح
 دیوانه در باب

بقوله معنادند لما سمع الملك كلام الوزير گفت اگر در مفاوضه او و الم از
 الجماعة و المثلث رکنه قال في مختار الصحاح تفاوضا الشريكان في المال
 اشتركا فيم جمع و هي الشركة المفاوضة و عز قال بعينه در مکالمه ان کینه که
 فلم یأت بشئ اصلا لا لغة ولا اصطلاحا شئ ناخبر کردی چه شدی
 بیا، الحکایة گفت فاعلم ضمیر الوزير ای خداوند شنیده که گفته اند **قطع**
 شنه سوخته ای العطشان المحرور بر چشمه روشن چورسد
 مریون تو مینداری لا تظن که از پیل دمان قدم بیا به معناه و خطا
 من اخطا في حکایة پسرهارون الرشید اندیش ای بخت و بجز
 ملحد من اتحاد الدین ای مال و عدل کر سینه قدم بیا به در خانه خیالی
 بر خون بضم الباء الفارسی و قد یقرأ بفتح الباء العریة عقل باور کند
 ای لا یصدق العقل کز رمضان اندیش و لما کان کلام الوزير
 لطيفا اثر في الملك كما قال المصنوع را این لطیف خوش آمد گفت سياه را
 بنویختیدم اما کینزک را چکنم و لما کان الوزير عاقل ساق الكلام على
 مقتضاه گفت کینزک را سياه بختش ای اعطی بچاره آیه که بیم
 خورده او ای سوریم او را **شاید قطع** مرکز او را و بعضی نسخ
 از ابی و سقی بالیاء المصدری میسند نهی میسندیدن بالترکه بکنم
 و عز قال بعینه که بجز ان یكون میسند علم معنی مجهول ای فلا یكون
 مضیا فقد جهل اللفظ و المعنی که رود فاعلم ضمیر او را جای ناپسندیده ای
 الموضع الذي هو غير مقبول شنه را دل نخواهد آید زلال فیه تقدیم و تا خیر

این سیدی علی

این سخن را در کتاب
 الفوائد فی شرح
 دیوانه در باب
 الفوائد فی شرح
 دیوانه در باب
 الفوائد فی شرح
 دیوانه در باب

للوذن قال في مختار الصحاح ما ذكر لال اي عذب بنيم فورد ودهان كندويه
بالكاف الفارسي بمعنى المنق وقد يوجد في بعض النسخ هذه القطعة **مقطوع**
ونت سلطان ذكر معناه مشهور وقد مر بيان توضيحها ومن قال هنا في
البحر دكر بالكاف الفارسي وذكر بحذف الياء في الترك بمعنى دخی فقد عده
مشكلا والعجب انه شي بيان وقد مر ذكره مرارا حتى ذكر شرحه هنا كما
يابد مرهون چون بسركين وهو بالكاف الفارسي قد ذكر الدواب در اعداد
ترج هذا من قبيل التنازع لان ترج يجوز ان يكون فاعل يابد وفاعل او قد
تشبه **در الجواهر** بآب من نظيره كوده بكذا شبه بردهان سكيح بضمين
في لغة الفقه حصارى بلم وقومش اغرو من تردد في الامر من قال لا
في الاول هكذا سمعته في التاخر قال بعض الكل فقد غفل عن اللغة والقول
بان اصل العبارة سكيح بكسر السين المهملة وفتح الكاف الفارسي اسم للحي
الاحمر الرأس وهي من الحيات المعروفة بشدة تأثير زهرها ينبغي ان لا يتقوه
بل لعدم المناسبة بالحق اذ المقصود ان اكارية تلوث بمقارنه الغلام
الاسود فلا يليق بحضرة السلطان ولا وجه لتشبيه الغلام المذكور بالحي
المذبورة **حكايت** **اسكندر** وهو اسكندر بن فيلقوس بن بطرسوس
بن منظور بن رومان بن بطي بن يونان بن بافت وقيل بل هو من ولد روم
بن العيص بن اسحق بن ابراهيم عليه السلام والاخير مناسب لتوصيفه بقوله
رومي را ولقبه ذو القرنين وانما لقب به لانه ملك الدنيا بقرنتيها اي مشرقها
ومغربها اورآي في منامه كانه قد اخذ بقرني الشمس او كان له ذوابتان

مستان

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

تشنہ را دل کجا بخواهد آید

ابن ابی

۱۰۰

مجلس

المجلد السادس

12

12

الحمد لله

باب الحائض

२३॥

حسنان والذوابة حتى قرأ أولاته انقضى الوقت قرنان من الناس وحي
هذا وروى انه كان قصير العمر فلا يصح هذا الوجه او انه اعطى علم الظاهر
والباطن او انه دخل النور والظلمة هذا واطلاق القرنين على العالين
والظلمة والنور يجوز بعيدا وقيل لانه ملك الربيع فارس والروم ليس
بحسن لانه ملك الربيع المسكون وقيل لانه كان في راس شبه القرنين
هذا وما وجدناه في كتب التواريخ وقيل لانه كان كريم الطرفين من قبل
ابيه وامه هذا واطلاق القرنين على الابوين بعيد جدا وقيل لانه اذا
جارب قاتل بيديه هذا ولا يحسن اطلاق القرنين على الابدان وقول
من قال وكان في الفترة بعد عيسى عم ليس بصحيح لانه صرح في كتب
التواريخ ان ابنته وبين ظهور عيسى عم ثمانمائة وتسعة عشر سنة ولا خلاف
في ان طاف الربيع المسكون وملك المشرق والمغرب وكان قبل قوس ابو بكر
وزير الملك الروم وكان حكيما فاضلا عالما بالسياسة مجربا بالامور وكان يحبه
اهل المملكة ولما مات الملك ولم يكن له ولد اجمعوا على نصبه فاعتذر اليهم بان
ليس من اهل الملك فلم يقبلوا عذره واجلسوه على سرير الملك وسار باحسن
سيرة ثم مات وكان ابنته اسكندر حكيما عالما قد اخذت الحكمة من ارسطاطلا
ليس واحاط بعلم السياسة فاجلسوه على سرير الملك واذا عن له الناس الطاعة
فتدبر الملك بوفور عقله مع جداته تسعة ولما سخر الروم سار حتى جاء ساحل ارض
مصر فبنى فيها مدينة يقال لها الاسكندرية ثم سار ديار الفرس ودخلها
نحنت لغيره ثم سار قاصدا بلاد المغرب واخضع اليه السلام على مقدمته جيشه

ابن اسیر علی
ابن اسیر علی
ابن اسیر علی
ابن اسیر علی

اطلاقاً

عبدالله بن عبد الله

12

وارسطا طالس الى جانبهم حتى اتى مغرب الشمس ثم سار حتى اتى بلاد بلغارقا
بلاد المشرق ومطلع الشمس سار حتى قصد ما بين السدين وبها جبلان
شاهقان فبني رذما كالحا لظلاله فساد يا جوج ويا جوج ثم اتى لما فرغ
من السد قال لم تبقي ارض اطأها الا ارض الظلمات فقد ذكر لي ان فيها عين
ماء الحياة فتوجه فاصدا الى ما يلي القطب الشمالي حتى قارب تلك الظلمة فقال
لمعلم ومن صاحبته من العلماء اني اريد ان اسالك هذه الظلمة فقالوا ايها
الملك ان من كان قبلك من الانبياء والملوك لم يسلكوها وانا خاف عليك ان
يحيطوا بك امرتك به فاصروا جرم على الدخول ثم قال لا اهل المعرفة اتى الدواب
احد نظر قالوا الخبيل فقال اتى الخبيل ابصر قالوا الدم الاناث الابرار فاضغ
من الخبيل الدم ستة الآف مهرة دهما واختار ستة الآف رجل من اهل الغل
والجوبة ونصب على الف رجل رئيسا من الحكماء ونصب اخضر عليه السلام على
الفين في مقدمته ثم امر سار العسكر ان ينزلوا مكانهم ففعلوا وبنوا
بيوتا وامرهم ان لا يغاروا حتى يعود اليهم فقال له اخضر عليه السلام ايها
الملك اننا تشكك الظلمة ولا ننظر بعضها بعضا فكيف نضيق بالضللال
فدفع اليه حزمة حمراء وقال له اذا ضللت فاطرحها في الارض فاذا طرحتها فارجعوا
اليها ثم سار اخضر يبي يديه حتى انتهى الى الوادي الذي فيه العين
فشم طيبا عظيم فوقع في خاطره ان العين في ذلك الوادي فالتفتي تلك الحزمة
في الوادي فصاحت فترى اخضر عليه السلام فوجد العين فراه ماء ابيض
اشد بياضا من اللبن واعذب من العسل واطيب ريحا من المسك فشرب

٤٦

منها وتوضا وركب فرسه فلحق اصحابه ولم يصيب في القرنين والوادي والعين
ثم انه خرج مذعورا فرأوا ابوا وفيه حجارة من ياقوت احمر ومن زبرجد اخضر
فقال لهم خذوا فمنهم من اخذ سيرا ومنهم لم يأخذ فلما خرجوا من الظلمة
وبعدوا ما اخذوه جوهر اقدم النار والاكخذ وكان مدة سيرهم في الظلمة
اربعين يوما وقيل اكثر منه ثم سار راجعا حتى قطع نهرا بلحا الى ارض اسان
وسار حتى اتى العراق يزيد الشام فبات قبل ان يصل اليه وقيل بل سار
الى الشام ومات في دومة الجندل واختلف في نبوته فذهب قوم الى انه
بنو لقول تعالى قلنا يا ذا القرنين وهذا يدل على الوحى والاصح انه كان ملكا
عالما عادلا استحق الخطاب من الله تعالى واختلف في عمره ايضا وكذا في مدة
ملكه فقيل كان عمره يوم مات سنة وستين سنة وطاف الريح المسكون
منها في اربعة عشر سنة وقيل اوتى الملك وعمره عشرون سنة ودام ملكه
مائة سنة ولما مات حملوه الى امة في اسكندرية هذا الذي ذكرناه خلاصة
قصته فلنرجع الى المتن كفتندكم ديار مشرق ومغرب بجهة كرفتي اى باقى
سبب اخذتها كهملوك بيشين راخرين وملك وعمره وشكر بيش بالباء
العربي ازين بود وچنين فتح ميترشد كفت فاعلم ضمير اسكندر يعون هذا
تعالى بهر مملكت كه گرفته اى فتحها رعيشتن را نيا زردم وكان عادته يدعومهم
الى الاسلام فاذا اسلموا على حالهم ونام پادشاهان جزينكوي بهر دم
بيت بزرگش بضم الزاء والضمير راجع الى مقدراى انكس را بزرگ نخواستند
يا بمل خرداى العقلاء كه نام بزرگان بزرگى برده بفتح بى مضارع من

السلام اسم لم يرب محمد علي السلام
عاصم فاذا سمع

من بردن و قیل فی الترحیم **بیت** عقل اول اول و دیر لراکله اول اول در این برامز
قطعه این همه بخت چون می بگذرد اشاره لامضمون المصراع
 الثاني تحت و تحت و امر و نهی و کیه و دار و بحر الغرائب کیه و دار لفظ
 واحد استعمل یوم الحرب بالترک طوت **حکایت** روی انهم لما مات اکندر
 وضعوه فی تابوت مرصع بذهب مرصع بعد ان غسلوه و طأوه بالعسل
 و الصبر لئلا یثقل ثم حمل علی مناکب الملوك الخارج لخمه و وضعوه علی سریر عالی
 ثم قال زعیم القوم و هو محکم و قد حضره الملوك و الحكماء و الفلاسفة فقال
 هذا یوم عظیم العبرة کشف الله فیہ شمس الملوك و اقبل من شتره ما کان مدبراً
 و ابر من خیره ما کان مقبلاً فی بابک علی ملک فمر الملوك فلیکل الیوم و من کان
 مستحباً من حدیث فلیحب و لیعنه ثم قال لیقل کل منکم فولا یكون للحیاة من غیرها
 و للعامة و اعطاه فقال احدیهم ان الملوك کان یجمع الذهب فصار الیوم الذی
 یجمع و قال الآخر اعجبوا الغالب الملوك و قاهر القرون کیف غلب و قد و صار
 عبرة لغيره فقال الثالث انظر و الی ما کان قد اوتی من السطوة و الحركة کیف
 صار عباد انام بیک رفیعاً لا یجمع رفعة ضایع مکن ای اذکر بالخیار تا بما ید نام بیک
 بایدار بعد ما تکل فان المرء یجوزی بعمله **بیت دوم**
در اخلاق جمع خلق بالضم و هو هیئت راسخه فی النفس یصدر عنها الافعال
 بسهولة **در ویشان** جمع درویش و المراد به متا اهل التصوف مطلقاً
 کما یشهد به احکایات الواقعة فی هذا الباب و من لم یعرف المراد اورد
 کلاماً لا یعتدیه العارف **حکایت** یکی از بزرگان الظاهر ان المراد به احدی

این همه بخت
 چون می بگذرد

کان مع

این همه بخت
 چون می بگذرد
 این همه بخت
 چون می بگذرد

ابنا الدنیا گفت پارسایی را ای سئال صالحاً که چه گوئی در حق فلان عابد
 ذکر اسم ناهید که دیگران در حق او بطعن نموده اند ای اسکندر الیم
 احوالاتنا فی الصلاح گفت فاعلم ضمیمه بار سابر طاهرش الضمیمه راجع الی عابد
 عیب غی بیستم ای لیس له عیب ظاهر و در باطنش غیب غی دائم و سخن
 تخمک بالظاهر **قطعه** هر کرا کلمه را منما بمعنی اللام اجماره جامه کان فی الاصل
 بالهمزة للاضافة و حذفه للوزن پارسایی می مریون پارسا دان و سیک
 مرد اسکا و بفتح الهمزة و الکاف الفارسی ام من انکاریدن او من انکارشن
 فان شینم تبدل راء فی المستقبل استخوانکار و انکاریده و من کم بعرف
 هذا الامر حصره الاول و معناه بالترک صانع و رندانی که در نهادش ای
 فی طبع و ضمیر و فی بعض النسخ در نهادش چیست من الخیر و الشر محبت را
 درون خانه چه کار فانه یاخذ من رای فاده فی الظاهر و قال الفقهاء الغن
 اخفی لا یسقط العدالة **حکایت** در ویشی را بیا الوحدة یدم سر بران
 کعبه استان بلاهه و استان بهاء بمعنی العتبه نهاده بود و روی در زین
 می مایلد الظاهر ان المراد جدار الکعبه لان عتبه را بر فرج می مایلد و می گفت
 ای یناجی بقوله یا غفور یا رحیم بود ان که ارطوم و جهول علی مقتضی فوکل ان
 الانسان کان ظلوماً جهولاً چه آید که ترا شاید **قطعه** عذر تقصیر خدمت
 اوردم بالاضافة فی اللفظین الاولین که ندارم بطاعت استظهار
 ای لیس انکی بالطاعة عاصیان از گناه توبه کنند اما عار فان از عباد
 استغفار ای یستغفرون من تقصیر العبادة **حکایت** کان رجل یروی بدیه

این همه بخت
 چون می بگذرد

بعد الصلوة طويلا وقيل له بقوله في دعاك قال اقول اللهم اغفر لي تقصيري
 فان علي هذا لا يلبي بك عابدان جرای عبادت خواهند هذا من جمله مقوله
 قول درویشان ای العباد یطلبون عوض العبادۃ و باز رکانان بهای
 بضاعت و بی طائفه من المال بتعنت للتجارة والمراد هنا المتاع الذي
 یباع و من بنده امید آورده ام نه طاعت حتی اطلب جزاها و بدریوره
 و هو السؤال بشئ امله ام نه تجارت حتی اطلب ثمن المتاع اصنع بنا
 افعل لنا ما انت اهل له و لا تفعل بنا ما نحن اهل به کذا و جدا تعبارة المثل فی
 النسخ العهیجه و ما وجدنا اصنع فی ما انت اهل و ان کان یناسب السیاق
 و ما وجدنا ایضا و اهل لما جاز و اهل ای اترك لما جاز ترک **حکایت** ذکر فی
 الکشاف ان قوم یونس علی السلام لما نزل بهم العذاب قال اللهم ان ذنوبنا قد
 عظمت و جلّت و انت اعظم منها و ارحم و افعل بنا ما انت اهل و لا تفعل
 بنا ما نحن اهل فکشف عنهم العذاب **بیت** کرکشی یعنی الکاف العربی خطاب کرکشی
 و المراد به عذاب الله تعالی و رجیم یعنی الجیم الذنب بحقی ای تغفر فی روی
 و سر استانم لا ارجع من عتبتک بنده را فرمان نباشد هر چه فرمانی برانم
 و قیل فی الترجمة **بیت** اولد کرکی باغشل باش و تن و جان سنک قوله نه
 فرمان او لو قول دخی فرمان سنک **قطعه** بر در کعبه بالا ضافه سالی دیم
 یسا الله تعالی که می گفت می کرستی خویش یقرا بفتح اطاء للقافیه
 من نکویم که طاعتم بپذیرای لا اقول اقبل طاعتی فلم عقوبت کنایه از
 کشیدن و المراد طرح من کنایه بلیات و قیل فی الترجمة **قطعه** کعبه کودم

در کعبه کودم

ایندی بر درویشان اغلب اید رایدی ای حق بن دیمز طاعتی قبول
 چک فلم کچ بنم کنایه من **حکایت** عبد القادر کبیلانی و هو من مشایخ
 العظام و الاولیاء الکرام و له مناقب شتی و کرامات علیا در هر کعبه
 روی بر حصا بفتح اطاء المهمله جمع حصاة کذا فی مختار الصحاح و هی بالقادر
 سنک زبزه و بالترکه جعل و من لم یعرف الجمع و المفرد فسر لجم بمعنی المفرد
 نهاده می گفت مناجبای خداوند بخشنای برید به العفو و اگر مستوجب
 عقوبتم من استوجب اذ استحق در قیامت مرا نابینا بر آنکس از آنکس
 نادر روی نیکان جمع نیک ای در مواجهم هم شمسارای فجل شوم **قطعه**
 روی برخاک عجز کانه جمله حالیه من الضمیر المستتر فی قولی کویم مکننا و جدا
 عبارة المثل فی النسخ التی را بناها و من اختار فی المثل قولی میگوید و فسر
 بقوله یعنی عبد القادر ثم قال و فی بعض النسخ میگوید و هو الطاهر الطاهر
 انه افرغ المعن و قد اعترف بفسادها اختاره هر سحر که مخفف من سحرگاه که یاد
 می آید حرف لقوله می گویم و المراد به وقت التسبیح و مقول القول البیت الآتی
 اعنی قوله ای که هرگز فرامشت فراموش و فراموش بمعنی و احق ان اصل فراموش
 فراموش خرفت و او له للوزن و التاء للخطا و حرکت الشین لها و خیر
 الفتح للتحقیف نکم **حکایت** قال الشيخ شبلی قدس سره ان لا انکر الله تعالی
 لان التذکر انما یكون بعد النسیان و لا انساخه حتی اذکر یحیت از بنده
 یادی آید قیل فی الترجمة **قطعه** عجز طیر اغی اوزره بوزا و رب هر سحر که
 دیرم چو ایریش باد ای که هرگز او نتمز سنی بن هیچ کننده ایدرس نیی

ار

حکایت دزدی در خانه و پارسای بیاء الوحده فیها در آمد لسته شی
چند آنکه طلب کرد فی بیت الزاهد چیزی بیاء الوحده نیافت لفق الزاهد
دلشک شد لعدم وجدان شی پارسا را خبر شد ای تنبه کلیدی بکسر کلان
العربی و بیا الوحده لغت مشترکه که بران کلیم حفظ بود ای اضبط و نام در
کز در دزدان داشت ای الفی فی مقولیا خذ ما محروم نکرد ای لایرجع اولایم
محروما **قطع** شنیدم که مردان راه خدا مریون دل دشمنان را نکرده نکل
فکیف یضیقون قلوب الاصدقاء تراکی سوال عن الوقت بنام میگو
آنی بنیتر کل این مقام علام بقوله که بادوشانت خلافت و جنگ
ای لکل خلاف و حرب محرم و قیل الیه **الرحمة قطع** اشندم که حق بولی از برای
اولا دشمنک کوکل نامادی تنک نته اولامیتر بمقام که دوستدار ایشک
خلاف و جنگ مودت اهل صفا چه در روی وجه در قفا ای لا تفاوت
بینما بل هما سیمان نه چنانکه از پست بفتح الباء الفارسی والتسین عیب
کیرند و پیش بالباء الفارسی یعنی قد امل ومن قل یعنی عندک فقد غفل
عن صنعة التصاد بل لم يعرف القبل والبعد و بعض النسخ بعین الباء
العربی میرند **بیت** در برابر ای في المقابله والقدام چو کوفند بکسر ال
لاضافه او بکونا سلیم برادیه معنی الحکیم بالحکم بالکسر در قفا همچو کرک
ای مثل الذئب مردم خوار و صف ترکیبی المعنی لیس الصدیق هذا بل الصدیق
هو الذی يكون في المواجهه والغیبه علی السواء **بیت** هر که عیب در آن
پیش تو آورد و دشمنی ای عده بی کمان عیب تو پیش در آن خواستد برد

عاقبت بگویم که این سخن را در کتابی که در این کتاب است
بسیار است
بسیار است
بسیار است

بالتزک کمان سر سکن عیبک غیر را و کنه ایلت که کدر کما قیل من عاب عندک عاب عنک
و قیل فی الترحمة **بیت** کلمه ایلم بر کو عیبی او کلمه عیان وار را بر قله دیر عیبی
سنگده همان **حکایت** منی چند بالتزک بر خیم بن و المبراد اشخاص متوجه
از رونده کان جمع رونده بالتزک بوریج متفق سیاحت مصدر ساجه و الا
بمعنی ذهب بودند ای کانا متفقین فی السیاحه و شریک ریخ و راحت
سبح خواستم که مراقت کنیم ای اردت ان اکون رفیقهم موافقت کردند
ولم یقبلوا فی المرافقه کفتم از کرم و اخلاق بزرگان بدیع است و عجیب روی
از مصاحبت مسکینان و انا واحد منهم تافتن بمعنی الاعراض بنا و فایده در
داشتن و الحال آنی غیر مقصره فی الخدمه کما قال که در نفس خویش این قدر
بفحشین قوت و قدرت می شناسم که در خدمت مردان بریدیم و تواتر
الاشخاص یا شایطانه بار خاطر بمعنی حمل القلب والمراد به التثویث
ان لم اکن را کب الموائی ای را کب المراكب مصاحبا معکم اسعی انالکم
حال کوفی حامل الغواشی جمع غاشیه و می مایسته السرح والمعنی ان لم اکن
لا یثاق لصحبتکم البق بخذ منکم یکی ازان میان گفت للاعتذار ازین
سخن که شنیدی من عدم قبولنا دلشک هرگز او فیه النسخ القایمه والذین
یحرقون الکلم عن مواضع کتبوا لفظه متصله مدار که درین روزهای
فیهذه الايام دزدی صورت درویشان در آمدای دخل و خود را در سکن
بمعنی انخبط صحبت بالاضافه فی اللفظین منظم کرد کما ینتظم کثره و انخبط
چند اند مردم ارادیه مردمان او برادیه اجنسی که در جامه کیست که لایعلم

عاقبت بگویم که این سخن را در کتابی که در این کتاب است
بسیار است
بسیار است
بسیار است

باشم

ای لا یعلم الانسان من في اللباس انه رجل خير ام شر نویسنده دانند ای کتاب
 یعلم که در نامه چیست و من او رد بدل نام لفظ خامه وقال الظاهر ان المراد
 بخامه المكتوب واعترف بان لم يجده في كتب اللغات التي عنده بهذا
 المعنى ثم بين اربعة معان للفظ خامه على ما وقع في الصحاح الفارسي و اكمال
 كلها لا يليق بالحق ثم قال وفي بحر الغرائب و بمعني الرمل المجمع فعداني بالغرائب
 ولم يعرف عبارة المتن فوقع في التكلفا التباردة ازاخا كما سلامت حال
درويش نفت اصله درویشان است و حذف الف است لما عرفت
 في اوائل الكتاب من قاعدة كتابته كان بضم الفارسي بمعني الظن فوضو
 المراد به المزينة عن احدى سواء كان في الحسن او القبح و يتبعان احدهما بقية
 الحق و قول من قال اصله كان فضولي اش و فضولي كناية عن تجاوزه عن
 احدى في السوء دعوى بلا دليل و هو منقوض بقول المص جو كاري في فضولي
 من بر آيد كما مر فيه دند بل طنوه صالحا و بيارى قبولش کردند مثنوی
 ظاهر حال عارفان بهم المراد بهم ارباب السلوك و نفت بفتح الدال
 و سكون اللام لباس الصوفية المعروف بخرقه و المراد لا تغتبطا به حالهم
 اين قدر بس که روی در خلقت فان كان توجه الصوفي الى المطلق فانه
 علامة سوء در عمل کوشن امر من کوشیدن هر چه خواهی من البسته المبائنة
 پوشش امر من پوشیدن باج بر سر نه كالسلطان و علم بردوشن كالجندی
 زاهدی بالباء المصدرى در پلاس بوسنی وصف تركیبی و الباء المصدر
 ايضا نیست فان لبس اللباس المخصوص امر سهل زاهد بالباس عن

نویسنده

نویسنده

الاعمال القبيحة و الطلس بوسن فيمبالغة ترك دنیا و شهوتست و بوسن
 هما معطوفان على المضاف اليه اعني لفظ دنیا و المصراع مرسوم اذ خبر
 مقدم بارساني مبتدأ مؤخر ترك جامه و بس الواو زائدة للوزن
 در کترا عند بفتح الكاف العربي و الزاء الفارسي و الغين المجمع الدرع
 و كذا كرا كند بالكاف مكان الغين و قرأ كند بالقاف بدل الكاف و
 الزاء العربي كذا كند كتب اللغات المقول عليها فلا تلتفت الى ما قال البعض
 سمعت من بعض قرأ كند بالزاء و الكاف العربيين و اقول و قال بعض
 الاساتذة قرأ كند بالزاء الفارسي و الكاف العربي فان الاساتذة في تصحيح
 اللغات اربابها مرد باید بود ای ينبغي ان يكون في الدرع رجل شجاع
 بر محنت سلاح جنگ چه سود براد بالحق في العجم و الروم ايجان ضد الشجاعة
 و المعنى المراد من البيت من لبس لباس الصوفية ينبغي ان يكون على كمالهم
 في اجملة روزی و شب رفته بودیم في السباحة و شبانکه بای حصار چی
 للاستراحة در دبی توفیق ابريق رفيق برداشت ای اخذ و رفع کله بطها رت
 میروم و احوال او بغارت می رفت بيت پارسا لفظ را مقدر باین
 که خرقه در بر کرد ای جعله عليه یعنی لبس جامه و كعبه راجل تخفيف اللام للوزن
 و كسر ها للاضافة و خر کرد کانه جعل ثوب الكعبه جلا للحار جيد انظر در شان
 غایب گشت بمرج بباء الوحدة از حصار برفت و درج و الباء للوحدة
 كذلك و الدرج بالضم الحقبة التي يحفظ فيها الجواهر و حلى النساء و قول من قال
 یعنی حقه و مر و ارید اخفى بدزدی الليل تار و زروشن شدن ای لیلان

مطلب در غایت

نویسنده

نویسنده

مطلب در ج

یعنی التهایر آن ای السارف در تار یک ای فی الظلام مبلغ بیا الوحدة
 براد بهذا اللفظ معن الكثرة راه رفته بود ای قطع المسافة الكثرة و رقیقان
 بی كناه حفته غافلین بامدان هم را ای كل الرقعا بقلعه بر دند فاعل بر دند
 اهل الحصین والذین سرق متاعهم ای ادخلوا جميعا في الحصن و برندان كذا
 ای جسونان از ان تاریخ ترك صحبت كقیم ای قلنا ترك المصاحبة مع الغير و این
 علت كقیم قائلین كم السلامه في الوحدة والآفة الكثرة او الاثنين **قطعة**
 جواز قوی بیا الوحدة یکی بی دانستی بایاء المصدر می کرد فاعله ضمیر یکی
 كم بكسر الكاف العری و سكون الهاء الاصلی بمعن الكثرة الصغيرة و لا یجوز ان
 ومن قال بمعن كتر بل مقصور منه فقد غلط غلطین فانه ليس مرادف كثر ولا
 مقصورا منه بل هو لغة براسها و اذا زید علیه لفظ تر بصیر اسم تفضیل را منته
 ای القدر مانده مضارع من ماندن به بكسر المیم و سكون الهاء الاصلی بمعن الكثیر
 و من قال بمعن كثر بل مقصور منه مثل مخياط و مخيط علی ما قبل فقد غلط مثل الغاطین
 اللذین سمعنا اتقا و قاس الفارسیة علی العربیة لعدم اسم بالفارسیة **زاد**
 والمعنی المراد ان ذلك الشخص لما عمل عملا لا یلیق بانه یل القنوف تجاوز ضرره
 البشاعة یعنی كه كذا و یبال کاف الفارسی و بیا الوحدة ای بقرو احد و علی
زاد المراد المزارعة التي زرع فیها العلف بیا لا ید معناه المطابق بالک
 بولا شد زرعتم کاوان ده را ای اذا دخل بقرو احد فمعلف و رآه
 صاحب المراعی یسوق الجميع بالضرع و الما ید و من یختلط من شدة
 الضرب فكان ذلك البقر یخبطهن و من لم یعرف المراد فشره بقوله یودی
 و کتب

مطلب کینه و منه

ای الی سید علی

ای الی سید علی

ای الی سید علی

و کتب حاشیة فیها نقیص بلازم معناه المطابق المراد هنا و قبل فی الزجوة
قطعة جو بر قوم کل بری بلزک لک اسم دوراق فالزکی بی هم اولویه فچین کم
 بر صغر تار لایه کیرسم سورر لرجه سینی ایلویه کفتم سباس و منته
 خدای راجل و علا که از قوا ید درویشان محروم نمادیم اذ تعلت ان
 المقارنہ مع من لاعلم بحالہ غیر جائز اگر چه از صحبت ایشان فرید ای و جید
 شدم اما بدین حکایت مستفید گشتم و امثال مرا ای اللذین یسجون
 فی الارض در همه عمر این نصیحت بکار آید **مشوئی** یعنی الباء السببیه
 نازرا شیده کنایه عن غیر المؤتب در مجلسی بیا الوحدة بر کد
 مضارع من رنجیدن دل هو شندان ای قلب العقلاء بسی و یقع
 هذا الامر کثیرا اگر بر که ای لکوض الذی یجتمع فیہ الماء و من اضاف الماء
 الی المطر حیث قال لیجتمع فیہ الماء المطر فقد زاد قیدا حشوا بر کنند
 از کلاب ای ماء الورد جو سکل و فی بعض النسخ سکی در وی افتد کند
 مضارع می کردن مجلاب بضم المیم و الجیم و سكون النون بینهما
 ما یجس **حکایت** ناهدی مهمان پادشاهی بیا الوحدة فیها بود
 بسكون الواو چون بر سفره پیشمند لاکل الطعام کتر از ان خورد که ارادت
 او بود ای لم یاکل مقدار ما یرید اکل و چون بنماز خاستند ای قاموا الی
 الصلوة بیشتر از ان کرد که عادت او بود علیها بقوله ناظری صلاحیت
 در حق او زیاده کنند ای یظنون انه قلیل الاکل کثیر الطاعه **بیت** رسم
 رسمی بکعبه خاف ان لا یصل الی الکعبه ای اعرابی علیما بقوله کاین ره

بیکل

تومیروی بکرستان است ای طریق الذی تشکله بمرآی الولاية التي تسبح بکستان
 وقيل في الترجمة **س** قورقون ایرمیه سن کعبه به ای اعرابی
 دوندغل بول چوسنکل دوغلوبین زومه کیدر چون بمقام خویش
 باز آمد ای رجح الی منزله سفره خواست تا تناول کند لیاکل
 پس داشت ای کان له ابن صاحب فراست گفت ای پسر
 چرا در دعوت سلطان چیزی نخوردی گفت فاعلم ضمیر پسر در نظر
 ایشان چیزی نخوردم که بکار آید گفت فاعلم ضمیر پسر غار را هم خضا
 کن که چیزی نکردي بکار آید **قطعه** ای هنر نهاده بر کف دست لاداره
 عیبهار گرفته زیر بغل تحت الابطای کنت و سترت عیوب کل تاج
 خواهی خریدن ای مغرور معناه بالترک تانہ البسک کر کدرای مغرور
 روز در ماندگی ای بوم العج بسم دغل بفتحی الدال المهملة والغین
 المعجمة بمعنی الفساد مثل الدخل والمراد بالخرف **حکایت** یاد دارم ای
 در خاطری ثابت یعنی داشت که در عهد ای زمان طفولیت و الصغر
 معتقد بودم و شب خیز وصف ترکیبی و مولع بهذا اللفظ استعمل
 غایب صیغه المفعول بمعنی اخرین و کسر العین للاضافة الیه و پسر
 ای کنت حریضا علیه ما شئ در خدمت پدر و هو شیخ عبد الله قدس سره
 نشسته بودم در نیمه شب دیده بهم بفتحین بسته کنایه عن عدم
 النوم ای کنت غیر ناظم في تلك الليلة و مصحف عزیز بر کنار کز قلم لیل و
 و طایفه من اهل البيت کرد ما بکسر الکاف الفارسی ای اطراف حفته

ای نا مبین پدر را گفتم ازین بایکی سر بر نمی دارد ای لا یرفع راسه که دو
 ای رکعتی بکزار دستان حفته اند ای ناموا علی وجهه که کوی مرده اند
 کاتهم مانوا گفت جان پدر خطاب لطف توبه اگر تحقیق به که در پوین
 بمعنی الفرو خلق افنی عبارة عن ذکر المثالب والمعائب **قطعه** بیند
 مدعی جز خویش تن را ای لا یوری غیر نفس که دارد پرده و پنداری ستر
 حسن الطی در پیش و هذا کنایه عن الکبر والاعجاب اگر چشم خدا
 بینش لفظ خدا بین وصف ترکیبی و هذه العین کنایه عن العین
 التي تری الحق ولا تری غیر الحق حقا و الضمیر راجع الی المدعی بخشنده
 ای نه بیند بچکس عاجز تر از خویش و بعض النسخ اگر چشم خدا بین
 بخشنده بینی الی فی يكون التفاتاً من الغيبة الی الخطاب وهو نوع ممدوح
 من البلاغة على ما عرف في موضعه ومن قال والاوّل انشوب للمقام واولی
 کمالا یخفی قد خفی علیه البلاغة والمقام مقام الخطاب من الی المص الیه کما
 لا یخفی **حکایت** بزرگی را در محفل بیاء الوحدة می شود ندای کانوا
 یعدونه و در اوصاف و جمیع ما لغوی نمودند و کانوا یطرونه سر راورد
 و گفت بحسب الیه من انم که من دانم **شعر** کفیت مخاطب مجهول من
 الکفایة اذی نصب علی التیمیز یا من تعد من العدا فاعلم ضمیر مخاطب المستر
 فیه عن انت محاسنی مفعوله و هو جمع حسن بفتحین علی خلاف القیاس
 علائق خبر مقدم مبتدأ مؤخر و هو هذا ای هذا ظاهری ولم ندر من
 الدراية و هی العلم فاعلم کفاعل تعد ای لم تعلم باطنی مفعول لم ندر و المعنی

ببیند بچکس

یا من تعدد ما سنی مادحا کفیت اذی فالتک تری ظاهری و لیس اطلاق علی
قطعه ششم حکیم عالمیان خوب منظر است ای شخصی و اعیان الناس بری
 حسن الوجه و زخبت باطنی ای من خبت باطنی سرخسبت قناده پیش
 کما ان الرجل اذا خجل طأطأ رأسه طأوس را بنفش و نکار کی که
 هست خلق مرهون تخمین کنند حسنه و او خجل از پای رشت خویش
 من رجل القیمة فالمرء لم یحاسبه بیدج و هو یعرف خبثه الباطن فنجح من
حکایت یکی از صلحا جبیل لبنان علی وزن عثمان اسم جبل فالاضافة
 بیانیه که مقامات او در دیار عرب مذکور بود بالجمله و کرامات او مشهور
 فی تلك الدیار بجامع دمشق و هو جامع معروف بجامع بنی أمیه در آمد
 و بر کنار برکه ای الحوض و من اضاف الماد لا المطر فی تفسیر البرکه سابقا
 انی بمثل ما ذکرناه هنا فقد عرف بالحق طهارت ی کرد پایش بلوغ
 محض از غریزه بمعنی الزلق و جوض در افتاد و کاد ان یغرق و بمشقت
 از انجا خلاص یافت چون نماز را پسر در احتیاج ماضی من بره احتیاجی ای انما
 یکی از اصحاب گفت مخاطبا الیه مشکلی بیاد الوحده هست شیخ
 گفت آن چیست گفت فاعلم ضمیمه یکی یاد دارم قدم بیا نه قریبا که
 بر روی دریای معرب می رفتم ایاء الخطاب و کلمه می حکایت طلال
 الماضیه و قدمت ترمی شد فابن الغرق امر و درین یک قامت آب
 هکذا وجدنا عبارة المتن فی الشیخ التي رأيناها و من كان ان اسم بالعربیة فقط
 او رد عبارة المتن بکل قلم آب و قسره بقوله یعنی مقدار مائه و خشت و عشرين

این سده علم

کذا سمعت

کذا سمعت من البعض و یوافق الكتب الفقہیة و لعل القائل اراد به الکناية
 عن القلة بهذا کلامه و مع عدم صحة هذه الرواية غیر مطابقة للواقع لان
 ما احوض فی دیار العرب لا يكون اقل من الفلتین و احتمال الغرق انما يكون
 فی الماد الذي یكثر و یبلغ فوق الراس از هلاکت الماء للخطا چیزی
 بیاء الوحده نمائده بود ای وجد هلاک و لم یبق منه شیء و جزء اصلا
 و من لم یعرف المعنی قال فی تفسیر قول المصن از هلاکت یعنی غیر از
 هلاکت و لیس هذا التفسیر الشیء بضده درین چه حکمت هذا
 الکلام صریح فی السؤال عن حکمة لا اعتراض علی الشیخ شیخ نجیب
 بفتح یلیم و سکون الیاء تفکر فرو برد کا هو عادة المدققین المتعقبن
 و پس از تأمل بسیار ای بعد التأمل اکثر گفت شنیده که سید عالم
 محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم گفت لی مع الله وقت لا یسعی فی ملک
 مقرب و لا بنی مرسل فان توفین التکلیف فی قوله وقت یفید الوحده
 فالمعنی لی مع الله وقت من الاوقات لا یسعی فی ذلک الوقت مکل مقرب
 و لا بنی مرسل و نگفت علی الدوام عطف علی قوله گفت ای لم یقل انا
 مع الله علی الدوام و فی جنین ابتداء کلام الی آخره که فرموده فی الحديث
 المذكور کبرئیل و میکائیل نپرداخت یعنی لا یقارن بهما فی ذلک الوقت
 فان معنی پرداختن بفلان و ساجدن بفلان المقارن و المصاحبة و من عرف
 المعنی قال یعنی لا یشغل بهما و دیگر وقت با حفض و زینب اسمان
 لامرأتین من ائمهات المؤمنین در ساحتی های یصاحبها که مشاهیر الارباب

این سده علم

در بیان بعضی محله
 شیخ

همه بر سر آید

فان از آنجا که بارگاه الهی بر سر آید

تا جایی

تا جایی که

جمع بر سر آید الباء صفة مشبهة اوجع بآربین التجلی والاستتار یعنی لا
 مشاهدة الا براد التجلی لهم بل هم بین کشف وستر فوقع الکرامات
 کالمشی علی الماء لا یقع کل وقت بل انما یکون فی وقت المشاهدة می نماید
 وی را باید ای قلوب الاولیاء **بیت** دیداری غامبی و پریشانی کنی
 خطاب المحبوب بازا از خویش و استیغنی ماینه می کنی قبل و الترجمة
بیت یوزینی کو ستر ریزه پریشانی دیداری کنی عشق اوده تیزاید
 بنم **بیت** اشاهد صیغه المتکلم و حده من موصول ایهوی صیغه المتکلم
 ایضا من یمیب علم ای اهو اه بحدوث العاید المنصوب ای اشاهد متعجب
 بغیر وسیله کتعلق با شاهد فیلحقنی ای یدرکنی شأن ای حال اضل صیغه
 المتکلم ایضا ای اضل انا به کنی العاید الی الموصوف طریقاً مفعول اضل
 یوخرج ای یوقد ناراً یعنی عشق من یطی بالباء الساکنه اصله بالهمزة ای
 یجعلها منطیبة برشته ای قلیل من ماء الوصال لذلک ولید اشاره الی
 ذکر و هو تأیید النار و اطفاء ما ترانی تبصر من محرق اسم مفعول من الإحراق
 و غریباً فاعیل بمعنی المفعول و هما منصوبان علی الطائفة **حکایت منظومه**
 یکی پرسید ای سائل احد از آن کم کرده فرزند اراد یعقوب فایکان فقد
 ابنه یوسف علیهما السلام که ای روشن که هر معناه کلفظ لا یحیی عا حید
 و من قال یحیی پاک و صافی جوهر فقد اخفاه جث فستره بغیر معناه پیروز شد
 من تتمه المنادی زمهرش و هذا لا یحتاج الی البیان و من قال یحیی از صبر
 فقد انشأ بشی بصیر عجوبة للنظا بوی پیراهن و الظاهر ان الضمیر الراجح

الی فرزند

علی فرزند الداخل علی قوله مصرعین ان یدخل علی قول پیراهن و انما قدم للوزن
 شنیدی فاما من مصر بوی پیراهن فرزند شنیدی و اعلم ان شنیدن
 یستعمل بمعنی بوبیدن مجازاً و من قال اما بالاشترک او الحجاز فخطا
 فی نصف کلامه اذ لم یوجد شنیدن بمعنی بوبیدن فی کتب اللغاب
 الفارسیة چادر چاه کفایتش الضمیر الاول راجع الی فرزند و من اهل
 الاول و قال ههنا الشین راجع الی فرزند فکلمات بالبیان موقع ندیدی
 فلما سئل یعقوب علیه السلام بهذا الوجه بکفت جوابه احوال مابرق
 جهانت ای کالبرق دی پیدا و دیگر دم نهانت فیدل هذا
 الجواب علی ان الکشف و الکرامه لا یدومان کما بیاء الوحدة و هو مقصور
 و قد مر بیان بر طارم استعمال الفصحی باطراکات الثلث فی الراء
 و قد آورده بعضهم فی قافیة الترحم فظن انه مضموم الراء و فی قافیة
 بازیم فظن انه مکسور الراء و الفتح مختار للتحفة و من قال بکسر الراء
 علی ما فهم من بحر الغرائب لم یفهم ما فیه لان صاحبه آورده فی قافیة الترحم
 حیث قال **نظم** از عالم کبریا که عامت چون رحمت ایندش ترجمه
 و تم از پی کبریا بشی شکل تا غایت این روند طارم و اهل اللغة
 متفقین علی ان معناه بالترکزه او و یطلق علی الفکر تشبیهاً له و اذا
 وصف یدل علی الغلو بتعین ذلک کما فیما نحن فیه فانه موصوف بقوله
 اعلی نشیم و ذلک فی حالة التجلی کبری پرست پای خود نشیم المراد عدم
 رؤیته ظهر الرجل اذ فیه المبالغة المرادة فی المقام و من لم یعرف المراد قال

این شنیدی که

این شنیدی که

این شنیدی که

في تفسيره يعني چیزی که بر پشت پایم باشد نه بینم اورا اگر در روشن
 بر حال بماندی، المراد حال التجاهی سردست اردو عالم برشت اندی فان
 من استغرق في الجمال فرغ عن غيره **حکایت** در جامع بعلبک اسم پلده
 در ارض شام کلمه چند بالترکه بر چرخ کلمه بر طریق و عظمی کفتم حکایت
 با جماعتی بپایاء الوجه افشده اسم مفعول از افشردن و المراد کونهم
 کالجده البرودة و فقد التاثير دل مرده وصف ترکیبی هذا و ما قبله
 و صفاته الجماعه و راه از عالم صورت بمعنی نبرده لفظ راه مفعول مقدم
 تلفظ نبرده و جمله صفت ایضا دیدم که تقسم بفتحین در معنی کیر دای لا یوزن
 کما قال الشاعر **بیت** بخوبان در معنی کیر دغان و ناله و زاری بکام دل
 رسی آخر فن یعمل اگر داری **حکایت** هذا اول بیت تعلمت فی لسان
 الفرس تعلمت من ابی و معنی المصراع الاول ظاهر و هو انه لا یؤثر فی
 الجانب ایمن و جبین و نضر و معنی المصراع الثاني موقوف علی قصه وی
 ان ملکاً جعل نقش در نیم فن یعمل مثقال ذرة خیر ایره فشاء اسم دریم
 فی لسان الناس بقولهم فن یعمل یصل الی مراد القلب ان کان کذا کذا
 الدریم و اتش کوم در نیم تر ای النار طارة فی لطف الرطب التری
 کند ای کلامی طارة لا یؤثر فیهم لعدم استعدادهم در یغ امدم ای جانی
 التاسف سوران جمیع ستور و هو اسم لذوات القوائیم الاربع و این
 داری بالیاء المصدری در محله کوران جمیع کور بالکاف العربی و هو
 مشترک و لیکن در یکسر الرا و الاضافة الی لفظ معنی باز بود ای کان

تربیت

باب المعنی

باب المعنی مفتوح و سلسله سخن در از عطف علی ما قبله در بیان این آیت
 که و نحن اقرب الیه من جبل الوریذ قال المفسرون ای نحن اعلم بحال من
 کان اقرب الیه من جبل الوریذ تجوز بقرب الذات و جبل الوریذ مثل
 القرب و الجبل العروق و اضافة للبيان و الوریذ ان عرفان مکنتان
 بصحفتی العنق في مقدمتها متصلا بالوین یزدان من الراس الیه سخن
 بجای رسانیده بودم که می کفتم فی تفسیر الیه **قطعه** دوست نزدیکتر و هو
 از من **معنی** اقرب بمنست موضع لفظ است نزدیکتر و آخر للوزن و بی یکسر الوو
 لقیام مقام همزة این و من قال لوافقته ما بعده لم یعرف التحقیق عجبت
 که من از وی دورم اذ الاحتجاب من جانی کما قبل اعظم حجاب بیکسر
 و بین الله تعالی اشتغال ببدبیر بدکل او اعتماد کل علی عاجز من کل حکم بکسر
 نوان گفت که او معناه بالترکه نیلیم کیم دیکل او لور که اول در کنار من
 و من مجهول رم ای منه و من از شراب این سخن **مست** خالیه و فضل
 قرح در دست عطف علی ما قبله که رونده از کنار مجلس گذر کرد
 ای متر بقرب المجلس و دور آخر یقع الدال و سکون الواو و کسر الراء
 للاضافة الی قوله آخر در وی اثر ای کرد کانه شرب و کسر نغره و چنان
 زد که دیگران بموافقت او در غر و شش صوت یصدر مع البکاء علی
 الغفلة کذا فی الصحاح الفارسی و هذا المعنی هو المناسب للمقام و فی
 بحر الغائب بالترکه حمل و کوز لیدی که بهادر لر دن و جانور لر دن ظاهر
 او لور و قول من قال فی البحر غر و شش صوت یصدر بالرعید یظهر من الجوان

عرق القلب

ابن سیدی علی

جمله

مطلوع

ابن سیدی علی

ومن الرجال الكُماة ويحكي بمعنى لطمه والصولة ايضا يخالف ما نقلنا
 بعين عبارته وخامان مجلس درجوش بمعنى الغليان كفتح جحان
 تجمعا دوران بضم الدال جمع دور بمعنى البعيد باجبه صفة له در حضور
 كالحاضرين وتزدى كان في بصر دور كالبعيد لعدم ظهور اثر القرب
 منهم **قطعه** فهم سخن مفعول تانگند و فاعله مستمع مرسوم قوت
 طبع از متكلم مجوی نهی از چنان ای لا تطلب من المتكلم قوة الطبع
 وحسن التقرير فسمحت كالوسعة لفظا ومعنى میدان ارادت بالاضافة
 في اللفظين بياراد امر من آوردن تا بزند فعل مضارع فاعله مرد بكسر الدال
 للضافة لا سخن كوی وصف ترکیبی ای رجل منكم كوی مفعول بزند
 واعلم ان لفظ كوی بالكاف الفارسی یحی بمعنی الكثرة بضم الكاف العربي
 وفتح الراء وتخفيفها وهو المراد هنا وقد يكون وصفا تركيبيا اذا ركب مع غير
 كما سمعت أنفا ويكون امر من كفتن **حكايت** شئی در بیانان ملكه ای
 في البرية از غایت بی خوابی پای رفتن غائب كون النون والدال كناية
 عن كمال الجوع عن المشی سر پنهانم للنوم شتر بان را مثل پیلیمان كما عرفت
 كفتح دست از من بداری دعی **قطعه** پای مسکین پیاده چند رود
 عیلام بقوله كز تحمل ستوه شد ای عجز كذا سمعت من الاساندة وكونه
 بمعنى صار وجهه ارضو كما قاله البعض غير شائع في الاستعمال وأن كان يشتمل
 على المبالغة وفي بعض النسخ ستوده بمعنى المدحوخ لا يكون قوله كز تحمل
 تعبلا بل المعنى ان الرجل كي يمشی بملاحظة هذه القضية بحيث يظم الهاء العربي

بیاد الوطن

ابن سينا

وفا،

استنوده کیمون الیافه آنوه لفظ فارسیه مبرورن درخول نوبع من الخمر
 بلحا مہلت نقال بالبرکے فرو برداری کد اند الصحاغ الفارسیه و غدر الزواب
 استنوده بمعنی علیہ و سرکردان و مخفف الوان و نقال استنوده یعنی و کجی یعنی
 الب و الوی نوبع من الابر بالبرکے سرکے دود و تود استنوده مفعول مقدم قولہ
 شد و کجی فاعله ذواہو الظالم الیام السیاق و فی بعض النسخ استنوده نیز یادہ
 الوال یعنی محدود من کجی و و جترہ یعنی م و تار محصورہ چند و و بدلا فاعله
 ذواہو القصبہ و لا یخفی علیہم سید علی

ولما المعجم بالتركبة بترك دوة تا شود جسم و نهی بیاد الوحدة لا غری
 الباء كالقول مرده باشد ای بصیر متنازل سطحی بالباء المصدری
 كفت فاعلم ضمیر شتر بان ای برادر حرم در پست برید حرم کت او
 المسجد الحرام و حرای در پس فیه صفة التضاد اگر رفتی بر دین بیاد
 لخطاب فیهما و مفعول بردی بیاد لخطاب محذوف و هو الروح بقرینة
 قرینة و من قال ای جان بکلمة فقد ارتکب قیدا اذ المراد به تخلص
 الروح مطلقا لا ایصاله الی مکة فقط و اگر رفتی مردی بضم المیم ای توف
 لانه جزاء الشرط **بیت** خوشست خبر مقدم زیر معیلا ن اسم شجر
 مشهور بر راه بادیه ای فی البرية خفت بمعنی خفتان مبتداء مؤخر
 شب رحیل طرف خفت ای لیلۃ الارحال ولی ترک جان ببايد
 كفت بمعنی گفتن ای ينبغي ان يقال ترک روحی و قبلت کلمة ما بان
 و گو كان قتلا او المراد به ترک الروح فعلا لا القول المخصوص حقيقة
 و قول من قال ولا بعد استعمال كفت بمعنی كرد فان امثاله في الفاری
 ليس بغير الا ترى الا قوله جان شد و آواز نیامد قول مزین
 اما اول فلانه لو اراد بكون كفت بمعنی كرد انه مجاز فلا وجه للتخصيص بالفاری
 فانه باب واسع في كل لغة وان اراد به انه حقيقة فلا بد من بيان اهل اللغة
 ولم يبينوا و اما ثانيا فان لفظ شد حقيقة بمعنی ذهب كما انه حقيقة
 بمعنی صار فلا وجه للقياس عليه على ان القياس لا يجري في اللفاظ **حكاية**
 پارسی را دیدم و مدة سیاحتی برکنار دریا که زخم پلنگ داشت

ربن سیدی علی

ربن سیدی علی

لشکریه بنام حضرت امام جعفر صادق علیه السلام در بیان حکم

ای اصابه اجرا حق من التزم به دار و بمعنی الداء به معنی شد و مدت تدارک
 رنجور بود و کان مرضا مده مذبذبه و دمیدم یعنی جینا جنات کفر خدای
 تعالی گفت الحمد لله که بمصیبتی گرفتارم نه بمصیبتی **قطعه** کرم از ار
 یحیی علیه معین احدیما الشخص الذی له این بالترک الکلیج و التا اداة
 اسم مکان نحو کلزار و سمن زار و المراد هنا هو للمعنی الاول و هو حال
 عن المفعول اعنی مرا و مر قال قوله زار مفعول ثان لقوله هدر فقد اخطا
 بکتن دهد آن یار عزیز و من قال قال فی البحر زاری بمعنی ناله و زاری
 بدون الیاء بمعنی نالان و لا یبعد ان یستعمل زار بهنا بمعنی زاری
 مقصورا منه لم یعرف رکاکه المعنی و ظن البعید غیر بعید و ظن ان
 القصیر کوز فی کل لفظ تا یلوی بیاء اخطاب که در آن دم ای فی
 ذلک الوقت غم جانم باشد ای بس اینی لذهاب روحی گویم
 بنده مسکین چه کنم مخفف مژگناه صادر شد و وقع کواصله
 که او اشار الی یار عزیز دل از رده شد از من ای الفعل قلبه معنی
 غم آنم باشد یکنون لی ذلک الهم **حکایت** درویشی را ضروری
 بیاء الوحده فیها پیش آمد یعنی وقع له حاجه مهمه کلیم از خانه
 باری و الیاء فیها کالقول بدزدید فاعلم ضمیر درویش حکم فرمود که
 دستش ببرند بضمین عملا بقوله تعالی و السارق و السارقه فاطوا
 ایدیهما صاحب کلیم شفاعت کرد که من او را بخل پشتمید اللام فی الاصل
 بمعنی جلال کردم ای عفوئ عنه و من قال و دعوی نمی کنم فقد اخطا

لشکریه بنام حضرت امام جعفر صادق علیه السلام در بیان حکم

این سوره خط

فان الدعوی بشرط فی حکم بالقطع فلما حکم لحکم بالقطع علم ان الدعوی صدر
 من صاحب المتاع حکم گفت بشفاعت توحه شرع را و هو القطع
 فرو نگذارم ای لا ترکم گفت راست فرمودی خطاب لحکم
 اما هر که از مال و وقف چیزی بدزدد قطعش لازم نباید که الفقیه
 لا یملک شیئا علی صیغه المعلوم و لا یملک علی صیغه المجهول ای لا یكون
 مملوکا للتاس هر چه درویش را است وقف بخدا جا نیست و من
 سرق من الوقف یا زمه الضمان لا القطع حکم دست از دست
 ای ترکم هذا معنی اللفظ کاعرفت فی قوله دست از من بدار و ترک
 قال ای ترک التعرض لم یأت بمعنی اللفظ و گفت تو اینجا لذلک السارق
 جهان بر تو تنگ آمده بود که دزدی بالیاء المصدری نکردی بیاء اخطاب
 الا از خانه چنین باری و ترک الایمانه فی ماله گفت ای خداوند
 شنیده که گفته اند خانه دوستان بروب امر من رفتی بضم الراء
 کنایه عن اخذ ما فیهم جمیعا و در دشمنان مکوب نهی می گویند بیدل الغاء
 باء مستقبله بمعنی القرح ای لا تفرع باب العدو لاجل عرض الحاجه
 و من قال نهی می گویند بالكاف العربی و الیاء الفارسی فقد ظن ان باء
 مکوب فارسی **بیت** چون فرومانی سختی ای اذا عجزت فی الشدة من عجز
 اندر کم ای لا تجعل بدک فی العجز و من قال اذا اضطرت بالشدة و الکریه
 فلم یأت بمعنی اللفظ دشمن را پوست بر کن ای اسلح جلودم قهر کن فلا
 ینافی قوله در دشمنان مکوب دوستان را اندفع ماقبل و لا یخفی ان قوله

لحکم بیاء

این سوره خط

این سوره خط

این سوره خط

دشمنان را پوست برکن لا ینالیم طایر القول در دشمنان مکوب دوستان را
 پوشین فعلت بهذا الاخرة حکایت یکی از پادشاهان پارسایی را
 دید و گفت بخت بناد الخطا از مایادی آید گفت فاعلم ضمیر پارسا
 یکی بکسر اللام هر که مقصود من گاه ای کل وقت که خدا را فراموش می کنم
بیت هر شود و در مضارع من دویدن فاعله کسی ای بعدو لی کل
 جانب شخص رد در بکسر الراء خویش ای من باب الله تعالی فاعله
 هو الله ای پرده الله تعالی و انرا که بخواند ای الذي يدعو الله تعالی بدین
 ندوان مضارع منفی من دوانیده ای لا پرده ای باب احد سواه یعنی
 لا یعمل محتاجا الی غیره حکایت کان منصور بن عماریتما و کانت
 امه تغزل فیسبعه فاعطته یوما در همین و قالت اشتربدیم خبزا
 و بدرهم قطنا فرای رجلیان یجر احدیما الاخر الی القاضی بسبب
 در همین فصدق بهما و ذهب الی امه و اخبره فدعت له و اعطته
 غزلا لیت ترشیا للاکل فلما دخل السوق کسده غزل فمر بقال و قد بقی
 سمکان منبتان فاشترایهما بغزل فشقتهما امه فوجد فیها لؤلؤة فیمت
 باعها بعشرة بدرة فلما دخل بیتها نودی من زاویه البیت یا منصور هذه
 خلف در همک و ذخرا الدرهم البذل للآخرة حکایت یکی از صالحان
 پادشاهی را بخواب دید در بهشت و پارسایی را در دوزخ پرسید
 الظاهران السؤال وقع فی النوم که موجب درجات جمع درجه ای المرتبة
 العلیا و هی مستعمله فی مقامات انجنان ابن اشاره الی پادشاهی

چیت و سبب در کات جمع در کت ای المنزلة السفلی و هی مستعمله
 آن اشاره الی پارسایی چه که باجلا و کت بنداشتم لظلم السلطان و زهد
 الصالح گفتند و جوابه آن پادشاه بخت درویشان در بهشت است
 و آن پارسا بنقرت پادشاهان در دوزخ کاورد در دوزخ نعم الامیر
 علی باب الفقیر و بیس الفقیر علی باب الامیر قطع دلفت خطاب
 لزاهد بچم کارا ید و سبب عطف علی دلوق و مرفوع علی صیغه المفعول
 عطف ایضا معناه بالترک یا لوقفن خود را ز عملهای نکو میدهد
 اسم مفعول من نکو مید بکسر النون بمعنی التحقیق و المذمة بری دارای
 اجعل نفسك بریة من الافعال القبیحة و الاخلاق الذميمة حاجت
 بکلاه بری بفتح بی و الحاق عربی نوع من جنس الفلسفة کذا
 فی الجرائب و من قال نوع من المناع یعمه الصوفیون لم یدر معناه
 علی ان الکلام فی الفلسفة لا فی العامة داشت بفتح النون لاجل
 تاء الخطاب نیست فان الاعتبار لیس بالصورة درویش
 صفت باس و کلاه نتری داره المراد به فلسفة یلبسها الجنیدی و
 الطائفة المعروفة بتا ناکذا سمعنا من الاساتذة العالمین و
 قال یعنی به کلاه امیر آن کذا قال بعض الکمل فقد اقدم علی شرح
 الکتاب مع عدم علمه و لحال ان التعلیم انما یكون بعد العلم حکایت
 پیاده و الهمة للوحدة کما عرفت سابقا سر و با برهنه با کاروان احجاز
 ای معهم از کوفه بدر آمدای خرب و همراه ما شد ای صار رفیقنا و اما

چیت و سبب در کات جمع در کت ای المنزلة السفلی و هی مستعمله

چیت و سبب در کات جمع در کت ای المنزلة السفلی و هی مستعمله

فرامان نمی رفت و می گفت نه برشته بر سوارم ای ای غیر را کب
علی جل نه چو اشتر بر بارم و لست ای کابل تحت لجل نه خداوند
رعیت ای ای غیر مالک الرعا یا نه علام شهر بارم و لست انا بعد السلطان
غم موجود و پریت ای بالیاء المصدری معدوم ندارم ای ایس بی هم
المال کالغنی و لیس لی تفرق البال لعدم المال کالغنی غیر الصابر
نفسی یفقی و یاء الوحدة فی زعم اسوده اسم فحول من آسودن و عمری
بسر آرم یعنی یحصلی استراحت فی کل نفس کافی انتمت عمر اکاملا شتر
سواری بیا الوحدة گفتش ای قال لذلک الفقیری درویشی کامری
بار کرد بالکاف الفارسی ای ارجع که سختی بگیری ای موت بالشد
تشنه کلام و قدم در بیابان نهاد و رفت معینا چون بچله و محمود اسم
مکان بر رسیدم توانگر را ای الذی کان را کب لجل و قال للفقیر ارجع اجل
و ار سید اعلم ان لفظ فراجی بمعنی الفوق المقابل للتحث کذا فی الصحاح
البحر و قد یدخل فی اوائل المصادر و الایضاح التحث بن اللفظ کذا فی بحر الغرائب
و من قال قال فی البحر فی اللفظ فارسی یدخل فی اوائل الایضاح فقد غفل عن المعنی
الاول و کم بعض ما فی البحر فانظر فیما ذکرناه و المراد بهما هو الثانی و هم درویش
بیا لیتش بیامدی الموضع الذی بات فیهم و گفت با سختی بمریم و تو
بر کجی بمری بیت شخصی هم شب بر سر بیمار بست لظنه انه بموت چون
روز شد او اشاره ای شخصی کرد و بیمار بر بست بیت ای بسا قدر
معناه اسب بکسر الباء للاضافه نیز رو وصف ترکیبی ز رفتن که بماند

بسکون

بسکون النون و الدال ای عی و عی که خرو و بعض النسخ خری الکافی للتصغیر
 و الباء للوحدة لنک ای اعرج جان بمنزل برد و کذا بس قدم مرا که در
 خال تندرستان را مرهون دفن کردند و زخم خورده یعنی الجروح غمره عدم
 بجای اجل و قبل فی الترجمة مثنوی ای بچم یور عه آت که بولده فلور
 لنک ایلورده منزل آتور ای بچم صایه صاغ کشیده اولور اول که خونی تخی
 و ار ایدی خوش اولور حکایت عابدی را یاد سنای نبیاء الوحدة
 فیها طلب کرد لیراه عابد اندیشید ای تفکر که داروی بخورم یا
 ضعیف شوم بسبب تحلیل الدوا و مرا اعتقاد در حق من زیاده کند
 فاعلم ضعیف بادشاه آورده اند فی حکایه که داروی قابل بود بخورد و ببرد
قطعه آنکه چون پستم دیدم بکسر الباء الفارسی بالترک فسق دیدن
 بفتح الباء الخطاب و الشیء بعده راجع الی آنکه ای نظم لان دیدن ما
 لیس بمعنی الابصار بل بمعنی رؤية القلب هم معزای کل لب بوجوه
 بود ای لیس فی لب اصلا بچو بیاز ای کالبصل پارسایان که روی
 در مخلوق ای الزهاد الذین وجههم الی الخلق و المعنی هذا کمال الخلق
 و من قال بعن ایشان پارسایانند فقد ای بمعنی من عند نفس و حق
 اللفظ العام من غیر مخصوص بیت بر قبل می کنند نماز لان اعلم
 عن الحق قلبا کاعراضهم من الکعبة قالا بیت چون بنده خدای خویش
 خواند فاعل خواند ضمیر بنده و خدای خویش مفعول باید که بخواند اند
 اذ ذکر حقیقه نشیان غیر الله تعالی فلا وجه لتوجههم الی غیره ولو کالسلطانا

بیا لیتش بیامدی
 الموضع الذی بات فیهم

و قول خ قال فاعل خواند ضمير خدای فورش و منفعل پند غیر مناسب با
 کما لا یخفی علی ذوی الالفهام حکایت کاروانی را در زمین یونان بزرگ
 یعنی قطاع الطریق بقرینه المقام و نعمتی بی قیاس بردند ای اخذوا
 الاموال الکثیرة باز رکاتان کریم و زاری کردند و خدا و رسولا
 شفیع آوردند و تضرعوا لا قطاع الطریق فایده نداد بیت جویر
 بالباء الفارسی ای مظفر تند در دیکسیر الدال للاضافة تیره بالترک بولاق
 و جمل فرکوروان بمعنی الروح فعنه المصراع بالترک چون مظفر اولد جان
 بولاق و جانی و کواغری و مر قال فی شرح لفظ تیره روان جمع تیره رؤ
 و هو وصف ترکیبی بمعنی شبه و ثم قال و قبل قوله تیره مظرف و قول روان
 صفة مشبهة من رفتن مثل روان من دویدن یعنی دزدی که رونده
 است در تیره ای فی الظلمة اللیل فقد اخطا الخطا کثیرا فاحشا فیما اختاره
 و فیما نقله و لم یح حول المعنی اصلا چه غم دارد از کریم یکاروان ای لایبنا
 من بکار هم لظلمة روح و قسوة قلبه لقان حکیم دران میان بود ای گاه
 فیما بینهم یکی از کاروانیان گفت للقان کلمة چند از حکمت و مواعظ
 با اینان بگوی باشد که طریقه بفتحین بمعنی بعضی از مال مادست ندارند
 یعنی نیز کونه دریغ باشد که چندین نعمت ضایع کرد لقان گفت ای
 اجابر القائل دریغ باشد کلمه و حکمت با ایشان گفتنی فاحصه من
 هذه الحکایة ان حفظ کلمة حکمة من اخلاق الصالحی و العقل حکایت
 روی ان احدا من ارباب الدنیا حضر عند المولانا جلال الدین محمد

کلمه حکمت

الروی

الروی قدس سره و هو لم یسکم بالنصح و الحکمة و الحلال انه کان کثیر الکلام
 فی المواعظ و النصائح و الحکم و اللطائف فلما غاب ذلک الشخص سأل
 الاصحاب عن حکمة نزلت حکمة اجاب بانه کان رجلا غلیظ القلب مقبلا
 الی الدنیا معضا عن العقیق فاصیغت کلمة الحکمة قطعة ای منی را که بود
 لفظ فارسی معناه بالترک و مورد قورزی و بیاس و المقام محفل حکما
 لانها یملکان الحدید بل المراد هو الثاني بقرینه مضمون المصراع الثاني
 و من قال قال بعض الاساتذة المعنی هو الاول لم یصب ایضا بخورد
 بثلثه و اکن ای افغان نتوان برد از قمن ذلک الحدید بصیقلی زنگ
 لانه افناه و پیروی هو الصدا الف لا الحدید باریه دل چیر سود
 گفتن و عظم ای لا یفید لانه نرود میج اینین در شکل مصراع بی خود
 کار کرنا بدینسان خار در خار قطعة بزور کار سلامت ای در زمان
 الصبح شکستان جمیع شکست بمعنی المکسور در باب قد عرفت معناه و قول
 در باب کنون که نعمت بدست و المعنی المراد منها اخ المکسور
 که باس خاطر مسکین قد مر بیان و قول برست باس خاطر بحار کان
 بلا بگرداند المعنی بالترک بلای دوند بر و بعض النسخ که جبر خاطر مسکین
 و معنی اجبر بالترک صنوع صار من و هذه النسخة تلایم قول شکستان هو
 سائل از تو زاری بالباء المصدری طلب کندی بیاء الوحدة بده
 ای اعط السائل ما سأل و کریم ستمگر ای ظالم بزورستانه ای یاخذ
 بالقوة و القوة کما اخذه قطاع الطریق اموال المارة حکایت

رب سیدی علی
 صدرا الحکیم و شیخه و بایه طرب مختار

شکستان
 در

حکایت چند آنکه مراد شیخ اجل پندیده اللام شمس الدین ابوالفرج انصاری
 و بنوشته المصنوع ترک سماع و صحبت فرمودی بیا حکایت و بگفت و غیر
 اشارت کردی فانه لابد السالك في اوانل الحال من خلوة والعزلة عنفوان
 شبابهم ای اول شبانی غالب آمد بیا حکایت ایضا و هو او هو
 طالب شیخ ناچار بخلاف مرقی ای شیخ بر فتنی و از سماع و محالطت حظی
 و نصیبی بر گرفت لکن الشباب شعبة من الطنون و چون نصیحت شیخ
 یاد آمدی گفتی **بیت** قاضی اربابا نشیند برفشاند دست را الوصول
 النشاط بالصحة محتسب کرمی خورد معذور در دست **بیت** یعنی
 ان الشيخ قد عمل في ايام شبانية مثل هذه الافعال فله معذور عنده
بیت خفادن منع ایدر مشکی جنبی بهی صورت سن اغلاان اولاد کی
 تاشی بحج قوی بیا الوحدة فیها برسدیم بفتح الراء که در ان میان مطر
 دیدیم **بیت** کوی خطاب من گفتی ای نقول و حق اذ سمعتم رک
 بفتح الراء المهملة والكاف الفارسی و هو في الاصل ساکن و کسرنا
 للاضافة الی ایه ای عرقه می کشد ای یقطع نغم سازش و کذا
 ناخوشتر ای اقیق آواز و حرکت کرد و از شن ای صوت اقیق من الصوت
 الذي هو ثقی الالب کای انکست حریفان برید به از باب المجلد ان
 در کوشه للتلايمعوا کلامه و کای بر لب که خاموش ای بشب و
 الیم بوضع الاصبع علی الشفة رمز الی سکون **بیت** و هاج مضارع
 مجهول من هاج الی الشیخ بهیج جانا ای مال الیم هو سندر الی الجار و

از

اعنی قوله الاصوت الاغالی جمع اغنیة و هی الغناء بالكسرة المد بالفتحة
 سرود بالترکیة ایر لطیفه بالعلیل لقوله یهاج و انت معنی جملة اسمیة
 حالیه ان سکت تطیب جملة شرطیة مرفوعة المحل علی انها صفة من
بیت بیند کسی ای لایری احد در سماعت التاء الخطا خوشی
 بیا المصدری مکروفت رفتن ای الای وقت ذهابک که دم در
 یاد الخطاب **بیت** چون در آواز آمدن بریط بفتح الباء یبانی لغت
 صحیحة و بفتح الاول و ضم الثانی مشهورة بالترکیة فیوز **بیت** ای
 بکسر التین و ضمها من سرایدن و ترکیب بریط و جعل المجمع وصفا
 ترکیبیا و المعنی المراء فیوز جایی که تزارا کفتم ای قلت لصاحب البيت
 از بهر خدای ای الله تعالی زیغم بکسر الزای و فتح الباء و کسرها بالفتحة
 زیوه در کوشن کن لا صیر اضم تانثنوم هذا الصوت المکروه یادرم
 بکشی ای اقیق الباب لی تا بیرون روم فیله لالة واضحة علی کمال صخرة
 من سماع ذلک المعنی فی الجملة خاطر یاران را موافقت کردم و شبی بخند
 بجایده بروز آوردیم **قطعه** مؤذن بانک بسکون الکاف الفارسی بمعنی
 الصوت بی هنگام برداشت ای رفع المؤذن صوته بلا وقت
 نمی داند که چند از شب گذشت اصله گذشت است در از شب
 بکسر الباء المصدری للاضافة از مرکز ان جمع مره من پرس علی بقوله
 که یک دم خواب در چشم نکشت بالکاف الفارسی و قبل از آن
 مؤذن او قوی و وقت اذان کیچدن بهیج ندکل و جدی بلنر او نلوغن

او بگویند بیا
 بکنه بک صورت کوز من که بر دم ایچو بر کنه کلمه بامدادان بکنه ای
 بطریق التحفة دستار از سر و دینار از کمر بکشادم للا عطاء
 مغنی نهادم عطیته لم و در کنارش گرفتم قد عرفت معناه و کذا
 قول و بسی شکر گفتم و من قال یعنی بسیار فقد اکثر الکلام بلا فائدة
 باران ارادت در حق او اشاره لیل المغنی المذکور بر خلاف عادت
 دیدن بدان احدالم یکن یعطیه هذا المقدار قط و بر خفت عقل من بالاضافة
 فی اللفظین و من قال باضافتین لم یشرح کما ینبغی حمل کردند و نهفته
 بضمین ای خفته بخندیدند یکی از ایشان اشاره الی باران زبان ترضی
 دراز کرد ای طعن و ملامت کردن آغاز و بیتیم که این حرکت مناسب
 حال خردمندان نکر دی علیه بقوله که خرقه و مشایخ چنین مطربی بیاء
 الوحدة دادی که در حقه عمرش در می بیاء الوحدة مرادف در تم در
 کف نبوده است و فراضه بضم القاف و الضال المعجمة بالفارسیة
 ریزه و زرد در دق مشغولی مطربی خبر میدهد محذوف ای هذا مطرب در
 ازین محبت بضم الحاء المعجمة و فتح الجیم بمعنی المبارک سرائی و الجملة
 المعترضة بین الموصف و الصفة دعائیه و المعنی بالترک اراغ اولسون بوا رک
 سرائینا کس دوبارش ای مرتبین ندیده در یک جای و المصدر اراغ الثانی همغه
 لقوله مطربی راست بمعنی المستقیم و فیه المعنی الایهامی چون بانگش از
 دهن برخاست از رفیع صوته من فیه خلقی راموی بر بدن برخاست
 ای افسانه جلودم لکون صوته مقلفا مرغ ایوان قد متر بیان لفظه و معناه

این است

و اوائل الباب الاول زبول بالفقه و السکون ای من خوف او بیدید
 مغرنا برد لما اعترض علی بعض الاصحاب گفتم جوابه مصلحت آنست که
 زبان ترضی کوتاه کنی که مرا کرامت او طاهر شد گفت ذلک المعترض
 مرا بر کیفیت این مطلع کردن تا ممکنان ای جمله الاصحاب تقرب
 نمایند الی المغنی و بر مطایبه بمعنی لطفه که رفت اینها استغفار کنیم
 گفتم و بیان کرامت بکنم آن که مرا شیخ قدس الله سره العزیز بارها
 بزرگ سماع موده بود و موعظهای بلیغ گفتم یعنی بالغ فی الموعظه و
 سمع قبول فرمایم ای ما قبلت کلامه امشب مرا طالع میمون لفظ
 عربی بمعنی المبارک و اختاری نجم هما یون لفظ فارسی بمعنی المبارک ایضا
 بدین بقعه ای موضع رهبری بالباء المصدری گردنا بدست این
 مطرب نوبه کردم که در بارای مره کرد بکسر الکاف الفارسی بمعنی الطرف
 سماع و مخالطت نکردم بالکاف الفارسی ایضا **قطعه** او از خوش
 از کام بالکاف الفارسی بمعنی الحنک بالتحریک و دهان و لب شیرین
 الظاهر انه وصف للاخیر و یجوز ان یکون وصفا للجموع کر نغم کند و نکند
 دل بفریب مضارع مز فزیفتن بمعنی الخدعة و پر پرده و بفریب و اگر پرده و عشاق
 و سپاهان و حجاز است کل واحد من هذه الثلاثة اسم مقام از خجسته
 بفتح الحاء المهملة بمعنی الخلقوم مطرب مکروه **تزیید حکایت** لقار القند
 ادب از که موختی ای من تعلت الادب گفت از بیداد بان بیتن بقوله
 هر چه از ایشان در نظم ناپسند آمد ای جا غیر مقبول از تعلل بفتح الفاء فصیح

و خلقی خود بدرید؟

والکسر شهو را آن بر میز کردم **قطعه** نگویند فاعل امثال متروک و براد ^{الناس}
والقوم كما يقال في لغة العرب يقولون **ع** يقولون ليلى بالفراق
مریضه از سر بازیچه تصغیر بازی بمعنی التعب حرفی مفعول کران بندگی
نکر بردای لا یتنصح منه صاحب هوش ای اهل العقل والظاهران
قول صاحب هوش فاعل نکر دو من قال و يمكن ان یصرف قول صاحب هوش
ای ما قبله من الفعلین اعنی نگویند و نکرید علی سبیل التنازع کما لا یخفی
فقد ارتکب الاحتمال البعید علی ان قول نگویند صیغه جمع و نکرید صیغه
افراد فاعتبار الوجهین فی صاحب هوش تکلف کما لا یخفی و کر صد باب
حکمت کسر الباء الاضافه و یجوز سکونها بغیر الاضافه والاول مسموع
من الاسانده و من رجع عکس فقد حکم پیش نادان ظرف لقول نحو
هنا مثل نگویند و بعض الشیخ نجوا فی ابدش الضمیر راجع الی نادان
بازیچه قدر بیان آنقاد در کوش ای فراد **حکایت** عابدی را حکایت
کنند که شبی الطاهران المراد به کل لیله ده من بتشد بد النور طعام خود
بیاد حکایت و تاسع بفتن ختمی در نماز کردی صاحب دلی بشند حاله
و گفت اگر نیم نان بخوردی و خفتی بسیار فاضله از آن بودی **قطعه**
اندر و ن از طعام خایه را و مریهون تا در نور معرفت بینی بیاد الخطایا
فان اجمع بجلی القلب و هذا ما شاهدته منی از حکمتی بیاد الخطاب ایضا
بعثت آن مریهون که نزدی بضم الباء الفارسی از طعام تا بینی با بیاد
بمعنی الانف **حکایت** بخشایش اسم میخشوده بمعنی الترحم مثل دانش

الکسر شهو را آن بر میز کردم
نکر بردای لا یتنصح منه صاحب هوش

بمعنی در استی كما عرفت سابقا الیهی وصف لقول بخشایش کم بضم ک
الفارسی شد و در در منای جمع نهی جراح توفیق مفعول مقدم
لقوله داشت فرا بمعنی القوق المقابل للفت هنا كما عرفت قریبا
راه او داشت ای المرحمة الالهیه اخذت سراج التوفیق فوق
طریق الذی ضل فی المناشی ای هدی الضال تا بحلقه اهل تحقیق
در آمد ای دخل فیهم و بیمن صحبت در ویتا و صدق نفس بفتح ن
ایشان دایم جمع ذمیه اخلافتن ای اخلاقه الذمیه بحمیده بمعنی
محموده مبدل گشت ای صارت محموده و دست از هوا و هوا
کوتاه کرد در جانب و زبان طاعنان در حق او در زای کا نوا یقولون
همچنان در قاعده اولست بمعنی علی حاله العاصیه و زهد و صلاح
مفعول اسم مفعول من التعویل و هو الاعتماد علی الشی **بیت** بعد
توبه توان رستنی بفتح الراء بمعنی خلاص از عذاب خدای تان الله تعا
یقبل التوبه عن عباده و یعفو عن السیئ و لیکن می نتوان ای نمی توان
و تقدیم می ضروره الوزن و زکال و تقدیم می فی الابیات شائع
زائع فکان ظن عدم الضروره از زبان مردم رست بمعنی الراء
بمعنی رستنی و قیل فی الترجمة **بیت** خلاص او لور کشی توبتیک حق عذابند
نه ممکن اکه که خلق دلندن اوله خلاص طاقت جور زبانه نیاوردای
لم یصبر علی اذیه الالسنه و شکایت پیشی بر طریقت برد و شکایت
عند شیخ شرح بکریست ای بکی و گفت بشکایت این نعمت چگونه زاری

این سرای

ای کیف تشکر علی هذه النعمة که بهتر از آن بیاء الخطاب که پندارند
 ای احسن مما یظنون انک مسی **قطعه** چند گوئی که بدانند شی و
 مرهون عیب جو یا ن جمع عیب جوئی و هو وصف ترکیبی مسکین
 اند کسر النون و لفظ جو یا ن و من الاضافة که مقصور من گاه و من قال
 کز و فتره بقوله اگر فلم يعرف عبارة المتن بخون ریختن و من قال
 ریختن و بیت بقوله بفتح النون فقد غیر المتن بر خیزند ای بقوم
 لقتلی که کالاول بید و من قال و ربید فی بنی علی الاول و البنی علی الجبل
 جهل خواستم و من قال خواستند فقد ارتکب الشرع بلا تعلم المتن
 بنشیند فعل ما ذکرناه من المتن الصبیح بکون هذا البيت الثاني من تتمه
 مقوله القول فاستمع جوابا لایها المتشکی نیک باستی و نفس الامر و بد
 گویند خلق مرهون به که بد باستی و الواقع و نیکت بینند هذا جواب
 بملج و کلام صحیح و لیکن مرابی من کلام الشیخ که حسن ظن حکیمان
 در حق من بکمالست و در عین نقصان هذا کلام المصنف **بیت**
 کرانها که من گفتم کردی بیاء لطایفه تکوینت و پارسا بودی ای
 حضرت رجلا حسن السیرة **قطعه** این مستتر من عیب
 جبرانی بکسر طیم جمع جار تخفیف الراء والله یعلم انرازی بفتح الهمزة
 جمع سیر و اعلائی بالفتح ایضا جمع علی کعلم هذا هو المسموع من الایات
 و الروایة و لا یلتفت الی ما قبل الاسرار بالکسر مصدر اسررت و الاعلا
 بالکسر مصدر اعلت **قطعه** در بسته بروی خود مردم بعد اغلقت الایات

این مستتر من عیب
 این مستتر من عیب
 این مستتر من عیب

علی وجهی

علی وجهی من الناس تا عیب نکستند ما را لئلا یفرسون العیب لنا ای لئلا یظفرون
 عیب بنا در بسته چه سود ای لا یففع اغلاق الباب عالم الغیب
 ای الله تعالی دانای نهان و اشکار **بیت** جوی دان که حق بینا و
 داناست نهان و اشکار خویش راست **حکایت** پیش یکی
 از مشایخ کلمه بکسر الکاف الفارسی بمعنی شکایت کردم که فلان
 در حق من گواهی بالیاء المصدری داده است بنا سزا ای قال
 فی حق کلامه لا یلیق و شهد علی بالسوء شیخ گفت بصلاحش
 الضمیر راجع الی فلان تجل بکسر طیم صفة مشبهة کن ای لجل بالصلاح
 حتی لا یقدر ان یشکم فیک کلاما قبیحا **رباعی** تو یکور و من بکسر الواو
 اسم مصدر باشت تا بد سکا بکسر طیم السین المهملة و الکاف الفارسی
 و هو مع لفظ بد وصف ترکیبی بالترکیه بر امر صانلو و یفقص تو گفتن بنا
 بحال علیه بالیاء الا فی جواهنک بر ربط قد مزینا و قریبا و من بیت و
 هساک ثم قال هنا بفتح الباء من الالکت اللهم و عرف کذا فی دیوان
 فکانه شی ما ذکره و بین البیانی بعض مخالفه بود مستقیم و صحیح
 از دست مطرب خور و کوشمال قد مزینا و حکایه مکر زاده کوناه
حکایت یکی از مشایخ شام پرسیدند که حقیقت تصوف چیست و علم
 ان علم التصوف علم باحث عن ذات الله تعا و صفاته من حیث الوصول
 الیها بالعمل الصالح موضوع ذات الله و صفاته من حیث الوصول و تعا
 الوصول الی الله تعالی بالعمل الصالح و التصوف حقیقه لا یحقق الا بالعمل الصالح

کن

این مستتر من عیب

نوع

این مستتر من عیب
 این مستتر من عیب
 این مستتر من عیب

قال تصوف حقيقة هو العمل الصالح فعنه قول السائل حقيقت تصوف چیست
 ان ما به تحقق التصوف اى شىء هو وجوب العمل الصالح لا تغيير الشكل و
 الاجتماع في الصومعة صورة وتفرق القلب معناه ولهذا اجاب الشيخ
 بجواب حسن يطابق السؤال المذكور حيث كفت بيش از اين زمان طايفه
 بودند در جهان پراكنده اذ لم يكن في الزمان السابق صومعة الصوفية
 وانما بنيت اولاً في قصبة الرملة بناها امير من الامراء وبمعنى جمع اى
 يطلبون الوصول اليه تعالى بالعمل الصالح وان لم يكونوا في رتبة الصوفا
 امر وز قوى اند بطاهر جمع فانهم الان سكان الصومعة واللايسون
 لباس الصوفية ولباطن بيشان اذ ليس مطلبهم وصول الحق بل لكل
 احد هوى وانما غير اهيئاتهم لاجل الاكل والدنيا وقيل ترك الدنيا
 للدنيا من جميع الدنيا واد اتحقق ما ذكرناه من تحقيق سؤال
 السائل وجواب المجيب لا يشك قول من قال ولا يذهب عليك ان هذا
 الجواب لا يطابق السؤال المذكور فان السائل قد سأل عن حقيقة التصوف
 فالظاهر في جوابه ان يقال ترك الدعا وكنان المعاني او بعبارة اخرى
 مما قيل في حقيقة **شعر** وكم من غائب قولاً صحيحاً و آفة من الفهم السقيم
 ويحقق ما ذكرناه من التحقيق قول المصنف **قطعه** هو هر ساعت از توبه باري رود دل
 وان كنت في خلوة بشهائي اندر ريعه در تنهائي كما عرفت والياء مصدر رتبة
 صفائي بياء الوحدة نه بيشي بياء لطافت كرت لفظ كر مخفف من كروا و التاء
 للخطاب بالوجه است وزرع و تجارت والمعه لو كان كل مال منسوب

در مقام اول و از اين زمان
 اول و از اين زمان
 اول و از اين زمان
 اول و از اين زمان

وزرع و تجارت چودل با خدايست خلوة نشيني لآنكه داخل تحت قوله
 رجال لانهم بهم تجارة ولا بيع عن ذكر الله **كاتب** يا دد ارم قدرفت
 معناه كه شىء در كار و اى بياء الوحدة هم شب رفتن بودم و نحو
 بر كنار يستم قدم تر بيان در حكايه ملك زاده كونا و من بينه هناك
 بقوله بالياء العربية المكسورة بكسرة مجهولة بمعنى درختان و قد استعمل
 بمعنى بيت الحيو و انما يستعمل ايضا في ما وى الاسد خاصة و بينه هنا
 بقوله بالكسرة المجهولة استجار صغيرة يقال بالترك تركت بيا منته فقدرت
 الاستدراك مع بعض المخالفة خففة اسم مفعول من خففت قافية لقوله فتم
 فلفظ بودم مقدر فتم كما عرفت مراراً شور يده بالترك و جاشق والمراد
 شخص فتم نشأة العشق ومن ظن ان عبارة المتن شورده فتم قال ويجوز
 فتم شور يده بالياء فقد اخطا في العبارة الاولى كما دران سحر همراه بود
 نوره در و راه بيا بان گرفت و بى نفس بختين ارام بياقت ز ليلو لان چون
 روز روشن شد كفتش اين چه حالست كفت اى اجابنى بلبلا نرا ديدم
 بمعنى شنيدم كه بياش اسم مصدر بمعنى تاليدن در آمده بودند از درخت
 و كيان جمع كبل و هو بالكافين العربيين للجنة يقال بالترك كل كل از كوه
 و غوكان جمع غوك يضم العين المجهمة والكاف العربية الضفدع بالتركى
 قور بغم از آب و بهايم جمع بهيمة و هى ذات الفوايم الاربع اربعة
 فلما سمعت هذه الاصوات انديش بغير فكر كردم كه مروت مشق
 من المرد كالانسانية من الانسان نبينا شد هم در شمع رفتن

مطلبه و معاني بيش

ابن سبكي على

الطبيبة مما لا يشترط **ببيت** شعر راجو شور و طرب در دست **نکست**
 سماع و طرب به بالشعر والصوت الطيب اكرادى را نباشد **نکست**
 في صورة البشر **حكايت** سئل عن بعض الفقهاء انه اذا مات السلطان
 وبقي له ابن صغير وانفق الناس على كون الوزير متصرفا للملك والسلطنة
 الى ان يبلغ الابن وارادوا ان يعلموا انه عاقل او مجنون فيم يعرف ذلك
 اجاب بان يفتى عنده بالاحسان الحسنه فان فرح به و مال اليه فانه عاقل
 يعني اذا بلغ بصير عاقل **شعر** وعند محبوب الناس اى عند تحرك
 الرياح ومن قيده بقول من جانب الى جانب آخر فقد ذكر من عند نفسه
 وسميت الرياح بالناسرات لشرب السحاب في الجو على ما يمسك لها الماهل فتح
 الميم موضع يحفظ للسلطان ونحوه ومن قيده بقول عن الدواب فقد ذكر
 قيدا بلا غصص تميل غصون البان بالترك الغون وقيل جبار وقيل قوا
 لا يلح الصلابة اى الصليب الامس يعني اذا هبت الريح على التمار
 تحرك اغصان الاشجار الناعمة لا للاججار اليابسة والمقصود ان الصوات
 الطيبة انما يستلزم سماعها اصحاب كحواس السليمة لا اصحاب الامزجة
 اليابسة **حكايت** وروى عن بعض المشايخ انه قال كنت في البادية مسافرا
 فوافيت قبيلة من قبائل العرب فاضافني رجل منهم فرايت غلاما اسود
 هناك ورايت جمالا مات بفناء البيت فقال لي الغلام انت اللينة
 ضيف وانت علي مولاي كريم فاشفع لي فانه لا يردك فقلت
 لصاحب البيت لا اكل طعامك حتى تحل هذا الغلام فقال انه افقرني
 افقرني
 واتفق

وانلف ما لا قلت ما فعل كل فقال له صوت طيب وكنت ابعث **للمال**
 فجلها احمالا ثقيلة وحملها حتى سافر في يوم سيرة ثلثة ايام فلما حل
 لجل عنها ماتت كلها ولكن قد وهبت له وكل العبد فلما اصبحنا ابعث
 ان اسمع صوت فسالته عن ذلك فامر الغلام ان يحدو على جبل كان على
 برهناك يستقي عليه فحداهم لجل على وجهه وقطع جباله ولم اظن
 اني سمعت صوتا طيب منه ووقعت على وجهي حتى اشار اليه بالسكون
مشوى بذكر شئ الضمير راجع الى الله تعالى وكذا في قوله بر كلش
 اخر هذا البيان القول بر كلش فقد اهل به رجميني **درخواست**
 كما قال الله تعالى وان من شئ الا يسبح بحمده دلي دان از بن معني
 كه كوشش اى له سمع نه بيلد بر كلش **تجواشت** لفظ تجوا
 وصف تركيبي والمعنى ليس العذليب على ورد الله سبحانه فقط هذا
 معلوم بقريته المصراع الثاني كه هر خاري سببى **ربا نشت** الظاهر
 ان يحكى الكلام على ظاهره جملا على المبالغة المطلوبة بحسب المقام ومنه
 الشعر ان نفس الشوكة لسان ويحتمل احتمالا مر جوا ان يكون المعنى لكل
 شوكة لسان لتسبح **و** من عكس البيان فقد رجع المرجوح وانما اورد لفظ ظار
 لان من الصنائع الشعرية ان يذكر الاشياء المناسبة كما اذا ذكر العذيب
 ذكر الورد واذا ذكر الورد ذكر الشوك على ما مرخواه في علم البديع ورثل
 الاشعار ومن لم يعرف هذه الصنعة قال وانما اورد لفظ ظار قصدا
 الا ذكر رقيب مع لطيف في بيت واحد **حكايت** بكى از طوك مدت عمره

ببيت

ابن سیدی علی

ابن سیدی علی

سپری بضمی السین المهملة والباء الفارسی وبالباء الاصلی بعد الراء بموحی
 بیت محاسب کن سپری کاران جهان دگر ز پیش آنکه کند مرگ عمر تو
 سپری وقایم مقامی نداشت ای لم یکن له ابن یقوم مقامه فی السلطنة
 وصیت کرد که بامدادان ای بعد مویته سواد وقع مویته فی الیوم او اللیل
 او الغد قبل قدوم واحد ومن قال یحضر در صبح آن شب که ملک مرده شد
 فقد قیت من غیر دلیل مختص بخسین بضمی بن یعنی اول کسی که از در شهر
 ای من بایم اندر آید ای یدخل تاج پادشاهی بالباء المصدری او بالانبة
 بر سروی نمید بکسر بن صیغته جمع ام حاضر من نهادن و تقوی بعضی مملکت
 بدو کنید بضم الکاف و کسر النون جمع ام ایضا اتفاق اول کسی که از در
 شهر آمد ای دخل من باب البلدة کدای بیاء الوحدة بود که در همه عمر
 لقمه لقمه اندوختی و غرق بر غرق دوختی ای کان فقیر امتنا هیما ارکان
 دولت و اعیان حضرت وصیت بکل بکسر اللام رایجای آوردند بضم
 المیم و خرائین جمع خرینم بدو از زانی داشتند دروشن مدتی مملکت را اند
 بثلث سواکن ماضی من را ندن ما بعضی از امراء دولت کردن بالکاف
 الفارسی بمعنی العنق از طاعت ای اطاعت او بپایانید ای بخوا
 علیه و ملائک در یار هر طرف بمنارعت برخاستند ای قاموا و بمقاومت
 لشکر راستند فوق البهرج والمرج فی الملک فی الجملہ سپاه و رعیت بکم
 بغضتین برآمدند و البهرج بالترک و شدید و قد براد به الغضب ای
 اختلاف و بولیس برادر و مزیم یعرف المعنی قال فی شرح معنی جنتوا
 الباطن

و اتفقوا

الکاف

الکاف

و اتفقوا و برخی ای بعضی از بلاد بکسر الباء جمع بلاد بفتحین بمعنی المدینة
 از قبضه و تصرف او بدر رفت ای خرج درویش ازین واقعه قسمه
 خاطر می بود ای سقم قلبه نایکی از دوستان قدیمش در حالت درویشی
 قرین او بود از سفر باز آمد الی تلك البلدة او را در چنان مرتبه دید
 و گفت منت خدایر اعز وجل هذه العبارة عین العبارة التي
 افتح بها الكتاب که بخت بلندت یاوری بالباء المصدری کرد ای
 اغانک جتک لا اعلی حيث صیرک ملکا و اقبال و دولت رهبری و در
 دولکت تا کلت بضم الکاف الفارسی و بالباء للخطاب از خار و حار
 از پای برآمد ای خرج و بدین پایه ای مرتبه رسیدی ای مع العسرا
 حکایت روی عن رسول الله صل الله علیه وسلم انه خرج الی اصحابه
 ذات یوم فرحاً مستبشراً و هو یضحک و یقول لن یغلب عسری
 و هذا يدل علی ان العسرة الثانیة مغایر للاول بخلاف العسرة بناء علی ما اشتهر
 من ان النکرة اذا اعيدت نکره کان الثانیة غیر الاول و الموقوفة اذا اعيدت
 معرفة کان الثانیة عین الاول و علی قول الشاعر شعر اذا اشتدت بکل
 العسری ففکر فی الم نشرح فحسب یمن یسیرین اذا فکرته فافرح بیت
 شکوفه گاه شکوفت بضمین بمعنی المتفتح لانه من شکفت بضمین
 بمعنی التفتح بالترک آچلی لا بمعنی الفتح بالترک آچلی و من قال بمعنی الفتح
 لم یعرف المعنی و گاه خوشیده اسم مفعول من خوشیدن بالترک و بوزن
 و من قال فی شرح بابی و پزمرده شده لم یات بمعنی اللفظ درخت

الکاف
 الکاف

باحوال الانام و فارغ عن محبة الاخوان فلا يتيسر لهم الفجحة بفراغ
قطعه در بزرگ بالباء المصدرى و دار كنه و عمل قد مر بيانه ز اشياء
 فراغى دارند لا تستغاثهم بالامور الديوانية و اغترابهم بالدولة
 الفانية روز در ماندك و معزولة اى في وقت العجز والعزل در دل
 پيش دوستان آرد فاحصة من هذه الحكاية ان اللابى لطلاب
 الآخرة ان لا يطلبوا المصاحبة مع اهل الدنيا بل ينبغي ان يكون الا
 بالعكس **حكايت** ابو هريره رضى الله عنه و هو كنية رجل من
 الصحابة رضوان الله عليهم اجمعين وكان اسمه في الجاهلية عبد الشمس
 او عبد عمرو و في الاسلام عبد الرحمن و سبب كنيته انه كانت له
 هرة صغيرة يحلبها و رآه النبي عليه السلام فقال يا ابا هريره فاشترها
 الكنية و كان يحب ان يدعى بها لتبرك بلفظ النبي عليه السلام و كان يظن
 الناس ببركة دعائه عليه السلام و قد روى عنه عليه السلام خمسة آلاف
 و ثمانمائة و اربعين حديثا و مات بالمدينة سنة تسع و خمسين
 و هو ابن ثمان و سبعين سنة و كان في حياة النبي عليه السلام يواظب على
 برور و خدمت مصطفى صلى الله عليه و سلم امدى بيا الحكاية **حكايت** بابا هريره
 ز رند بضم الزاء و سكون الراء امر زار بزرور زيارة غيا بكسر الغين
 و هو ان ياتي احد دون يوم و قيل ان يزور في كل اسبوع مرة و قيل
 تعليل الخاطئة مطلقا و ذلك انما **حكايت** كل يوم تردد مضارع مجزوم
 على انه جواب الام حبا تميز بغيره زو زميا ناحت زباده كرد

محققان این را می گویند

تفسير المص

۱۰۶
 نقبه المص بشر باختيار الوجه الاخير من الاقايل صاحب دلى را
 گفتند بيدى خوي بالباء المصدرى كه آفتاب است اى لها حسن
 فائق قيل هذه المقدمة غير مستلزمة لانه ليس للشمس من اسباب
 الحسن سوى النور شنيده ايم اى ماسمعا كه كسى او را دوست
 گرفت اى اخذته محبوبا و عشق آورده اى عشقه گفت فاعلم
 ضمير صاحب دل از برای آنكه هر روزى توان ديد مكر در زمستان
 اى في الشتاء كه محبوب است و محبوب **قطعه** بيدار مردم شد بجمع
 رفتن عيب است فان الزيارة مستحبة وليكن بخند انك لو نلت
 اى الاكثر مذبذوم فان كثرة المشاهدة توجب قلة العزة الكروية
 ملامت كنى الاولى ترك التقييد ليهيب السامع كل مذهب و زقيد
 بتقصير خدمت و متابعت هو او هو س فقد خضعا العام من غير محض
 واعلم ان جواب الشرط محذوف اى معذور ملامت نبايد شنيدن
 زكس **حكايت** يكى را از بزرگان باد مخالف در شكم اى في البطن
 پيچيدن گرفت و توجه الى الخروج و طافت ضبط ان نداشت كليم بقدر
 على ضبط به اختيار از وي صادر شد اى وقع الضراط منه گفت اى دوتا
 مراد رانجه كردم اختيار نبود و بزه اى ذنب بر من ننوشتند لان الذنب
 انما يكون في الافعال الاختيارية و راجع بمن رسيد شما نيز بكرم معذور
 داريد **قطعه** شكم زندان باد است اى حردمند و هذا امر مقرر ندارد
 بمرح عاقل باد در بند اى لا تجب بحد باد اندر شكم ايد و هو بلى بالترك

اين سبب است

اشفع صالیور حجتی بخیر که با داند ز شکم بارت بر دل بهدا کلام
 صحیح و آن کان فی صورة الهزل بیت حریف صبر من روی و نلساز کار
 ای صاحب الذی هو عبوس الوجه و غیر الموافق چو خواهد شد ادا
 از اذالذهاب دست پیشش مدار ای لا تمنع من الذهاب مناسبت
 هذه الحکایة بالباب ان سر العیب والتعمیم عما فی سماعه شئین و قبول
 العذر فی اخلاق الصوفیة بیت بدامن عیب رندان پوش زاهد
 لباس زهد پوشیدن چه کارست حکایت ان عاتم الاصح قدسه
 سره لم یکن اصم و لما تزوج امرأة و باشر المصاحبة فی لیلته الزفافی وقع
 منها الضراط بلا اختیار فظاهر من نفع التعمیم لئلا تسحق المرأة منه صفاتی
 معها سنین کثیرة عاملها کالذی فیه صمیم ندید و لهذا اشتهر حکاتم الایم
 فاذا عرفت القصص و الحکمة فلا تلتفت لرا فیل ان هذا الیس من هذا
 الکتاب بل سمعت من بعض المحققین انه قال انی رايت هذه الحکایة فی رسالة
 الشيخ الفها فی الهزلیات و اللطائف فالحق بعض الناس من هذا الکتاب
 انتهى علی ان کون هذه الحکایة مکتوبة فی رسالة الهزلیات لا ینافی ايرادها
 فی کتابه بهذا بل اکثر ابیان و کلماته عما وقع فی بعض مؤلفاته کما سیمرجه به
بیت کهن جامة خویش پیراستن به از جامة عاریت خواست
 و کون هذه الحکایة من الهزلیات لا ینافی ان یأخذ العقلاء منها النصح
 کما قال بیت نکویند از سر بازیم حرف و کز ویندی بکیر فصاحب هوش
 و وجود هذه الحکایة فی الشيخ القدیم یدل علی ان المصالح فی هذا الکتاب

نسخه کتب
 کتب قدیمی

و ذکر

و ذکر الهزل للنفع لیس عیب و انما ترکها بعض الناس من استخفاف
 و الاستخفاف لیس بفضل کما قال الله تعالی ان الله لا یستخفی ان
 یضرب مثلاً ما بعوضه فما فوقها الآية و قال المولى الرومی بیت
 بیت من بیت نیست اقلیمت هزین هزل نیست تعلیمت
حکایت از صحبت یاران دشمنم قد عرفت بیان ملائقی بدید آمد
 بود ای وقع فی قلبی انگار منم سربیا بان قدس نهادم و ترکت الانس
 مع الانس و با حیوانات انس گرفتم تا وقتی بیاء الوحدة طرف کم سیر
 فید فرنگ شدم در خندق طرابلس اسم بلد مشهور من نواح الشام
 فی ساحل البحر و کان دار الکفر فی ذلک الزمان و فی بدالافرنج با جهود اتم
 بکار کل بکسر الکاف الفارسی الطیب بداشتند تا یکی از رؤساء جم
 رئیس حلب بغتتین مدینه که سابقه معرفتی در میان ما بود گذر کرد
 قد قدم طرابلس و مرا بشناخت ای عرفنی و گفت ای فلان یحیی شیخ
 سعدی این چه حالتست و چگونه گذاری گفت فی جوابه قطعه
 همی که بختم از مردمان بکوه و بدشت قد گشت افر من الناس
 الی الجبل و الصحراء که از خدای بنودم بد بکری پرداخت لئلا
 اکون مقار نامع غیر الله تعالی فباسی کن که چه عالم بود درین عالم
 مریون که در طویل نام دم بیاید ساخت بمعنی ساختن ای ازمنی ان
 اصاحب غیر الانسان بیت پای در زنجیر پیش دوستان
 ای کون الرجل فی السلسة عند الاحباب به یراد معناه الاصلی

هزل من بیاه

ومن قال يعنى بهتر فقد انى بقيد زاید من عند نفى كما هو عادته که
 بایک کان بالکافین الفارسیین جمع بیکانه ضد اشنا بالنزک یاد
 ومن قال وهو الاجنبی فلم یثبت لان الاجنبی ضد القریب در بوسنة
 فلما رانی فی هذه الحال الکرمه برحالتی رحم آورد و بده دینار از قید
 فرنگم خلاص کرد ای اشترانی بعشرة دنانیر و با خود بجلب برد دختری
 بیاء الوحده داشت ای کانت له بنت در عقد نکاح من آورد
 بکایین بالکاف العبری بطلق علی معنیین احدهما عقد النکاح والاخر
 المهر الموقل علی ما صرح به فی الصحاح البی و المراد هنا المعنی الثاني بقوله
 المحل ومن لم یعلم التفصیل اجمال بل اجمال صد دینار چون مدتی برآمد که
 فی المعاشرة دختر بدخوی بود و سینه روی یعنی کانت معانده و کذا
 نافرمان بود ای غیر مطیع زبانه در از کرد که گرفت ای شرع فی اطالة النکاح
 و عیش مر منقضی داشتن ای مکرر ساختن گرفت چنانکه گفته اند **مثنوی**
 زن بد بکسر النون للاضافه در سرای مرد نکو بالاضافه فی اللفظین هم درین
 عالمست دوزخ او فان بستم بصیر حجه جهنم لسو خلقها زینهار بالباء
 از قرین بد زینهار بکدون الباء کلاما کلمه تنبیه و تحذیر کما قاله خواجه حافظ
بیت دل خرابی میکند دلداری را که کند زینهار ای دوستان جان من و
 جان شما و بجای ایضا بمعنی الامان کما قاله خواجه حافظ **المذکور بیت** از لعل تو
 کرایم انکشته زینهار بصد ملک سلیمان در زیر نگینی باشد و نیز قاله فی باب
 المعنی الثاني نقلا من صاحب البحر و بجای ایضا بمعنی العهده و بمعنی العصم

این بیت را
 در کتاب
 الفهرست
 در باب
 الف

ایضا

ایضا فقد انی بمعنیین قریبین من المعنی الاصلی کساحب البحر والاستدلال
 بقول الانوری **بیت** ناحتی منکشف ثودا فتاب اگر آید زیر ستار
 عدلت بزینهار و بقوله ایضا **بیت** دامن عمر تو از کرد اجل در عصمت
 پایه جاهد تو ز آسیب فلک در زینهار لا یصح لا تنها بمعنی الامان الذي
 ذکرناه فقامل وقنا ام حاضر الوفاة بمعنی الحفظ ربنا منصوب لانه
 منادی مضاف وحذف حرف نداء ای یارب تناعذاب النار نصب
 علی نزع الخافض ای عن عذاب النار و هذا المصراع اقتباس من آیه
 سورة البقرة اولها فمن الناس ربنا آتینا الدنيا حسنة وماله فی
 الآخرة من خلاق ومنهم من یقول ربنا آتینا الدنيا حسنة وفي الآخرة
 وقنا عذاب النار الایة وجوه والاسباب بالمقام ما روی عن علی رضی الله عنه
 احسنه فی الدنيا المرأة الصالحة وفي الآخرة الخوراء وعذاب النار المرأة
 السوءة یاری ای مرة زبان تعنت بمعنی التزمه در از کرده بجای گفت
 مخاطبة ای تو آن شخصی هستی که پدر من ترا از قید فرنگ بده دینار
 باز خرید فلما عاتبتی کفتم بلی بده دینار باز خرید و بصد دینار و هو
 المهر الموقل بدست تو گرفتار کرد فانی تو طاعتی یزیم اداء مائت دینار
 ولا اقدر علیه فاقول ما فعل ابوکی فی احسان و آخر ما فعله اساءة **مثنوی**
 شنیدم کوسفندی را قدم بیان بر زکی مرهون رها نید ماض من
 رها نیدن فاعلم ضمیر بر زکی و مفعول کوسفندی از دهان و دست
 کرکی بیاء الوحده کما قول کوسفندی و بر زکی شبا نکم کار دبا کانی

من یقول

الفارسی

وثلث سواکن بمعنی السکین بر طرف نشی مالید لذبح روان کوفند از وی
 بنا لید و قال بلسان الحال که از چکال کرم در بودی و خلقتی من تخریم
 و اهلک که ایاتی چو دیدم عاقبت کرم تو بودی فکذا حال ایکی اطلاق
 من جسمه الا فرج و قید بقید و ک **حکایت** یکی از پادشاه عابد را
 پرسید و کان العابد اهل عیال که اوقات عزیزت چگونه می گذرد
 ای کیف می گفت ای العابد هم شب در مناجات و سحر در دعا و اجابت
 و هم روز در بند احوالات ای اخراج الطوائج و تحصیل نفقه للعیال
 هذا هو المعنى والسیاق یدل علیه و نیز قال ای اخراج الخواطر عن القلب
 فقد بعد عن معنى اللفظ والمفهوم من السياق ملک فرمود تا و چه کفاف
 او معین دارند من خرابته تا بار عیال از دل او برخیزد **مثنوی** ای
 گرفتار ای اسیر و پای بند بخی المعنی احدیما بالترک یا یوندا والا
 بالترک ایاعنی باغلو و هذا هو المراد فکانه عطف نقیبه بقوله گرفتار
 والدال مکسورة للاضافة لا قول عیال قد مر بیان ذکر ازادکی بند خال
 فان لظاهرة تغلبک کافال غم و زندقه و بار جامه ای جمل الثوب و قوت
 بسکون الو او بمعنی الزاد عطف علی جامه بازت آرد ای بر جگر زید
 در ملکوت ای منه قال و مختار الصحاح الملکوت من الملک کالربوب
 من الالهة هم روز اتفاق می سازم و اتوی که بشی احدی بر دارم
 ای اخالط مع شرب حرف الظرف مقدر جو عهد غازی بندهم
 لخلوة جهورد یا مداد فرزندم ای بخاطری بنده لظاهرة **حکایت**

حکایت

یکی از متعبدان

یکی از متعبدان شام در ششم و سالها عبادت کردی بپای حکایت و بر
 در خان خوردی پادشاه آن طرف بچشم زیارت بنزدیک او رفت
 فلما وقع الملاقاة گفت اگر مصلحت بینی در شهر از برای تو مفای سازم
 حتی بجای که فراغ عبادت ازین به میسر شود و دیگران ببرگان اتفاقا
 ای من کلماتک مستفید شوند و بنشفعون بها و بر اعمال صالح شما افتد
 کند زاهدان سخن را قبول نکرد اذ فراغ العبادۃ انما يكون في الخلوة
 والقلعة والعزلة ارکان دولت گفتند لزاید باس خاطر ملک را لاجل
 رعایت خاطر الملک مصلحت نیست که چند روزی بشهر در آیی لکوصفای
 وقت عزیزان المراد ذلک الزاید و صیغه کجمع للادب در صحبت اغیار
 که ورنه پذیرد ای انکدر اختیار باقیست ای کل ان ترجع الی المكان
 آورده اند **حکایت** که عابد بشهر در آمد بستان سرای خاص بالفا
 ملک را از برای او برداختند ای احضروا و انما مفای دلکشی و صف
 بستان سرای و روان اسای لفظ آسا بالمدة مقصور من آسای و هو
 اسم مصدر بالترک استمک مصدره آسا کشیدن و بمعنی المثل بالفارسی
 مانند خوشک آسا و بجای صیغه امر از اسودن و يستعمل وصف ترکیبا
 کما فیما نحن فیه **مثنوی** کل سرخشی الضمیر راجع الی ذلک المقام جو عارض
 خوابه فی اللون واللطافة سنبش همجو زلف محبوبان فی الراحه و الطراوة
 همچنان مع کون کذلک از نهیب بفتح النون لفظ فارسی بمعنی لکوف برد
 عجوز و هو بر دعو و يعرف الناس حتی الصبی و العجوز و نیز قال و هو بر دعو

هذه مع
 بخان ان الامل في هذا اللفظ
 و ان اللفظ في هذا المعنى
 و ان المعنى في هذا اللفظ

انها صالحة

برده مخصوص زمان بسیار بکون قریباً من او آن قدوم التعلق الی الروم
 فقد أتى بشئ لا حاجة الیه والمحتاج الی البیان هنا ان يقال ان ذکر
 الجوز و طفل و دایه صنعت بدیعه شیه تاخورد و طفل دایه بنور
 یعنی آن آورده الامر و سبیل الطری فی اللطاف و الطراوة کانه طفل ظریف و شیر
 اللبن بعد **شیر** و افا نین جمع اثنان جمع فثن بفتحتین غصن الشجر فخرج الخمر فخرج
 علی الابتداء علیها جلنا و بكون اللام بالفارسیة کلنا و بطله الطرفیة یعنی
 علیها جلنا و صفت افا نین غلقت طعن مجهول فی التعلیق بالتركه اصله
 بالشجر الا حصر متعلق بالفعل المذكور ناره مرفوع علی انه قائم مقام الفاعل
 و الجملة الفعلیة مرفوعة المحل علی انها خبر المبتداء یعنی قوله افا نین ملک و حال
 ای علی الفور یعنی جین مجی الزاهد الی المقام المذكور کثیر کی خوب روی
 پیشتر و **سناد** **رباعی** ازین یعنی آن تکل الجاریه کانت فردا من طائفة
 يقال فی حق کل واحد منها مآره عابد فریبی و صف ترکیبی ملائک صورت
 طاووس زیبی زیب بمعنی الزینة که بعد از دیدنش صورت بنده در یون
 وجود پارسایان را شکیبی لفظ شکیب بکسر نین بمعنی الصبر و الباء للوالة
 و هو فاعل بنده همچنان ای کار سال الجاریه در عقبش غلامی بیالوالة
 بدیع الجمال ای عجیب حسن لطیف اللعنه الی الخ لطلق و لطلق **شعر** ملک الناس
 حوله عطا تمیز عن نسبه ملک الی فاعله و هو مبتداء و ساق خبره و الجملة الاسمية
 حالیه میری مضارع مجهول فی الارادة و هو مع الضمیر المستتر فی الراجح
 الی قوله ساق جملة فعلیة مرفوعة المحل بانه صفة ساق و لایس فی مضارع

نصب علی الطرفیة

منفی معلوم من التلا فی عا و زن لا یرمی عطف علی قوله یرمی و مفعول
 ای لایس فی الشرب **نظم** و الفعل الاول معلوماً و الثاني من المزیید
 و قال و حذف مفعول الفعلین للاختصار مع قیام القرینة ای هو ساق
 یریم الکاس و لایس فیهم الشرب فقد سهی دیده از دیدنش نکستی
شیر ای لایس فی العین بر و بنه همچنان کزوات بضم الفاء الماء العذب
 مستقی بکسر القاف من بی مرض الاستسقاء فانه لایس فی الخمر الماء و لاطال
 انه یضرة عابد لقمه و لید خور دن گرفت و کسوت نظیف پوشیدن
 ای شرع فی اکل الطعام اللذیذ و لبس اللباس النظیف کما مر فی اول الکتاب
 الاول فی قول المصی ملک را دشنام دادن گرفت و لقط کفین و من هنا **قال**
 یعنی عادت گرفت فقد اخطاء و از فوا که جمع فاکه و شوم لطیف من
 الشئ الذی له رایح لطیفه طلاوت و تمنع الظاهر انه لفت و نشر مرتب
 بافتن لفظ گرفت بمقد رقیم و فیما بعده یعنی قوله و در جمال علام و کنیزکی
 نظر کردن فیکد عقله و جس بها و خرد مندان گفته اند زلف خوبان را بجای
 عقلست بالاضافه فی التفتیان و کذا فیما بعده یعنی قوله و دایم مرغ زیرک
بیت در کار تو کردم ای صرفت لعلک دل و دین با هم دانستن مع جمیع
 العالم مرغ زیرک بحقیقت منم امروز نو دای الظاهر ان الباء للخطا فان جمع
 مع لفظ پوشان کما فی قوله توکم بادشمنان نظر داری و من ریح کونیه للوالة
 فقد غفل عن الاستعمال الشائع فی الجملة دولت وقت محو عن بزوال امدای
 ای زالت دولت و قسّم المجموع چنانکه گفته **شعر** هر که اسم هست از فقیه بیان

در کار تو کردم

رایحه لطیفه

بقوله هر که و شيخ و ميريد عطف على فقيه وكذا قوله وزبان اوران بكسر النون
 للاضافة ولفظ زبان مع لفظ اور وصف تركيبي جمع بالالف والنون وهو
 آوردن براد به اهل الكلام ومن به طلاقة اللسان ولعل المقصود هنا
 الوعظ لان الكلام في ذم ميل اهل الله الى الدنيا ويدل على ما ذكرناه الا
 لا قوله باله نفس بفتح الفاء وصف تركيبي ومن قال في شرح بعض سخا
 لم يحقق اللفظ والمعنى بديهي اما من التوسيت بها لدونها او لثبوتها
 وهي ثابتة في بلا توبين والياء للاضافة دون ضد القوق او بمعنى
 الحقير كذا في مختار الصحاح ومن قال في شرح بعض من الجواهر فقد شرب رائه
 فرود بالفاء وبدونها بالتركة اشغى امد اي ماله وتنزل اليها يعمل در جلد
 والتقدير در عمل ماند بلا باء زائدة كما عرفت في قوله برنج درست ومن
 قال والمعنى در عمل ماند كما في نظيره مرارا فقد اتي بالزائد بمجرى كانه
 لا يقدر على تحليص نفسه من العمل باري اي مرة ملك بدیدن او رعبت كرد
 وزارة عابد را دید از هیات تحسین کردیده اسم مفعول من کردید یعنی
 دفعتم و سرف و سفید گشتن من التلذذ و فریم شده من التغم و بر بالست
 و بیا ای الوساده من خطر بر کیم زده کامتغین و غلام بری بیکر بفتح الباء الفارسی
 والكاف العربي بمعنى الصورة بامر وجه و بر طاق و سن المروحة بالكسر والسكون
 بادیز بالتركة بلیزه بر بالای سرش استاد کالمکتبین المنهکین في اللذات
 بر سلامت حالش شادمانی بالياء المصدری کرد و از هر دو بیا الوحدة
 ای من کل باب سخن گفتند تا مملک با حجام سخن ای في آخره گفت این دو طایفه

در بیان
 این
 این
 این

این

در جهان دوست دارم ارجحها احد سما علماء والاخر زهاد بالقصم والقتل
 جمع زاهد را فلما قال الملك هذا الكلام وزير فليست اي حكيم جهان دیده
 حاضر بود في المجلس گفت اي ملك شرط دوستی آنست که با هر دو طایفه
 بکوی بالياء المصدری احسان کنی ثم بیتم بقوله علماء از زبده نادیکه
 بخوانند وزهاد را زرمده نازا همد بجا نذیرت نه زاهد را دم باید نه دینار
 المراد انه لا ينبغي القول بهما للزاهد جوست مضارع من سندن بمعنی لاخذ
 زاهد دیگر بدست آوردن لان ذلك ليس بزا همد **قطعه** از اکسیر خوش و شیرین
 باضای تعالی بی نان وقف و لغم در بوزه ای بغیر غیر الوقف و بغیر غیر
 السؤال زاهد است نظیر انکشت خوب روی و بنا کوشش بالتركة قولاً
 نوزی دل فریب وصف تركيبي بالتركة کوکل الداعي في كوش و اربال کاف
 الفارسی بمعنی القوط و خانم فیروزه جوهر معروف يقال له في لغة الفرس فیروزه
 شاهد است بمعنی المحبوب كما في **قطعه** درویش نیک سیرت و خنده رای
 ای الذي فكره مبارك فان رباط بکسر الراء یحیی المعان الاول صومعة الصوامع
 والثاني الزاوية المنبئ بملکة السكان والثالث ما بين لسكني ابناء السبيل و الزا
 ما يشهد به البرائة والقرينة وغيرهما و الخامس ملازمة شغل العدو و السادس
 تحليل الخس في الخوقها و المراد هنا المعنى الاول ومن قال في شرح بعض خاتمه
 و بکیم که وقفی کنند فقد اتي بغير زائد كما هو عادته ولم معان اخر ليست
 بمرادة هنا و هو لم يدر ان وظيفة الشارح بيان المعاني فكثير الفائدة ثم
 تعيین المراد و قد بين في بعض الالفاظ معانيها ثم عيّن المراد منها و هي الوقف

القطر الذي يعلق في شئ

در بیان دوستی با هر دو طایفه

و ستر نیست بیان

در بیان دوستی با هر دو طایفه

در بیان دوستی با هر دو طایفه

در بیان دوستی با هر دو طایفه

والعادة السالفة وانما لطبقنا الكلام لولا حفظ الناظر ولفظ البيت
 وفي معناه عملا ويحصل الثواب لهم ولنا من المجهنين بل من الجهلات ولقد
 در بوزه کومبکشی لفظ کومبکشی تاکید والمبالغة ومثل ذلك مستعمل في
 التركة فالمعنى بالتركة دي اولسون ومن قال لفظ کومبکشی معناه بهذا اللفظ
 كثير في هذه اللغة وسيا يتك نظاره في هذا الكتاب لم يدرك ان المعنى بالافاقنة
 في ذكره وان اللفظ مسموع من السلف وليس لاحد اعتبار اللفظ في كل موضع
 خاتون خوب صورت باکینو روی را مظهر الوجه في اصل خلقها نقش ونگار
 وخاتم فیه قدم بیان اتفاق کومبکشی بیت نام است دیگر باید ای
 اکاللی نایب الدین واطلب الخیر کرمکشانند را مقدم شاید ای شیخ ان لا
 اتیمی زاهدان وهدایة المعیة الملیت واما المناسبت للسياق بهذا الظهور ما قبل
 بیت شیخ چون ما قبل قال آمد فرید او مبکشی ما قبل دینار زیرا که در کثرت
 ومن قال قوله است هنا رابطته بجهة البيت والمعنى تاکم مزاجی دیگر
 جز خدای تعالی باید است فقد غفل عن اللفظ والمعنى اما الاول فهو ان لفظ
 نیست يتضمن معنى الرابطة اعني لفظ است في كل موضع اذ معناه بالتركة
 وازدركما اذا قيل در خانه نان است واما الثاني فان تقدیر چیزی دیگر خدای
 تعالی باید است لا يفهم من السياق والبيان ولا يدل عليه لفظ **حکایت** مطابق
 این سخن خبر مقدم لقوله باید است ای را می بینش آمد ای وقع لم امرهم گفت
 اگر انجا این حالت بر مراد من باشد چیزی درم زاهدان را بدیم بکسر الباء کجا
 عرفن القاعدنة في اوائل الکتاب عن حاجت من زاهدان حاصل مراد واما ندرش

کرمکشانند
 نام است
 دیگر باید ای

موجب

در بوزه

بموجب شرط لازم آمد یکی را از مبتدیان خاص نیست درم بداد ما برانند
 نفرم کند ای پوزعم الیهم کومبکشی علامه عاقل و هشیار و هو یحیی المصنوع
 احدیما بالتركة ای ویراد به من لا غفلة فیهم واکتبا بمعنی اوصلوا واطلوا
 ان المراد هنا هو المعنى الاول ومن لم يعرف المعنى قال في شرحهم بضم الهاء
 عطف تفسیری وطف ان لا معنی لهذا اللفظ سواء **بیت** من سمع
 وجهتم نوراً برهشیار بیاده کی شود است بود فعل بمقتضى العقل
 هم روز یکدیگر بالکاف الفارسی فاض من کردیدن و المراد هنا بالتركة
 ذوالنق و شبانکه باز آمد الى خدمته السلطان و درمها را بوسه داد
 تعظیماً للملک و پیشش کل نهاد و گفت زاهدان را نیافتم گفت ای
 السلطان این چه حکایت است ایچ من دایم من مشایخ الزمان درین
 شهر چهارصد را بیدیدم گفت ای الغلام ای خداوند جهان آنکه
 زاهد است نمی ستانند لا حاجة لهم الى التمول وانک می ستانند زاهد
 نیست ملک بخندید و ندیدم ترا گفت چند آنکه مراد حق این طایفه
 خدا پرستان ای العباد و الزهاد ارادت و اقرار این ستودیده را
 بسكون انحاء المجمع وصف ترکیبی ای این کس تاخ را عداوت و تنکار
 قول و حق بجانب اوست هر کلام الملک لا من کلام المصنف **حکایت**
 یکی از علماء را شیخ را عبارة المانی فی اکثر النسخ بهذا الوجه والظاهر یکی را
 از علماء را شیخ پرسیدند که چه کوی در نان وقت ای فی جلم و حرمت گفت
 اگر از هر جهت خاطر و فراغ عبادت می ستانند خلاص است قائم بسید الزمان

ای لاجله

حکایت در بیان هشیار
 این کسر بک

مشایخ بیان

واما كسب مجموع اینها بر نان نیستند ای کتب و بگویند و بگویند و بگویند
 آنچه الوقت و اکل حرام لان الوقت انما یقف بمحصل به فانه یقف
 فلو به العباد **بیت** نان لفظ را مقتضای برای کتب عبادت ای لاجل
 السکون فی زاویه العبادة گرفته اند و چون صاحب دلان فاعل گرفته
 اند که عبادت برای نان ای ما اتخذوا زلیلة العبادة لاجل نظیر **حکایت**
 در ویستی بمقای بیاء الوحدة فیها رسید که صاحب آن بقیه ای موضع
 شخصی کریم النفس بود طایفه اهل فضل و بلاغت ای جماعت من اصحاب
 الکمل در صحبت او ای كانوا حاضرین فی مجلسه هر یک بدله و بقیه بیاء الوحدة
 و سکون الذال المجمع بمجمع لطیفه و قوله و لطیفه عطف تفسیری چنانکه
 رسم طریقیان با استدلال معترضه می گفتند در ویستی راه بیابان قطع کرده
 و مانده شده بالمرکه دو رعون و یورعون اولمش اندی و چیزی نخورده
 یکی از آن میان ای واحد من اهل المجلس بطریق انبساط گفت برا
 هم چیزی بیاید گفت بمغنی گفتن کما عرفت مراد در ویستی جوارید آدم
 مرا چون دیگران فضل و بلاغت نیست حتی اقدر علی الکلام الکثیر البلیغ
 و چیزی نخوانده ام و لیستی معلومات کثیره بیک بیت از من شاعت
 کنید بملکان بر غایت ارادت گفتند بگوی گفت **بیت** من کرسم در
 برابرم ای در مقابلی سفره نان قول من کرسم مبتداء و قوله سفره کا
 مبتداء نان و قوله در برابرم خبره مقدا و هذه الجملة الاسمیة فی موقع
 الحال ای حال کون سفره نظیره مقابلتی و لا اقدر علی الاکل من چون عزم

العرب فی لزوج بر در حجام زنان فانه ينظر من بعيد و لا یقدر علی
 و هذا المصراع خبر المبتداء الاول همه ای جمع الحضار پسندیدند
 و سفره پیش آوردند از فرموده او من کلامه جوعه صاحب دعوت
 گفت ای یار زما فی بیاء الوحدة توقف کن که پرستار را هم جمع پرستار
 بمعنی بکاریه و المیم للمتکلم کوفته لفظ جامد مشتق از بین الفارسی
 و التکرر اسم لطف مخصوص بکحل من اللحم بعد القطع الرقیق باجرا
 السکین علیهم ارا کثیره می سازند در ویستی سر بر آورد و گفت **بیت**
 کوفتم در سفره امن کو میباشی قدمه بیان فرمایا کوفتم را بهیذا الاسم
 مفعول من کوفتم بمغنی القرع و اراد به نفس اذ وقع علیه الام السفر
 نان نهی ای آنچه المحض بلا ادا م کوفته است **حکایت** مریدی گفت
 پیری را بیاء الوحدة فیها چکنم از خلا بن برجت اندر دم قدمه البیان و نظاره
 از بسیاری لفظ از بمعنی من الاجلیته و البیاء مصدر رفته که زیار هم می
 آیند و اوقات عزیز مرا از نزد ایشان ای من مجیهم و ذهابهم شوی
 حاصل میشود گفت فاعلم ضمیر بهر چه مراد به معنی هر که مجازا و ان استعمال
 فی غیر ذوی العقول شایع لا منحصراً در ویستی اندای الذین یزورونکم الفقه
 ایشان را و ای بده لیکونوا مذیونین لکن فلا یحییون خوفا من مطالبته الدین
 و استیاء من عدم ادا م **حکایت** روی ان قیس بن سعد بن عبادة طرز جی رحمة الله
 مرض وقتا و لم یعد احد من اهل بلده فسال عن ذلک فقیله انهم یستحون من
 عبادتک لان کل علیهم دیون فاقال لا غیره قال یقول یسنا و بین اخواننا فامر الذی

فان استطاع المذکور من هؤلاء ان یکن
 سیکر و یومنون انک انما انما انما انما

انما انما انما انما انما انما انما انما

في البلد اما من كان لنا عليهم فقد وهبناه له وقيل ويحب اكثر من ما ينبغي
 وهرم توانكر انند اي الذين يزورنكم في الاغنياء ازينان جيزي بجواهكم
 كرد بكسر الكاف الفارسي وكسر الهمزة للاضافة الى قولهم نونكر دند بفتحها
 اي لا يكونون لعدم ادائهم حقك او خوف بدل المال اليك **بيت** كركرايشو
 وهذا وصف تركيبي من رفقن يعني مقدم شكر اسلام شوره في بعض
 النسخ بود بفتح الواو كاف اريم توقع اي من خوف السؤال برود مضارع
 من رفقن المراد ان يفر تادربسكونه الراء حرف ظرف استعمال بمعنى الباطن
 اعلم ان لفظ جين يعني المكان الاول اسم بلدة يقال في تعريبه صين وقد
 يطلق على مجموع المملكة والثاني بمعنى المستقيم والثالث بمعنى المعوج والرابع
 امر من جیدن وقد يستعمل صفة خورق جين والمراد هنا هو المعنى
 الاول هكذا تعلقت من استادی وسيت بعض الناس يعرفون
 بكسر الراء واختاره الذي تصدى شرح الكتاب وقال اي الى باب
 واراد به حدوده ولا يخفى بعده **كايه** فقهي بدر را كفت اي قال
 فقيه لا يسمي بهج ازين سخنان بكسر النون للاضافة الى قولهم دلاوير وهو
 وصف تركيبي صفة لقول سخنان فاضافتم من قبيل اضافة الموصوف الى
 صفة هو اي قولهم دلاوير بكسر الزاي للاضافة الى قولهم متكلمان هذا هو
 التحقيق في التركيب من قال هذا المجموع المركب من الموصوف والصفة
 يعني قولهم سخنان دلاوير مضاف الى قولهم متكلمان فقد ارتكبت تكلفا خارجا
 عن القاعدة كما لا يخفى درمي كند بعلت انكم في بينم ايش از اكر دار
 من اريم

توكلم

في بعض النسخ
 في بعض النسخ

ابن سبكي

بكسر

بكسر الكاف العربي بمعنى العمل المتصاد الذي يفعل المرء موافق كفتاراي
 لاني لا اري لهم فضلا وعيلا يوافق قولهم **مثنوي** ترك دنيا بدم
 آموزند اي يعلمون ترك الدنيا خوشتن بسم وعلم اندوزند اي
 يكتبونها ولا يعملون بما علوه الناس عالمي بكسر اللام وباء الوحدة
 را كه كفت باشد بسم فقط اي لم قول بلا عمل چون يكونه اي يكلم
 ويعط نكره اي لا يؤثر اندركس في احد لان كلمة اندر حرف بمعنى في
 على ما صرح به صاحب بحر الغرائب ومن قال اي لا يؤثر في قلب احد فكان
 ظن انه بمعنى لفظ اندرون **حكايت** صلى حديفة رضي الله عنه يقوم فلما
 سلم قال التسوا اما غيري فاني رايت في نفسي انه ليس في القوم فضلا
 فطوي لعالم عرف نفسه وزاده العلم خوفا لا خيلا فذلك الصديق
 يستفي بانقاس عالم انكس بود بفتح الواو كمد نكند اي لا يعمل
 عملا قبيحا انه يكون بخلق وجود ينبغي ان يقرأ بفتح الحاء لرعاية القافية
 نكند اي ليس العالم من يقول للناس ولا يعمل هو نفسه هذا معنى هذا
 المصراع ومن قال اي لا يفعل في كل العالم نفسه بما يقول للخلق علم يات
 بمعنى اللفظ **حكايت** قال علم عمارة الدنيا باربعة اشياء احدها عالم يعمل
 بعلم وتانيها جاهل لا يستكشف من التعلم وثالثها غني لا يترك حق الله تعالى
 ورابعها فقير لا يسبح الاخرة بالدنيا قال الله تعالى انا مرون الناس بالبر
 وتنسون انفسكم قيل تتركونها من البر كالمشتيات **بيت** عالم كم كامراني
 بالكاف العربي وصف تركيبي مركب من لفظ كام بمعنى المراد وران بمعنى

الناس مع

ابن سبكي

في بعض النسخ
 في بعض النسخ
 في بعض النسخ

ابن سبكي

والباء مصدرية كذا قوله وتن بروزي كند ای برتی بدنه بکثرة الاكل
او حیث تن کم است بضم الكاف الفارسی ای هو نفس ضال
 عن الطريق کرار هبزی بالباء المصدری كند ای لمن یهدی الى اسواء
 السبل **حکایت** صحیح فی الروایة ان اكل ابی حنیفة رحمه الله کان یسب
 اكل الطیر قل **شعر** غیر نفی یا م الناس بالثقی طیب بدای الناس
 وهو مرین بدر کفت فجواب ابنه الفقیه ای بستر بحر داین خیال
باطل است بدای لا ینبغی رؤی از تربیت ناصحان بر تافتن ای
الاعراض من تربیتهم و بطالت گرفتن در طلب عالم محصوم ای
ولا ینبغی ان تطلب علما محصوما ولا تجده ولا تسمع العلم من غیره و بهذا اثر
از فواید علم محروم مانند بل اللایق ان تسمع العلم من کل عالم عملا
بما قبل النظر الی ما قال ولا تنظر الی من قال **مثنی** همچونابینایی که بی
بیاد الوحدة فیما دروخل بفتحتی الواو والماء المهملة الطین اللزج
افتاد و کفت ای مسلمانان چراغی راه من فرادارید کانه یرید ان
بری به الطريق زنی فاجره بشنید و کفت تو کم چراغ رانه بینی
چراغ چه بینی والمقصود من التمثیل ان العلم سراج وانت کالاعی
لا تراه فکیف تهتدی به ومن یفهم کلامی بعلم ارتباط هذا الکلام
بما قبله ومن قال ولا ینبغی علیک ان ارتباط هذا الکلام بما قبله لیس
بواضح فان التشبیه الذی ذکره بقوله یحییان نابینایی الی آخره لا یخلو
عن تکلف کما لا یخفی علی الذوق السلیم ینبغی ان یقال فی شأنه تو کم چراغ را

نه بینی چراغ چه بینی کما لا یخفی علی الذوق السلیم همین مجلس وعط کلیم
 بضم الکاف الفارسی والباء العربی یحیی لمعنیین احدهما الدکان والاخر
 بالترک الاخری وقد یطلق علی کل بیت ضعیف البناء والمراد هنا هو لا
 برزاست لانه اینجا تا نفدی ندی بضاعتی تنافی ای لا تاخذ المتاع
بلا عن وابینا تا ارادی بیاد الوحدة نیاری بیاد الخطاب سعادتی البیاد
کالا ولی نهی بفتحتین والباء کالتانیة **قطعه** کفت عالم بکسر التاء
للاضافة وهذا من قبیل اضافة المصدر الی فاعله لان لفظ کفت
بمعنی کفتی بکوش جان بنو المراد به القول ورمز اند بفتح النون
مضارع من مانستن او مانیدن بالترک بکر کم او من مانندن بالترک فالمن
بکفتش کردار بر بیان باطلست اکلم مدعی گوید بمقول هو المصراع
الثانی خفته ای ناظم را خفته ای ناظم آخر کی کند بیدار ای العالم الغیر
العامل کالناظم فلا یوقظ الناظم الا فرای بظاهره وهذا القول باطل
لان الله تعالی قد یهدی عبده بقوله فاجر کما قال علیه السلام ان الله تعا
یؤتی بالرجل الفاجر واعلم ان المراد بقول المصنف مدعی هو حکیم السیانی
وهذا المصراع الذی حکم المصنف بیطلانه اعنی خفته را خفته کی کند بیدار
کلامه اول هذا المصراع فی کلامه عالمت خفته است و تو خفته
وهذا بیت مرصیده مرد باید که کیر داند رکوشی ای سمع وقیل
ورنوشتم است بوصول الهمزة بند بر دیوار فالنصح الصادر من
العالم الغیر العامل لیس بادی من المکتوب بل جدار **حکایت** صاحب دلی

فردی

جالدین

نه بینی بکثرة

صوری ناظم را کفر نیست لکن
 صوری ناظم را کفر نیست لکن

القول

بمدرسه آمد تحصیل العلم زخافه و ترک التصوف کما قاله شکست
صحت اهل طریق را فلما فعل کنکه کفتم میان عالم عابد و رفیق بود
یعنی باجهت رجحان العالم علی العابد تا اختیار کردی از اهل ایمن فریق
العابد و این فریق برای فریق العلماء را گفت فاعلم فیما صاحب دل آن
ای العابد کلیه خویش بدری کنایه بخرج ز موج ففهم مقصود و عارف
وین جهدی کند که بکیر دیرین را للضلع حکایت قال بعض اهل المعرفة
حیوة البدن بالروح و حیوة الروح بالقلب و حیوة القلب بالعقل
و حیوة العقل بالعلم حکایت یکی را بر سر راهی مست حقیر بود
وزام بکسر الزای لفظ عربی اختیار از دست رفته کنایه عن غلبه
سکره عابدی بر سر او گذر کرد و در حالت مستی او بقیه الباء نظر لاجا
الکتابه لفظ کردن بنا معا رفت مرا را جوان سر بر آورد ای رفیع کلمه
و گفت و اذ امرتوا بالظهور و اکراما للظهور اینی ان یلقی و یطرح قول
او فعل و المعنی و اذ امرتوا ای عباد الرحمن یا اهل الظهور و معضی کرمین
انفسهم عن التوقف علیهم و الخوض معهم اذا رایت انما فعل کن
انتم یا اهل کرم سائر اولیایان من العلم بالکسر و هو الایمان فاحلیم من الایمان
الغضب بسهولة یا من یفقه لغوی لم لا تم کرم یا نصیر دافلا و الذین
قال الله تعالی انهم قاتلوا نوافل ای لا ترجع آیات
و نامد روی از کینه کار ای العاصم بچنانند که اسم فاعل کن بخشید
و الباء الداخله علیها الکاف الفارسی مصدریه در وی نظر کن ای نظر

الیه بالترحم الرحمن نا جو اندرم اعلم ان لفظ جو اندرم بمعنی الشیخ بکار
ای بالعلل الحسن و من قال بالعلل السی فقد اخطا و تو بر من چون
بمعنی المثل جو اندرم ان گذر کن حکایت روی ان رجلا جارا الیه
بعض السلف شکایتی عن جاره لیه جعل المصاحف قال له اهل شیت
الی القبا لج لاجله قال لا قال ادع الله تعالی لاجله سبع لیل فانی الله
یتوب علیهم فان فعلت ذلک ولم یتب علیهم فاعلم انک شتر منم حکایت
طایفه بودند ان بانکار درویشی بیاد الوحدۃ بدرآمدند ای فرجوا
و سخنان ناسزا گفتند و بزدند و بر جانیدند ماضی من رجائیدن
بمعنی انجمن شکایت پیش بر طریقت برد و گفت چنین حالتی
رفت و حکمی ما وقع علیهم الاذی گفت ای شیخ الطریقه ای درند
خرقه درویشان جامه و رضا است هر که کیسوت تحمل در مرادی
نکند مدعیست نه درویش نیست در بای فراوان ای البی
الوافر نشود تیره ای لا یصیر مکر را بسنک ای بالقاد الطریفه
بعض الشیخ سئل و هو واحد السیول عارف که بر خیز تنک بفتح التاء
وضع النون بمعنی الرقیق و البلیل است منوز عند النون قطع
کر کردند رسد تحمل کن ای اصبر علی الضرر الواصل الیک که بعفو از گناه
یا که ستوی فان الله تعالی عفو تحت العفو ای برادر چه عاقبت خاکست
ای نصیر ترا با خاک شو پیش از انکه خاک شوی عملا بقوله علیهم السلام
موتوا قبل ان تموتوا حکایت قال بعض العلماء ثلثه اشیا من افعال الکرام

تعالیه

اقولها بجهتون الاتفاق على المساكين والمحتاجين والثالث يجوز العفو
 لضعفاء المسلمين والثالث التواضع والاحتمال على الخلق اجمعين
حكايت اين حكايت است و بکسر الشين اتمر شنيدن و بسکن
 اذا دخل عليه الباء نحو شنو که در بغداد اسم بلد مشهور لقبه رنج
 الاوليا و رأيت مرادف علم بفتحين و پرده را خلاص افتاد مای
 اخلاصا و تحاصرا رایت از گرد بفتح الكاف الفارسی یعنی از غبار
 راه و رنج رکاب و ذلك لانه حامله شد اصله بر کابه گفت با پرده
 از طریق غاب قال فرختی را الصحاح قال لخليل العناب مخاطبة
 الاذلال من و توهر دو فواجه تا شنایم یعنی انا و انت مملوکان ملوک
 واحد بنده بارگاه سلطانیم بیان لما قبل من زحمت دی ای
 نفس بفتحین و من قال ای مقدار ساعة واحدة فقد اخطا في
 معنی اللفظ و اخل المبالغة المقصودة بحسب المقام بنا سودم ماض
 منفي من اسودن بالترک دکلتم و الیم لفتکم کاه و بیکاه در سفر بودم
 و حالی فراموشتم هذه تونه رنج از موده نه حصار بمعنی القلعة و تونه
 مصدر را في مثل هذا التركيب الفارسی بینج ان لا یعد من المحفلات
 و من قال و یحتمل ان یراد به المثلج المصدري في مختار الصحاح قال
 ابن السكيت حفره العدة و یحصرونه ای ضیقوا علیه و احاطوا به و بابه
 نصر و حاصره ایضا محاصرة و حصارا انتهى فقد انتهى في ارتكاب العبد
 نه نیایان و باد کرد یعنی کرد بکسر الكاف الفارسی بالترک قصر غم و غبار

در کسر الشین

المعنى

و کحال قدم بفتحین من بسی بیشترت بالباء الفارسی مای باشد تقدما
 لای لفظ پیش بمعنی المقدم و لفظ تر بفتح التفضیل و تر قال یعنی مقدم
 فلم یأت بمعنی اللفظ پیش چرا عزت تو بیشترست بالباء العربی
 از دیدن عزت تو علم بقول تو بر بکسر الراء للاضافة و هو بمعنی عند بندگان
 ربه روي بیا الخطاب بالکثیر ان جمع کثیر و هو مرادف کثیر کنایه باین
 بوی کالسابق من فتاده بدست شاکردان فاخذون علی وجه
 الحفارة سفر پای بند و سرکردان و خیران گفت فاعله ضمیر پرده
 ای قال في جواب الراية من سر بر آستان دارم ای رأسی علی العتبة
 بالنواضع نه جو تو ای مشکل سر بر آستان دارم ای لا اکتبر مشکل بر که
 پیوده کردن افرازد ای تکتبر نه غیر موضع او تکتبر باطلا خوشتر را
 بکردن اندازد ای نفس علی العنق فیقع في المحنة بل یقطع عنقه
 فهذا معنی اللفظ و تر قال و قدم معناه في الدیاجه فقد افتری علی نفس
 قائم لم یبینم هنا که حكايت یکی از صاحب دلائل زور از مای الیا الا و ی
 اصلیم و الثانیة للوحدة بالترک زور باز را دید که بهم برآمده قدم
 معناه در حکایت یکی از پادشاهان و در هشتم شده بمعنی رفته و کف
 بالترک گو یک بردهان آورده کالعطف التفسیری گفت فاعله ضمیر
 یکی این را چه حالت کسی گفت في جوابه فلان دشنام داده است
 او را ای شتم گفت این و مای قدم بیان نه حکایت دزدان عرب
 هزار من بشد بد النون شکل بری دارد و طاقت بار سخن نمی آرد

بفتحین

و جمع کثیرگان

الجبس علی

قطع لاف سر بچگی بآلیاء المصدری و دعوی بکسر الیاء للاضافه مردی
 هذه الیاء کالاولی بکذا و ای انکرها عاقر منادی حذف حرف تاء
 نفس فرومایه صفت نفس و من لم یعرف المعنی فالصفت عاقر چه مردی
 چه زن لا تفاوت کونکر رجلا و امرأة کرت از دست بر آید تقدیر
 الکلام اگر از دست تو بر آید ای تو تقدیر یعنی بیایا بوحده شری
 کن **بها** هو الرجل لیت مردی بآلیاء المصدری آن نیست که منی
 بضم المیم بالترک یومرق و الیاء للوحده بزنی بردهنی **دیکر** اگر خود
 برود و بتخفیف الراد مضارع من دریدن پیش از بکسر الیاء الاصلیة
 للاضافه پس ای جهت الفیل نه مردست آنکه در روی مردی بآلیاء
 المصدری ای انسانیت نیست یعنی آدم سرشت را اما انهم من
 الطبیعة او ماضی بمعنی المصدر المجهول ای سرشتی بالترک یومرق
 از خاک دارد فان آدم علیه السلام خلق من تراب الارض ای بیا النسبه
 نباشد آدمی نیست **فینبغی** لهم ان یکون حلما متحلا کالتراب **حکایت**
 روی آن رجلا شتم الا حنف بن قیس و هو عیسی فی الطريق فلما ورن
 من الخی توقف و قال لثام ان یعی و قلبک شیء فقل حتی لا یسمع
 فیحییو **حکایت** بزرگی را بر رسیدند از سیرت جوان صفا
 گفت کمینه ای الادی آنکه ای شخص مراد خاطر یاران بر مصالح خود
 مقدم دارد و قبل العلاء بذل الروح طلاص غیره و حکما گفتند
 برادر که در بند خویش است ای مفید بقید نفس و مشغول به تمامه

بکسر الیاء

نه برادرست و نه خویش است ای لبس باخ و لا قریب **بیت**
 همراه ای الرقیب اگر شتاب کنای لوی تجل همه نویست **لا**
 لا یوافقک دل در کسی میندای لا تعلق قلبک الی من که دبسته **تو**
 لبس قلبه متعلق بک **دیکر** چون بود خویش را بمعنی القریب دیایت
 و تقوی بکسر الواو و استعمال اهل الفرس قطع رحم بمعنی القرابة
 مثلا از مودت فرید بکسر الیاء ایضا یاد دارم که مدعی درین بیت
 بر من اعتراض کرد و گفت بیان للاعتراض حق جل و علا در کتاب محمد
 و قرآن عظیم از قطع رحم نهی کرده است کما قال فی سورة النور
 و لا یاتل او لوالی الفضل منکم و السعة ان یوتوا او لولی القربی و المساکین
 و المهاجرین فی سبیل الایة و بموجب ذوی القربی فرموده و آنچه تو گفتی
 مناقض است گفتیم رد اعتراضه غلط کردی موافق فراموشت قال الله تعالی
 و ان جاءک من ذمیه التشیة للوالدین علی ان تشکر فی ما لیس کلیم علم ای
 ان تشکر فی ما لا علم کل باستحقاق الاشهر الی تغلب الیها فلا تطعمها جواب
 ای فلا تطعم الوالدین فی ذلک فانه لا اطاعة لمخلوق فی معصیه الخالق
بیت برادر خویش ای قریب که بیکانه از خدا باشد مرهوفدای
 بکسر الیاء للاضافه یک تن بیکانه ای منی کاشنا باشد بالله تعالی
 و قبل فی الزحمة **بیت** شور خصم که خداوند چون اول جدا اولدی
 فدا اول او شور براده کاشنا اولدی **حکایت** منظوم بر مردی
 بیاء الوحده لطیف وصف در بغداد مرهون دخترش با بکشتی **دوزی**

بکسر الیاء

كفتش دوز و وصف ترکیبی بالترک بشاق دخی و الباء للوحدة داد فعل
 ای زوجها آیه مر ذکر بجاف النصبة للتحقیق شکل دل و وصف ترکیبی جان
 بکزیه فعل ماضی منکر یزید فاعله ضمیر مذکر و مفعوله الب دختر بواله جان
 مصروف الی قول که خون از و بکلیه ماضی منکر چکیدن بالترک طامع بامداد
 پدر جان دیدش الضمیر راجع الی دختر پیش داماد بمحض العروسی
 رفت و پرسیدش و قال مخاطبا الیه کای فرومایه این چه دندانست
 و ای قبله هذا چند خانی خطاب من خاییدن بالترک چیفل لبش ای شفته
 البنت نه انباشت بفتح الهمزة و سکون النون و فتح الموحدة و الالف
 و النون عل و زنا عطشان بمحض الجواب بکسر الجیم بالترک طمع و المراد به
 بنالطرد المدبوغ مطلقا بمزاج المزاج بکسر المیم اللطیف و الباء للخطاب
 هذا خطاب من المص لکل من الی السمع و هو شهند تکلفم بالنون الثانیة
 فی النسخ الصحیحة و هو المسموع من الاساندة و من کتب الباء الموحدة لم
 يعرف الماتن این گفتار یعنی ما قبلت هذه الحکایة علی سبیل المزاج
 بزل و هو المزاج المحض و الكلام الباطل بکذا رای انکه و جید بکسر الجیم
 ضد المنزل از و بردارای ارفع و جزیل یعنی کله ان ترکه و هو الیه
 من الكلام و تأخذ منه النفع و الحکم و اشار الیه بقول غیر خوی بدو درین
 که نیست ای ممکن کما ممکن مضغ لحد و طبیعة الاسکاف تر و بالمراد
 المهملة و الواو بعده مضارع منقح من رفعت فاعله ضمیر خوی بدو
 بوقت مر که از دست متعلق بقول زود ای لا یندریب من الیه الا لوقت الموت

واعلم

این سخن را

و اعلم ان العبارة وقعت فی النسخ الصحیحة بهذا الوجه و هو المسموع
 و من کتب نه بهذا الدال و الهاء بعده و بین المضمین بقوله یعنی ان طبیعت
 نه به از دستش آن خوی بدش را که رسوخ یافته است در وی
 که بوقت مردن ای لا ینترکه و لا یفارق الا بالموت ثم قال و فی بعض
 النسخ نه به بالهاء المهملة من زینیدن و هو الظاهر الاول کما لا یحقیق
 فلم یحقق الماتن بل ظن الماتن المضمین صحیح **حکایت** کان فی بلدنا
 رجل کامل معروف و بیکل شجاع یقول ان ابنا البلاء دغیر و کتاب
 کلستان کما ان ابنا القری حرقوا کتاب القدری **حکایت** فقهی
 دختری داشت بیا الموحدة فیها بغایت زشت روی و صف بکسی
 و بجای زنان رسیده یعنی صارت مسته با وجود چهار و بیست این مع
 کونها موجودین کسی بمناکحت او رغبت نمی نمود لقیح و جهار **بیت**
 زشت باشد دینش ز روی بالحرکات التثنية و الدال ثوب منسوب
 الی موضع و دینا بمعنی الدیبا و هو معرب منه بزبانة الجیم که بود
 بر عروس قد مر بیانہ فی الدیبا و تازیانا بالترک بر استفسار و الجیم بکسر
 ضرورت با ضروری بمعنی اعمی عقد نکاحش بستند فان الاعی لا یری
 فیح و جهار اویده اند که دران تاریخ حکیمی بر ادب الطیب مناد و المقصود
 الکمال لان الکماله باب من الطب انما افرد بالتدوین لکثرة مسائله
 کالفرایض از سر ندیب اسم موضع فی الهند برسد که دیده نایبنا
 روشن کردی ای بفتح عیونهم و یجعلها بصیرة فقیه را گفتند چرا

من الاساندة

این سخن را

ای سخن را که درین کتاب مذکور است

این سخن را که درین کتاب مذکور است
 و کما لا یحقیق
 و کما لا یحقیق
 و کما لا یحقیق

ای بار خدای هو یعنی المولی کذا قال صاحب بحر الغرائب و استدل علیه
بشعر الانوری **بیت** ای بر اطراف دهر فرمان ده وی بر انباء
دهر بار خدای و مرزا قال اصله باری حذف یافه للوزن فی الصحاح
الفارسی باری لفظ مشرک بین لغت العرب و البحر معناه الله
خدای فقد ظن بهذا اللفظ اعنی بار خدای لفظا مرکبا ثم قال و فی
الفصول العبادیه معنی قولم بار خدای بزرگ خدای لان بار لفظ
فارسی بمعنی بزرگ انتهی فقد غفل عما فی بحر الغرائب و هو صاحب اللغه
و هو اولی بالاعتماد علی کلامه و ما ذکره من المعنی هو المناسب بالسیاق
و هو انشعب بالاعتناق کیفی آرای و صف ترکیبی بمعنی مزین العالم
بر بنده **بیر خود بخشای** امر من بخشاییدن بمعنی الترقیم ای ارجمت نمودن
منادی حذف حرف ندانم ره کعبه رضا کبرای اسکلم ای مرد خدای
خدای که لتصل الیه بدیجت سکون التاء مبتداء کسی خبره که سر بیاید
مضارع من تافاتی بمعنی الاعراض منازیه در متعلق بقوله سر بیاید
ای اعرض عن باب الله تعالی که در ذکر نیا بدای لا یجد بابا آخر غیر الله تعالی
حکایت از حکیمی پرسیدند از شجاعت و هو شدة القلب عند
البأس و سخاوت و هو کجوا کد ام ای یا تمام بهتر است گفت ای
احکیم آنرا که سخاوت هست شجاعت حاجت نیست فالسفاوة
اولی منه من کل الوجوه **بیت** نوشته است ای مکتوب بر کور
بمعنی القبر بهرام کور یا کاف الفارسی فی اللفظین که دست گرم به

الحمد لله رب العالمين

برای اطلاع

والله اعلم بالصواب

فی مضمنا و بعد الف
قوله من نار مر

که بازوی

که بازوی زور بمقتضی القوة قطع نمائند بكون النون والبدال
حاتم طائی ای مات و لیک تا باید بماند مضی مثبت ای بقی نام بلند
ای اسم العالی بنیکوی مشهور فاته بالسما، مذکور حکایت روی
عن ائمه متقی کان رضیاً لا یخص نذیراً لولم یکن ضعیفی آخری صلی الله علیه و آله
زکوة مال بدرکن ای آخر عمرها که فضل زکوة رزق رزق الراء المهملة و سکون
المجتم شجرة العنب را جو باغبان ببرد بضمین ای اذ اقطعها بمرش
دهد انک و کما هو مجرب معلوم فالزکوة نقص صورة و زیادة
حقیقة **باب سوم در فضیلت قناعت** القناعة بالقدر
مصدق یقنع من باب علم و قد مر بیان قریباً و وقع یقنع مقوعاً
من باب فتح اذ اسأل و منه قبل العبد حر ان یقنع و لکن عبدان
و قبل من لم یقنع بالقرص بالقناعة طفر بالقر و المرقه **حکایت** خواننده ای
سائل مغربی در وصف تشدید الفاء عربی بر ازان حلب می گفت
ای خداوندان نعمت ایها الاغنیاء اگر شمارا انصاف بودی و مقتضاه
اعطاء الزکوة و الصدقة بغير سوال و مارا قناعت و موجب الصبر علی
القلیل و ترک السؤال رسم سوال ای هذه العادة از جهان ریاضی
ای ارفع و الباء للحماية فی الموضوعی قطع ای قناعت توانم کردن
بالکاف الفارسی ای صیرنی غنیاً که و رای تو هیچ نعمت نیست ای
انت فی منتهی جمیع النعم لیس و را که نعمه کنج بضم الکاف العربی
بمعنی الزاویه و هو المسموع من الاساندة و اطلاق الزاویه علی الصبر

۱۲ فیہا احد تو انکر دین مرابعی فباعہ

سویں صحت خانہ برقی

ابن سید علی

والمزعم عبدان قنع

شایع کما سببی و یحتمل ان يكون بفتح الكاف الفارسی بمعنی غنیمت
 صیر اختیار لغمانست فانه اختاره بر کر اصبر نیست حکمت
حکایت دومیر زاده بود در مصر یکی علم آموخت ای تعلم العلم
 ودیکری مال اندوخت ای اکتب ان اشاره الی الذی تعلم العلم
 علامه عصر شد و این اشاره الی الذی اکتب المال ومن وضع
 لفظ این مقام آن لم يعرف الاشارة والعارف بکفیل الاشارة
 عن مصر کشت بفتح الكاف الفارسی مرادش شد پس این
 توانگر کینه حقارت و استحقاق در فقیه ای عالم و زلم يعرف المانی
 وضع لفظ فقیر مقام فقیه نظر کردی و کفنی من بسطت رسیدم
 ای وصلت الی السلطنة و تو یحتمل ان ای کمالک الاولی در کنت
 بماندی گفت ای برادرش کثرت باری تعالی بر منست که میران
 پیغام بر یافتیم بفرمایند و تو میراث فرعون و هارمان و هو و غیره
 یافتی و من لم يعرف المانی و صحته المعنی قال رسیدی مقام یافتی بفرمایند
مصر مشغولی من آن مورم که در پایم بماند ای انی غلتم ضعیفه بضع
 الناس عاقد امهم علی و یتمکون فی نه زبورم که از نیشم بماند ای
 لاقدرة لی علی اداء الغیر و قد وجد فی اکثر النسخ لفظ دستم مقام
 نیشم و الانسب بالمقام ما اختراه کاف خود شکر این نعمت کرام
 ای این اشکر علی هذه النعمة که زور مردم ازاری وصف ترکبتی ندانم
 کانه بقیه السابین و قیل فی الترجمة **مشغولی** بن اول مورم کایا غیر اکل

این کلمه در بعضی نسخ است
 این کلمه در بعضی نسخ است

دکولم آری بندن اکل یا لربو نعمت شکر فی ایدمی دلدن که کلمه
حکایت درویشی را شنیدم در استن فاقه بمعنی الفقر حکامری
 حکایت حال ماضیه و غرقه بر غرقه می دوخت کما هو عادة الفقراء
 و نسی خاطر خود بدین بیت کرد **بیت** بنان خشک فضاغت
 کنیم و جامه دلوی عطف علی قوله نان که بار محنت خودیم و اولی که
 بار منست خلق لفظ بار در الموضعین بمعنی الحمل بکسر الهمزة کفشی
 ای قال احد لهذا الفقیه شبنی که فلان در شهر طبع کریم دارد
 و کرم میان بخدمت آزادگان بسته و بر ذریه بکسر الراء دلها
 نشسته اگر بصورت حال تو مطلع گردد باس خاطر عزیزان منست
 دار گفت ذلک الفقیه خاموش که در نیشی و فقر مر دند که حاجت
 بر پیش کسی بردن که گفته اند **قطعه** هم رقع بضم الراء معناه بالترکه
 پاره و منه رقع الثوب بالرقاع و بابه قطع دوختن به و الزام کسب
 اتفق العارفون بهذا الکتاب علی انه بضم الكاف العزة فهذا
 وعدته انفا و اعلم ان الزام الشئ و التزامه الاعتناق کثیرا جامع رقع
 و هی هنا واحدة الرقاع التي تکتب بر بکسر الراء للاضافة و احوال
 ای عندهم نوشت بمعنی نوشتن و المراد ارسال الرقعة المکتوبة اليهم
 لطلب الثوب حقا که با عقوبت دوزخ بر ابراست من جهة التلکم
 رفتن بنیای مردم حساب در بهشت و فی بعض النسخ مردی بالیاء
 المصدرة بی بدل مردم **حکایت** یکی از ملوک عجم طبعی جاد و ای

ماهر را
 بیانه

من خندق الصبي الوان والعمل اذا امره من فسترة بقوله عنه استاد فقد
غفل عن المهاراة بخدمة سيد الكونين والتفاهل محمد مصطفی
صلی الله علیه وسلم ورساد سالی چند معناه بالترک بر نیج بیل در
 دیار عرب بود کسی من الحجابة بنجرینی پیش او نیامد و معالجه از وی
 در خواست لفظ در صلیه للتاکید روزی پیش رسول الله علیه السلام
 آمد ذلک الطیب و کلمه بکسر الالف الفارسی بخبر شکایت کرد که مرا
 برای معالجه اصحاب فرستاده اند هیچ کس درین مدت ای المدة
 المدیة التي كنت فيها بهذا مالد یارب عن التفات نکرد تا خدمتی بیاید
 الوحدة که بر من بنده معین است بجای آرم عبارة عن الاداء
 رسول الله علیه وسلم فرمود که این نماینده را فاعده است
 که تا اشتها غالب نشود چیزی نخورند و بنور که اشتها بماند
 دست از طعام باز دارند کنایه عن ترک الاکل و من قال بداند
 موضع باز دارند فلم یعرف المانی حکیم ای طبیب گفت اینست
 موجب تذرسنی پس ز من خدمت بپوشید و برفت مشوی سخن
 آنکه کند حکیم آغاز ای حکم پیش در فی الکلام و وقت با سر انگشت سوی
 لقمه دراز او بناول و بوجه انامله نحو اللقمة که زنا گفتنش خلک زیاده
 ای بتولد الضرر من عدم کلامه هذا بیان المضارع الاول من البيت السابق
 یا زنا خوردنش بجان آید او قرب من الموت من عدم الکلمه هذا بیان المضارع
 الثاني منه لاجرم حکمتش بود گفتار نقد بر الکلام گفتار شش حکمت بود حکم

این است

این است

متفرع

متفرع علی الاول خوردنش تذرسنی آرد بار بمعنی حکم متفرع
 علی الثاني **حکایت** یکی توبه بسیار کردی و باز شکستی بیایا حکایت
 فیها تا یکی از مشایخ بدو گفت چنین می دانم که بسیار خورد عادت
 داری بیایا لطلب و قید نفس از موی بار یکت است فسترة النفس
 بقوله یعنی توبه ای برید ذلک الشیخ بقوله قید نفس التوبة **حکایت**
 روی عن رجل صالح انه قال ما شغبت قط الا عصبته الله اولمت
 بالمعصية ثم شرع المص في حکایه کلام الشیخ و نفس را چنین که توبه و ری
 ای علی هذا الوجه الذي تربها به زنجیر بکسلاند و آید روزی که تراید
 مضارع من دریدن **بیت** یکی بچم کرکی پرورید اشاره الی
 حکایت و تمثیل لمری النفس چه پروریده شد ای صار مری خواج را
 ای صاحب بردرید ای اهلکه **حکایت** در سیرت اردشیر بابکان
 اسم ملک من الملوك الساسیة هذا غیر از دیشیر اسفند یار آمده
 است که حکیم عرب را پرسید که روزی بیایا الوحدة چه باید طعام
 باید خورد فیه تنبیه علی انه ينبغي للسلطان ان یطلبوا حفظ الصحة
 فانه به يتسر تدیر المملكة اذ فکر العلیل علینل گفت ذلک الطیب
 حد درم سنک ای وزن من الطعام کفایت می کند گفت ای
 الملك المذكور این قدر چه قوت بشد بدوا و او دهد حکیم گفت
 هذا المقدار بجمک و ما زاد علی ذلک فانت حامله یعنی تف من المص
 این قدر را برای منی دارد و هر چه بر من زیاده کنی حال ای **بیت**
 قدر

بچم مرستی و غلبتی بچم بشد بداید
 و غلبتی بچم بشد بداید
 و باوری قتی چنانچه و در سیرت
 و قوتش باوری بچکانه او غلبه بخند
 و باوری بچکانه او غلبه بخند

و بچم مرستی و غلبتی بچم بشد بداید
 و غلبتی بچم بشد بداید
 و باوری قتی چنانچه و در سیرت
 و قوتش باوری بچکانه او غلبه بخند
 و باوری بچکانه او غلبه بخند

خوردن مبتدا برای زیستن خبره و ذکر کردنت عطف علیه
 تو معتقد که زیستن از بهر خوردنت قیل و النعمه بیک در ملک
 و درخی ذکر بیکل ایچون سن بوکا معتقد که در ملک بیکل ایچون حکایت
 دور و پیش فرا سانی ملازم صحبت یکدگر بودندی و سباحت کردند
 قدمر بیان در اوایل الباب الثانی و من بیته بنیاد بیانی مختار الصحاح
 و اعاد بنیاد جث قال در مختار الصحاح ساج فی الارض ساج سجا
 و سجانا بفتح الیاء ای ذهب فقد غفل عما ذهب بکی ضعیف بود
 که نه بفتح الیاء و مستطابا کردی بیاء الحکایة فی ثلثة مواضع
 و آن ذکر قوی که روزی بیاء الوحدة طرف سه بار خوردی قضا
 و بعض النسخ اتفاقا بر در شهری بیاء الوحدة بتمت جاسوسی
 بالیاء المصدری گرفتار آمدند هر دو را در خانه گردن زان جثوها
 فیه و در درش را بیکل بکسر الکاف الفارسی در آوردند بنو ابی الطین
 بعد از دو هفته معلوم شد که در کنا بپند در بکشد اندای فخر الباب
 قوی را دیدم ده و ضعیف جان سلامت برده درین عجب فانی
 ای الناس حکیم گفت خلاف این عجب بودی که آن یکی بسیار خور
 و صف ترکیبی بود طاقت بی نوابی بالیاء المصدری اعلم ان لفظوا
 بی المعانی الاول بمعنی حسن الطال و الغنی و التمهته و الثانی بمعنی
 و الثالث اسم آله الله و الرابع مقام من مقامات المویستی و الثانی
 بمعنی الرهن کذا فی بحر الغرائب و قال فی الصحاح الفارسی بمعنی النعمه

در مختار

بیاء لفظوا

والظاهر

والظاهر ان المراد هنا هو المعنی الاول و الاخر من فسر بقوله یحیی
 بی زادی فلم یأت بمعنی من معانیه نداشت ای لم یصبر علی عدم
 النعمه بلکه شد و آن ذکر ای الضعیف خوشتی بطل و صف ترکیبی
 بود ای کان ضابط النفس بمعادت خود صبر کرد و سلامت ماند
 قطع چو کم خوردن طبیعت شد ای اذا کان قلم الاکل طبیعتی کسی
 ای لا حید بحسب الریاضه چو سختی پیشش آید مثل طبیعتی
 الاکل سهل گیرد و بقدر علی الصبر و کرن پرورست و صف ترکیبی
 اندر فراخی چو تنگی بالیاء المصدری فیهما بیند از سختی بپیرد قیل و النعمه
 مشغولی کشی به خوی او لا چون کم بیکل از فتی کون کلمه آجله بود کالماز
 کاشکده شوکم تن بستار اولدی چو طارلق کوردی اجلیغندن
 اولدی حکایت یکی از حکما پسرش را نهی کرد از خوردن
 بسیار و علل النهی بقوله که سیدی بالیاء المصدری ای الشیخ
 مرد را بخوردارد ای بجعل مرضا گفت ای پسر ای پدر گریستی
 لفظ کی بکسر الکاف الفارسی و الیاء الاصلی بقید معنی المصدریه
 ای الجوع بکشد بضم الکاف ای یقتل تشنه و کم طریفان گفتند
 که بسیری مزون به که گریستی بردی گفت ای حکیم اندازم نکه دار
 که قال الله تعالی کلاوا و اشربوا و لا تسرفوا بیت کریم خدا گفت
 کلاوا و اشربوا در عقبش گفت و لا تسرفوا حکایت قال فی
 الکشاف حکای آن مار و نر رشید کان له طبیب نصرانی حاذق

قیل و النعمه

من لکال او علی عدم

عطف و لفظی

فقال لعلي بن الحسين بن واقد ليس في كتابكم من علم الطب شيء
والعلم علما في علم الابدان وعلم الاديان فقال له قد جمع الله تعالى
الطب في نصف آية من كتاب الله تعالى قال وما هي قال قوله
تعالى كلوا واشربوا ولا تسرفوا فقال النصراني ولا يؤثر من رسولكم
شيء في الطب فقال قد جمع رسولنا الطب في الفاظ يسيرة قال
وما هي قال قوله عليه السلام المعدة بيت الداء والحمية رأس كل
دواء واعط كل بدن ما عودته فقال النصراني ما ترك كتابكم ولا ينكم
جاليوس طباً **بيت** نه چندان بخور کز دهانت بر آید نهی نه
للمعدة عن كثرة الاكل نه چند انکه از ضعف جانت بر آید نهی نه المعده
عن قلة الاكل على وجه المبالغة **قطع** بالانکه در وجود طعامت حفظ
نفس و هو مسلم رنج اورد بفتح الواو فاعله طعام ای یائی بالمرض
که پیش از قدر بفتح تن بود بفتح الواو ای لو کان زائدا من المقدار
لانہ کرکشت خوری بشکاف زبان کند و هو مجرب و زمان خشک
ای انچه بلا ایدام دیر خوری با جوع کشت بود **حکایت** مرض
رجل عاقل و قال لا بنه بطریق النصح لا تأکل طعاما الا مع الشکر
قال الابن ما ترک لی الا کثیرا حتی اقدر علی ذلک قال الا کمسک
نفسک من الطعام الی ان غلب الاشتها حتی یصیر کل الطعام
کأنک لایذ **حکایت** رجوری را گفتند ای قالوا المریض که دلت
چه میخواهد گفت ایچ دلم هیچ نخواهد یعنی اجاب ذلک المریض بانہ
المزین

در کتب معتبره

اطلب

اطلب ان لا یطلب خاطری **شیایب** موده چو گشت و شکم
اذا کانت الموده والبطن متملئین ذر دخواست قام المریض
سود ندارد و همه اسباب راست ای لا ینفع کون جمع کباب
المعاش مستقیمه اذا القلب یجیل الیه فالصحة رأس کل عیش
هذا المعنی هو المناسب بالسیاق و من قال لا ینفع کل معالج تجر
تجریه صحیحه فقدانی بکلمه غیر مناسب بالمقام و ان تغیر یقصر
انہ اذا حدث مرض فرسخه لا ینفع علاج اصلا و هو انطال باب الطب
کما لا یخفی **حکایت** بقالی را در ری چند بر صوفیان کرد بکسر الکاف
الفارسی آمده بود یعنی اشتری طایفه من الصوفیه طعاما مثل الارز
والسمن من بقال حتی اجمع دراهم متعدده علی ذمتهم و تنال و هر روز
بقال مطالبت کردی و سخنهای ناخوش گفتی بیار **حکایت** اصحاب
ای الصوفیون از تحت قدم بیانہ او خشم خاطر بودند و جزار
تخل چارہ نبود اذ کانوا فقرا لا یقدرون علی الاداء صاحب دلی از ان
میان گفت نفس را وعده دادن بطعام اساترست که بقال را
بدرم بکسر الدال بمعنی الدسم **قطع** ترک احسان خواجہ اولیتر و اس
کا حمال جفای بوابان ای مزخمل اذا نهم کافیل **قطع** غم دنیا منه
بر کردن جان و لا چند انکه چندانی نیز در طعام جرب و شیرین سلاطین
زبان تلخ در بانی نیز در دمنهای کوست بالکاف الفارسی عوالم
مردن به و اولی که طعمهای زشت فصا بان بالا ضافه و قیل و انهم
تغاضی
بیافه

در کتب معتبره

قطعه ترک احسان خویش بیکدیگر رجوع جفا حسن بچکنی بواجب است امید به
 بیکدیگر را و ممکن که تقاضا شدن این قصا بکن **حکایت** روی آن صاحب
 مژدگان قصا بقال القصاب ان عندی طما سمینا فاشبه
 قال ذلک الصالح لیس لی دراهم قال القصاب انی امرک قال الصالح
 امهال النفس اوی من امرها قال القصاب لا مهال النفس صرحت الخفق
 قال الصالح الا یکنی جسدی هذا ان یکون غدا لیدی ان القبر **حکایت**
 جوامدی را در جنگ تیار چراغ بیا الوحدة فیهما هول بالفتح والسکون
 بسید بعض اصحابه چراغ خوفه ممیتة فی القلب کسی گفت فلان باز کان
 بوش دار و دار دای عنده دواء نافع بل احتل اگر بخوابی شاید که فردی
 بفتحین و بیا الوحدة ای مقدار سیر بدهد و گویند ای بروی آن
 باز کان بجل معروف ای شه نور بود بیت کرجای نانش اندر
 سفر بودی آفتاب در هو تا قیامت روز روشن کسی ندیدی
 جز خواب لانه لا یفتح سفره حتی تظلم الشمس جوامدی گفت اگر روشن
 دار و جوامد لا یخلو عن احتمالین دهد یا ندهد و اگر دهد و بخت
 احتمالین آخرین منفعت کند یا ندهد به حال او و چیزی خواستن
 زهر قاتل است **بیت** هر چه از دونان بجه دون بمنت خواستی
 بفتح الطاء اذ الواور سمیت در حق افرودی و از جان کاسق بیا الطاء
 من کاستن بمعنی النقص بمعنی یا و حکیمان گفته اند اگر آب حیاة المثل
 بفتحین بآب روی فروشد ای گویند باء الحیوة مثل بقاء الوجه ای

و اگر در این عالم بماند
 و اگر در آن عالم بماند
 و اگر در آن عالم بماند
 و اگر در آن عالم بماند

هنک

عوض خوی قال به الغایب خوی
 بالواو الاصله مثل لوی و موی
 بمعنی العادة و اما خوی بمعنی
 انوی بفتحین و بفتح الخاء
 و بالواو الرسمی بفتح فاعلیه

بمثل العرض دانا خردای العالم لا یشتر به و من آورد بدل العالم
 فقد جهل بمعنی لفظ دانا که مردن بعزت به از زندگان بدلت **بیت**
 اگر حظی با طاء الماهله و الطاء المعجم بالترکی ابو جهل قریبوی خوری
 از دست خوش خوی ای حسیل و العادة به از شیرینی بیایا
 از دست ترش بختین روی عبوس الوجه قوله خوش خوی و ترش
 روی وصف ترکیبی و قبله الترجمه بیت بکل کل حظی خوش خوی
 بالذین النجم سگری بد روی الذین **حکایت** یکی از علما خود را
 بسیار داشت ای کانت مر ترقت کثیره و کفاف اندک با یکی
 از بزرگان من اهل دنیا که حسن بلیغ ای علی وجه المبالغة در
 او داشت فاعلم ضمیر یکی از علما ای قال له ای رجل عیالی کثیره و
 و کفاف قلیل روی از توقع وی اشاره لطیفی از علما در هم کشید
 فاعلم ضمیر یکی از بزرگان و تعرض سوال از اهل ادب در نظر شن ناسند
 آمد **بیت** ز بخت بسکون التاء روی ترش کرده حال من ضمیر و
 پیش یار عزیزم هون مرو که پیش برو نیز قدمه بیانم فی الحکایة المنظومه
 التي اولها دیدم کل نازه چند دستم و ذکر نایفاها ماز کرده صاحب بحر
 الغرایب و بینا خطا من اخطاء فیه و العجب من الخطی مناک قال
 بهنا في البحر نیز حرف عطف بمعنی الواو تلخ کردانی بیا الطاطب من
 کردانیدن بجای که روی نازه روی و خندان حال من ضمیر و
 که کار بسته نماند کشاده پشانی الباء من نفس الکلمه بمعنی لطمه

العاقله
لفظ

این کسری علی
 فخر و کمالی در دیر مر
 و کمالی در دیر مر
 و کمالی در دیر مر

او
تطبیق

ولی بعض النسخ فرو بنندد کار کشاده پیشانی آورده اند که اندکی در
 زیاده کرد و بسیاری ارادت کم بفتح الکاف بمحض ناقص پس از چند
 روز چون محبت قدیم مهود بر و ارادید که عالم گفت پیش
 فعل از افعال الذم المطاع فاعله و هو جمع مطعم بالفتح والسكون اسم ما يطعم
 والمخصوصه بالذم محذوف حیث نصب علامه طرف لتکسب مضاف
 الی الذل وهو بالضم والتشديد ضد العز تكسب بالان تکسب انت تلک
 المطامع والمطاب عام القدر بالکسر طرف یطعم فیه منتصب ای منصوب
 والقدر بالفتح المربوبه مخفوف من خفضه ضد الرفع ولا یخفى ان المعنى
 الثانی في مقام التعلیل للذم بیت تام افرو و آب رویم کاست
 ای نقص فی نوابی بالياء المصدری وقد عرفت معانی نوابه از مدلت
 بکسر التاء للاضافه خواست بالواو الرسمیه بمعنی خواستی ای نزدالت السؤل
حکایت و روشی را ضرورت بیا، الوحده فیهما پیش آمد کسی گفت
 فلان ذکر اسم شخص نعت بی قیاس دارد ای مقول اگر بر حاجت
 واقف کرد در همانا بالترکی بگزرو امید دوتو و من قال فی البحران و
 و همانا بمعنی واحد و الفرق ان همانا قریب الی التحقيق لم یبین
 المعنی و ما ذکره لیس بوطنیقه الشارح در قضای آن توقف روا
 ندارد گفت کاعظم ضمیر رویش من او را نداغی لا اعرفه گفت فاعلم ضمیر
 کسی نیست بفقهتین رهبری کنم ای انی اذکر دستش بگرفت تا بمنزل
 آن کس را آورد ای اذخره داره در رویش بکشد بد لب فروخته

بسم الله الرحمن الرحيم
 و ما ذکره لیس بوطنیقه الشارح
 در قضای آن توقف روا
 ندارد گفت کاعظم ضمیر رویش من
 او را نداغی لا اعرفه گفت فاعلم
 ضمیر کسی نیست بفقهتین رهبری کنم
 ای انی اذکر دستش بگرفت تا بمنزل
 آن کس را آورد ای اذخره داره در رویش
 بکشد بد لب فروخته

نویس

بکسر التاء

بکسر التاء بالترکی طود اغن تشغیر صرفتمش و تشغیر التاء و سکون النون
 بمعنی الصبح منته و الظاهر ان کنايه عن کونه عبوس الوجه من کف
 و باز گشت ایما عرض گفتن ضمیر الفاعل راجع الی کسی و ضمیر المفعول
 الی در رویش چه کردی گفت عطای او بلفای او بختیدم **قطع**
 منبر بختین نری ز بردن حاجت بنزدیک ترش روی علی التامی بقوله
 که از خوی بدش فرسوده اسم مفعول من فرسودن و هو بالترکی
 ارمک و اوصف و بیکر عمل و در دیکر فاعله ما هو المناسب هنا کردی
 بالکاف الفارسی و من قال ای نصیر انت مناد یا من سوء خلقه
 فقد اتی بمعنی من عند نفسه ثم قال فی الصحاح الفارسی فرسودن
 بمعنی استکراه کردن فقد ذکر احد معانیه اگر کو بی غم دل با کسی کو
 مرهون که از رویش بقدا ای الآن و بالفعل اسوده اسم مخول
 من اسودن بالترکی دکلنک کردی ای نصیر مستحیا من مشاهده
 وجهه البشاش و من قال یعنی نصیر فرجاف قد ذهب الی مذهب
 من اتیان المعنی من عند نفسه **حکایت** خشک سالی بالياء المصدره
 ای القحط در اسکندر ربه بید آمد ای ظهر چنانکه عنان طاقت
 در ویشان از دست رفته بود لشدة الفقر و کثرة الفکرة و درهای
 آسمان بر زمین بسته ای لم یزل المطر و البرکه و فریاد اهل زمین
 من الجوع باسمان پیوسته **قطع** مانند جانور از وحش و طریای و
 مرهون که بر فلک نشد بمعنی زرفت از بی نوابی قد عرفت معانیه

بکسر التاء

بکسر التاء

و من لم يذكر المعنى فيما سبق مع كونه موضع بيان ذكره بنا اجد معانيه
 بقوله في الصحاح الفارسي نوافع النون بمعنى النعمه و الفاعل فاعل
 عجبك و هو دل خلق جمعي شود اي بي شود كه بر كرد و بالكانه الفارسي
 اي بغير نجا با و سبلا به با نفع و السكون و اي بي نشن في غير النافع لطيفه
 در جاني سالي محقق بياء الوجوده و در اورد و سنيان دعا كه مخ در
 وصف او ترك او بشت خاصه اي خصوصاً كه در حضرت بزرگان
 فان جنانه اللسان في حضرتهم و لطف و لطيفه و الاموال از سران بر كرد
 هم نشايد علم بقوله كه طايفه بر عو كود و كود كند پس برين دوست
 اقتصار كنيم كه اندك دليل بسياري بود بآيات و القصص في قها او
 الباء للوحده و مشتق بالضم و السكون و بياء للوحده لا غير اي
 مقدار القبطه غونه بالتركي اوزنك كذا في بحر التواضع و واري و نه
 خوارى في الاصل حمل الحار ثم اطلق على الجمل مطلقا اي حمل كان فالياء
 في اصله **قطعه** كرتكشد آن محنت را بترى را بدان نبايد كشت اي
 لقصاصه چند باشد چه چيز بعد از شن شن راجع الي قول آن محنت
 اما فاعل باشد فاعل و من قال الشين فاعل باشد فقد اخطا كما
 لا يخفى على من يتأمل المعنى و در ريز طرف آب و ادى عطف على آب است
 كتابه معن كونه ذا البنيه چنين شخصي كه طري بفتن اي بعض از نعمت او
 شيرى دران ساله محنت بي گران دايشت قدر مثله تنگ و گران
 وصف تركينه براد بهم الفقراء اسم و زرد ادى بياء الجايعه اي كان

از سران بر كرد

در ريز طرف آب

بصدق

بصدق بهما عليهم و مع افان را سرفه نهاده اي كان يطعمهم كروني
 از جور فاقه يعني فقر جان آمده بودند و صار و لمضطربن اينكه دعوت
 او كردند و مشورت بن آوردند سر از موافقت باز زدند اي
 امتنع عن موافقتهم و كلفهم **قطعه** خوردن شير بكون الرايه نموده
 سگن اي سوره كرسختي بميرد اندر غار اي في الكهف تن به بجا كني
 و كرسختي مريون بن و دست پيش سلفه مريون اي لا تمدن يدك
 الى الذي للسؤال كرفيدون شود بخت و مال مريون بي هنر را
 بهنج كس ستار و لا تلقى اليه بر بيان بفعه الباء الفارسي و النون
 الحيز المنقش و شرح فاعيل بمعنى المفعول اي الثوب المنسوج الثمان
 برنا اهل اي على الجاهل لا جورد و طلاست و موكل ما بطلي به و قد فاد
 بالياء و بكتب به بر ديوار **حكايت** حاتم اسم رجل معروف بالكرم و بعض
 بيان قبيل هذا الباب طاني مشوب الى قبيله طاي را گفتند از خود
 بركه نرخت در جهان ديده ديا سنده گفت روزي چهل شتر
 قربان کرده بودم و با امراء عرب بگوشه صحرابرون رفتم فارگني بفتح
 الكاف العري وصف تركي و الباء للوحده را ديدم كه بشته خار
 و ايم آورد اي جمع كلفتم بمهملني بالياء الاصل بمعنى الضيافه حاتم چرازي
 كه خلق بر سناط او كرد بگسر الكاف الفارسي آمده اند كه گفت **بسته**
 هر كه نان از عمل خویش جورد بفتح الزاء منت حاتم طاي نبرد قال علي
 كرم الله وجهه **شعر** لنقل الصخر من قطن الجبال احب الي من يمكن الرجال

بمنسوب اليه في شرح الشافعي

منش يوكي كونه اول طاه اسم اول كونه
 كثر او را كنه او يوكي كونه

چون قطن مثل القطن

يقول الناس لي في الكسب عار فقلت العار في ذل السؤال من اوراق
 وهو انمردی بر سر از خود دیدم حکایت موسی علیه السلام در ویشی را
 دید ابرهنکی ای من العری بیکل بالكاف الفارسی بمعنی الرطل اند
 ای اندر بیکل کاتر نهان شده بود لکال فقره گفت فاعلم ضمیر درویش
 ای موسی رعانی که تا خدای تعالی کفایت دهد قدر بیان الکفای
 فی الباب الاول بقول المص ووجه کفای بتفاریق مجری دارند و من
 معناه هتاک و فسترد هتاک بالبعث فقد غفل عما مضی فکانه قال مضی ماضی
 که از بی طافتی بجان آمدن موسی علیه السلام عا کرد تا حق تعالی اورا
 دستگاری بیاورد و دستگاه بمعنی قدرت و من ذکره بالیا علم
 بتعوض به و قال بمعنی قدرت و مکنس فقد اهل عن الیمان بل اخل
 اذا المراد نوع واحد و قطع من القدرة تهدا اجابت امد بعد از چهره
 باز آمد از مناجات دیدش فاعلم ضمیر موسی و الضمیر البارز راجع
 الی درویش گرفتار ای محبوب و خلق انبوه بالفتح و السکون بمعنی
 الکثیر و اکثر و کسر الکاف آمده گفت موسی علیه السلام این را چه حالت
 گفتند فرورده ای سر لایم فان اطلاق خوردن بمعنی آشامیدن شایع
 فی اللغة الفارسیة و غریبه و غنار الصحاح العربیة سواد الملق و خل
 مؤنث بکسر الباء یؤدی ندیمه در سکره و معناه فی العرف بالترک غوا کرده
 و یکی را کشته بضم الکاف العری ای قتل احدا اکنون قصاص می کنند
 بیت کربه و مسکین اگر بر داشتی ای لوکان للهرة المسکینه جناح

تخم

تخم کجشک بضم کاف و الجیم العربی العصفور از جهان برداشتی
 فکذا قد یجد الضعیف قدرة فیؤدی الضعفاء کما قال عا جرباشکه
 دست قدرت یا بد خلاصه البیت السابق بر خیزد و دست عا جربان
 بر تابد مضارع من تافتن یعنی بوزیر هم موسی علیه السلام بکلمت جهان
 افرین وصف ترکیبی افرار کرد و از جاسر خویشی ای من جراته علی
 الدعاء لم استغفار قوله تعالی و لو بسط الله الرزق لعباده لبغوه
 الارض بر خواندای قراء مضمونه لان الآیه نزلت علی نبی علیه السلام
 شعر ما اذا اخاض کل اخاض افعل من الخوض بمعنی الشروع و اصله درود
 الماء و شروع و کلمه اما استفهامیة قد ابعث الذی و اخاض صلته و الجمع
 خبر ای ای شیء الذی اخاض کل او کلمه ما مع ذال اسم واحد بمعنی ای
 شیء فهو مبتدأ و الجملة الفعلیة خبره ای ای شیء اخاض کل ای جعل کل
 خائفا یا معرور فی الخطر بفتح الخاء و الاشراف علی الهلاک و یجوز ان یکسر
 الطاء للقافیه حتی مکنس و لجاز ان اعنی و حتی متعلقان بقوله اخاض
 قلت الخمل لم یطریقا بفتح الطاء للقافیه علی الاول و یکسر طاء علی الثاني
 رعای سفله الظاهر ان کلمه را مقدرة بوجه الجیم العربی امد و سیم و زین
 ای اذا جاء المنصب و الفیض و الذهب الی الذی سبلی بکسر الباء
 المهملة و الکسرة المتحکمة للباء و هو الضرب بالید علی القفا بقال
 لم بالترکی سله و من قال اللطمه التي تضرب علی وجه الصبیان عند
 الاساءة فی الادب فقد استحق ان یقال فی حقه سبلی خواهر حقیقت

اصل الکسر لانه من طار یطرد و اذا اعنی
 قوله لیس انتم لم یطردوا یضرب
 تیه یطقی عند النعم و القی لان
 اذا نعت له جناح فطار
 و تیه من طار
 و تیه من طار

البيان على ما هو عليه في المتن

اذ غفل عن لفظ سرائين مثل آخره حكيم زردست استفهام انكاري
 والمشار اليه هو المقصود الثاني مورمان به كما نباشد برش هذا مثل
 في البحر كما ان قوله لست النمل لم يعط ويقال في التركي فرجهم نكل قنادي در
 زوال **حکمت** يدور را غسل بسیار است وليكن بركري درست
 يعين ان في ابنه حرارة اما ذاتية او عرضية فيضرة العسل ولهذا يعين
 من الكلم لا يخلو ومن لم يعرف معنى كرى درست قال يعين ان ابنه
 حار المزاج لا يناسبه الكمل **العسل** انكس تو انكرت كرى كرد اند
 اي الذي لا يصيرك غنيا او مصلحا تو ان تو بهتر داند قيل في الترجمة
س اكل كنه كنهني باي فانه خبري سكاكل بلور او سندن **حکمت**
 اعراي العرب كل من هو من ولد اسمعيل عليه السلام سواء كان ساكنا
 في البادية او الامصار او القري وقول الجوهري هم سكان الامصار
 غير مرضي والنسبة الى العرب عربي واما الاعراب فهم سكان البادية
 خاصة والنسبة اليهم اعراي فالاعراب ليس بحج عرب بل هو اسم جنس
 والباء في لفظ المص لوحدة للنسبة يعنى واحدا من الاعراب اديهم
 در حلقه جوهر يان بصره اي في جماعتهم او سوفهم حكايه هي كرد كه وفي
 در بيان اي في المفاضة را هم كرده بودم واز زادمه بالاضافه واعلم
 ان الزاد طعام يتخذ للسكر ومعنى لفظ معناه ما يدخر فذكره **حکمت** ومن
 قال وقد يغرا بالكا في العربي بمعنى المراد فقد بعد من المراد در بيان كونه
 النون مع زاد يفيد المبالغة في النفي يعنى از جنس زاده هيچ با من چیزی نمآورد

نحو

البيان على ما هو عليه في المتن

يخل ان يكون العباد
 يال مع لفظ معناه
 اسم فاعل من اعطاء
 فليست له

والاطلاق

والاطلاق معناه على الام المهم والشيء المكتوم من المال والزاد شائع كما يقال
 في التركي معناه سئوكل يند زفاذا عرفت المعنى فلا تلتفت الى استصاح
 من لم يعرف معناه لفظ معناه وقائدة زيادته ودل برهناك نها كنه كنه
 مقصود من ناكاه بمعنى فحاة كلفظ ناكها نكبه وباقم براز موارد
 اي اللؤلؤ هو كزان دون وشادي فراموش كنيم كه يند استم كنيم برا
 وهو بالتركه فاو رملش بخدايد ومن قال قيل او تم وهو معروف
 عند اهل فقد بعد من معناه اللفظ والمعروف في البلدان البعيدة
 عن العمران ان اهلها اذا ارادوا السفر يجعلون الخنطة المشوية
 في الكيس ليجرب لاجل الزاد في الطريق فالاعراي الواجظون ان
 ما في الكيس هو الزاد الخنطة المعهودة وباز فراموش كنيم ان لمجي
 ونا اميدي كه معلوم كردم كه مرواريدت **قطعه** در بيان شكل اي
 في المفاضة اليابسة ويكره ان اي الرمل الجاري ومن قال يعبر برة
 لم يأت بمعناه اللفظ ايضا تشبه رادردمان چه در بضم الدال چه صدق
 اذ اللؤلؤ لا يدفع عطفه كالصدف مردي نوشته بمعناه زاد كو
 اصله كه او اشارة الى مردي نوشته فاد بضم الفاء ما من مرقدان وهو
 مراد في افتاده فاذا سمعت التحقيق فلا تلتفت الى كلام لا يلبس رايه
 طوعم بر كنه اوجه رجه كروب اي لا تفاوت بينهما وخرف بفتح الخاء
 والزاء المعجني بالتركه سقسي ومن قال اراد به سقسي بارة سقسي فقد زاد
 من عند نفسه وقيل في الترجمة **قطعه** قوري باز يده وافر قومه خور اخرونه

البيان على ما هو عليه في المتن

البيان على ما هو عليه في المتن

البيان على ما هو عليه في المتن

آن در بیان می گفت و من در سواد اعظم از غایت
ترسیدم می گفتم

بالبیت قبل منیتی
بوما فوز بمنیتی
رزق یزد و ضرورت
فادکار او نفع کرمی
سکاهی

در تذکره با صدق جواب دادند و نوشته از قریب آن خوش خنده انگیزه زنده
حکایت یکی از عرب ای واحد منهم در بیان بیاض الوحدۃ از غایت
تشکیکی می گفت **شر** البیت قبل طرف لقول فوز منیتی فعیلة
بمعنی الموت بوما بدل من الطرف والمراد بالیوم مطلق الوقت لانه
اقترن بفعل غیر ممتد و من لم یعرف القاعدة قال والیوم زمان ما بین طلوع
الشمس وغروب الشمس بطلقی مطلق الوقت وهو المناسب هنا فوز
ای لظرف بمنیتی بالضم و السكون ای المقنی ای بالبیت فوز مجردی قبل ان الموت
نهر باطر علی انه بدل من منیتی تلاطم رکبتی صفت نهرو و هو تفاعل من اللطم بالترک
طینی او رمی و تلاطم الامواج ضرب بعضها بعضا واختار الماضي للتأثر کانه
وقع فاطل نصب باضمار ان في جواب تمنی ای اصیرانا اطلأ قریبی بکاف
حکایت همچنین در قاع بمحضر او و معروف بسید ای مسوط و طول
و من فسر القاع بالمستوی من الارض جعل لفظ بسط صفة کاشفة
مسافری کم شده بود ای ضل الطريق و فی بعض النسخ راه کم کرده بود
کمانه لطلکایه السابقة و قوة بشدیدا و او المفتوحة و قوتش بکونا
نمانده و درمی چند بالترک برنج **بیت** شادم زشت نهای کف پای
سکانت مانده کدای که بیاید و در چند بر میان داشت بسیار بگردید
بفتح الکاف الفارسی بالترک دولاندی راه بجای بند و سختی مملکت
ای مات بالشدۃ طائفة برسد الا ذلک المنزل و در مهاد دیدند پیش نوشته
نماده و بر حال این کلام را بنشته **قطعه** کریم زرقا بشدیدا الیاء

بما یومر به و فی قوله
بما یومر به و فی قوله

دری

لوزن

لوزن جعفری و مودینا رکبیه شهر با جال صیبه دارد فاعلم اول المصراع
الاخیر اعنی مرد بکسر الدال الی نوشتن ای بی زاد بر نکیه دکام بالكاف الفارسی
بمعنی الخطوة ای لا یرفع خطوته بهذا هو المرام بحسب المقام و تر قال وقد
یقرأ بالكاف العربی بمعنی المراد فقد بعد من المراد در بیان بسکون
النون فقیه سوخته را مریون شلم بخت به که نقره خام الفضة بیک
حکایت هرگز لفظ مستعمل یوسف کل احد و تر قال یحیی اصلا فحل
المشکل عنده از دور زمان نسا لیده بودم ای ما وصلنی منه الم
حتی یقع منی انین لاجله و روی از کردش اسم مصدر من کرددن
بفتح الکاف الفارسی استخوان در هم شکسته و المعنی بالترک فوز ترش ایدم
کرونی که پایم برهنه بود و استطاعت ای قدرت پای پوسی براد به المعنی
الاصطلاحی بالترک با بوج نداشتم ای لم یکن لی قدره ان اشتری المکاش
بجامع کوفه در آمدم ای دخلت فیه لتسلک حال لکون رجلی حافیه بکی
دیدم که پای نداشتم سپاس و شکر بخت حق بجان آوردم ای شکر
علی نعمه الله تعالی و ہی صتی رجلی و بری کفتی بالباء المصدری صبر کردم
قطعه مرغ بریان ای الطیر المشوی بچشم مردم سیر بالکسرة المجره و له کما
کمز ای کمزست از بر که تره بشدیدا لوزن برخواست بغير اقل
من ورق نبات علی سفرة مملوءة من الطعام لان للبتیم الشبان لا یفر
قدر الطعام وانکه را دستگاه بمعنی القدرة فی جمیع استمالاته و من اکثر
استمالاته فقد اخل بالبیان و قدر هذا اللفظ قریبا ولم یتعرض به

حکایت
بما یومر به و فی قوله

بما یومر به و فی قوله

قاله

وقدرت عطف تفسیری نیست ای الذی لیس له قدرة والمراد به
 الجائع شلغم بخته مرغ بریانت قبل فی الترجمة **قطعه** توف کشتی او کلاه
 بشمش قوشن خوان ارا سنده ترقه دن کم دوا و لکچر نعمت الایر مز
 مرغ بریان که شلغم در **حکایت** یکی از ملوک بانی چند از خاصان بیان
 بقوله تی چند در شکار کای بر مستاه بکسر فی الزای والمیم ای و الشتا
 از عمارت دیو افتاد ای وقع بعید از النعمان شب در آمدای دخل
 البله خانه و دهقان قدم بیان فی الباب الاول دیدند ملک گفت سب
 انجار ویم باز حمت سر با بعضی البرد کون البراء فیها نباشد یکی از روزا
 گفت لایق قدر باد شاه نباشد انجا بخانه دهقان بیاء الوحده یکی
 ای ضعیف بردن ام اینجا خیمه زیم و استن افروزیم دهقان از خبر شد ای وقت
 علی اراده الملک ان بنزل بیتم و کون الوزير مالعا ما حضری از طعام تبریت کرد
 و پیش سلطان برد بطریق الهدیه و زمین خدمت بپوشید و گفت قدر
 بسکون الدال و کسر الراد بلند سلطان بدین قدر نفخین نازل شد
 بالترک بلبل اولمز ایدی و یکی انخواستند که قدر دهقان بلند شود ملک را
 سخن گفتن او مطبوع آمد ای قبل طبقه کلام الدهقان شبانگاه ای وقت
 البشام بمنزل او نقل کردند بامدان خلعت و نعمت بخشید ای لایق دهقان
 و در رکاب ملک قدی چند بالترک برترک برترک یاق **بیت** لکسم کراکت
 بجور کسی چند کاش از پی تابوت می آید قدی چندی رفت و کوچی قفسه
 راجع الی الدهقان **قطعه** ز قدر رشوکت سلطان نکشت بفتح الکاف الفارسی

سینه چرخ
 ۱۴۱۴ هجری
 ۱۲۴۴ شمسی

ایام باطنی و بیرونی

چیزی که بالفتح بجهت ناقص از التفات بهما الشرای بسکون النون
 و التقدير برای مهمان بالترک توفیق اوی دهقان کلاه کشته دهقان
 بسکون هاء کلاه و التقدير کامر بافتاب رسته غلله بقوله که سبانه
 بر سرش افکند چون سلطان ای سلطان مشکل **حکایت** کردی بول ای
 سائل مخوف را و هو الذی یخاف الناس ان یصیر مثل حکایت کنند
 که نعمت وافر داشت ای کان له مال کثیر یکی از ملوک گفت می نماید
 مجهول ای بزرگی که مال کی گران قدر بیان داری بیاء الکلی استوارا
 همتی بیاء الوحده هست که برخی بجهت بعضی کامر فی آخر الی بیاجه ازان
 دستگیری کنی چون ارتفاع ولایت ای حاصل المملکه رسیدی وصل
 و فکر ده شود ای بودی ذلک الدین گفت لایق قدر بزرگوار خدوند
 قد اوتد جهان نباشند فاعله ضمه لایق دست بمال چون من کدا الودن
 بجهت التلوین که جو جو فرام آورده ام بجهت قدیمه جبهه جبهه گفت غم نیست
 که بکاوان می دهم و بعضی نسخ بستی دهم که انجیفات للنجین
 قالوا عجین الکلس العجین فعمل بجهت المفعول بالترک خیر الکلس بکسر الکاف
 و سکون اللام بالترک انجو و عجین الکلس باب جرد قطیفه لیس بظاهر
 قلنا جوابهم شدة بالستین المملکه من سددت الشیء شقوق و شوق
 بالفتح المبرر بتقدیم الراد المملکه علی المجمع علی و زدن المذهب الی الخلاء و لیل
 فی الترجمة نیست دیر که ای بالفتح ظاهر و کلدر و زاید ز که سوز زانو که
 مستراح نیست کراک چاه نصرانه پاکست بالیاء الفارسیه لایق مرده

بجهت بولک و التقدير
 ۱۴۱۴ هجری
 ۱۲۴۴ شمسی

بیاء الخطا بیان
 قدیمه الکلی استوارا
 ۱۴۱۴ هجری
 ۱۲۴۴ شمسی

می گویم چه باکست بالباء العری شنیدم که سز فرمان ملک باز ردای امتیح
 و حجت آوردن گرفت ای شریع را ایراد الدلیل و شروع چشم کردن با آنکه
 روز سز لک و شش لک ایلمک ملک و رمود نام مضمون خطاب یعنی مالعه الملك
 من المال بزجر و توبیخ مستخلص بفتح اللام کز دند یعنی اخذ و امت المال لاو
 بالفهر والغلبه مثنوی بلفظ افتخار بر نیاید کار شرط سرب بی حرمی کنند
 ناچار جزا و هر که بر خوشتن بختناید ای من لم یزعم لنفسه کبر بخت
 کسی فاعله بر و شایده ای لوم بر همه شخص آخر و یلیق به و قیل فی الحرمه
مثنوی لطفه چونکه حاصل اولیک کار از اول و هر چه می بود در ناچار
 هر که کند و ید اتمیم حرمت بر راول که است حکایت نازک کانی
 دیدم در زمان سیاحتی که صد و پنجاه شتر بار داشت و چهل بند
 و خدمتکار عطف تفسیری و بعضی النع بخر و او فیکون من قیل اضافه
 الموصوف الی الصفه شبی در هر چه که میش اسم مکان مرا بخر و خویش
 بر دیم الباء و همیش نیار امید بالتر که دکلند رمیدی از سخنهای بر
 گفتن بین کلام المنشر که فلان انبارم بفتح الهمزة و سکون النون ثم
 الباء الموحدة و الزاء المجرع یعنی شریکی فلان بتر گستاخت و فلان بفت
 ای قما شد هندوستان عطف جمله علی جمله و این کاغذ قبا که بفتح الف
 مکتوب القاضی فلان زمین است و فلان چیز را من المال و المتاع
 فلان ضمیم است ای کفیل بالمال اوضمان الذکر که گاه گفتی که خاطر
 اسکندر ربه دارم که جوابش خوش است که گاه گفتی نه که دیار
 مشوش نم عد الاسفار المنعده الواقعه فی المساقه البعیده سفراً

و قد قاله الامام
 و قد قاله الامام
 و قد قاله الامام
 و قد قاله الامام

واحد است قال سعدی یک سفر دیگر در پیش است ای زبنتی و قد
 فکری اگر آن کرده شود بفت عمر بکوشه و بنشینم و ترک تجارت کنم
 گفتم هذا کلام المصنف آن کدام سفر است گفت ای التاجر کو کرد بضمقی
 الکافین العربین پاریسی بچین خوانم بردن شنیدم که آنجا عظیم
 دارد هذا سفر عظیم و قد عت التاجر جزء السفر و از بخاکا چینی
 بروم آرم و هذا ذو خطر و دیبای روی بماند هذا سفر بعید و بولا
 بماند بکلب و هذا سفر شدید و آئینه بلمد و کسر الکاف الفارسی یعنی
 فارسی و خلی بن و هذا سفر خطیر و بر دیمانی متاع ابلق بپارس کل و
 من هذه الاسفار ان تشرانما یکون بالعر الطویل و عده التاجر سفر
 واحد البیتر و قد رنقله بکلمه الطویل بعد هذه الاسفار حيث
 قال و ان ان کسی ترک تجارت کنم بر بد ترک السفر لا ترک طلب
 الذی ان قال و بد کانه بنشینم چند ان از ان ماحولیا ای الفکر
 الفاسد و خواند سکون النون که بیش بالباء العری ای زیاده
 طاقتش نماید سکون النون گفت ای سعدی تو نیز سخن بگو
 از آنکه که دیدم و شنیدم و گفتم رباعی آن شنیدستی استفهام
 که در صحای عور بضم الغین المجرع اسم مکان بار بالباء الفارسی
 و سکون الزاء المهملة ای فی السنة السالفه سالاری ای سید
 واحد و تاجر صاحب الملك و قد یقراء بالباء العری و کسر الراء للاضافه
 الی سالاری و معنی بار سالاری سالاری و مزرعنه صحیحی تکلف

و قد قاله الامام
 و قد قاله الامام
 و قد قاله الامام
 و قد قاله الامام

و قد قاله الامام
 و قد قاله الامام
 و قد قاله الامام
 و قد قاله الامام

فـ توجیهه بیفتاد از ستورای من الم که گفت چشم تنگ بالا ضافه دنیا
وصف ترکیبی و المراد به اهل دنیا کما هو الظاهر المتبادر من اللفظ
المذکور و من قال بمعنی من عجب الدنيا و يطعم فيها فقد ان بمعنی
من عند نفسه یا قناعت پر کند یا خال کور **حکایت** مال دار را
شنیدم بچل چنان معروف بود که چنانچه بجا کان در طرف خلافت ظاهر حالش
بمعنی آراسته لکنه مال و خست نفس چلی بکسر اللام المشددة ای خلقی چنان
در بطنش منگن ای شست و تفرز که نانی را بجای از دست بدیدی ای لایح
خبر او احراز و کرمه ای هریره را بلفظ نواجی بیا و الحکایه تسلیقا و لاجا
و هذا ما من منی من نواختن بالترکه اخشی و سکی اصحاب کهف را استخوان
شد اخشی مع کونهما محلی الاحسان فی الجمله خانه او را گشتی ندیدی در کشاده
یعنی مفتوح الباب و سفره و او را سر کشاده لا مساک علی وجه المبالغة **بمعنی**

در ویش بوی طعاش شنیدی ای علم ان لفظ شنیدن استعمال
بمعنی تو پیدن فی اللغة الفارسیه مجاز لغتاً و کذا نظایرهما فاذا عرفت
فلا تفت الی ما قبله انه بالاشترک و الی قول من قال ان هذا کتابة عن کمال
امسا که بکشت شمع الفقیر را حکم طعام من غیر غیر مرغ از پسته بالباء الفارسی
و کسر الهمزة مصاف الی قول نان خوردن او بیره بجهلی ای لا یلتقط الطیر
کثیره لظنه من بقایا سفرته قبله فی الترجمة **در ویش** یکی قوقنی استدر
الحنی قوش را نمکنک او و غنی دیر مدی احن شنیدم که بدریای مغرب ای
فی راه مصر مفعول مقدم لقول بر گرفته ای توجیه الیه و خیالی و غنی باین مصدر

در عطف جمله علی جمله قوله تعالی حتی اذا اذکرک العرق یرید المص
بایراد بعض الآیه الواردة فی قصه فرعون ان حاله وقعت کمال فرعون
و تمام الآیه و جاوز بنی اسر الی البحر فالتبعهم فرعون و جنوده بغیا و عدوا
حتى اذا ذکرک العرق قال آمنت انه لا اله الا الذی آمنت به بنو اسرئیل
وانا من المسلمین الآن و قد عصیت قبل و کنت من المفسدین ناکاه باد
مخالف کرد بکسر الکاف الفارسی کشتی برآمد و بتط بقوله شنیدم که
بدریای مغرب چنانکه گفته اند **دست** با بمعنی طبع بکسر العین للاضافه
ملوت التاء للخطاب چه کند دل شکایه عن الطبع که باز بکسر الباء
بالتکرر دوزل و قوش یعنی موافقت ایدب مقبول اولاً و قد یقر ان ساز
بالنون النافیة بالتکرر دوزلم و قوشلمیه شرطه بالفخ و السكون الی قولهم
کما قاله خواج حافظ **دست** کشتی شکستگانیم ای باد شرط برخیز باشد که باز
بینیم آن یار را شناراه و منی یعرف معناه قال ضریر من الی قول یقال له بالتکرر
فویر زهم و منی بنو دلابی کشتی ای نصیبم **دست** دعا بر آورد
متعلق بقوله ناکاه باد مخالفت کرد کشتی برآمد و فریادی فایده
کردن گرفت قال الله تبارک و تعالی فاذا ركبوا فی الفلك الآیه
متصلة بکلام محذوف دل علیه شرح حال المشرکین سابقا ای هم
علی ما وصفوا به من الشرک فاذا ركبوا فی الفلك دعوا الله مختصین له
الدین ای کاشنیں فی صورة من یخلص دینه لله تعالی من المؤمنین
حیث لا یذکرون هذا الا الله تعالی **دست** نضره چه سودای لا ینفع
احدا

بنده و محتاجا لانه وقت عابر خدا ای رفع الیه وقت کرم در بختین
ای الابط **قطعه** از زروسم راجحی بیا، الوحدة برسان لا الخناجین
خوبش می نم منعی بر کتای خذ انت منفعة بصرف مالک لا الخناجین
بعدا تصدقت بر چون که این خانه از تو خواهد ماند ای سنی و انت بموت
جشتی از رسم و خشتی از زر کتای افرض جدارة منیامین لبنان منقحة
و ذهب فلا بصر و ذمالک لا تریان البیت و تدبیر بل الی التصدیق
و التبع آورده اند که در مصر قارب درویش داشت ای کان له فی المم
ورثه فقرا یبقیات مال او توانگر شدند ای صاروا اغنیاء جامهای کهین بمر
او بیدیدند و خربفت کتای المعج و الزاء المشددة ثوب سداه خرب و طمنه
سعر و قیل اسم جوان یسعی الثوب المتخذ من وبرها خرا ابضا و قیل
البحر صوف غنم البحر و قیل ان ذلک الحیوان غنم البحر و دمیال متاع
لطیف معروف ببریدند للعباء دران هفتگی را دیدم از اینان
ای عرو رتبه بر باد پای البیاء الاخرة للوحدة و المراد به الفرس السرح
روان ای بد هب و غلا ی بیاء الوحدة پری پیکر دینی او دو و الهفنه
مشیرته من دودین با خود گفت **قطعه** و ه که گرفته باز کردیدی بالک
الفارسی ای لورج المیت حیایمان قبیله و پیوند و هو من یعلق به
الخصم الا قارب رد میراث سخت بر بودی بیاء الحکایه و ارنال دار که
خویشاوند بالکر ختم و قوم سابقه معرفی البیاء الشیتم که میان بود
انستیش بکشد و گفت **بیت** بخورای نیک گیر و نمره بختین بخت

لا یحضر فانه لا یحضر
لا یحضر فانه لا یحضر

۷- کاه اولور او غلام از منی نه صدای
کاه اولور از منی صدای او غلام اولور
بسیار کاه دایم مای اولور دی
نور کاه دایم مای مای دی

مقبول در کان اصله که آن نکلون بخت بضم النون و الکاف الفارسی بمعنی
کرد بکسر الکاف الفارسی کرد بفتح الکاف العربی ای جمع و خود بقرا
بفتح الحاء للقافیه و من قال للوزن فقد اخطا و قیل فی التبریم **بیت**
نی بیدر منو که قوم ای سره مرد جمع ایدوب سید کن اول نام **دعوا**
صیاد ضعیف را مای بکسر البیاء الاصلیه قوی در دام افتاد ای وقع فی شکره
و طاق ضبط آن نداشت ای لم یقدر علی ضبط السمکه مای برو غالب آمد
و دام از دستش ای غریب الصیاد در بود **قطعه** شد بمعنی رفت غلامی قللم
که آب جوی باضافه آب آرد من آب جوی آمد و غلام بیدای جاد الماء
و کذا الامر فی الدنیا لیس فی یه العبد و تدبیره دیگر صیادان دریغ خوردند
و ملا متش کردند ای و کجوا الصیاد المذکور که چنین صیدی در ایام تو
افتاد نتوانستی نگاه داشتی ای لم تقدر علی حفظ کفت ای بر لوان
چه توان کرد هر روزی ای روزی نبود و مای را بختان روزی ماند بود
حکایت صیادی روزی در در جل مای نگیرد و کذا مای به اجل بر شک نمرد
حکایت دست و پای بریده ای شخص مقطوع البد و الرجل برار پای
بالتز که فرق ایاقلو دید کمری جانور را بکشت بضم الکاف العربی ای قللم
صاحب دی برو بکشد و علم انه قتل ذلک الشخص و کفت سبحان الله
نصب علی المصدر رتبه فقد رای اسبح یعنی انزه الله تنزیهها و استعمال
فی مواضع التعجب یا هر از پای که داشت چون اجلس فرار سید از
بی دست و پا نتوانست **کریخت** **مثنوی** هو آید زنی بفتح البیاء الفارسی

کاه اولور او غلام از منی نه صدای
کاه اولور از منی صدای او غلام اولور
بسیار کاه دایم مای اولور دی
نور کاه دایم مای مای دی

مطلوبہ

ففي تقديم وتأخير للوزن ان تنوع
دواعي كبحسب الدال بالتركة رد
كذا شمع فيم الاسنان وفصل
بضم الدال وخفيف الزا للوزن
واصله ثم سبب الزا واهة للسبب
ولا يخفى برفع اراذلهما
الحام ودرست روى العامة
في بيان كبره في الصوف
في بيان كبره في الصوف
في بيان كبره في الصوف

و نفق
البشرية
الملك العارضي
ومسنى
و بعض النسخ
فيلزم في الترتيب
او حيوان
انسان
والغني
مكره
فاني قطع

... اگر کوئی ایسا شخص النون ایلم میچیندہ لے
 مکان النور یہودی شریف کر کے

الدينق تفتح النور ذكركم بانفس
الاسم والدينق المسقى قال
الحسن احمد لا تدنقوا دينق عيسى
الموسلم

فراج ای واسع كناية عن كثرة الاكل ودست كسرة النار للاضافة تكل
لاجرم شكاية وفي بعض النسخ مشورت وهو بعيد پیش پدر برد و اجاز
خواست که عزم سفر دارم ای قصدت السفر قطعاً تا مگر بفتح الكاف الفارسی
بقوت بازوان جمع بازو دامن گامی بالكاف العری و یا الواحدة بكف ارم
بیت فضل و هنر ضایعت ناسماینده نیستی ان یظهر و هاتلایکونا ضایعین
عود بر آتش نمیدمشک بسیارند فالان شب ان یوضع العود علی النار
و یسحق المسک لیظهر کمالها و هو الراجحة الطیبة پدر گرفت ای پسر
حال از سر پدر کن ای اخراج کن خیال المحال من الراس و پای فضاغت در دامن
سلامت کس بفتح الكاف العری ای افش که بزکان گفت اند دولت بگوید است
چاره کم جو شید نیست ای لا یحصل الدولة بالجد فالعلاج قلة الغلیان ای
القناعة بالقلیل من الطعام و قیل العلاج قلة الاضطراب بیت کس نتواند
گرفت دامن دولت بزور پای بالقوة و القهر کوشش بالكاف العری اسم
مصدر من کوشیدن بی فایده است و سم بسكون السين ما یختص به بالنزک
راستی و قول من قال الوسمه بمخه الکلی من و سم اذا اترقیه سمه و کی لا یناسب
للقام برابر وی کور مشوی اگر بهر یفحش سر مویت من دو صد باشد
مردون بمنر کار نیاید چو بخت بد باشد ای لو کان في مقابل کل شعر
کمال لا ینفع اذا کان دولک سواء فیحتم چه کند ای ما یفعل زورمند
وصف ترکیبی و فاعل کند و آرون بخت الواو من نفس الکلمه و وصف ترکیبی
ایضا بدل منه یفحش طالع بازوی بخت به که بازوی سخت بخور قوه الطالع

امام خانی

النخس ضد السعد وقرئ قوله
في يوم نخس على الصنفين
أكثر واحد ويد نخس النخس
باب فهم فهو نخس كـ
ومنه قيل يوم نخس
محال -

اولے

اولی من قوۃ البدن بسر گفت ای پدر فواید سفر بسیارست بپنهان بقول
از نزهت خاطر ای قریب سروره و جذب فواید از النفس و بدن عجایب
من الانار و شنیدن غرایب من الاخبار و تفرج بلدان بالضم و الی کون
جمع بلد و مجاورت با جاد المهر ای المکالمه خلان بالضم و الشد بدیع خلیل
و تحصیل جاه و ادب و خرید مصدر رسمی مال و مکسب ای زیاده ها و معرفت
یاران ای حصول المعرفه بهم و تجربت روزگار ان چنانکه سالکان طریقه
گفته اند **رباعی** نابد کان و خانه در کز وی بکسر الکاف الفارسی و یار الخطای
ای مادام کن در الدکان و البیت مریع نایب مادام لا تخرج لا السفر
هرگز ای خام آدمی نشوی فاعلم بقولی هذا برو اندر جهان تفرج کن کما
قال السیاحون **بیت** اگر خواهی که در عالم بخندی لوندی کن لوندی کن
لوندی پیش از ان روز کز جهان بروی ای قبل ان تروح من الدنیا پدر
گفت ای پسر منافع سفر برین نمط ای اسلوب که بیان کردی بی شمارست
ولیکن بیخ طایفه راست و منی آورد فی المقن قبل لفظ بیج باد الصلۃ
و بعد لفظ راست فقد ارتکب الاستدراک اول ای الاول و ثلث
الطایفه باز رکاتی بباد الوحده النوعیه را که با وجود حق و مکن
ای القدره غلامان و کنیزان قدمربانند فی حکایه الرایه و من قال مناج
کنیز کنذا قبل و قال فی البوکنیز و کنیز کن کلاهما لغتان بمعنی بجا ریه و لعل
قول کنیزان صح کنیز و اما کنیز کن فهو جمع علی کنیز کان فقد اظهر عدم علمه
فلهذا اورد قبل و قال و لعل فی المقال دلا و یز و صف ترکیبی للجمعین

الخط الكوفي بـ ١٠٠٠٠

پدر و مادر خوش فاعل برانند بر بالباء الفارسی و تشدید الراء للوزن
 طاووس بر او را فاعل برانند بر بالباء الفارسی و تشدید الراء للوزن
 الظاهر ان التاء من نفس الكلمة بمعنى المرتبة و ترجیح کونها للخطا فقد
 رجح المروج از قدر نوی بینم پیش بالباء العربی گفت فاعل ضمیر طاووس
 خاموش ای استگفت که هر کس که جمالی دارد من کان له نوع و طغش
 هر کجا پای نهد دست ندارد پیش بالباء الفارسی ای لا یمنعون
 ولا یردونه **بای** چون در سر موافقت و دلبری بالباء المصدری بود
 اندیشه نیست ای لایتم کرد بر از روی بری بود لفظ بری بمعنی بزار
 علی ما صرح به فی کتب اللغة و من قال یعنی مبرا و منقطع بود فلم یأت معناه
 او کو هرست گو امر من گفتی و قدر بیان فایده ذکره صدقش در میان
 مباشرت و بعض النسخ مبتدأ **بای** تشدید الراء بینم را الیتم فی الالف
 من لا ایت له و ذر حیوان من لایتم له و فی ایجاد ما لا نظیر له همکشی تری
 بود چهارم ای الرابع من تلك الطائفة خوش اوازی ای شخص صوت
 حسن که بخنجره اداودی ای بخلق منسوب الی داود علیه السلام ای بصوت
 حسن که اداود دم آب از جریان مصدر و مرغ از اطیان بتقدیم الیاء
 علی الراء و من عکس فقد غلط باز داروای بمسک **حکایت** کان داود
 علیه السلام حسن الصوت بالنباح و تلاوة الزبور حتی کان یتجمع الناس
 و الطيور لسماع صوته و قیل کان یحمل من حمل الکف من الجناز
 پس نویست ان فضیلت باضافه ده مردمان ای قلوبهم صید کند
 نویست

دارباب

اکثرة یوغاز خلقوم کبی
 جمع خناجیر کلمه را قصر

وارباب معنی نمادمت او یغذ ندیم شدن او و رغبت نمایند
 سمیع ای سماعی مرفوع تقدیرا بالابتداء الحسن یفتحین الاغانی
 جمع اغنیة خبره من استقامت مرفوعة محلا بالابتداء و اسم اشاره مرفوع محلا
 خبره الذی حسن بالیوم تشدید الیتم الماهله بمعنی متس بیده و الموصول
 مع صلیته صفة للمثانی مفعول حسن و سکون الیاء لضرورة الشعر و المثانی
 جمع مثنی مومن اللؤلؤ ما کان علی و ترین و المثالث ما کان علی ثلثة او ثار المقنود
 ترجیح الاصوات لطیفة الخلیفة علی نجات الآلات الصانعة **حکایت**
 سئل الجند قدس سره ما بال الانسان اذا سمع الصوت الحسن اضطرب قال الله
 لما خاطب الذر فی الميثاق الاول بقوله **الست** بریکم ناداهم بصوت حسن کما
 فاستغفرت عذوبه سماع ذلك الكلام الارواح فاذا سمعوا الصوت الحسن
 حركهم ذکره **قطع** چه خوش باشد اواز نرم عربی حاله که اینچه بکوشش عرفا
 مت صوبی بالاضافة فی الالفاظ الثلثة به از روی خوبست اواز خوش
 غلله یقول ان احفظ نفس است این قوت روح و لا شک ان غذاء الروح اولی من
 حظ النفس یحیی ای الخامس من تلك الطائفة پیشه وری بیاد الوحدة و
 بنا اداة نسبة و قدر بیان معانی نعمه پیشه و رصنعوا که بسی باز و کفائی
 قدر معناه حاصل کند تا آب روی از بهر زمان ریخته شود ای لا یسأل الناس
 لئلا ینضب ماء الوجه لاجل الخبز خاکیه فرمندان گفته **قطع** که بخوبی بالیاء
 المصدری رود از شهر خوشش مومن محنت و سختی نبرد بافتحات پیروز
 وصف ترکیبی فاعل رود و فاعل نبرد علی التنازع بالترکیب و بخرابی بالیاء

المصدری

بینم دوز

الذر یفتحین و تر القیس
 الالف یفتح و یضرب النون و یضرب
 سبیل بحر و یضرب النون و یضرب

تعالی
 الذر یفتح و یضرب النون و یضرب
 سبیل بحر و یضرب النون و یضرب

ایضا فند از مملکت ای از مملکت المعجزة بفریند خراج کر سنه خستین
 بمحضر خفتن ملک بکسر اللام فاعله فند و فاعله خستین کالتسابق و هو خستین
 لا قولیم رود فلا یكون ح قوله نیم روز طرف فند او خستین کما ظن به
 اسم مملکت چنین صفتها که بیان کردم من قول الاب لا یمنه در سفر موجب
 بکسر یلم جمع طاعت و داعیه طبعش کی الباعث حسن للعاش
 اما انکه ازین جمله بی بهره است ای لا نصیب له منها بخبال باطل در جهان
 برود بل یضیح نفسه کما قاله و دیگر کشتن نام و نشانه نشود چنانکه گفته
قطعه هر آنکه گردش کیفی بالکاف الفارسی فیها بکین بفتح الباء الصلة و کسر
 الکاف العری او برخواست بلا و اوای قام بغیر مصلحتش ای بخلاف ما یفهم
 رهبری بابا المصدری کند ایام ای الزمان و هو فاعله کند کبوتری که دیگر
 ایشان بخواند دید بالنون النافیه و المعنی بالترک بر کو کرجی که دخی یو کس که
 کر کرد قضای بی بردش بالفتح تا بسوی دانه و دام فیها ملک پسر گفت
 فی جوابه ای پدر قول حکما چگونم مخالفتم کنم که گفته اند و قول حکما بعد الطاء
 الآن رزق اگر چه مفقوت با سبب حصول آن تعلق ای المباشرة با سبب
 حصول شططست فان القصة قد تكون مشروطة بالمباشرة و بلا اگر چه فند است
 از ابواب دخول آن احتراز واجب قال الله تبارک و تعالی و لا تعلقوا بایديکم
 الا التملک **حکایت** آن قوما شکوا الیهم السلام و بآء ارضهم فاعله تحو لو افاقه
 من الفرق التلک و الفرق مذناه المرض قطعه رزق اگر چند لفظ چند اصل
 سوال عن العدد بمفهوم الاستفهامیة و قد استعمل بعضه حیدران ای بمعنی الخیرة و کا

این جمله بهر چه که در
 کتاب آمده است

این جمله بهر چه که در
 کتاب آمده است

و جمع المقصود و کلام من عام
 فی کماله و اوای قام بغیر مصلحتش

فی مکان برسد ای بصل الی الشخص شرط عقولت حسن از درها ای طلبه من الابواب
 و رجم کس فی اجل خواند مرد و المعنی بالترک اگر چه که اجل است اولسه که کدر نور
 در دمان از درها و قیل فی الهم قطعه رزق اگر چه که بیکیان ایرشور شرط
 استملکی تر که اتمه کر چه کم فی اجل کشتی اولم و رزمی از درها رزق کینه درین
 صورت که منم من کلام الابن با پیل دمان قد مر بیانیه و او آخر الباب
 الاول بزم المراد به الهجو بفتح بلا توقف اصلا کما عرفت فی حکایة
 ملک زاده که خواه و من کم یعرف الاصطلاح قال فی شرحه ای اضره ثم قال
 کذا سمعت لعدم معرفته و بالشر زبایان بالراء الفارسی بمعنی المهریج
 در افکنم لقوی و شجاعتی مصلحت است که سفر کنم علیه بقوله که ازین
 پیش بالباء العری طاقت بی توانی ندانم قطعه چون مرد در فساد و حال
 و مقام خویشی ای خرج منه دیگر چه غم خورد دهان فاق جمیع اطراف جای اوست
 ای حکم شب هر توانی بر سر ای بیاء الوحدة فیها می رود لوجود بیت بزرگ
 هر جا طرف مکان که شب آمد سرای اوست و بقیة البیتین علی ما وقع
 فی بعض النسخ او را مقام و مسکن و منزله چه حاجت ای بطریق التملک
 هر جا که میرود هم ملک خدای اوست فلم ان یسکن فی کل موضع این بگفت
 و همت خواست بدر را و طاع بفتح الواو کرد کما هو المعتاد و روان شد
 ای زبیه هنگام ای فی وقت رفتن شنیدند که می گفت **بیت**
 همت و رای صاحب کمال که بختش نباشد بکام ای علی مرامه بکامی رود
 خروج الی موضع کس ندانند نام تقدیر الکلام نامش ندانند قدم الضمیر

العادة ب

قدم الضمير داخل على لفظ ك لوزن تا بر سید ای ذهب و فصل بکنار ای که سبک
 از صلابت ای شدة او بر سبک ای آمد و آواز ای صوت الماء بفر سبک عربی
 و هو مقدار اثني عشر الف خطوة هي **فست** ستمکین بالكاف الفارسی
 بالترک فو قنج و هو لفظ مرکب من لفظ سهرم بمعنی السهم و لفظ کین فانه اداة
 نسبتی ای که مرغی و هو الاوز بکسر الهمزة و فتح الواو و تشدید الراء بالترک
 اور دک و من قال بمعنی البط و الاوز فقد ترک معنی اللفظ و العجب قال وقد
 يقال المراد به هو الاوز فقط و هو الاوز في مقتضى اللغة در و بمن بنودی
 فيه بالغة كثير من موج ای موج الاحمر اسيا سبک ای حجر الرجا از کنارش
 الضمير ارجع الى آب در بودی بیا بالکایه فیهما کرو و بمن بضم الكاف الفارسی
 بمعنی طائفة مردمان را دید که هر یک بفر اضم و بمن بضم القاف لفظ عربی بالفارسی
 ریزه و زر در معبر بکسر الميم و فتح الباء بالفارسی کشتی کز کاه ششم و خشم
 بر بستم فلما را هم کذلک جوان را دست عطا بستم بسبب الفقر زبان صادر
 کشاد ای مدح الملاح و تضرع الیه چند انکه زار که کرد باری بالباء المصدری
 فیهما کز دند و کفشد ای اهل السفينة **بیت** بی زر نتوان خطاکه کنی کسی
 زوزنای انفاذ المرام بالقوة در زرداری بزور و حجاج نه بالهمزة المفيدة محض بال
 الخطاک ملاح بی مروت از و بخند بکزدید بالكاف الفارسی ای رجع و کفت
بیت زر نداری نتوان رفت بزور از دیا و لا ينفع القوة زوزنة
 بسكون الهمزة و بفتح الميم و الهمزة الرسمية چه باشند والمعنی بالترک و ان ار کل
 قوت نه اولوز زر بکل مرده بیا فلما قبل لهذا القول جوان را ازین طعنم که

بود

برآمد

ازو

بر آمد معناه بالترک کو کلی قرشکی خواست که بوانتقام کشد الانتقام هو
 و المعاقبة کشتی رفتن بود فلم یقدر علی الانتقام او از داد ای نادای
 که اگر برین جامه که پوشیده ام قانع شوی خطاب للملاح در بیست
 فلما سمع كلامه ملاح طمع کرد و کشتی را باز کرد و ایند متغیر کرد بدن
بیت بد و زدمضارع من دوختن شرة بفتحتین و سكون الهمزة لفظ
 شعری بمعنی غلبه احمر و اهل الفرس لا یقرأون الهمزة دید و هو شمشیر بیا
 حکایت سبک زاده در اردطع مرغ و ما می بیند ای بدخلها فی القید چند انکه
 دست جوان بریش و کریبان ملاح رسید و بگوید در کشید و بی عا با بضم الميم
 بلانار آخره لفظ فارسی و البعیر عا بابه و معناه میل و توقف و قال بمعنی
 برباک و بلا عا بابه فقد عرف الشئ بنفسه بلا عا بابه فو کوفت بالكاف الی
 یارش ای قرین الملاح از کشتی بدر آمد ای خرج من السفينة که کشتی ای
 مظاہر کند همچنان ای کالملاح در کشتی بالباء المصدری ای غلظت دیکشت
 کرد انید ای اعرض مصلحت آن دیدند که با او مصلحت کنند اذا الصلح خیر
 و با غیرت بضم الهمزة کشتی مصلحت المسامحة المساهلة و تسامحو اتساملوا
 کذا و مختار الصحاح و من فتره بقوله یعنی خورم دی فقد ساع **مثنوی** هر
 خاش آشته به بفتح الباء الفارسی معناه بالترک فرقتم و جنگی سنی بکسر الراء
 ای اصبر که سهلی بالباء المصدری ببندد در بکسر الراء کارزار بکون الراءین
 بینهما زای ای یغلق الرفق باب الحرب و المراتکین لطافت کن الحاکم
 سنی سینه قدر معناه نبرد بشدید الراء و بفتح القاف و تخفیف الراء

بضم الباء الفارسی بفتح حاء

گفتند و الله ای ماخذ السارق بدرقه برد قطعه هرگز ایمن زمار نشینم
 ای لا یخبر عن کتبه من یحذرنه تابا ستم آنچه حصلت دوست ای ملاعلت
 خصلتها و المراد فی اخره عن العدو للظاهر عدوته و رحم دندان دشمنی بیا
 الوحدة بنرسست و قد عرفت لفظه و معناه و خطا من اخطا و قال
 المخطی هنا یخبر بدترست فاصل قوله بنرسست بنشدید التاء و انما خفت
 هنا الوزن للوزن فینبغی ان یقال قوله هذا بنرسست که غایب مضارع مجهول
 و القام مقام فاعله ضمیر دشمن بچشم مردم اظهار دوست مفعول ثان لنماید
 ای ضرر العدو الذي یزیر صدیقاً شد من ضرر العدو الصریح فقد عرفت حکایت
 التي اوردها و لما كانت هذه الحکایة کاجملہ للمعترضه شرع فی اصل کلامه
 چه دانید ای یاران بکسر النون من کاین جوان هم انچه در زبان باشد و بعیاری بالیا
 المصدر تری و العیار معروف فی العرف من قال فی مختار الصحاح یقال رجل عیارای کثیر
 التطواف و اکثره نقد السهل العیب در میان ما تعبیه بمعنی مخلوط و ستور شده باشد
 و من قال فی المصدر التعبیه عطر آمیختن و هی هنا عبارة عن کونه مزقه کمال نقد
 سهی فی عبارتہ و الاصح ان یقول و هی هنا عبارة عن کونه مخلوط و ستورا
 مطلقاً با بوقت فرصت سکون التاء الثلاث یاران را خبر کند ای لرفقاء الشراق
 پس مصلحت آن ای بینم که مراد از لفظ مرزاید هنا خفته بکذا یم ای نه که ناگاه جوانان را
 تدبیر پیرانوار و حکم آمد و نه بانی بالیاء للوحدة النوعیة از مشتق در دل
 گرفتند فحین کونهم خائفین رفت برداشتند ای رفو و جوان را خفته بکذا کنند
 ای ترکوه ناگاه ایشان خبر یافت که آفتاب بر کف نافت انبته من نوم حین
 ارت

اصعب

المتاع

ارت حرارة الشمس علی کتفه سر بر آورد من النوم و کاروانرا ندیدی
 بر دید و ره بجای نبردش و بی تو اقد عرفت معناه و محله و من ترک الیاء
 فی موضعه قال هنا فی الصحاح الفارسی بوا بالفتح لفظ فارسی بمعنی النعم
 و الغنا و بالضم اسم مقام من المقامات للذکوره فی المویضی و فی بعض الكتب
 کلاهما بالضم و یفهم من بعضها ان کلیمها بالفتح انه ی کلامه و المراد بهنا هو
 المعنی الاول و اما النوی العری الذي هو جمع نواة النمر فلا تعلق له بهذا المقام
 هذا کلامه و ما ختم به کلامه صحیح انه لا تعلق لهذا الکلام بالمقام کما لا یخفى
 علی ذوی الافهام روی بر خال و دل بر هلاک نهاد و با خود می گفت
 من ذا یحدثنی ای من ذا الذي یکالمنی و یخبرنی و زم علی صیغته المجهول
 فعل من الزام ای خطم بمعنی غلق الزام علی رأس العیس بالکسر جمع عیس
 کیس جمع ایض و هی الایله و الواو للحال و قد مقدرة و المعنی من ذا الذي
 یخبرنی و یوقظنی و اکمال انه خطم العیس للذباب و قيل فی مختار الصحاح
 زم ای تقدم فی السیر فالمعنی من ذا الذي یکالمنی و یزیل کربة الوحشة
 عنی و اکمال انه قد اذهب بالعیس سبقت بالسرعة فبقیت منفردا
 ما بمعنی لیس الغریب خبره سوی الغریب انیس اسمه و هو فی اللغة
 من یونس بصاحبه نیت درستی کند با غریبان کسی فاعله کند که نابوده
 باشد بغیرت بسی قیل فی الترحمة بین غریبه خوشونت شوکه ایدر
 که غریبت چکوب کور مدی خبر و شر او درین سخن اشاره لای مضبوط
 بود که پادشاه زاده در پی صیدی از لشکر بان دور افتاده بود بغیرت حیوان

و بیان لغوی فارسی و عربی

اعبسی

در این باب

بكون اللام ربه قريته فليسابق ما كتبت بضم الكاف الفارسي والهاء الخفا
ارخار و خارت والهاء الخفا ايضا از پای بد آمد ای خرج قید لها و صاوی
و هو این سلطان بنور سید و بر تو جشید و اعطاک مالا و ترجم کرد ای زحک
و کسر حاله نرای انکسار حالک بنفقده و هو طلب الشيء بعد ما ضاع و الباء للوحدة
جبر کرد ای شد ما انکسر اصله حتی گشت و چنین اتفاق نادر افتد و بر نادرجم
نتوان کرد کافیل النادر کالمعذور **بیت** صیاد نه هر بار شغالی بیا، الوحدة
و هو لفظ فارسی عربیته این آوی یقال له بالترک عریضه چقال بید
بضم الباء الاولي و فتح الثانية افتد که یکی روز پلنگش الضمیر ارجع ال
صیاد بخورد و قیل فی الترجمة **بیت** اوجی چقال نه بر او لایه همیشه بر کون
براغور اوجی قبلان دخی دیشته چنانکه یکی از ملوک پارس فی الزمان الاخر
نکین بکسر فی النون و الکاف الفارسی قصه نظام کرانماه قدم بر انکسری
داشت ای کان فخانه فضی کثیر الثمن باری ای مرة بحکم تفرج بانی چند
از خاصان کما هو عادة السلاطین بمصلی بفتح اللام و یقراء بالمد و کسر الباء
للاضافة شیراز کما قاله خواجه حافظ **بیت** بده ساقی بانی که در جنت
نخوای یافت کنار آب رنگنا باد و کلکشت مصلی را بیرون رفت
فاعله ضمیر یکی و فرمود ما انکسری را بر کند عضده ای علی قبة قبر مشهور
هناک نصب کردند تا هر که تیر از حلقه انکسری بگذارد خاتم او را بکند
ای صار بلکه اتفاق چهار صد حکم انداز بکون المیم و صف ترکیبی و هو
الذی یحکم و یدعی انه یصیب شاکلة الرمی که در خدمت او بودند بنید چهند

للاصابة

در این باب
فقد عرفت ان کل کلمه
در این باب
فقد عرفت ان کل کلمه

جمله خطا کردند که کوکی
بیا الوحده بر بام ای علی سطح
رباط بکسر الراء بالترک مع

للاصابة کما ربا سیرای که بیا زحیم تیر از هر طرف انداختی بیا الحکایه باد صبا
الطاهران التقید بالصبا اتفاق تیر او را از حلقه انکسری بگذارد انید قلما
انقذ سهم من انکسری را بفتح تین اشاره الی کوکی در زمان الباء المصدرة
و هو فی الاصل بمعنی الرخاء و المولد هنا اللاتین و اشتد علی ما وعد الملک و نعت
بی قیاس دادندش بفضل علی الرماة الکثیرة پس بعد ازین تیر و کان را
بسوخت لئلا یکلف بالتری مرة ثانیة گفتند که چرا چنین کردی و کان
عاقلا گفت تا رونق اولین بر جای بماند **قطع** که بفتح الکاف الفارسی و کسر
الهاء مخفف مزگانه بود بفتح الواو ای قد بقم کر حکیم روشن رای وصف
ترکیبی صنف حکیم بر نیاید ای لا یخرج درست تدبیری ای قد یغلط کاه
باشد که کوکی نادان ای الصغیر کما یمل یغلط بالفتحات بر مد و بفتح تین
زند تیر حکایت درویشی را دیدم در غاری بیا، الوحدة فیها نشسته
و در بعض باب بروی خود از جهان بسته لا عتره عن الناس بالکلیة
و ملوک سلاطین را در چشم همت او شکست عانده لاستغناء **قطع**
هر که بر خود در بکسر الراء سوال کشاد ای فتح باب السؤال علی نفس تلمیز نیازمند
بود بفتح الواو ای یصیر محتاجا الی ان یموت از بالمد لخص بگذارد و بادشاهی
کن علی بقوله کردن بفتح الکاف الفارسی قدم معناه و کسر النون للاضافه
بی طمع لفظی اما وصف بقوله کردن ففیه حجاز و مبالغه او صفة لموصوف
محدوف ای کردن مودبی طمع بلند بود ای یکون عابا یکی از ملوک آن طرف
اشارت کرد ای طلب و قال که توقع بکرم اخلاق عزیزان است که

طع

بوی
در این باب
فقد عرفت ان کل کلمه

بانان و نکل با ما موافقت کنی برید الملک ان یأتی العزیز الی مقامه و یا کل من
شیخ رضا دادای رضی به که اجابت دعوت سنت است ^{طعام} لانی
صلی الله علیه و سلم اذ ادعی الی طعام اجابہ دیگر روز ای غذا ملک عذر
 قدش بر رفت ای ذهب الملک للاعتذار لجنی العزیز عابد خاست
 ای قام و ملک را در کنار گرفت قد مربیانہ و خطا من اخطا فیم و تطف
 کرد علی خلاف عادتہ چون ملک غایب شد ای راج من مجلسه کی از آنجا
 رسید شیخ را که جمیعین ملاطفہ بادشاه خلاف عادت بود درین ص
 حکمت ای لم یکن عاد کل تعظیم اهل الدنيا گفت فاعلم ضمیر شیخ تشیدہ
بیت هر که را بر سباط ششقی برادیم اکل نعمه واجب آمد بخدش
 بر خاست و قد وجد فی بعض النسخ قبل هذا البيت حاجت آنکه
 پیش میر و وزیر پشت خمی کنند و بالا راست و قد وجد فی بعض النسخ
 بعد البيت السابق چون مکافات خیر نتوان کرد عذر چارکی بیاورد
منقول کوشن تواند که بکسر الراء و ی بقیع الواو شود آواز د ف و ج و ک
 و کذا دیده شکبہ کسوتین ای العین قصیر ز غامضای باغ و از عماره بی کلی
 و تسمین نوع من النور و یکنون او و اصغر سیر ارد و باغ ای تم زمانه و لذا
 که نبود بالسن الکنده بالمد و الکاف الفارسی بر بقیع البلد الفارسی ای لو لم
 یکن و سادہ ملت بر سین الطیر جواب توان کرد و المعنی بالترک او یمنی اولور
 و من قال یکن ان بنام الرجل فقد یمنی غیر معنی اللفظ چون الراء مبتدا
 زیر سمر خبره و یکن حالیه ای یحصل النوم حال کون الحور سادہ تحت الراس و

انی ص
 و الامکان معانی الوجوب
 و الامتناع و الامور و الامور
 مطلقاً

قد مربیانہ نبود دلیر بخوابه و هو من بنام معک علی فراش پیش بالباء الفارسی
 دست توان کرد در اغوش لفظ مرکب من لفظ در و من لفظ اغوش
 و جعل اسما واحداً اسم مصدر معناه بالترک فوجن فنیع المصراع بالترک
 الی انکل او لور کند و فوجن فنیع فوجن فنیع فوجن فنیع فوجن فنیع
 الفارسی بن سجدین بالترک و لا شق و المراد به الامعاء و من قال
 و هو اشارة الامعاء فلم یعرف الاشارة صبر ندارد که باز مضاعف
 من ساختن بر هیچ فالعزیز بالترک و وزیر بجله و من قال یمنی موافقت کند
 و منظم الاحوال فلم یأت بالتحقیق لک تحقیق **باب چهارم**
در فوائد خاموشی ای فی فوائد الصمت قال النبی صلی الله
 علیه و سلم من کل کفیه کف فکیم فکیم فکیم فکیم فکیم فکیم فکیم فکیم
 بالصمت و التفکر و قيل السکوت عظمه بلا شکوک و قيل سلاطه لکن
 فی حفظ اللسان و روی ان رجلاً وقف علی لقمان فی مجلسه فقال له انت
 الذي ترعى معی مکان کذا قال بلی قال ما بلغک ما اری قال صدق احدث
 و الصمت عما لا یعننی **حکایت** یکی را از دوستان کفتم امتناع سخن کفتم
 مبتداً بعثت ان اخبار افاده است خبره و بینم بقوله که در اغلب
 اوقات در سخن نیک و بد افتد ای لا یقع احسن فی کل وقت بل یقع
 مخلوط و دیده دشمنان جز بر بد نمی آید فان عیونهم ناظره الی القبح گفت
 مخاطب الی ای برادر دشمنی آن به که نیکی نبیند فیهم بام لطیف **بیت**
 منبر چشم عداوت بزرگتر عیب است و المراد ان العدا و یری الکمال عیباً عظیماً

خوبس
 بیهوشی

جوانی سخن می گوید که کفتم
 و هم آن سخن که کفتم می گوید

کفتم بیان

کلتی سعدی و در چشم دشمنان خارست فیل فی الزم بیت چشم
 عداوت و عیب او را و لو نیست که سعدی جو کله رعد و کوزینم دکن شعر
 و نحو العداوة ای صاحبها و فرزندها بمنداء لایتم بصلح جبهه الا و یکنه ضمیر
 الفاعل راجع الی قول اخو العداوة و ضمیر المفعول راجع الی صاحبها و الی
 بالفتح بمعنی الاشارة بالعين والمراد به الطعن بکذاب اشیر بفتح الهمزة
 و کسر الشین صفة مشبهة من اشیر بالکسر یا شیر بالفتح اشیر بفتح الشین
 ای بطر و تکبر و هو وصف قول کذا و المعنی لایتم من فیه بعض رجحان
 الا و هو یطعن بانه کذا متکبر بیت نور بکسر الراء کتیق و ز و وصف کبری
 ای منور العالم چشمه خو و بدل منه براد به عین الشمس در نیاید ای علم الله
 لایدر خطه و فی بعض النسخ رشت باشد چشمه موشک کوز الکاف للتصویر
 الفارة الصغيرة العیاء والمراد اخفاش و المعنی لا تری الشمس عین
 لطفاس للعداوة حکایت باز رکابی را هزار دینار لفظ عربی یا و ه
 مبدله من نون بدل علیه محی جمیع النونین ای دنانیر و قد شاع فی الفارسی علی
 معناه الاصل و قد براد به جنس الاثمان خسارت افساد فان المال غادر ارج
 بکسرش را کفت ای قال لایتم نباید که این سخن را با کسی در میان نهی بعضی لایتم
 هذا الخبر لاجد کفت ای پدر روان تر است بکوم ولیکن مرا بر فایده این مطلع
 کردن ای اجماعی و اقله که مصلحت در زبان داشتن چیست کفت ای اجاب
 ابوه یا مصیبت و شود و بینم بقول یکی نقصان مایه و هو مراد و سرایه
 و من قال بل مقصور منه فقد حکم بنفسه و دیگر شمانت اعدا قدم بر بیان الشان
 مسایه

فی بعض النسخ هو بالهاء
 بدل الحاء بمعنی اقرب الیها
 کذا یطوی سید علی

بیت

بیت کون می کفانی اندر بمعنی اندوه بل مقصور منه کما یقال و کوه که بضم ک
 بلا و او خورش باد شمان در لا تقلم نفسک بالعدا که لا حول کونند ای یقولون
 لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم استغرابا و تحریا شادی کنایه حال فاعل
 کونند و هو ضمیر شمان حکایت جوانی بیاء الوحدة خردمند صفت که از فضائل
 حظی وافر دست و طبع لطیف چندانکه در محافل جمع محفل بمعنی مجمع دانشمندان
 شقی میخ کنش نکفتی بیاء الحکایه فیهما باری پدرش کفت ای قال ابوه مره
 ای پسر تو نیز از آنچه دانی چرا نکوبی کفت ترسم که پرسندم ای بیاتونی و می
 قال ای بیاتنی فام یعرف معنی اللفظ و لم یعرف ایضا ان اللفظ السؤال
 متعذر بنفسه قال الله تعالی فاسألوا اهل الذکر ان کنتم لا تعلمون از اهل
 ندانم و شرمساری برم و فی بعض النسخ شرمسار شوم طرح آن شنیدی که
 صوق بیاء الوحدة بعد الباء الاصلیة می کوفت بالواو مشتق من کوفت
 بالکاف العربی زیر ظرف لقولی کوفت تعلیل بفتح اللام تشبیه نعل
 لعم العرب و بکسر اللام لبس تشبیه فی استعمال الفرس و التکرر غفل عن الهم
 الشائع المستغنی عن البیان قال لم تضاد فی لغات الفرس خویش لا حیا
 بکسر الهمزة میخ چند مفعول کوفت استیش کوفت سر برهنی بیاء الوحدة
 فاعل کوفت و قد عرف معناه که بیان نعل برستورم ای علی دایمی بیدارم
 من برتن فلوسکت من ضرب المسار علی تعلیه سلم من تکلیف القائد
 و وقع فی بعض النسخ بیت نکفتی نذار کسی با تو کار ای لایتم من کل
 احد ولیکن جو کفتی دلیلش بیار حکایت یکی از علماء معتبره مناظره افتاد

المکسورة

ای اخذ کلمه صحیح

با یکی از ملاجده نصرتهم الله عاجده و با او بخت بر نیامد ای لم یغلب علیہ
سبب نینداختن ای ترک المجادلہ و برگشت بالکاف الفارسی ای انصر
 کسی گفتش تو با چنان علم و ادب و فضل و حکمت بای دینی برید القائل
ذکر المجد بر نیامدی گفت فاعلم ضمیر کی علم من قرانت و حدیث و گفتار
 مشایخ و او بدینها معتقد بکسر القاف نیست نمی شنود لا یقبل و مرا
 شنیدن کفر او بچم کاراید بل یمنیج لی ان اسمع کفره بیت انکس که بفران
 و خبر المقابلہ تقتضی ان براد به خبر الرسول علیه السلام ای الحديث و المحل
 یقتضی التعمیم و من لا یخبر اخبار انبیاء و اولیاء و مشایخ فقد حرم من غیر دلیل
 قاطع و در نزدی خطاب منزه شدن است جوابش که جوابش نزدی خطاب
 من دادن حکایت جالینوس اسم حکیم مشهور را بله ای را دید دست در میان
 بکسر النون دانستندی زده وین جمع کرده گفت اگر این دانا بودی
 کار او با نادان باین جایکه مقصود از جایگاه یعنی از این درجه تر کسی
مشغولی دو عاقل را نباشد ای لا یكون لعاقِلین کین و بیکار ای بعضی
 و حرب قدم زبان لفظ بیکار و معناه و من قال یعنی لا یكون بیان کلی
 عاقلین تباعض و حرب فلم یأت بمعنی اللفظ نه دانی بیاء الوحده سبب
 ای لا یغادر عالم بالسکسار یعنی مع رجل یسفید لان لفظ سار سفید اکثره
 و اصل زار و هو موضوع للکثرة و المبالغة مثل کزار و یقلب نوا و کسار
 بحرف ثانی اعلم انه رخ الخ العظیم و جوبا اذا کان ما قبله حرف حلق نحو خسار و جواز فی غیره کما فی الحقیقه
 کل اسم لا لانه عکر کثره مثل کزار اگر نادان بوحشت سخت گوید فی مقابلہ العاقل فردمندش بر می دل بجوید
 و لا زار و برجا یقلب از او سبباً مثل ما کانه الخه خاء مثل رخسار و یشتخار
 و کثره الخه کثرت غیر العظیم و التذویر و قد یشتخار کثیراً و کثرت غیره عظیم
 الجبر و کثره اشجاره و کذا چشم و غیره سبباً

قال

ای العاقل

و لا زار و برجا یقلب از او سبباً مثل ما کانه الخه خاء مثل رخسار و یشتخار
 و کثره الخه کثرت غیر العظیم و التذویر و قد یشتخار کثیراً و کثرت غیره عظیم
 الجبر و کثره اشجاره و کذا چشم و غیره سبباً

و من عاقله انما یستحق

ای العاقل یسلبه بالملامة و صاحب دل نکه دارند موی ای بحفظ
 شعرا و احدا بخت لا یقطع و هذا کنایه عن کمال المواقفه و هی دون
 بالترک شوی که کذا فی بحر الغرائب و من قال فی شرح همیشه فلم یحقق
 معناه سر کشی و از زم جوی بالباء المصدری فیها بیان لغوی و هی دون
 و لفظ از زم فی الاصل بالمد و سکون الراء المهملة بعد الزاء المجرى المفتوح
 التقطیم و ههنا یقرأ بفتح الواو العاطفة و سکون الالف للوزن اگر
 بر هر دو جایگاه نند ای المتخاضعان اگر زنجیر باشند ای فیما بینهما کسلا نند
 بالکاف الفارسی مضارع من کسلا نند و هو متعده و من قال و هو ههنا
 بمعنی کسیختن فقد جوز کونه لازماً و لیس کذلک یکی را زشت خوئی داد
 دشنام قدر ههنا البیتان حکایتی بر سر بارون محمل کرد و گفت ای بیک
 فرجام قد بینا معناه ههنا که تر زانم که خواهی گفتن ای قدر تر با معناه و
 من اخطا فقد کریم دانم عیب من چون ندانی و لما وجدنا البیتین المذكورین
 فی بعض النسخ ههنا و در ذیلها مشغولی بجهان با طاء المهملة و الباء الموحدة اسم
 رجل معروف فی دیار العرب بالعصاح و البلاغة و اسم ابی و ایل بالیا التثانیة
 حذف لفظ این لما عرفه را اداة مفعول مناد و مضارع بی نظیر بهاده اند
 ای وضوه بانه لا نظیر له فی الفصاحه سالی بر سر جمعی بیاء الوحده فیها شکی یعنی
 بیاء الحکایة و لفظی را که زکر دی و الباء ان کالاولیاء و اگر همان معنی را نگاه
 افتادی بجاریت دیگر بلفظی و من قال فی عبارة المتن اگر همان لفظ فی مقابل همان معنی
 فلم یفرق اللفظ من المعنی و از جمله آداب علماء ملوک یکی اینست قدم بیان انداء مشغولی معنی
 دل بند

بافتاد الحسنة و بعض الاثر العاقبة

و صفت کبری و شیرینی بود بفتح الواو و سوار تصدیق و کسین بود و کون صاد قاسما
 چو یکبار کفایت مگو باز پس بابا الفارسی که حلوا جو یکبار خوردند پس بابا الفارسی
 فقط فانا کان اکل الحلوا مرة في العادة قالوا انما الذي ينبغي ان يصدر من كل مرة
 وقيل في الترجمة **نوی** چو سوز گرم دل بند و شیرین اولاد کشیدند انانه و کسین فلا
 چو بر کردید پس دریم کل بند که حلوا جو بندی قوم علی **حکایت** یکی را از حکماء
 شنیدم که میگفت هرگز کسی که حلوا خورد او را نکند ای لا یعرف احد بهد که آنکس
 دیگری در سخن باشد سوز غم نکرده کلام او سخن آغاز کند فانه یعرف بهد
مثنوی سخن راست ای فرد من درین عطفه علی سر کمان لشیر راسا و عرفا که
 الکلام راس و اصل میا و رنهای از آوردن سخن در میان سخن فاصبر حتی يتم کلام
 الآخر و اندر سخن صاحب تدبیر فرمید که بحال و بهوش سخن بچند عقل گویند سخن
 تابیند خوش بچند خاموش صرح صاحب بحر الغرائب و استشهد بهذا البيت و من
 قال مقصور لفظ خاموشی فقد ادعى من عنده وقيل في الترجمة **مثنوی** سوز که اولی
 و آخری و اریقین سوزی سوزار سیند قوی صفا بی شوکم عقل و تدبیر و تقوی و از
 سوزی آند سویر که دگر دوره **حکایت** تنی چند از بندگان سلطان محمود
 حسن میمندی را و بود وزیر که سلطان امر و تراجم گفت فاعلم ضمیر میمندی
 بر شما هم پوشید همانند ای بقول لکم گفتند فاعلم ضمیر بندگان تود دستور بقول الدال
 هو الذی فی قیامین الملک ثم نقل منه الا صاحب ذلک الذی فی وزیر کبر
 مملکتی آنچه بانو گویند اخبار کفایت با ممالا کفایت رواند اردای لا یعول لنا
 گفت با عماد آنکه دانید که بکسی بپرس چای پرسید **حکایت** یکی که بداند بگوید

در قلان مصحح گفت

در قلان مصحح گفت

اهل شرافت

اهل شرافت النقی مصر و مجموع المصراع بستر تشدید الراء شاه سرخویشی
 شاید بافت ای لا یبغی لاحد ان یلعب بر اسم بافتا ستر الملک فانه سبب
حکایت در عقد بیع سرای بیاء الوحید و البیع قد یطلق علی الشراء فهو
 الاضداد مترادف بودم فالمنع کفایت بیعت مترادف بودی کفایت
 من از که خدا یان جمع که خدا و هو صاحب البیت کما مر فی حکایه مطرب
 فی قول المص که خدا را کفایت از بهر خدای و من دلیلم یعرف المنع سکت
 وقال من یقاله کذا من یتولی امر البیت و ده خدا من یتولی امر القریه
 و لفظ که خدا یان مضاف الی قول قدیم این محکم و صف این خانه چنانکه
 هست فی نفس الامر از من پرسش فان اعلم باحوال بحر باطوار المعجم والراء
 المهمله امر من خریدن بکسر الخاء فی الاصل و قد یفتح که مع عیب ندر دای
 اشره فانه لا عیب فی اصلا و من حق ان لفظ بحر بالجیم والزار و قاله فی
 یعنی از من پرسش اذا وصف این خانه غیر از این وصف که مع عیب ندر دای
 کانه بیشتر الی کونه غیر محیب مشهور معلوم لکل احد کفایت الاحتیاج الی التفتیش
 فقد غلط فی المعنی اذ الغلط فی اللفظ یستلزم الغلط فی المعنی بحر آنکه تو همسایه **اوی**
 و هو عیب عظیم **قطعه** خانه را که چو تو همسایه است معلوم بهذا المصراع مبتداه
 بفتح الدال درم بکون الیم للوزن کیم کم عیار بفتح العین ای المختوش اردو
 فیه تقدیم و تاخیر بجزیه درم ارزد که آن بسم کم عیار باشد و مضمون هذا المصراع
 خبر لیکن امید تشدید المیم و قد عرفت وجهه اولی الکن بیده الوزن بقتضی التشدید
 و من قال سمعت من بعض الکمل اعترف بانه لیس من هم و آری برادیه النسب کما سمعت

فصل در بیان خطبه

شعر اذا انتهى من باب ضرب الخطيب الطاهر ان اللام للعهد ابو الفوارس
بدل منه او غطف بيان اذا اريد كونه كنية للحمار له الجوز خرم مقدم
صوت مبتدأ مؤخر وبجمله الاسمية جواب اذا اريد صفة صوت يقال
هذا البناء اذا كثره وضعفه اضطر قلعة من قلل فارسي والمخبر اذا رفع
الخطيب المذكور صوت يمد من فوط قوته وخشونة اضطر فارسي استحكامه
اذ الصوت القوي له تاثير في مدم البناء ولهذا يستعان في مدم الحصون
باصوات البوقات مردمان دينه بالياء على الاصل اي اهل القرية بعلت جاي
اي بسبب منصبه يمشي كشد واذا يمشي مصلح نديذ لا ذية على ذرة
البلية بمخبر الايذاء تاكي از خطبای آن اقليم كه باوى عداوت نهانی راست
كماي معروفه بين اهل الجاهات باري بپرسیدن او آمده بود گفت خوابي
الربا دیده ام اي في حقك خير باد جمله دعائية گفت چه دیده گفت چنانچه
که ترا اوار خوش بودی معناه بالترکه سنگ بر خوش آواز که وارا بمش و درگاه
از نفس تو بختی تو در راحت بودند بریدانه على خلاف حاله في القطة
خطيب اندرین خطی بیندیشد اي تفكر فيه ساعة و گفت چه مبارک خواب است
که دیدی که مرا بر عیب من مطلع گردانیدی معلوم شد که او از ناخوش دادم
و خلق از نعم در رنجند عبره الرؤيا تعبیر احسان حيث انتقل من الاضدة توبه کرد
که دیگر خطبه خوانم جز با هستی خطبه از صحبت دوستان بر بزم بکس الباء مضارع منکم
من بخنده که اسمع من الاساتذة ومن قال فيكوز فتح الباء بخبر در بزم کما في قول بروز
مشبوه او بخبر بزم کما في قول الباء جنة في قوله مشب باب و هم القبح حسا و کان حجابا

يقال ضعفه اي مده
حتى الارض تاصيحي
بجمله الاسمية
خطبة

الامثل

لا مثل هذه الرؤيا كاخلاق بدم حسن غايذ متعديهم من و كمال يستدلان
بعين الارادة خاتم كل و يا سجين غايذ الى كويضم الكاف العربي باله كفي
دستمن شيوخ چشم اراد به اجمع او بطنش بقرينه الرديف الاخيرة و جالاه هذا
المصراع موهون ما عيب من غايذ و التحقيق ان الذي يمشي على عيبك هو صدقك
حكاية كان عمر بن الخطاب رضي الله عنه يقول رحم الله امرأته الذي البناء عونا وكان
اصحاب النبي عليه السلام يجعلون عيوبهم هذا فيما بينهم يريدون الاصلاح
حكاية يكي در جامع سجارية بنطوع بعنه بخر اجرة بانك غماز اي اذان
كفتي بياض الحكاية باوازي بياض الوحدة كه مستعان را از وای من ذلك
الصوت لغزت بودی لفظا عنة و صاحب مسجد امیری بود عادل و بگو
سیرت نحو استشاض المشتر راجع الى الامية و ضم المفعول اليه يكي که دل
انده کردد بالكاف الفارسی گفت ای جوامع داین مسجد را مؤذنان
قدیمند که هر یکی را از ایشان ای لکل واحد منهم پنج دینار اذ را ربکس البر
ای و طیفه است و تراده دینار دهم تا بجای دیگر روی بفتح الراء و کسر الواو
و سکون الیاء الخطا برین اتفاق افتاد و برقت بعد از مدتی بياض الوحدة
و بعض النسخ در کذری پیش امیر باز آمد و گفت ای خداوند بر من جیف
کردی که بده دینارم ازین بقعه برید بها المسجد روان کردی اینجا که رفته ام
ای الان راضی اند که بیست ای عشرین دیناری دهند که بجای دیگر روم
قبول نمی کنم فلما اتم کلامه بخندید و گفت اینها را بستان که بیخاه دینارم را
شوند بیت بیت بالترکه کسیر حسرا شد مضارع منفي من خراشدن روی خارا

الاداء دائم عطا الملك امیر

نظم

در دیده نگو نماید هر که سلطان مریدی محبت او باشد فذلک الشخص کرم بداند
 کما ورد في الخبر حکما بالشیء یغشیک ویضیم وانکر را بادشمنند از دای برده
 السلطان کشتن از خیل بکسره اللام للاضافه خانه اخیل فی الاصل الفوسان و اللام
 به کبار البیت نواز در مضارع منفی من نواختن ای لا یلتفت الیه احد من کبار الفداری
 اهل بیت و بعض النسخ از خیل و خانه بالواو العاطفه فالما ذن لیل الالحک
 ومن خانه غیره و کسی بدیده ایگار اگر نگاه کند ای یوسف علیه السلام نشان
 صورت یوسف بالاضافه فی اللفظین دهد یا حوی ای بخت من حسن بالقیح و
 بچشم ارادت نگه کند فاعلم ضمیر کسی در دیوای الشیطان القبیح و رشتن ایش الضمیر
 الی کسی نماید فعل مجهول ضمیر المستتر راجع الی دیو بچشم گرفته و الکر و نیمه تخفیف الی
 الملائکه المقربون و ههنا یقرای لفظ کروی بتشدید الراء للوزن حکما گویند فی
 خواب را بنده الهمة للوحدة فیها نادری صفة بنده بود و باوی اشاره الی بنده
 بر کبیل مودت و دیانت نظری داشت فاعلم ضمیر خواجه بایکی از کلمه و ستان گفت گانه
 من العبد در بیخ الراین بنده من بچین حسن و شمال که دارد فان جمله فی الغایة زبان
 دراز و صف ترکیبی و بی ادب بودی گفت فاعلم ضمیر کسی ای برادر چون اقرار دوستی
 یعنی محبت کردی توقع خدمت مدار علم بقوله که چون عاشق و محسوق الیاء
 مصدریه فیها در میان آمد مالکی و مملوک و الیاء ان کالاولیان بر خاستن ای ارتقا
 و انعدم بل انعکس کما قاله **خواجه** باینده پری خساری المولی مع الغلام الذی
 وجه حسن کاجن جو در آید ای دخل بیازی بالیاء الاصلیه و حیده عطف علی بیازی
 چه عجب که چو ای مثل خواجه ناز کند فاعلم ضمیر بنده و بعض النسخ جو کند و من ای خواب

بمخاطب الصلح لا یمنع المساع احمر کل بکسر الکاف الفارسی بمعنی الطین مفعوله
 بخراشد چنانکه بآنکه درشت بکسر التاء للاضافه قوی خراشد فاعلم بآنکه درشت
 دل مفعول فخر شد **حکایت** نافوس اوازی بیا که بلند قرانی خواند و مکان
 صاحب دی برو بگذشت و گفت فاعلم ضمیر صاحب دل تراست همه ای الوطیفه
 التي تودی الیک کل شئ خذ دست گفت فاعلم ضمیر نافوس اوازی بمعنی ای الوطیفه
 لی گفت پس این رحمت بخود جای دهی ای رفیع الصوت گفت این هر خداست
 و المعنی بآنکه الله ایچون و قوم گفت این هر خداست **بیت** کوی تو قرآن برین خط
 بفتنای ای علی هذا الاسلوب خوانی میا الخطاب ببری بضم الیاء الاولی
 و فتح الثانیة رونق ای حسن طایف الیاء مصدریه **باب پنجم در عشق**
و جوانی **العشق** فوط الخبت و قیل لا یکن تعریفه و انما یعرف من ذاق کما قال مولانا
الردی **بیت** کویم عشق را شرح و بیان چون عشق آیم خجل باشم ازان وحد
 الشباب من البلوغ الی الختم و ثلثین و بعده کهوله الی خمین و بعد از خجسته و قیل
 الانسان فی الرحم سخی جینا و اذا و لید و اذا مضی علیه فان قلبی سخی طفلا
 و بعده صبیبا و بعده مراعا و بعده غلاما الی ان یبلغ تسع عشر سنه ثم منه شبلا
 الی اربع و ثلثین ثم منه کهلا الی احدى خمین ثم منه شیخا الی آخر العمر **حکایت** حسنی
 میندی را گفتند سلطان محمود جدید بنده و صاحب جمال دارد ای له غلمان کثیر و ملا
 که هر یکی بدیع ای عزیز جهان اند چگونه است که با هیچ کس از بی نامی و محبت ندارد
 ای پس لا حد منهم میل و محبت چنانکه با یازای کاتب الذی کان له البه که او را زیاده ای
 نیست گفت فاعلم حسنی هر چه در دل فرود آید ای کل شیء یدخل فی القلب بکینه القلب

در دیده نگو نماید هر که سلطان مریدی محبت او باشد فذلک الشخص کرم بداند
 کما ورد في الخبر حکما بالشیء یغشیک ویضیم وانکر را بادشمنند از دای برده
 السلطان کشتن از خیل بکسره اللام للاضافه خانه اخیل فی الاصل الفوسان و اللام
 به کبار البیت نواز در مضارع منفی من نواختن ای لا یلتفت الیه احد من کبار الفداری
 اهل بیت و بعض النسخ از خیل و خانه بالواو العاطفه فالما ذن لیل الالحک
 ومن خانه غیره و کسی بدیده ایگار اگر نگاه کند ای یوسف علیه السلام نشان
 صورت یوسف بالاضافه فی اللفظین دهد یا حوی ای بخت من حسن بالقیح و
 بچشم ارادت نگه کند فاعلم ضمیر کسی در دیوای الشیطان القبیح و رشتن ایش الضمیر
 الی کسی نماید فعل مجهول ضمیر المستتر راجع الی دیو بچشم گرفته و الکر و نیمه تخفیف الی
 الملائکه المقربون و ههنا یقرای لفظ کروی بتشدید الراء للوزن حکما گویند فی
 خواب را بنده الهمة للوحدة فیها نادری صفة بنده بود و باوی اشاره الی بنده
 بر کبیل مودت و دیانت نظری داشت فاعلم ضمیر خواجه بایکی از کلمه و ستان گفت گانه
 من العبد در بیخ الراین بنده من بچین حسن و شمال که دارد فان جمله فی الغایة زبان
 دراز و صف ترکیبی و بی ادب بودی گفت فاعلم ضمیر کسی ای برادر چون اقرار دوستی
 یعنی محبت کردی توقع خدمت مدار علم بقوله که چون عاشق و محسوق الیاء
 مصدریه فیها در میان آمد مالکی و مملوک و الیاء ان کالاولیان بر خاستن ای ارتقا
 و انعدم بل انعکس کما قاله **خواجه** باینده پری خساری المولی مع الغلام الذی
 وجه حسن کاجن جو در آید ای دخل بیازی بالیاء الاصلیه و حیده عطف علی بیازی
 چه عجب که چو ای مثل خواجه ناز کند فاعلم ضمیر بنده و بعض النسخ جو کند و من ای خواب

در دیده

در دیده

در دیده

در دیده نگو نماید هر که سلطان مریدی محبت او باشد فذلک الشخص کرم بداند
 کما ورد في الخبر حکما بالشیء یغشیک ویضیم وانکر را بادشمنند از دای برده
 السلطان کشتن از خیل بکسره اللام للاضافه خانه اخیل فی الاصل الفوسان و اللام
 به کبار البیت نواز در مضارع منفی من نواختن ای لا یلتفت الیه احد من کبار الفداری
 اهل بیت و بعض النسخ از خیل و خانه بالواو العاطفه فالما ذن لیل الالحک
 ومن خانه غیره و کسی بدیده ایگار اگر نگاه کند ای یوسف علیه السلام نشان
 صورت یوسف بالاضافه فی اللفظین دهد یا حوی ای بخت من حسن بالقیح و
 بچشم ارادت نگه کند فاعلم ضمیر کسی در دیوای الشیطان القبیح و رشتن ایش الضمیر
 الی کسی نماید فعل مجهول ضمیر المستتر راجع الی دیو بچشم گرفته و الکر و نیمه تخفیف الی
 الملائکه المقربون و ههنا یقرای لفظ کروی بتشدید الراء للوزن حکما گویند فی
 خواب را بنده الهمة للوحدة فیها نادری صفة بنده بود و باوی اشاره الی بنده
 بر کبیل مودت و دیانت نظری داشت فاعلم ضمیر خواجه بایکی از کلمه و ستان گفت گانه
 من العبد در بیخ الراین بنده من بچین حسن و شمال که دارد فان جمله فی الغایة زبان
 دراز و صف ترکیبی و بی ادب بودی گفت فاعلم ضمیر کسی ای برادر چون اقرار دوستی
 یعنی محبت کردی توقع خدمت مدار علم بقوله که چون عاشق و محسوق الیاء
 مصدریه فیها در میان آمد مالکی و مملوک و الیاء ان کالاولیان بر خاستن ای ارتقا
 و انعدم بل انعکس کما قاله **خواجه** باینده پری خساری المولی مع الغلام الذی
 وجه حسن کاجن جو در آید ای دخل بیازی بالیاء الاصلیه و حیده عطف علی بیازی
 چه عجب که چو ای مثل خواجه ناز کند فاعلم ضمیر بنده و بعض النسخ جو کند و من ای خواب

العکس
 بیان صورت

القصه

باچنین

اشتیاق منتهی اولی عقید و حال و آدم در که دارا است و در یک نقطه اولی

بضم الکاف العری خورش ای رحم مقتول چنانکه ملاطف کرد فاعلم شاه را
و پرسیدش که از کجایی که آنم من ای مکان و چه نام داری ای ماسمکی
و چه صنعت دانی فلما سأل ابن السلطان جولد در قم بحر مودت چنان غرور بود
که بحال دم ای نفس بختین زدن نداشت **ت** اگر خود هفت سیم بضم سین
المهملة واحد من السبعة كالتن واحد من الثمانية و هفت سیم کنایه عن تمام
المصنف و ذلك لأن القرآن لما قسموا القرآن في زمن الحجاج إلى اثنين جزءا
أبضا لاسبعة اقسام و قول الناس بالترکیدی مصحف عبارة عن روی
عن السلف الصالحین من ختم القرآن علی هذا الترتیب الذي نذكره ثم دعا
يقبل حاجته یقرأ من أوله إلى سورة الانعام و یوم السبت من سورة الانعام
إلى سورة یونس و یوم الاحد من سورة یونس إلى سورة طه و یوم الاثنين من
سورة طه إلى سورة عنکبوت و یوم الثلاثاء من سورة عنکبوت إلى سورت
زمر و یوم الاربعاء من سورة زمر إلى سورة النور و یوم الجمعة من سورة النور
إلى آخره از بر کجائی خطاب لکن احد چنانکه می گوییم شفا محمدا الغیبی بلیا
فی الکوفین اصطلاح العجم و من لم یعرف قال ان اسمی بنی الکوفین هو الباه و النبا
بالمندوبی و فی البایا غلط مشهور بدانکه ای جان العشق بورت الحیرة و فیله الترتیب
ت اگر قرآنی از بر او قیاسن جو عاشقن الغیبی بلیا س عشر اده کفایه بلیا
سخن چنانکوی که ما هم از حلقه در ویتیم هذا کمال اللطف و التلطیف بک حلقه
بکوشن ای عبد اینیم مثل هذا من الحبيب خاصة من ابن السلطان بکماله العاشق
آنکه بفتح الکاف الفارسی و سکون الهمزة بقوت استنباس بالعارسینم الشکر فتن

یوم الجمعة

مهرت

لقد تم بحمد الله
هذا الكتاب
في شهر ربيع الثاني
سنة ١٠٢٠
بمدينة طهران
عند المطبع
المطبعة

و کسر

و کسر السين للاضافة محبوب از میان تلاطم امواج محبت بالاضافة في اللفظين
و کسر عجب باوجود خطاب للمحبوب که وجود من بجای مضارع من ماندن
نوبکفی اندر آتی و مرا سخن بضم السين و فتح الحاء للعاقبة بجای کالاول ابن بکف
و نحوه ببرد و جان نسیم کرد **ت** عجب از کشته بضم الکاف العری نباشد ببرد
دوست فانه موقع الموت عجب از دنده که چون بالامال جان بدر آورد ای فرخ
زوم سلیم مع المفعول **حکایت** یکی از متعلمی جمال بهیچ معنی الحسین داشت
و معلم از آنجا که حسن بشریت است فان المیل إلى الحسن خاصة الحسین البشیر
دون اکیوائی با حسن بشیر او بفتحین ظاهر جلده الانسان میلدی داشت
حاصل الکلام ان المعلم کان یحب تلمیذه الملیح بمتابعتی که غالب اوقات او
درین سخن بودی که **قطعه** نه آنچنان بتو مشغولم ای بهشتی روی یامین جوی
وجه اهل الجنة که یاد خوشتنم در ضمیری آید فان کمال العشق نسبتان غیر
المعشوق فیلزم بیان النفس زدیدنت نتوانم که دیده بر دوزم مضارع
من دوختن بکذا و جدها عبارة المتی فی النسخ التي رأيناها و من قال بدل بر دو
بر کبریم فقد اختار النادر و کر مقابلیم که تیری آید از العاشق بر رخ مشاهد
المعشوق علی کل شیء كما قيل **ت** در دنت خوشت اگر خود سباعینست
بادشاهی کریم یکدم خوشت باری پسر گفت ای قال المتعلم مرة للمعلم
آنچنانکه در آداب در رسم اجتهاد و بذل جهد میکنی در آداب نسیم کون الغایم
فرمای که اگر در احلاق ما پسندی بیایا الوحدة ای خلق غیر رضی بیتی که مرا آن
پسندیده نماید جملی بقیع برانم مطلع گردان ما تبدیل آن مشغول شوم فتن

تبدیل لخلق

بخط
عند المطبع
المطبعة

بضم طاء ممکن دون تبدیل الحلق بفتح طاء گفت ای پسر این سخن از دیگری برگشتی
 نظر که ما با شست هر بنوعی سیم **بیم** چشم بد اندیش بالا اضافه که برگردد باد
 بفتح الکاف العربی می کند دعا علیه عیب بد اندیش در نظر معنی در نظرش
 قدم الشیخ للوزن کره می بیاید الوجهه داری بیاید الخطاب و عیب موهون
 دوست نیند بجز آن که من رفان عین العدو ناظره الیه العیب عین الصدیق
 ناظره الیه الکمال **حکایت** بنی یاد دارم که یار عزیزم بریده مجبوره از در آمد
 ای دخل چنان بی اختیار از جای ای من یار آمد ای وقت که چراغم با شستیم
 شد ای انظمی **شعر** سترای ای آتی لیل طیف ای خیال من بگلو ای یکشف طلوع
 ای بوجهم الذی ای الظلمه مفعول بگلو و بهر المصراع مع قولش گفت بگریزی
 و طفتین اسم مصدر شکفتن آمد از بخت که این دولت از جا بیفت و احد من ثانی
 البحر الطویل و بقاله مثل الملع و من اراد معرفه الاوزان و الصنائع الشعر فلیطالع
 کتابنا المستفی ببحر المعارج بنشست که بعد از آن لطیف العزیز و عابار آغاز کرد که
 مراد حال که بدی چراغ را بکشتی فلما عاتبنی گفتی کمان بضم الکاف الفارسی
 بر دم ای طفت که آفتاب بر آمد ای طلعت الشمس و نیز طریقان گفتند **شعر**
 چون کرانی ای جل تعیل پیش شمع آیدم هون خیر سبل الضمیر راجع الکرانی و لفظ
 خیر امر من خاصتن ای تم اندر میان جمع ای فیما بین الجماعه بکشت مفعول مقدر
 بقرینه المقام ای اقبل ذلک الرجل الثقیل و من قال فی شرح قول المصنف خیر سبل
 الضمیر راجع الکرانی و هو بحسب المعنی مفعول بکشت فقد از یکب شیا نیست و قاعده
 العرب و البع و زای لو کان الجانی شکر خنده ایست شیرین لب و صفای کربلا

مکانی

آستینش

آستینش بکبر و شمع بکشت قبیل **قوله** بر تعیل کشتی کل شمع او کتبه
 دوزانی اول اراده سن اولد و کرش خنده ایست شیرین لب و دون کشتی
 و شمع سوید **حکایت** بنی دوستی را مدتها ندیده بود گفت فاعلم ضمیمه کنی
 بجای خطای الصدیق که مشتاقیم گفت ای الصدیق مشتاقی بآبیا المصدی
 به که ملوی **منشوی** در آمدی بالترکه کیج کلک کی نیکار سرست و وصف ترکیبی و قلم
 کان اثر الکرا غلب فی القوی و الحواسن الکائنه فی الرأس یوصف به الرأس
 دودت التاء للخطاب ندیم دامن ای دامت از دست ای من یدی
 معشوقه که در دیر بیند اختیار معشوقه دون معشوقه للضرورة آخر کم از آنکه
 سیر بیند معناه بالترکه آخر آذن کم میدر که توف کوره و بهر المصراع ظاهر
 لمن یعرف الفارسی و قال من لم یعرفه یقال آخر کم از آنست بالترکه آذن کم
 میدر آخر کم از آنکه حقیقه بعض الکمل هذا کلامه فانظر فیم کیف استصعبه و ان یعجز
 السند الی بعض الکمل و الحال انه لم یبین معنی لفظ المصن **حکایت** شاه که یار رفیقان
 آید الی زیارة العاشق بجا کردن آمده است بکلم بکون المیم لیستة قول
 از غیرت و مضاده مفاعله من الضد و هو مضای الی یاران خالی نه باشد
 کلام مستقل و بعض النسخ بکلم انکه از غیرت و مضاده الی فیکون الکلام ح
شعر اذ اجتنقی فی رفقه بضم الراء و کسر هاء و سکون الفاء الجماعه التي ترا فی
 المرأه السفر لفرقی متعلق بجستی و آن جستی لا صلح ان للوصل و الواو
 اما للخطف علی المحذوف ای ان لم یجی او للحال و معنی الشرط منسلخ عن ان فاق
 عارب جواب اذا و قبیل فی الترجمة **حکایت** بنی که یولدا شید کل سن زیارت

ایام
 نشانی از نظام

اگر چه صلح کلورسن و یحیی بن عمار سعی بیکن بالیاء العربی الداخل علی لفظی که
نفس که بر امتحان ای اختلط یا با عیاد مریون بسی نماید که غیر وجود
من بکشد بعضی بن بخت که گفت فاعله ضمیر بار که من شمع جمع ای سعدی فانی
اظهره از ان چه که بردان خویش بن بکشد قبل لا التهم خویش نفس قریش را و
اغیاره او و مدینه غیر تل و ارنم او زن دیم بر کوب اییدی که بن شمع جمع
ای سعدی بکانه غصه که بردان کند وزن دیم لرحاک یاد دارم که ایام
پیشین ای فی الايام الماضیه بریدان هذه القصه وقعت فی ایام الشبا
من و دوستی بیاء الوحدة برید المجهوب چون دو بادام مغر در پوستی
عبارة عن کمال المقارنة صحبت داشتیم تا گاه اتفاق بالسکون نفس افتاد
ای سافر لطیف پس از مدتی باز آمد ای جاء عتاب غار کرد ای شرع و التوا
که در پی مدت فاصدی بیاء الوحدة بالفاکسیه بیکن نفسادی الیه التفحص احوالی
کفتم در رخ آمد که دیده فی اصد بحال نور روشن کرد و غموم کافیل بی بی تو شدم تا
و بر نامه ی بردم که کوجا پیش از من مشتاق بیند روی تو بیست یاد دیرینه ای
قدیم مرا کو بستم الکاف و القاری بغید الیک کما عرفت فیما سبق و من قال فی حق
غفل بزبان تو به مدینه نهی میزدان یعنی آنکه لا تقدر علی ان تأمر فی بلسانک و اتوب
بکلامک علیکم بقولکم که مرا تو به شمشیر نخواهد بودن معناه بالترکه بکاتو قلیع ایل
اولا حق دکل در شکم لفظ رشک بمعنی الغیظ و الیم للمکلم و من قال یخبر غیم فلان
بالمعنی الاصل اید که کسی سیر سکون الراء و الکسرة المجهولة بمعنی الشبان نظر سکون
الراء در تو کند ای غبطه ان احد بنظر الیک شعبانا و المعنی هذا الذی ذکرناه و من ظن

باز
باز

ان لفظ

ان لفظ سیر و صف ترکیبی فقد اخطا ابار کوبیم فی نفسی نه ای لا یكون الام المکمل
کس سیر نخواهد بودن ای لا یشغ احد من مشاهد جمالك کتاب دانستندی را
دیدم بختی شخصی بیاء الوحدة فیها کفر قنار و راضی از و بکفار ای لا یطلب
من ذلک لطیف غیر الکلام جور فراوان بردی و تحمل بی کران کودی قد عرفت
فراوان و در کران باری بطریق نصیحت کفتم دایم که ترا در محبت این منظور یعنی
المجهوب علی و غرض نفسانه نیست و بنای این محبت مودت بر زلفتی یعنی الزام محبت
نه النون النافیه انما دخلت الفعل و غیره انصلت بخوندانست یعنی دایم و اذا
لم یدخل علی شیء انکبت بالهوار و من قال هنا مقصود من نیست فقد اخطا و لم
یعرف ان صاحب الخواص بیان لفظ نه حرف نفی و الراء فی آخره ها علامه باوجود
این معنی ای فاذا کان الام كذلك لا یبق قدر علان باشد خود را متهم کردن قال
النبی علیه السلام اتقوا مواضع التهم و جوبی او بان بردن گفت فاعله ضمیر اشتمدی
ای یار دست عتاب از دامن روزگارم بدار که بارهای مرا را در پی صفت
که نو کوی من ترک المودة لاجل التهمه و الاذیه اندیشم کردم صبر جفا ای او به
نماید که صبر از وی مشاهده جمال کما قاله و حکیمان گفته اند دل بر مجاده نهادن بران
تحمل الاذی اسانه تر است که چشم از مشاهده بر گرفتن مثنوی آنکه بگوید او بر شایسته برد
الذی لا یصح الاتمام بدون کرجفانی کند بیاید برد ای یشغ التحمل به هر که دل
پیش دلبری دارد ای من بیكون قلبه عند محبوب یعنی تعلق به قلبه در است
دیگری دارد ای لطیفه فید الغیر و هو لطیف و قد وقع بعض النسخ هنا اهووی
بالهکله اصله بالاهنک معناه بالترکه خلیه و یو لا رصای در کردن ای و غنمه

تواند بجز این رفتن یعنی لایمکن این بذهب این تریب نفی از
بالواو بین البدل و السبب یعنی لطیف لایلا و او یعنی الید کما کنی گفتی
زنها و یعنی قلت یوما من الايام مخاطبا الی لطیف الا ان منکر و من غلط
و اللفظ اخطا في المعنى حيث قال یعنی کفتم از دستش و قد يقال معناه کفتم
که زنها را از دست تو ای العصه و الا ان من یدک هذا کلام چند از آن دور
کردم استغفار ای استغفرت الله مرار من ذکر الیوم و بعد و کند و
زنها را از خود دوست یعنی لا یطلب العاشق المأمن من المحشوق و اینها
برای خاطر او است ای ضیعت یار دلم که بلطفم بنزد خود خواند و در
بفهم براند یعنی النول فیها شرط آخر او داند جواب للشرطین در عین
یعنی اول جوانی بالبناء المصدري چنانکه افزودن جمله معترضه باقوس
بسیاری بیاید الوحدة من رفیع السبب و تخفیف الراء و سبب بکلیه السبب و تلبس
الراء و یار الوحدة داشتیم ای کنت احبب بکلمه انک خلق یفیع لظلم المملکة
و بیاید الوحدة داشت طیب الالاء و المراد ان کان له صوت حسن و خلق یفیع
لظلم المجمع و یار الوحدة ایضا و لفظ داشت مقدرو المصدر علی معناه
لکن مجهول و المراد ان کان له خلقه حسن کالبدر ای خلقتی اذا ابتدا ای ظلم
و من قال یعنی الخلق فقد اخطا ثم اترك التقدير حيث قال یعنی قد کان له خلقا
خلوقه حسن کالبدر المنیر **بیت** آنکه نبات عارضش الضمیر راجع الی اقواله و
بسیاری آب حیات من بخور و المراد من النبات فی هذا المصراع هو الذي ینبث
على الارض و فی المصراع الاخير هو السكر و السكر من یفیع الشبیب المجمع و الکافی العری

ابحیات

برادیه

برادیه شفته نگردد معناه بالترک نظر ابلسون لانه امر الغائب قال فی المصراع
فی بیان معلوم امر الغائب انه علی لفظ المضارع بعینه و لکن یفرق بینهما بالقرائن
هر که نبات مجرور و من قال ای بنظر الی شفته فان طعم النبات یدکر شفته لطیف
المناسبة بینهما في اللذة فلم یعرف اللفظ بالقرينة ف اخطا في المعنى انما
بخلاف طبع برید طبعه از و حرکتی دیدم که نه پسندیدم و ما خستتم دامی و
در کشیدم کنایه عن الانفصال و الا لقطع و مکره و بضم المیم بالکسر و
هر که بکسر ها بمعنی المحبة منابر جیدم برادیه ترک التعلق و اخذ القلب
منه و کفتم **بیت** بر و هر چه می باید بر پیش کنیز و میر علی مراد که سر بانداری ای
لا توافقن لان سر داشتی کنایه عن الموافقة کما ان لفظ باش قوسمق و التکر
عبارة عن من لم یعرف المعنى قال یعنی با سر بانداری سر پیش کنیز و اذ هب متفردا
شنیدش گری گفت مضمون البیت **بیت** شب پره ای اخفاش کرو و صل
القاب بخوابد و مع رنوع بازار اقباب کما هب مضارع منعی من کاستن
یعنی الانقاص این بگفت و سفر کرد و بریشانی آورد من **بیت** قدرتیم
فعل المنکر زمان منصوب علی انه مفعول الی وصل مجرور علی انه مضاف الی الملام
الواو الی الی جاهل و الجملة جالیه بقدر متعلق بجاهل لذیذ العیش و قیل انما
الصفه الی الموصوف و العیش بالفتح حیوة قیل طرف جاهل المصائب
جمع حصیبه و قیل فی الترجمة **بیت** زمان و صل پیردم کشتی جو بلز ایمنش نیز قدرت
عینک مصیبت او مادون **بیت** با نای بالمد و سکون الباء امر من آمدن و مراد
بضم الکاف العری که پیش از ای الموت قد اکمل خوشتر که پس از تو زندگانه

بوجنی

ی رفت و ص

با کاف الی و ی سببه

بازار مشهور

بالباء المصدری کردن و قد کنش علمه هذا الكلام اما شکر و منت باری عز وجل
پس از مدتی باز آمد ای حیجری من السفر طوی داودی بیا النسبة ای الصوت
الذی کان له صوت داود علیه السلام متغیر شده و جمال یوسفی الباء کا لاوی
بر بیان آمده ای انقض و بر سبب ای تعاجل رخداشتن ای ذقنه حوای مثل به
بکسر الباء و سکون الهاء السفر طوی کردی بفتح الکاف الفارسی و باء الوحدة
نشستم را به انعام و رونق بازار خشنش کنشته ای انکسر متوقع بکسر الف
ای بر حوک در کنشش کیم کناره کریم ای فررت منه الا طرف و کفتم سبب آن بود
برادیم الوقت که خط شاهدهت فرقیل اضافه الموصوف الی الصفه بود براد
الشعر الذی قلده و قبل برادیم با بداحت تخمیه فی اوائل ظهور حینه و هذا اوان
سورة لطافة المحایب صاحب نظر بر بدیم المصلح انظر بر اندی برادیم
اطکایه امر و زیامدی بصلحت الضمیر راجع الی صاحب نظر کش امکه اش
والضمیر راجع الی قوله خط فحی وضعه اشارة الی الشعرات الثابتة الی آخره
فوق الشعر الناعم الاصل لقوله برت اندی و قبل هذا اشارة الی شعرات
الشارب و الذقن و اعترض القائل علی کلامه بقوله و انت خبیث الالب
ح ان یقال و کسرة بدل ضمته کما لا یجفی مشوی نازه بهار انداء و وقت بفتح حای
واحد الا وراق و الباء للخطاب زرد شد ای اصغر دیک ای القدر بکسر التاء
نهی بر نهادن کانتش ماسد شد و انطق چند خدای و نگه کنی بیا المصداق
فیها دولت یارینم اعلم ان لفظ بازار بالباء الفارسی السنة الماضیه بانه
بلدر و یارینم ما کان فیها بالترک بلدر یعنی تصور کنی فان تلك الدولة قد زالت

الشعر

السورة بالفتح و سکون الواو شدة
وسورة الغضب و ثوبه و سون
انحرقتها و سون الشر و ثوبه
فی الرأس سورة السجدة
و اعتداه احسن

بازار مشهور

پیش

پیش کسی رو که طلبکار رشت و بعضی النسخ گرفتار رشت ناز بر آن کن
که خرایدار رشت خرایدار بعضی مشتری و قبل فی الترجمة مشوی نازه بهار
ورکل اولدی زرد و چو لمکی قومه کم اودم اولدی سر دینچم صلینا سن کور
ایده سن ایلر کی دولتی فکر اید سن مشول کشیم وار که طلبکار زرد
نازی اکا قل که خرایدار زرد قطعه سبزه در باغ خوششت و کفتم
و ناخبر ای کفتم اند سبزه در باغ خوششت و المراد من سبزه طبعه
لطیف و مز باغ و جبهه دانند آن کس که این سخن مفعول مقدم بقوله
گوید و اشارة الی قوله سبزه در باغ خوششت ای یعرف ذلک القائل
مضنون بهذا الكلام و المتصل لا یرضی به یعنی آداة تفسیر از روی دلبر
خط سبزه هذا الی تمام البيت بیان للمصراع الاول دل عشاق فاعل لقوله
بیشتر جوید و قوله خط سبزه مفعول ای قلوب العشاق یطلبونه طلبا
قویا و من قال و مجموع قوله از روی دلبر ان الی مفعول داند فاعل یعرف الاشعار
و لم یعرف البیان من المبتین بوستان تو کلام ابتدائی لا آخر البيت و المراد
من البستان وجهه الذی ثبت فیہ الشعر کذا بفتح الکاف الفارسی شکر
بانی التکر و الجمع اسم ثبت معروف یقال له بالعربی الذکر از رایت کلمه زار
آداة الکثرة کما فی کلمه زار و الباء للوحدة فخر قوله کند نار رایت بانه کند ناکند
بس که بری کنی بفتح الکاف العربی می روید ای کلمات تعلق الشعر و تقطعت
و قبل فی الترجمة قطعه دیدر سبزه باغ کی خوشدرد بیلور او کم بوسوزی
اول بویله یعنی کوزل یوزل خط سبزه عاشق کواکلی ارجحی استر

یوز کل باغی کندنا لکدر ریخه کم یول سنینه سینه و قلا یوجده بعضی نسخ
 هذان البیتان اعنه قوله توپاری فی السنة الماضیه برفته و بفتح التاء
 و کسر الهمزة العائنه مقام یاء الخطا فان الهمزة فی اللفظ الذی آخروها
 تقوم مقام الیاء المفیده للوحدة او الخطا کخوبند و معناه علی الاول
 بالترک بر قول و علی التانی فی بعض نسخ و من لم یعرف الخطی ولم یقدر علی تحقیق
 قاله بر فتنی بفتح التاء و کسر الهمزة و سکون الیاء اصل برفته و الیاء للخطا
 قیل و قد یحدث الهمزة فی بعض المواضع و هذا فرد منها و ذلک مثل قولهم
 خواننده صحبت و سازنده مجلس و کوشه و محول و فتنه و دوران و غیر ذلک
 و قد یقال لیسین ههنا همزة بل یکسرها الخطا بعد التاء المفتوحة الا انه یقرأ باشیاع
 الکسرة للوزن و القول الاول اشبه بهذا کلامه فاذا عرفت ما قلناه من تحقیق
 یظهر لکل فساد ما قیل و قال و قد قیل و قد یقال چو آه و حال ای حال کونک
 مثل الطلی فی حسن المقله و غنج الهمزة و میلان القلوب امسال ای فی هذه السنة
 بیامدی چو یوزی بیاء الوحده و هو القند بالترک پارسی ای حال کونک مثلک فی
 نفرة القلوب سعوی خط سبز دولت دارد فاعله ضمیر سعوی نه هر الفیه الدوزخ
 و قد روی باطیم العریه **قطعه** کر صبر کنی بضم الکاف ای لا تقلع الشجر النابت
 تحت شجری اذ نکل و ریم کر کنی بکسر الیاء الموحده و فتح الکاف العریه من کندن
 و من اقدم علی الشرع من غیر ان یعلم المکن خطی ان الواو هنا بلا راء حرف عاطفه
 حیث قال بضم الواو العاطفه موی بنا کوشش مفعول بکنی ای تقلع ذلک الشجر
 و العائل المذکور علی فلتنه عبارة المنی افاد المعنی بقول یعز کر کنی موی

نسخ و در بعض نسخ
 بفتح التاء و کسر الهمزة
 و سکون الیاء
 اصل برفته و الیاء
 للخطا
 قیل و قد یحدث
 الهمزة فی بعض
 المواضع و هذا
 فرد منها و ذلک
 مثل قولهم
 خواننده صحبت
 و سازنده مجلس
 و کوشه و محول
 و فتنه و دوران
 و غیر ذلک
 و قد یقال لیسین
 ههنا همزة بل
 یکسرها الخطا
 بعد التاء
 المفتوحة الا انه
 یقرأ باشیاع
 الکسرة للوزن
 و القول الاول
 اشبه بهذا کلامه
 فاذا عرفت ما
 قلناه من تحقیق
 یظهر لکل فساد
 ما قیل و قال
 و قد قیل و قد
 یقال چو آه و حال
 ای حال کونک
 مثل الطلی فی
 حسن المقله
 و غنج الهمزة
 و میلان القلوب
 امسال ای فی
 هذه السنة
 بیامدی چو یوزی
 بیاء الوحده
 و هو القند
 بالترک پارسی
 ای حال کونک
 مثلک فی
 نفرة القلوب
 سعوی خط سبز
 دولت دارد
 فاعله ضمیر
 سعوی نه هر
 الفیه الدوزخ
 و قد روی
 باطیم العریه
 بضم الکاف
 ای لا تقلع
 الشجر النابت
 تحت شجری
 اذ نکل و ریم
 کر کنی بکسر
 الیاء الموحده
 و فتح الکاف
 العریه من
 کندن و من
 اقدم علی
 الشرع من
 غیر ان یعلم
 المکن خطی
 ان الواو هنا
 بلا راء حرف
 عاطفه حیث
 قال بضم
 الواو العاطفه
 موی بنا کوشش
 مفعول بکنی
 ای تقلع
 ذلک الشجر
 و العائل
 المذکور علی
 فلتنه عبارة
 المنی افاد
 المعنی بقول
 یعز کر کنی
 موی

بنا کوشش

بنا کوشش را و صبر کنی بر محنت کنندن اوفی نظم البیت تقدیم و ناخبر بحسب المعنی
 هذا کلامه فانظر فی کلامه کیف و از کب التکلفا الباردة ثم قال فی کثیر
 من النسخ و رکنی علی معنی و اگر صبر کنی بالنون النافیه و لا یجفی ان ارتباط
 قوله موی بنا کوشش علی ما قبله لا یخلو عن التکلف هذا کلامه فانظر فی حاله
 کیف و فی غلطه کثیر و لم یصب الحق اصلا این دولت ایام کونی
 ای احسن سیرت یعنی تنتهی هذه الدولة کردست بجان داشتمی هم تو برین
 ای لو قدرت علی عدم خروج روحی کما تقدرا انت علی عدم خروج طینک نکر ای
 تأقیامت که بر اید و کن لا اقدر انا علی عدم خروج روحی و انت تقدر علی عدم
 خروج طینک **قطعه** نوال کردم و کفتم حال روی ترا مرهون چه شد که مورچه بر
 بکسر الکاف الفارسی ماه ای حول القرح و شیده است اسم مفعول و خروج کونک
 بخنده گفت ندانم چه بود رویم را ای لاف و واقع لوجهی بکر بمانم حسنه سیاه
 پوشیده است اعلم انما الناظر فی هذه الحكایه ان الابیات التي اوردھا
 المصنف ذم طیبة المحبوب فی فایة الحسین و لا یقدر احد علی ان یان مثل هذه الا
 فی المذمة المذكورة کما لا یجفی علی المنصف **حکایت** یکی از مستعربان بکسر الهمزة
 بعد از المستعرب و المتعرب هو الذی لیس یعرب خالص پر سید ندکه و بقول
 المرء بالضم و السكون جمع امر و هو الذی لا طیبة له لصیغه تناسکفت لا فیهام
 قوله مادام اهدیم لطیفای بخاشن فاذا خشن بضم الشین یبلاطفه فی موقع التعلیل
 لقوله لا فیهام یعنی تفیه من المصنوع و یطیفند در شنی کنند و چون در شنی
 تالطفت کنند و دوستی نمایند **بانی** امر دانکه خوب روی بود لفظ خوب روی و صفت ترکیبی

غلط

بر ریش

اینگونه خدا بدین و قد خشن
 بضم الشین
 یبلاطفه
 فی موقع
 التعلیل
 لقوله لا
 فیهام
 یعنی
 تفیه
 من
 المصنوع
 و یطیفند
 در شنی
 کنند
 و چون
 در شنی
 تالطفت
 کنند
 و دوستی
 نمایند
 بانی
 امر
 دانکه
 خوب
 روی
 بود
 لفظ
 خوب
 روی
 و صفت
 ترکیبی

گل

تاریخ طبرستان

المسود

مکتبہ اسلامیہ دارالعلوم دیوبند

مجلس فیضی و فضیلتی
و قیام و تجمعی
ای بی شک و شک

بلهون و شمال جمع شمال بالکسر غیر مطلق ای اخلاق ناموزن و بنیادی نبود
 یا غراب البین ای غراب الفراق حکایتی که حکایت الخطیب بلیت بینی و نیک
 بعد المشرقین ای بعد المشرقین مغرب فغلب المشرق و یحتمل ان براد بعد
 مشرق الضیف من مشرق الشا **بیم** علی الصباح بروی تو هر که جز
 ای خرقام صباحا و رای و جر که صباح روز سلامت بر و مناسب باشد
 انشا منک بد اختری بیا و الوحدة چو تو در صحبت تو بابی حیا و حکایت
 بالتر که کرک ایدی و بی مقصور من و لیکن چنانکه بوی در جهان جابا باشد
 ای لا نظیر کل فی القبح عجب ای اعجب من هذا انکه غراب از مجاهد طوطی
 بجان آمد بود عبارة عن کمال الضجة لاحول کنان ای قاتلا لاحول و لا قوة
 الا بالله از کردش بفتح الکاف الفارسی اسم مصدر کنیتی می نالید
 و دستهای نخاین بر یکدیگر می مالید منظر لطیفه و میگفت این چه بحث نکونست
 و طالع دون بجه الدقی و ایام بوقلمون قدر معناه فی الدیاجه و المراد
 یا ایام بوقلمون الازمنة المتغيرة المتلونة لایق قدر بسکون الدال من الی
 بیا و حکایتی که باز ای نبیاء الوحدة فیها می رفتی **بیم** یا رسا را بس ای
 یکنی این قدر یفحش زندان بیتم بقوله که بود هم طویلک در زندان ای در سلک
 صحنهم و قبل فی الترحم **بیم** زاهد اولانه بویتر زندان که اولام طوله
 ناه که مخفف من کنایه کرده ام که روزگارم معناه بالتر که روزگار منی بخت
 اشاره الی قوله که در سبک صحبت حین ابله ای اشاره الی طوطی خود را بی وصف
 ترکیبی احد الیایین للوحدة ناه جس فضیله عذاب الیم یا فیه بالتر که بر من سوز

دردیوار باغی ہے

زندان
آن

بسیار از این کلمات در کتب قدیم آمده است

بیت ذکر تا تویی یا فم زین سان کوی بدشتی که کراه کشتی میوی
 در آئی لفظ در ای کجی لمعینین احدیما بطریقی والاخر بمعنی اذخل ام من لفظ
 در آمدن و المراد بهرنا هو المعنی الاول و شریک بهرنا بالذی یکثر الضد الباطل
 و من لم یعرف اللفظ غلط فی المعنی حیث قال تعنی باطل رای و هم فکر کجین
 بند بلا متعلق بقوله روزگارم یعقوبیت ان مبتلا کرده است **قطعه**
 کسین بیدبای و یوازای معناه بالترکه کس کل بر دیوار دیند که بران
 صورت اخذالتا ثانی لفظا یکا ریخته نقش کنند لفظا غم و جریک
 کر تر از در داشت باشد جای بشرط دیگران دوزخ اختیار کنند جزا و قبل
 فی الترجمة **قطعه** کسین بر دیوار دیند که کسین صورتی نگار اید که کسین بر
 او چو اولور رسم غیر لفظا مواخیا را بده لزان مثل بفتحین کلام المصنوع
 آوردن ای آوردن لاجل امر یا بنای که چند آنکه دانای عالم را زانادان ای حال
 نفرتست نادان را از نادانان جدا بر ادب اکثره مطلقا و **حقیقت قطعه**
 زرا صدی در سماع بهندان بود و مجلس زان میان گفت شاهیدی بلخی
 بنیاء النسبة ای قال محبوب منسوب الی بلدة بلخ ای منه که ملوی زانرس
 منشین علیکم بقوله که تو هم در میان ما تلخی بنیاء **مثنوی** جمعی ای هذ
 جماعت جوای مثل کل و لاله بهم بفتحین پیوسته بالترکه بر بر نه اولاشش
 نوینم خشک مثل لطف البایس در میان شان رسیده بالضم چون بادها
 یعنی انت ای زانده شخص مخالف کالریج البغیر الموافق چون سراقه و بیان
 فی الباب الاول ناخوش و که چون برفت ششم ای مثل الشیخ بینا البرود

در کتب قدیم آمده است

چون بخ

و چون بخ بسته و مثل لاله فی اللغز **حکایت** رفیق داشتیم که سالها
 با هم سفر کرده بودیم **بیت** هر یکی همچون اخوت قبرستن خاصه در راه
 حج بود و نان و نمک خود و و کران حقوق صحبت ثابت شده بینا آخر
 سبب لغی آنکه صفت نفع از اخاطر من لفظ از اراسم مصدر از درن
 و هو متعود فالمعنی اید از قلبی و من قال و قد یقال تا ذیه فلم یضرب
 داشت دوستی بالیاء المصدری سببی بضمین قدم بیان شد و با این
 هم ای مع هذه الخالفه و لبستی بالترکه کوکل با غلغله از هر دو طرف ای
 من الجانبین حاصل بود یکم ای سبب آنکه و من قال ای بدلیل فلم یضرب
 شنیدم که روزی دو بیت از سخنان من در جمعی می گفتند و اینها
هذ قطع نگار من جو در آید بخنده نمکین بالکاف الفارسی ای الملیح عمل
 رناده کند بر جاحث ریتان جمع ریش و هو بالترکه باش و بارت فلا نکر
 فلا حاجة الا ان یقال بر جاحث در ریتان کما قبل چه بودی بالترکه نو لیدی
 ارب بالراء المهملة حروف بشرط سر زلفش ای صدغ اکجیب بضم افتادی
 وقع بیدی چو استین کرمان مثل کم الکرام بدست درویشان ای فی
 ایدی الفقرا طایفه دوستان ای بعض منهم نه بر لطف این سخن کما یقول
 لیست هذا الکلام لطافة بلکه بر حسن سیرت خویش گواهی بالیاء المصدری
 ای شهادت داده بودند و او اشاره الی ذلک الرفیق هم دران میان مبالغه
 کرده بود و مدح هذا الکلام و بر قوت بفتح الفاء و سکون الواو صحبت قدیم
 تا سق خورده فان صحبة الفضل نعم جلیلة فن فانه تلك الصحبة شیخی ان یتأسف

در کتب قدیم آمده است
 اولان بختی است
 در کتب قدیم آمده است

و من شرط که در حقیقت هر نموزی از من ببرد بضم الباء الاولى و فتح الثانية بمنزله
 و بآی بالباء السببیه و باء الوحدة آتش من فروتند ای یطغی ناکاه
 از تار یکی بکسر الباء المصدری و دهلیزه و مو باین باب الخارج و باب الدار
 فارسی محبت و کسر الراء للاضافة الی قول خاندن روشنایی بمعنی الضیاء دیدم
 جمالی بدل من روشنایی و المراد به صاحب الموصوف به که زبان فصاحت
 از بیان صباحت ای حسن او عا جرم باند بضم الباء و فتح اللام چنانکه در
 تار یکی ای فی اللیل المظلم صبح بر آید ای یطلع یا آب حیات از ظلمت بر آید ای
 یخرج قدحی بباء الوحدة برف آب بکون الفاء و صف ترکیبی بالترکه فارغ و صو
 مثل خون آب بمعنی فانی و صو بردست و جمله حالیه و مکر بران ریخته بود حصول
 اللذی المعتدله و یعرق بفتح العین و الراء المملین بر آید بضم نذام بکلمات الضمیر
 راجع الی قول برف آب مطب بفتح الباء المشددة کرده الفاعل صاحب جمال بالذکر
 چند از کل رویش در آن جکیده اسم مفعول من جکیدن فطیمه من جمله بزرگداشت
 نگارینش گرفتیم و بزرگداشت بنویسیم فان احدهما استعمل مکان الآخر
 و عمر که شمع از سر گرفتیم شمع ظما بالقصر کالغش لفظا و غیر بقی و هو الکلم الضمیر
 المستکن فی الجانب الایسر من الصدر و سنی قلبا کثرة تقلبه اولانه خالص
 من قلب النحلة ای بتر بالا یکاد یسبغ من الاسباغ ای لا یقارب ذلک ان یزیم
 رشف الزلال ای مصم و هو ای الرشف بالفتح و السكون رفوع علی انه فاعل
 یسبغ و الزلال الماء العذب الصافی و لو لوصول شرب بکوار متصل بقوله
 لا یکاد و قیل فی الترجمة **یکاد** کلمه صونس در آتی قدر میم زلال که برین بجه دگر

۱۲۶
 ترجمه نهج البلاغه
 کتاب الغیب
 باب

ایچسم دخی مراد **قطع** قرم بند اللفظ یوصف به مکان المیزین بالماء و الکلام
 و یوصف به الزمان **یکاد** روز تو هم چو عید قرم باد و یوصف به الشخص الذي یفرح
 و لا یسور و یلحی به الباء المصدری یقال قرم و یراد به معنی التبرع و الفرح کذا
 فی بحر الخواص و لایا و مرها فالمراد به من یسور و کلمه رایزیه فان کونها شائع
 و من فسر بقوله شادی فقد اخطا ان فرسخه بمعنی مبارک طالع را که چشم بقوله
 بحد فایم للوزن بر چنین روی او شد بمعنی افتد بلا و او هر بامداد ای کل صباح
 مستی بالاضافه بیدار گردد بالكاف الفارسی نیم شب ای السکران الذي
 سکر من الخمر و نام فانه یستيقظ و یفقیق فی نصف اللیل مستی بمعنی سکر
 من جمال الساقی فانما یفقیق روز محشر ای یوم الحسب بامداد صبا حافذا و وقت المعشر
 الصبح الصریح فلا تلتفت الی ما قیل ای بامداد روز محشر **یکاد** سالی سلطان محمود
 خوارزمشاه اسم کل باخطای برای مصلحتی صلح اختیار کرد یریدانه جعله و افدا
 بجامع کاستغ بالکاف العری و فتح الغین المعجمه اسم بلدة در آمد ای دخلت
 پسری دیدم در حوی بالباء المصدری بغایت اعتدال و نهایت جمال چنانکه در
 امثال اول گفتند **رباعی** معلی بختشید اللام و تاء الخطا هم شوی بالباء المصدری
 ای المطبوعیه و دلبری آموخت ماض من آموختن بمعنی التعلم جفا و ناز و عتاب
 و ستمی بالكاف الفارسی و الباء المصدری آموخت کالاول من آدی
 بچنین شکل و خوی و قدور و شن بفتح الراء و کسر الواو اسم مصدر رفتن
 کما عرفت نظائر و بهذا المصراع مرهون ندیده ام مکر این شبهه از بزرگ آموخت
 ماض من آموختن بمعنی التعلم فان آموختن بکمی لازما و منعقد یا مقدمه بکمی بکمی

و قد فلتان علی الامیر ای و زو
 رسول و بابه و عد فهو و افدا
 و جمع و قد مکند صاحب
 و صحت و اوفن الی الامیر آمله

ترجمه نهج البلاغه
 کتاب الغیب
 باب

بالاضافة يعني كتاب المقدمة الذي يقع في الخوف انه كان يقرا في ديارهم
 در دست اي فریده و همی خواند ضرب زید عمر انما یفرق عمو و عم و بالواو و حمله بفتح
 و لیا و لا حاجة الى الواو في حالة النصب لان عمر غیر منصرف لا یدخل التنوين
 و عمر و منصرف یدخل التنوين و تكتب الالف و به یفرق و كان المتعدي یفتح الدال
 عمر افلا سمعت خاصة زید مع عمرو من هذا التکسب کفتم ای سهر خواندم و خطای
 صلح کردند و قد اشتهر بین الناس و زید و عمرو و اخصوت یحییان باقیست استفهام
 فلما سمع ذلك المحبوب هذه اللطيفة یخند یدینجا و مولدم پرسید کفتم خال شیراز و کان
 اشتهر کون شیخ سعدی من تکل البلدة کفتم از سخنان سعدی چه دارک کفتم **قطعه**
 بلیست علی صیغه المجهول المتکلم ای حیرت مبتدا یخوی بسکون الحار و الفتح غلط یصول ای
 یحمل مخاضا حال من فاعل یصول علی متعلق بقول مخاضا و یحمل ان یتعلق بقوله
 یصول کزید الکاف بحرف المشمل منصوب المحل علی انه صفة مصدر محذوف ای یصول
 صولة زید و مقابلة العروای کصولته علیهم علی جر ذیل حال فرضیه یسیر و هو جوی الی
 یخوی ای لا یرفع راسه حال کونه علی جر ذیل ای لا یستظر الا احد بل یبشی علی الدلال و التکبر
 جازا ذیل علی ما هو عادة التکبرین و هل یستقیم الرفع من عامل التکبر استفهام انکاری
 و فیه یهام کما لا یخفی و قبل فی الترجمة **قطعه** جو بخو او فرقی سو دم اول یدر حمل بنم و از او
 صانکه شوزید یدر عمره او جر یدر کن انکین بشینی رفع انکر که رفع اولوری و اوج
 عامل جر و ملحق بالجار المجمع و یاء الموحدة یحیی المعنیین احدیها ما لکره جوامق و الاخر
 بالترکه برپاره و من قال فی شرحه بمغنی زمان قلیل فلم یأت بمعنی اللفظ حقیقه بانه
 فرد و رف کفتم غالب استعاره و اشارة الی سعدی درین زمین یعنی فرد یار نا

صورت مشتمل

بزیان فارسیست اگر بگوئی ای بخوانی بفهمم نزدیکتر باشد کما ورد فی الخبر کلم الناس
 علی قدر عقولهم کفتم **مثنوی** طبع زانا هوس بخوشد ای منحصلا طبعی مثیل الی الخ
 صورت عقل از دل ما خوشد لا اشتغالک بغیرنا ای حرف نداء و المنادی محذوف
 ای ای حبیبی دل عشاق صفة للمنادی المحذوف المذكور بیدام توصیف بجمع المصید
 ما بتو مشغول و تو با عمر و زید فیلیر باهم لطیف بامدان که غزم سفر مصمم ای مقرر
 شد مگر کسی از کار و اشیان ای احد من رفقا ثنا کفتم بودش که فلان
 مشیر الی سعدی است دیدم که دوان صفة مشبهة من دویدن آمد
 الی و لطف کرد و اظهر اللطف و بروداع ای الفراق تأسف خود که چندی
 روزی فی مدة اقامتک فی هذه البلدة چرا نکفتمی که منم یعنی سعدی ناشر
 قدوم بزرگان را ای لاجل شکری الکبار بخد مت میان بشینی کفتم **ع**
 با وجودت زمن او از نیامد که منم فان النجم یضی علی عند طلوع الشمس کفتم
 که درین بقعه ای فی هذه البلدة برآسانی احدی الیائین الخطا تا از حد مت
 احدی الیائین الخطا مستفید شویم کفتم نتوانم بحکم این حکایت **مثنوی**
 بزرگی دیدم اندر کوسار کی بیاء الوحدة فیها و لفظ یفید الکثرة کما
 فی اوائل باب چهارم قناعت کرده از دنیا و ما فیها بعارکی ای تو وطن
 فی جمل کفتم فی تقدیم و تأخیر للوزن یستلزم ان یبای الخطا که بار بند
 بالاضافة از دل برکشای فان قلبک مقید و ذلک حمل علیهم بکفتم اخباری
 رویان تغرذ لفظ تغر یفتح النون و سکون الغین و الزا المجمعین یعنی
 لسطیف چو کل بکسر الکاف الفارسی بسیار شد ای کثر الطیور بیلان چه بیرون رفتند

و القصید ایضا المصید مختار

سارچه

جمع مضارع لغزیدن این کلام گفتیم و بوسه بر سر و روی دیگر دادیم ^{المعنا}
 عند وداع الاجته ووداع کردیم بوسه دادن بروی دوست چه
 ای لا فائده هم در آن لحظه گردش بدو و بالباء الاصلية المفتوحة
 والدال المهملة الساكنة كما قال صاحب بحر الغرائب في بيان لفظ بتدود
 کردن سفره کیدن تکریم اصراف و سفره کیدن کشتی برنده و آلوده کنی فالك
 و بوسه گفت این و آب حوضه زد و کرد بوسیدش از مهر و بتدود کرد و قبل تصحیح
 بالباء العریة الزائدة على اصل الكلمة وضم الدال و هذا احتمال الجيد و ان قال صاحب
 بحر الغرائب في بيان لفظ بتدود بوسه گویی ای کانه و دایه یا ران کرد
 و افرق عن الاجزاء روی ازین ای ترا چنانچه سرخ ای نصف و چهارم ران شود
 ای نصف الاخر اصغر ان لم امت انا يوم الوداع بفتح الواو اسم نائب صواب
 التوديع و بالکسر مصدر و ادع تا ستفا تحراخمة او حال بفتح متاستفا لا تحسبونی
 في المودة منصفاً بکسر الصاد ای عادل و قبل في الترجمة بوسه که بر روی کوفتی و الیم
 تا ستفدن بوسه عشق ایچنده بنی صنم که منصف اولم حقا حقه بوسی ای چهل فقیر
 در کاروان حجاز همراه ما بود کان رفیقاً یکی از امرای عرب بر او را صد دنیا بخشید بود
 تا نفقه عیال بکسر الحاء تمام بیان کند تاگاه ای علی الغفلة در آن حفاجه بلیم الهی
 اسم قبیل من بنی عامر بر کاروان زدند اعاروا علیهم و پاک بیدند ای اخذوا ما لهم
 بالکلیة بازگانان کریم و زاری کردن گرفتند ای شرعوا في البکاء و التضرع و فریاد
 بی فائده خوانند بوسه که تضرع کنی و گرفتار خطای عام در بسکون الدال در
 باز پس نخواهد داد معناه بالته که او غری التوی کر و صکره و بر چکل دکلر فاداعفت

المعنى فتعرف ان لفظ زر مفعول داد فلا ينبغي ان يضاً لفظ زر دال من اختاره
 الركا كما لا يخفى كما ان درویش حرفه پوش برقرار خود مانده بود بینه بطریق
 العطف التفسیری بقوله وتغير درویشا میده گفتیم که آن معلوم تر از اراد بالمعقول
 مال الرجل نبردند لا تلک علی حالک الاولى گفت بلی بردند کسائر الناس لیکن
 فلما بان معلوم جان العقی بفتح الهمزة بنود که بمفارقت آن حسنه دل باشم بوسه
 نباید ای لا ینبغي بستی اندر چیز و کس بالواو العاطفة و تر کره بافقد غلط
 دل مفعول بستی که دل برداشتن ای رقع القلب و قلعه کار بست مشکل قبل
 في الترجمة بوسه که بر بختی بر نسند به دل کو کل تو بر رخ اندن چونکه مشکل گفتیم
 موافق حال بوسه که تو گفتی من مضمون البيت که مراد بر عهد جوانی بالیا المصد
 با جوانی بیا الوحدة اتفاق مخالفت بود و صدق مودت بین کیفیت مودت
 بقوله ثم ابی که قبله حال چشم او بودی بیا حکایت و سود سرایه بزم و او
 لکال حسن و میل قلبی مطلع که ملائکه تقدیر الکلزم که ملائکه باشند نظیر او
 بر آسمان و کریم بشر مهن بحس صورت او در زمی بلانون لقصه القافیه
 اعنی آدمی و لفظ زمی بمعنی زمین و من کتبم بالنون فلم یحرف القافیه بخلاف
 معنی المصراع الاخر بالته که انک یوزی کو چکل کبیل برده او طبع دکلر بر روی
 الباء اللقم و الباء للوحدة ای بکوح حبیب که حرامت خبر مقدم بعد از و
 اشاره الی دوستی صحبت مبتدایه و من طعن ان الباء مصدرية فقال
 یعنی بکوح مودتی که منعقد شده است میان ما فلم یحرف بکوح که جمع لطفه
 چو او ای مثل آدمی نخواهد بود اثبت بالبيت الثاني مضمون البيت الاول

در بیان این که...

ناگهانی بمحض ناگاه پای وجودش بیکر اجل بکسر الکاف الفارسی فرو رفت فاعله
والمراد ان مات وودود وراق من افتراقه از دو دمانش بالذات ای مقبله
برآمد ای فرج وظهر روزها بر سر خاکش ای علی قبره مجاورت با جیم کردم
حکایت مات حبیب لاجد من العشاق وقعد علی قبره ایاماً کالمص فجا احد
من الشيوخ فخر القبر وادخل انف العاشق بین التراب فوصل الراجح
المستترة الا خشونة فتقر قلبه وذهب من قبره واز جمله بیتها که در فراق او فتم
یکی این بود کاشی بالترکه کاشکی کان روز که در پای تو شد بمحض رفت خراج
فاعل شد دست کسی بزدی بیاء حکایت بیخ ملاکم مفعول بزدی بر سر ای علی
راشی والمرا دینی کنست میتا قبل ان ادرک هذا اليوم کان قول تادیرین روز
جهان مفعول مقدم لقول تادی بی تو ندیدی چشم فاعله ای حرف نداء والمنادی
مخذوف کما عرفت منم بر سر خاک علی هذه الهيئة که حکم بر سر آما جمله خالیه او
دعائیه بدعو علی تقرب الیه **قطعه** آنکه قرارش الضمیر راجع الی الخلیف مفعول
نکرته فاعله ضمیر قرار و جواب عطف علی قرار تا کل نسیرین نقاشندی بحسب الی حبیب
الذی کان لا یأخذ العزاد والنوم فی موضع الا بعد نشی وراق الورد والنسیرین
علی قرارش ومن قال ای احب الذی کان لا یتقرر فی موضع ولا یناک فی موضع
فلم یعرف الفاعل والمفعول کردش کیتی بالکاف الفارسی فیها بمحض دوران الفلک
و هذا ای اسناد اکو ادث الی الحركات الفلکیة مجاز مشهور و لا حاجة الی التبرار
به ای بدوران الفلک مقداره اعنی الزمان کما قبل کل رویش بضم الکاف الفارسی
بر حکت فاعله ضمیر کردش خازنشان بالترکه دیکن و سیری والمرا دینة الشوکت بر حاکم کش

ای علی قبره

ای علی قبره برتست بالضم فاعله ضمیر بنشان وهو ما من ترستن بالترکه بمحض بعد
عزم کردم ای قصدت و نیت عزم قدره فی الدیبا جده که بقية زندگانه بمحض
فرش اوس در نور دم مضارع متکلم من نور دیدن بمحض بچیدن و خذوال الال
والیاء فی مستقبله للتخفیف کما فی حق فیه و کرد بکسر الکاف الفارسی والمراد
مناحول الشئ بحالست نکردم بفتح الکاف الفارسی نکرد دیدن بمحض الدوران
قطعه بود دریا بیک بودی فان البحر کثیر النفع کربودی بیم موج ای خونی
صحت کل خوشی بدی مخفف کربودی کربستی شوی خوشی خاد فانه مومل دوش
وهو منام بمحض اللیل الماضیه و قد یجی بمحض التکلیف والفرق بینهما بالقراءة بالضم
المعلومة والمجهولة کما قبل لم یوجد فی کتب اللغة چون طاروس ای مثله می آید م
من نازیدن والمراد منا بالترکه کونمکن و فوالتحق اندر باغ وصلی لانه کنست مع
احبیب این زمان اندر فراق یاری پیچم چو مار قیل فی الزجری جوع ایدی در باد
ایحی اولمسه کرفوف موج صحت کل خوبسایدی کراولم شویش خاز وصل غلبه
نور رد دم دوچک طاروس و من فرقتی بکلیم بوزمان مانند **حکایت**
یکی را از ملوک عرب حدیث لیلی و مجنون بلفستد و شورش بضم الشین المجر و کسر
اسم مصدر بمحض شوری دن بالترکه فرشتی و فرشتد من استعمال لازما و متعديا و یجی
بمحض بولتقی و هو فی الحقیقه من قبیل المفعول الاول کذا فی بحر الغرائب و تعقید المعنی
الاخیر بالقلب معر کوکل بولتقی علی ما فی الصحاح الفارسی فلیس بصحیح حال او اشاره
الی مجنون که با کمال فضل و بلاغت ستر در بیان نهاده است کاطیوانان العجم
وزام بکسر الزاء بالترکه دیکن اختیار از دست داده ولم یملک نفی بضم نون و کسر

المستتر

دو لای
در بیان این که...

باغنده

سوره یوسف
 ۱۲
 یوسف را که در زندان بود
 و در آنجا که او را
 در آنجا که او را
 در آنجا که او را

سوره یوسف
 ۱۲
 یوسف را که در زندان بود
 و در آنجا که او را
 در آنجا که او را

سوره یوسف
 ۱۲
 یوسف را که در زندان بود
 و در آنجا که او را
 در آنجا که او را

راجع الی یکی و الباری زاعنی الشیخ راجع الی یحیی بن یوسف
 ای شرح فی التوضیح که در شرح نفسان چه خلل و نقصان دیدی که خوی حیوان
 بالیا، المصدری گرفتاری بیا، الخطا و ترک عیش آدمی کفایت کردی و نظاره
 بخندن بنالید و گفت **شعر** و رب صدیق کلمه رب من الله لکنه ای کثیر من الله
 لا منی من اللوم ای عذرتی و دلها ای فی محبة لطیفة و من قال فی محبة لید
 و عشقها فلم یصب فان هذا البیت من غزل المص كما اعترف به القائل المیرزا
 ضمیمه الفاعل ای المستتر فی الفعل راجع الی صدیق و ضمیر المفعول ای الباری راجع
 الی الطیفة لما عرفت آنفا یوما طرف للفعل فتوضح من الايضاح فاعلم ضمیمه الطیفة
 و هو منصوب باضمار ان جواب الاستفهام ای فظهر و یبین لای لاجل عذری
 منصوب تقدیر مفعول و یروی فی توضیح بالیا، التی تانیة فاعلم ضمیمه صدیق و قبل فی
بیت بنی عشق من یحبه دوست طاعت قلدی کور مدیری یوزن تالیه
 خذرم روشن **قطعه** کاشی کانا که عیب من جسته و جکه رویت ای دلستان
 بدیدندی کما ان النسوة راثن وجه یوسف علیه السلام فقطع من ایدیهن معاک
 الاثر فی جای ترج در نظرت مره وینچه موضع احوال دسها بریدندی
 ای حال کونهم ذاهلین عن انفسهم کالنسوة اللاتی قطعن ایدیهن تا یقف
 معنی ای حسن الحسب صورت دعوی ای دعوی العشق الصادر عن العاشق
 کواهی بالیا، المصدری داد کی بیا، الحکایة فذلک لکن الذی لم یکن فی تفصیل
 ان زلیخا لما راودت یوسف عن نفسه لآمتها نسوة فذلک قلن امرأه العزیز
 عشقت عبدھا الکنعانی فلما سمعت باغیابا من دعیتهن و هیات لهن مشکا

واعطاک

المنزل

واعطاک کل واحدة منهن سکینا و قالت یوسف اخرج علیهن فلما راينهم عظم
 فی ذلک الحسن الفائق و جرحن ایدیهن من فرط الدمشة و قلن حاش لله ما هذا
 بشر ان هذا الا ملک کریم فقلت زلیخا فذلک لکن الذی لم یکن فی تفصیل
 العبد الکنعانی الذی لم یکن فی الاقسان به قبل ان تصورنه بحسب صورت و لکن
 فی انفسک و وقت اللایة بعد زلیخا ملک را در دل آمد ای خطریا که جمال
 لیلی را مطالع کند ای بری و جرها ما دانده که چه صورت است که موجب بکسیر
 چندین ممتنه است بفرمود طلب دندای طلبوها در احیاء عرب جمع حی الطیفة
 بکر دیدند فیه الکاف الفارسی و بدست آوردند برآدیه انه وجدوها و من
 ملک در صحن سراچ بداشتند لینظر الیها الملك ملک در هیات او نظر کرد فلما نظر
 شخصی دید سیاه قام ای اسود اللون ضعیف اندام در نظرش الضمیر راجع الی
 الملك حقیر آمد بحکم اکثرین خدام حرم او ای الملك کمال از و من لیلی برینش بالیا
 العربیة بغير زیادة بود و برینش پیش بالیا، الفارسی بخندون بفرستد یافت
 ای فهم ای الملك لم یستحسن حسن لیلی و گفت ای ملک از دریکم چشم بخندون کمال
 لیلی نظر بایست کرد و قد وجد فی بعض النسخ هذه الابیات **شعر** ترا بر درکی
 رحمت نباید خطا لکن و لکن من یخالف رفیق من یکی هم در دایه هم از یحیی بن
 که با او قصه می گویم هم روز حصول الحرارة دو میزنم را هم خوشتر بود سوز
 ای الاخرای **شعر** موضوع مرصعة من ذکر بیان ما اجمعی بکسر لھا، المهر و فتح
 المیم المرعی المحفوظ و یقال لمنزل الحسب حی تشبها لکم بحی الطیفة بحسب بکسر المیم الاول
 و فتح المیم الثاني آله التسمیع اعنی الاذن لو سمعت رفیق بالفتی و السکون جمع و رفقا

و من حسن خلقه و بایط

سینه قام

انظر الى ذلك المحبوب و غصبه فان فيه حلاوة و ان عقدة عطف على قول شاهدي
 برابر وی ترش شیرینست فيه تقديم و تاخير ای عقدة ترش برابر شیرینش
 فاذا عرفت المعنى بما ذكرناه ظهر كل المعنى لطلو و حوضه قوله من قال و فيه
 و بين ان عقدة را که برابر ویشی دارد که اگر چه ترشت از غصبه و لیکن
 شیرینست و حد نفه در بلاد بکسر الباء جمع بلد عرب کویند مثل سار ضرب
 الحبيب زینب الحبيب فعیل بمعنى المفعول و المصدر مضاف الى الفاعل
 و المفعول متروک ای ضربم العاشق از دست تو مشت بردها
خوردی یعنی ضربت بکس المضمومة علی فی خوشه که بدست خویش نان خوردن
 ثم قال القاصي لرفیقہ تمامای یسببه از وقایع بفتح الواو ای قلہ لطفا و
 بوی سمات بلطاف المرام ای خودی آید آورد که نظیر بادشاهان بکون
 مبتداء سخن بصلای گویند و الظاهر و باسند که در زمان صلح جویند انگور
نواورده ترش طعم بودای العنب الذي لم یضج بكون مرآ و روی دو صبر کن
 که شیرین گردد در مراد القاصي من هذا الکلام ان هذا الغلام یظهر لخشونة المرام
 لعدم تضج و شدقه و طبیعته و بالصبر یلین قلبه و یحصل منه المرام این کلام
 مع رفیقہ و بمنه قضای الالحکمة باز آمد قدر سابقا و ههنا باز آمد چندی
 از عدول جمع عدل بمعنی عادل که لازم او بودند و خدامه زمین خدمت بپوشید
 لتعظیم القاصي که باجارت سخن داریم در خدمت بگویم اگر چه ترک ادبست و در کمال
 گفته اند بیت نه در هر سخن بحث کردن رواست النفی مصروف الایقین المرام
 خطا مبتداء بر برکان گرفتن خطا جبه و قيل في الترجمة بیت نه هر سوزده بحث

از روی دو صبر کن
 از روی دو صبر کن
 و در هر سخن بحث کردن رواست
 و در هر سخن بحث کردن رواست

ایملکد ز و خطا در او لو رده دتمق خطا اما بحکم انکم سوابق انعام خدا و
 ای انعاما تلك السابقة ملازم روزگار بندگاست ای لا ینفک متنا
 مصاحفی که بیند و اعلام نکند نوعی بیاء الوحدة از خیانت باستند
 فحیث علینا الدلالة علی هو خیر کل فقالوا طریق صواب است که بر امن معنی
 حوالی این طبع و هو الوصلة بهذا الغلام نکردی بالكاف الفارسی و بالخطا
 بالترک و لا نغیر سن و فرس و لغ بفتحین شده احوص در نور دی بالترک
 حرص و شکفی دوره سن و المراد ترک احوص که منصب یا یکا بهی بالباء
 و الکاف الفارسیین بمعنی البحر الذي یوضع علیه الشیم و نحوه و بمعنی المرام
 و بمعنی المرتبة و هی المرادة هنا و الباء للوحدة متبع است بفتح المیم بمعنی مرتبة
 مانعة لا یرقی الیهما کل احد یا کلنا متبع طوٹ نکردان ای لا تجعل طوٹا بالباء
 الشنیع حریف اینست که دیدی اشاره الى الغلام الذي في صدره بيان وحدت
 اینست که شنیدی اشاره الى الشتم فلیس فی احتمال الوصلة فالاولی ترک مثنوی
 یکی کرده بی آب بکون الباء روی الباء الزائدة مصدریة بسی یعنی آن الذي
 صدر منه ترک الادب مرآ را چه غم دارد از آب بکسر الباء روی کسی مرادم ان
 الغلام المعهود قد اعتاد ترک الادب و الفضاضة فلا نیالی من فضاضة
 بساقد مریدانه في الدیاجه نام نیکوی بالا ضافه پنجاه سال مرهون که کل
 زشتی کند باجالة فخاف ان یضیع اسمک الملیح بهذا الفعل القبیح فاضی را
 نصیحت یاران یکدل عبارة عن کمال الوفاق في الاخلاص ای نصیحت الاهد
 المختصین پسند آید ای جاء مقبولا و بر حسن رای و حفظ وفای ایشان آید

ضاع الشی یضیع ضایعا و ضایعا
 الضاد و نونهما ای ضایع

وگفت نظر عزیزان در مصحح حال من و اصلاح حالی عین صواب
 لا بشکل و گونه صوابا و مسلک بی جواب و لیکن شهر و توان جدا بالملک و یزول
 ای لو وقع ان جدا یزول بالملامة سمعت ای قبلت کافی قول المصنف سمع الله
 لمن حمد افکا یفتیه من الافراد غزل و یفتح العین المهملة و الذال المعجم مبالغة
 من العذل و هو الملامة و لا بعض النسخ بضم تن و الدال المهملة علی وزن القول
 جمع غزل یعنی المعادل و هو مناسب لقول تنی چند از عدول بیت طاعت کن
 مرا چند انکه خواهی و بعض النسخ ضیف کن که نتوان شستن از رنگی بسیار
 بالباء المصدری تعلیل و المعنی بالترک زیرا یومنی اولی رنگی دن قوه یعنی این بگفت
 قال هذا الکلام و کن رامن اعوانه بتفحص ای بفتیش حال او ابشارة لا الخلام
 بر الیخ بالکاف الفارسی یعنی سطرهم علیهم لیستعوا فی تمیل قلب الخلام الی القانی
 و نعمت کن کران بفتح الکاف العرم برکت و صرف الیه که گفت اند که برادر در
 تراز و بست ای کل من اخرج الذهب من الکلب و وضع فی المیزان للوزن و الاطلا
 زورای القوة در باز و ست المراد به انه یصل الی امرام و انکه بر دنیا
 دست کش و صف ترکیبی ندارد ای من لم یکن له القدرة علی الدنیا
 در علم دنیا کس ندارد یعنی علم و وصول مراده و من قال یعنی صاحب
 بصری نشود اصلا تم قال که سمعت من بعض الکمل فقد سمع معنی لا یفهم
 من اللفظ اصلا س که زردید سر و رود آورد بالترک هر کس که التون
 کوردی باشی آشفه اندردی و رتازوی آمین دوش است ای کوان
 میرا ناخندید المنکب المراد ان من رای ذمها یجمل و ان کان الخدیرة الشدة

ای کذبا
 و الاثر ان الشدة من قبل النسخ
 غیر صالح للعدول و ک

و الصلابة

س
 و الصلابة في الجملة شبي ظوني بباء الوحدة فيهما مسترشد مع الحبيب
 يكون الحار المهمل بالترک نائب و سوا شبي را خبر تند که قاضی مبتدایه
 ظرف شراب در سفر موضع لطال و شاهد در بر عطف علی المحبوب
 في صدره از تنم خفتی خبره و بسترتم بکفتی غزل امشب في هذه الليلة
 که بوقت بكون التامی خواند بكون النون این خروس اشاره الی
 نوع عشاق بس بالترک نکرده هنوز از کنار قدم بیانم حکایتا دشاره
 حقیر و بوس اسم مصدر مزار خسار بالاضافة و بعض النسخ بستان یار
 در حرم بفتح الحاء کیسوی تابدار و وصف ترکیبی مزین فاقن چون ای کوی
 بالکاف الفارسی بالترک طوب عاج عظم الفیل در حرم کالاول جوکان بالفار
 لطلب المنخی راسم و هو الذي يضرب به الكرة حين الملاعبة يقال له بالترک
 انوش اسم شجر اسود شد بدیدم که چشم فتمت بخوابست بهار و بعض
 النسخ یکتب که دوست بخفته است در کنار بیدار باش ناز و در در سو
 بضم الفاء و هو يستعمل بالالف في اوله و بكون الفاء على ثلثة معان الطنة
 والسحابة و الحيف و قد مراد به معنی العبت تانثوی زمسح اذینه
 بالذال المعجم یوم الجمعة والمراد به اوجا بانک صبح ای اذان الفجر با از در
 بکسر الراء سرای بکسر الباء انابک برید الملک غیر تو کوس ای صوت المهبب
 لان معنی لفظ غر یوفیاد و فغان و هذا البيت فیهون لب مفعول مقدم
 بقول بر داشتی و المراد به شقة العاشق جو چشم بر لبی بباء الوحدة
 و المراد به شقة المعشوق جوای مثل چشم خروس في الخمرة و الصفوة صفة لقول لبي

ای کذبا
 من بوسید و کون صفت
 بوزن و صفا کریم
 اسم مفعول

س
 بوزن و صفا کریم

س
 بوزن و صفا کریم

مح

ابله ای بود و بگویند خفا که بر داشتند فاعل بود ای رفع العاشق شفته
 بکشتن متعلق به پیروده خروسن فانه یصبح قبل الصبح قاضی درین
 حالت بود ای فی الوصل و الفضا که باطنی که یکی از متعلقان در آمد
 ای دخل علیهم و گفت چه شیمی خبر امر من خاستن ای قم تا پای داری
 معناه بالترک ای ایا غل اولدقم ای بقدر طاقتی که بر اثر من که بخاک من
 جمع سود بر نود فی بیاء الوحدة ای التمیمه گرفت اند بلکه حق ای ما هو
 الواقع گفته اند تا که این آتش فتیله منور اند کست باب تدبیر
 ما تدبیر فرو نشانیم بالترک سویند لم مبادا که فردا جو بالا گیرد ارتفاع
 فاعله ضمیر آتش عالمی بفتح اللام فراموشی بخین اللفظ کیرد قاضی بهتم و
 نکه کرد و گفت **نظم** پنجم در صید کرده ضیغم را لفظ ضیغم بالیاء التثانیة
 الساکنه بین الصاد والغین المجهین المفتوحین بفتح الهمزة و معنی المطر
 بالترک پنجم سن صیدد او دش ارسلان چه تفاوت کند که مثل لایده مضارع
 من لاییدن بالترک او رمل روی در روی دوست کن بکذا و ای ترک
 تا عهد و پشت دست میخاید مضارع من خاییدن ملک بفتح المیم و کسر اللام
 را هم در آن شب ای فی تلك الليلة که ای دادند ای خبر ده بهذا القول که در
 ملک بالضم و السكون توجین منکر بفتح الكاف و یاء الوحدة ای ذنب قطیع
 و هو المسوع من الاساندة و من قال او بکسر هاء و هو الانشوب لقول من اور الخ کا
 لا یخفی اخرع من عند نفسه و هو غیر مناسب لقول حادث شده است علی ان المنکر
 بکسر الكاف بفتح العاصی غیر مشهور چه و مای حق من صدر من هذا الذنب

الحجب
 عن رشفه

اینها
 در
 این
 باب

و هو القاضی گفت ای الملك من اورا اشاره الی القاضی از جمله فضلا
 و یکانه دهر ای فریدی دائم قیتمه علی انه ینبغی للسلطان ان لا یعتمد
 الملك خبر یتبعه فی المذمه باستدک معاندان در حق او بخر من حوض بالمعجمین
 فی اللفظین کرده باشد ای شرعوا فیه تنبیه علی انه ینبغی للسلطان ان یكون
 له شئ ظنی فی حق العلماء حتی یظهر لطف الصریح این سخن در سمع قبول من نیاید
 ای اقبل و المراد بعدم القبول تأخیر الامر بالعقوبة و یمتنع علی ان الاستیصال
 فی امر العقوبة مذموم کما انک تخفف من انکاکه معاینه کرد در الکاف الفارسی
 که حکما گفت اندیش **مبتدی** بالیاء المصدر و معنی لفظ تنذیر صرپ
 سبک مریبط بقول بردن دست بردن بجمع معنی المضارع و معنی لفظ تنذیر که
 صر بلقی ایل الی بیته التکرر قلب و اذا عرفت المعنی الصحیح ظهر عندک فساد قول من قال
 یخبر در زمان دشواری و غیرت دست بردن بشتاب و استیصال بردن بر دشمنان
 مضارع من بردن و بعض النسخ کر مضارع من کریدن بشت دست بردن
 مفعول المضارع الاول مبتداء و التاء خبره بشیم که سوکاهی ای وقت السحر بآبانی چند
 از خاصان بر یالین فاضح رسید فیه تنبیه علی انه ینبغی للسلطان ان یقصد اللطاع نفسه
 و لا یعتمد علی غیره فی الامور المهمه فتح لایده استاده اسم مفعول من الاستادن و
 قال فی بحر الغرائب الاستادن لغته و استادن ظلمات بیان عبارة الممن و شایسته
 مقابل استاده و می رختنه و قدح شکسته کما یكون فی نجا اهل الفساد و قاضی
 مبتداء در جواب منی بالیاء المصدر خبره خبره از ملک منی حال او علی العکس
 ملک بلطفش میدار کرد انظر الی حال هذا الملك بکسر اللام فانه کما ملک بفتح اللام و گفت

معجزان

صرپ

چند

که اوست برآمدی طلعت الشمس قاضی دریافت ای فهم لایال و گفت ای کلام جانب بر آمد
ای الملك از جانب شرق گفت ای القاضی الحمد لله که در توبه بکسر آید باریست ای باب التوبه
بحکم این حدیث که لا یخلق علی صیغه المجہول باب التوبه ای لا یجعل معلقا علی العباد
طلعت الشمس من غیرها انظر هذا الباطن کیف اجاب عن جواب العلم و گفت استغفر الله و اتوب الیه
قال النبی علی السلام من تاب قبل ان تطلع الشمس من مغربها تاب الله علیه و قال علیه السلام ان التوبة
بابا عرضہ سیر سبعین سنة و انه لا یخلق حتی تطلع الشمس من مغربها و قال علیه السلام لا تقوم
الساعة حتی تطلع الشمس من مغربها فاذا طلعت و راه الناس آمنوا اجمعون و ذکر کل شیء فی التوبة
نفسا ایمانها لم تکن امنتم من قبل او کسبت فی ایمانها خيرا **قطعه** این دو چیز بر کنه
انکسند ای سلطان الشیطان علی الذنب ثم بینهما بقول یحیی نافر جام و عقل ناما
فوقام بسکون الراد المہمل بین بین الفاء و الجیم المفتوحین بمخفی آخر و بمخفی فائدة
که از لایح و المراد من الغیر الشکر کر فقام کن مستوجب الجیم من استوجب الشیء اذا اثم
و زحمتی عفوت من انتقام قال العلماء کل صفة من الاوصاف الجیدة ضدھا نقیضہ کالعالم
والقدرة ضدھا الجہل و العفو نقیضہ الا الانتقام فانه عدل ممدوح و نفی و کذا ضده
و هو العفو ملک گفت توبه درین حالت و فی هذا الوقت که بر ملاک خود اطلاع یافتی
شودی بیا الوحدہ نداد ای لا ینفع اصدقا الله تعالی فلم یکر یمنعهم ایمانهم لما رو
بانتا **قطعه** چه سود از کردی بالیا المصدری انک مخفف کما تری توبه کردن هر چون
که توان کنیز انداخت بمخفی انداختن بر کاخ بالشیء العربی و الحار المجیم فی القصر العالی
بلند خطا از میوه کو یا کاف الفارسی تا کید کما عرفت کوناه کن دست ای انکه
من قدر کن علی الوضول به و اذا عرفت المخفی الصیغہ عند کف فساد قول من قال یمنعهم

طکون

بر شایع
دست

بگو که دستش از میوه کوناه کن که کونہ مقصور از کوناه یعنی قصیر القامة خود ندارد
ثم قال الملك ترا باوجود چنین منکر یفتح الکاف و یاء الوحده کما عرفت **اللقا**
ومن جوز کسر هاء یقال يجوز من ابل قال یفتح الکاف المخففة بمخفی کناه که طاهر
خلاص صورت بندد یراد به انه لا یحقق اخلاص این بگفت جوابا للقاضی
و موکلان یفتح الکاف المشددة جمع موکل یراد بهم الاشخاص الذین یبکثرون
العقوبة یعم الجلاذ و غیره و قال یفتح الجلاذ ان فقد خصم غیر محض و یعم
النون للاضافة عقوبت بروی یفتح الواو و یحیی ای سلطهم علیهم و یعم النون
او یخشد و هو یعم المجہول و الاول هو المسموع من الاسانید و من قال و هو موکل
النون مبتدأ لقوله عقوبت مفعول مقدم قبل هذا هو الروایة فقد اقری فی نسخة الروایة
و ارتکب المعنی الرکیک اذ العقوبة لا تكون بمحض الملك گفت مراد خدمت سلطان
یک سخن یافت ای بقی کلک ملک پر سید آن چیست گفت **قطعه** باین
بالیا المصدری که بر من افت ای خطا للملک و هذه الهیئة کنایة عن التکرر و اللامعنی
طعم مدارای لا تطمع که از دامت التاء للخطا بدارم دست ای لا اترک ذلک من یدی
اگر خلاص محالست ازین کنه که مراست فانه ذنب عظیم یوجب العقوبة بدان
کرم که بوداری امید واری هست لانک متناه فی الکرم فییری منک العفو ملک گفت
این لطیفه بدیع و عجیب آوردی و این نکته عریب کفخی خطا للقاضی و لیکن محال
عقلست و خلاف مترع و نقل که امروز فضل بلاغت از چنک باطیم الفارسی کسر
الکاف للاضافة عقوبت من بر عائد مضارع من رها بندن بمخفی التخصیص
ان ینیم که ترا از فلعم شیب یفتح الباء الکائنة للصلة و شیب الکسوة مخفف

من تشبیه النون بالترک از پیشش و بمعنی زبر و بمعنی سر کشته و قد تعطف علیه
على طريق الاتباع والمزاوجة فيقال تشبیه و تب كما يقال في العوبة حسنة
و في التركة قرن قورن والمراد منها هو المعنى الثاني بيندازم نادیدان عبرت کرد
من عقوبت کل گفت ای خداوند جهان خطا للملک پرورده نعمت این خاندانم
فلا یلیق بک ان تبادر في قسلی و نه تنها من این گفته کرده ام دیگر بر ایندازم
عبرت کیم تا قال العاصم هذه اللطيفة ملک را ازین سخن خنده آمد و عفو
البناء سببه از سر خطای او قدر الکلام و لفظ سر در گذشت کلمه در لایک
و معتقدان ای خدایا او را که اشارت بل دلالت بکشتن او کرده بودند گفت ای
خاطبهم الملک هم حال بفتح الحاء الملهمة و تشدید المیم عیب خویشند ای کلمه کوچه
تخلوها طعنه بر عیب دیگران فرموده و قبل از ترجمه برای که کند و عیب کل آلی سن
غیر از عیب طعنه او را و غل حکایت منظوم جوار بیاء الوحدة بال بار و وصف
ترکیبی من با خشن و بال ر و بفتح الراء و وصف ترکیبی فر رفتن بود در میدان عشق
کجا کینه روی بیاء الوحدة در کرد و بکسر الکاف الفارسی بمعنی الرهن بود کنایه من
الابتلاء بفتح الجیم چنین خواندم و ترجمه که در دیار اعظم هون بگردانی بکسر الهمزة
موضع الماء و فی الماء و الباء للوحدة و رافق اند با هم ای العاشق و المعشوق
چون الله آمدش الشیخ راجع الیها فی ما دست کیم و تخلصه مبادا بالترک اولیم
کا ندرین سخن عجز و و ذکر الشارحی گفت از میان موج و تشویر الشیخ
المعجم بمعنی کجاست هذا هو المسجع من الاساندة و الموجود و کتب اللغة
الفارسیة فلا تعطف الی ما قبل من ان التشویر بها لفظ عریض بمعنی الاشارة

والاما

والاما قبل من انه بمعنی شوریدن بمعنی خطا کردن و الی ما قبل هو عطف
والعجب من شرح کتاب کلبستان باللغة العربية طین ان لفظ موج ضعیف علی موج
العربیة حیث قال و یقال له ای الموج البحر تکرر مرابذا و دست یازم
بالاضافة فی اللفظان کبر فان تخلصه اتم من تخلصی درین گفتار
ای روی بر استشف ما من من الشقی و هو بالترک و لوزن کل و بمعنی فرستی
و هو المراد منها شنیدندش که جانی دادوی گفت مقول القول موالیت
اللاتی اعنی قول حدیث عشق از ان بطلال میوشن بالفتح و السكون نهای
من نیوشیدن یضقیان بمعنی شنیدن که در خلق بالیاء المصدری کند
یاری فراموشی تم یای المص حصة القصة چنین کردند یاران زندگانی
و الزمان الماضی حکایت روی عن محمد بن عبد الله البغدادی انه قال رايت
فی البصرة شابا علی سطح رفیع یعرف علی الناس و هو یقول من عات عاشقا
قلت کذا لاخیر فی عشق بلا موت ثم زی نفسه فی شئ زکارا فادهای
محیر العمل شنوتا بدید برید المص بقوله زکارا فادهای نفسه لم یذاقه که
شعری را و در عشق یاری م هون چنان دانند که در بغداد داری بالنار و الفوا نیت
بمعنی لسان العرب انما تشبه به لان اصل بغداد یعرفون العربی الفصحی کما
یعرفون لسان الفرس ثم یأین العشق الحقیقی الی المعشوق الا حیل و لا رای
که داری دل درو بندای با عقد قلینک به در چشم از هم عالم فرو بندای لا تنظر
الغیر حکایت روی عن محمد المقدسی انه قال دخلت دار الشفاء فی بغداد فرأيت
شابا مقیدا مغلولاً فقال له یا محمد ما تری ما یفعل الحق فی قلبه لو جعلت

السوا السبع

غلا في عنق والارضين السبع قيدا في رجل بالثفت عنه بقلبه طرفه عين
اكر ليلي و مجنون زندقه كشي اي لوصار اجبتين لان كشتن بعينه الصبورة
ولا يستعمل بعينه الكيسونه كذا في بحر الغرائب من قال بعينه انها لو كان في
قيد الحيوة فقد احطوا حديث عشق ازين دفتر من كتاب كشتان نوشي اي
كل واحد منها ما سب كرم مجنون لو انشي سر از روضه بروك كرمي شستني سا لها
پيشني من عشق مجنون كرمي **باب ششم در ضعف بالفتح ضد القوة**
والضم فيه لغته **و پيري** قال اصحا التواريخ اول من شارب ابراهيم عليه السلام
فلما راي شجرة بيضا في طيبة قال ما هذا يا رب قال الله تعالى نوري ووقاري
فقال رب زدني نورا ووقارا **حكايت** باطاليفه وداشيدان در جامع دمشق
مربيا به كشي بيا للوحده هي رشت و بعض النسخ هي كرم والمعه المزدوج
ناگاه جوار از در ايكن بايرما كجامع در اعداي دخل وكفت دزين ميان اي
فيما بينكم كسي مست كفاي داري ند فلما سالهم اشارت بمن كردند كفت
للسائل چه حال كنت وفي بعض النسخ خبر كفت پيري صند و پي ساله اي شيخ
كثير قد بلغ سنه الالف و خمسين سنه در حالت نزع است وفي حال الاضمار
و بيان فارسي چيزي كي كويد لانه هم و مفهوم با كسر ما كرم داي لا بعينه معلوم لنا
لانا عرب اكر بكرم قدم رجب شوي كناية عن المشي بالاقدام للشيخ مريد القم و كسر
بعينه الثواب يابي كخطا من يافتي باشد و مستي بيا للوحده كند چون بياينش
فرايدندم فلما وصلت الي و سادته اين بيت مي كفت **قطعه** دي چند كفت فيه
تعليم و ناخير رارم بكام اي في تحصيل المرام در بيا كرم كرفت فاض مجنون من كرفان

المستور
راه نفس و لم يساعدا لعمد رينا كرم بر خوان الوان عمر اي على سفة
للمعدي خورده بوديم كفتيد بسن و ما خلو في ان اكل مشق فيا مغير اي
بيت بمعنه الكلام المنطوق فيشاول البيتين بعري على وجه الترجمة باشاميان
اي الذين كانوا عند المحضر مي كفتن نخب مي كردند من كلامه هذا فانه يده
على التاستفيع طول عمه كا قال از عمر دراز و تاستف او بر حياه دنيا قال النبي عليه السلام
اذا شاب ابن آدم شيب في خصلتان كحوص و طول الاكل كفتن چگونه درين حالت
اي نزع الروح كفت چگونه **قطعه** نديده خطا كه فير سخني بالياء المصدر هي
رشد بكي بيار الوحده كه از دهها سخن بكون النون والشيب للوزن بدرى
كند بضم الكاف او فتحها الي بحر جون دنداني ستاين استناد قياس كن كه چه خات
بود بفتح الواو در ان ساعت مر جوي كه از وجود عزير شيب زرد و جلده اي بخرج
روح من بديده كفتن تصور مكر اي فكر الموت از خيال بديكرن اي اخراج و وهم را
بر طبيعت مستور مكر دان كه فيلسوفان اي الحكا و في بعض النسخ وصف قول
فيل فان بلفظ يونان كفتند اند مزاج اكر مستقيم بود بفتح الواو اعماد بقار ان
اي لا يبغي للاعتماد على البقا و مرض اكر هم فانل اي مخوف بود دلالت كلي بر ملاك
نكند تم قال المصله اكر فرمايد طبيب را بخوانيم تا معالجه كند كرم بكون الهام شوي
كفت بهان مشوي خواجده در بنداي في تدبير نقش ايواست قل مريدان ايوان في
ادائل الكنا خاندا زباي ست بالياء العرب اي من اساسه بر انست فلا وجه للنقش
و المعنه از خبر المزاج لا ينفعه العلاج دست بر هم زند بطريق التاستفيع
لعلم بالموت چون عرف بفتح الحاء المعجم و كسر الراء المعجمه صفة مشبهة بالنكر و يونان

در این

ناله

ببیند و فاده حریفه المعلنین فلا یباشه علاج پیر مردی بیاء الوحده حکایت
 من الم مفارقه الروح من البدن پیره زبانی المراه العجز و غیره قال ان زوجه
 فلم یأت بفتح اللفظ صندش شیخ معروف فانه کثیرا ما یخطئ عمار النوردهی بالیده
 علی الراس والقدم لدفع الصداغ او لکساره جو عبط ای مختل شد اعتداله
 مزاج بسبب المرض القوی او الهرم نه غیمت واحد العزائم وی بالفارسیه
 افسون اثر کند نه علاج حکایت پیر مردی حکایتی کند که دختری بیاء
 الوحده خاسته بودم و تزوجتها و خانه و بچه بکل بضم الکاف الفارسی ار است
 و کلوت با او نشسته و دیده و دل بر او بسته لفظ بودم مقتدره المواضع
 التلثه و شیرهای دراز تخفیف بیاء احکامه و بدلهای جمع بذله بالفتح و سکون و طفا
 عطف تفسیری کفتمی مثل یا تخفیف یا باشد که وشت و غرت بکبر دافع ضیقه
 و مواسات پذیرد یعنی تسامح و انانی جمله شئی می کفتم لها که بخت ببلندت یاور بود
 سکون الواو و چشم دولت بیدار نیست بقوله که بخت پیری افتادی بخت صدیقی بیاء
 و جهان دیده وصف ترکیبی گزیم بالکاف الفارسی و سیر بکسر الدال روزگار
 چشیده اسم مفعول از چشیده بیک و بداز موده فی الدنیای حق بخت بد اندیک
 الیه و بشرط مودت بجای آرد مضارع من آوزدن مشقی اسم فاعل از اشق
 و مهربان عطف تفسیر خوش طبع و شیرین زبان و صفات ترکیبان مشغولی بتوانم
 دلت خطا لبیک بدست آرم کنایه عن کمال الرعایه و ربیاز آرم مضارع
 من آوزدن و الیه التعلق و المیم التکلم نیاز آرم بفتح النون مضارع منفع منه
 و غیره قال بکسر النون و سکون الزای بمعنی الحاجه فقد اخطا اذ لا یوجد فی الفصحی

تخفیف ساه

الیتی بالکسر و التثنه بد جکت
 خام معناه التی بالفتح و التثنه
 دوه سمر اولی و سمر دوه
 دخی دیر را آخری

و هذان

و هذان البیان من المشتوبات کر حوطوطی ای مثله شکر بود بفتح الواو
 خورشت التاء الخطا و خورش اسم مصدر بالترکیه پیش و قدیر ادیه
 الطعما و هو المراد هنا ای لو کان طعاما کمل سکر اکا لیغنا جان شیرین
 فدای پرویش ای فعلی تحصیل الشکر و لو بتقدیه الروح اللذیه نه کرفار
 آمدی بدست جواز محب بکسر الجیم اسم فاعل از اغی ای متکبر و هذا هو الخارف
 فی الاستعمال و قال فی مختار الصحاح و اعجب بنفس و برآیه علی ما لم یستعمل
 فهو محب بفتح الجیم و الاسم العجب و غیره رای بکسر کحاء المجه ای ضعیف الفکر
 سیر و سبک پای و صفات ترکیبان که مردم هوای بزد بآلباء الفارسی و الزاء
 العربی مضارع من یحان و هر خطه رای ز ندای لا ینقر علی رای واحد و سیر
 جای خست نیست کل لیله فی مکان و هر روز باری کبر دیر و فاداری
 بالیا المصدی مدار از بلبلان چشم خیمه تقدیم و تأخیر و فاداری از بلبلان چشم
 مدار ای لا تنقرب و لا تطع الواو از بلبلان و هذا المصراع درهون که مردم
 بر کل دیگر سر آیند معناه بالترکه که مردم بر غیر کل او زره ایر لیه لرا طاقه
 پیران بعقل و ادب بزد کل کنند بر مقتضای جهل و جوانی بیست خود
 بهتری بیاء الوحده جوی آرم از حستان و فرصت شمار و غیره غنیمه ای محبت که با چون
 خودی ای فی المصاحبه مع زیبا و یک فی الفضیله کم بضم الکاف الفارسی و هذا
 هو المسموع من الاسانیده و فی الفصحی الکاف العربی فقد غلط کنی بضم الکاف العربی
 روزگار ای زمان عمر که گفت فاعلم فیهم برین عطف کالنسب لفظا و معنی بکفتم لعیل لا
 و کان بر دم ای طشت که دلش در قید من آمد و تعلق بی و صید من شد و گفت

قلبه

علم هذا الظن ناكه مخفف من ناكاه ^{جمله} بفتحين وباد الوحدة ^{ورد} سرد صفة لا ازل
بر آورد ای او هست بالبرودة والشدّة من قلبها المتألم بالآلام الكثيرة وكفت
جذبتني سخن که گفتی در برابر وی عقل من وزان بکسر الواو مصدر که موازنه
آن بک سخن ندارد ای هذه الکلمات التي تکتبها بالتوازن في ميزان عقلی
کلام واحد سمعته که وقتی ای في وقت من الاوقات شنيده ام از قبيل و بعضی
الشيخ از قائله خویش والکلام المشع هذا که زن جوان را بالترک کنج خاتونه که تری
در بکسینده ای اولی که پیری شنيده ام را بیت ای چین ابصر الوجه
بکسیدی بجای ای زوجه باشیا مفعول را بیت واراد به آله الرجل کالحی التم تفضل
والکاف بمعنى المثل وهو من الرخوة وهی بکسر الراء وفتحها اللينه والاسترخاء ای لما را بیت
شیا کائنا مثل الرجل شفقة الصائم شبه کلمن آله الشيخ بشفقة الصائم في ضعفه و است خالد
واصلها شفتة لأن تضعفه بفتحة و أبکس شفاه بالراء تقول جواب لما و أما جی ب
مضارع الحکایة لکمال المأخوذة ومن قال فیل أن لما یرد في المضارع المرح
المأخوذة بما یرد أن المصدر رثة المأخوذة لا معنى الاستقبال فقد فیل الباطل لأن
ذلك لما التی من حدوث الجواز لما الذی هو طرف هذا اشارة للاشارة بها
منشد أدع قيد لقوله میت خبره وضمير راجع للا بعل وما في قوله لما کاف
والرقبة مغناه بالفارسية افسوه للتألم خبره واراد بالتألم آله الشاب ای
انما یک الدلالة لذکر ان ب لا لیت ای لذکر الشيخ بای زنی کذا اصلا کما یتر
بعضه عند سنا وکسر الراء للا ضامه یرد ای الرجل فی ضمار خبره وهو لک بعدم للجاء
بکس بالراء العربی کثیر فتد بک زان سرا بر خبره و خبره بای سرا للعاقبة الوزة

این جمله از کتب معتبره است و در بعضی نسخ
 بکسر الراء و فتحها آمده است و این
 کلمه را باید که در بعضی نسخ
 بکسر الراء و فتحها باشد و این
 کلمه را باید که در بعضی نسخ
 بکسر الراء و فتحها باشد و این

این جمله از کتب معتبره است و در بعضی نسخ
 بکسر الراء و فتحها آمده است و این
 کلمه را باید که در بعضی نسخ
 بکسر الراء و فتحها باشد و این
 کلمه را باید که در بعضی نسخ
 بکسر الراء و فتحها باشد و این

مرد

پیری

پیری که زجای خویش تواند خواست مهر ون الابعضا الکثیرا من الاول
کثیر که باز کی بالفتح الشیخ عصار بر خبره تقدیر عصار بکس کی بر خبره اراد
بعضاه آله في أجمل امکان موافقت بعدم مساعدة آله بفارقته
لما مید معناه في الاصطلاح وصل إلى المفارقة ومن نظر إلى المعنى اللفظی
قال بعضه آخر شد چون مذت عزت بر آمد ای حصله و تم عقد نکاح شست
باجوای بیاء الوحدة تند بالترک صرت کما روى من قال في بیانه بعضه دشوار فقد
ظن انهم امتراد فان ولیس کذلک لان دشوار بالتزک چنینک و المتراد به انه کان
شاید شد بدر الخصومة و ترش روی ای عروس الوجه و تمی دست ای
عقد الید و مکنایه عن الفقر و بدوی وصف ترکیبی کالا اول جور و عقاده
تلك المرأة الشیابة وربح وعنا ای کشد عطف علیه و شکر تحت حق بیمانی کی کفت
که المیته کزان عذاب ایم ای موم او ذو الم بعضه شدت بیت الم بر میدم ای خلقت
و ذلک العذاب مخاشرة الشيخ الغیر القادر على الجاء و بدین نعت مقیم و مهم
الشاب القادر على الجاء بر سعدم کما یوجد في بعض النسخ بای این مهم
و تند روی البیاد الاخيرة مصدر بیت بارت بکشم که خوب روی باید الخطا
قطعه بای توم اسوختن اندر عذاب مهر بک شدن بعضه الصبر و رة
باز یکری در هشت کذا بوی پیا از دین خوب روی مهر نفر عظیم الطاهر
تر للتفضل آید که کل از دست زشت قد وجد في اکثر النسخ طوری
زیبا و جامه دیبا نوع من المهر بر عرق و عود وزک و بوی و عروس في التزیین ای
نعم ریت زنان باشند و بکس مهر را بکیر و خایه دینت بکس فان النسوة

این جمله از کتب معتبره است و در بعضی نسخ
 بکسر الراء و فتحها آمده است و این
 کلمه را باید که در بعضی نسخ
 بکسر الراء و فتحها باشد و این
 کلمه را باید که در بعضی نسخ
 بکسر الراء و فتحها باشد و این

یَقْبُتُمْ بِاللَّيْلِ وَلَوْ كَانَ فَقِيرًا **حکایت** همان پیری بودم در دیار بکره مدتی بسیار
که ماه فراوان داشت ای کان له فاکثیر و فرزند خوب عطف علیهم شی
فیه اشاره الی ان المصنوع کان ضعیف لیلته متعده و ذکر الضیفه لیلته من کل
الیائی حکایت کرد که مراد در عروشن بحر این فرزند نبوده است بلکه
یکن لی ولد غیر هذا درختی در بین وادی زیارت گاهست و موضع آنجا به
لجاجا که مردمان حاجت خواستن آنجا بودند و بستان حاجات تمام شده در
بای آن درخت بجای نالیده ام و تقریرت الیه تمام این فرزند بخشیده است
تا حکایت صاحب البیت علیه السلام شنیدم ای وصال الی سمیع که پیری این را
اوستم و ضعیفی گفت چه بودی ای یسری که آن درخت را بدست می
که چنانست این هو و دعا کردی تا پدرم بمیرد **حکایت** خواجه شادی کنان
ضیفه مشتمل که فرزندم عاقبت گذا حاله الیه با و بسط طعم زمانم پدرم
فریوت و گذا حاله الیه بنا **قطعه** سالها بار تو خطا عام بگذرد که گذرد
مهریون لکنی سوی تربت پدرت ای جانب قبر ایکن تو جای بد لفظ
جای مقیم کردی خیره بعضی نسخ بجان پدر بالنون فلا اقام تا همان چشم
دارای پسر **حکایت** روزی بیا و الوحده بعز و جوارح بالیاء المصدری
سخت رانده بوم ای کنت ذاهبا بالشد و السرحه ما شاف فی السمر شبا نکه
بیای کر بود بالترکه بیکل دی بست مانده لفظ بودم مقدر بر مردی بیا و الوحده
ضعیف صفتی از پس ای عقب کار بان می آمد بالترکه کلور ایدی گفت چه می
بیا و الخطا خیره که نه جای حق است بالترکه یا غی بری و کلدر کفتم در جوارح چون بالا مان

ازم

روم بفتحین ای کیف اذهب که نه پای رفیق است فی صفت الترحیل
گفت شنیده که لقمه اند العقله در فتن و شستن ای خطه خطه
به که دویدن و کسستن بمعنی کسختن و کل واحد منهما بالکاف الفارسی
فصیح و بالکاف العربی شائع معناهما الا نقطه و الا انفصال **قطعه** ای
که مشتاق منزلی بیا و الخطا مشتاق نهی زشتا فتن بقلب الفاء بار
مستقبله **حکایت** من بالیاء الفارسی کار بند بالیاء العربی ای عمل می
و صبر آموز ای تعلم للصبر یعنی لا استعجل است نازی ای و نس عربی و کل
بفتح الفاء الکاف العربی بالترکه آنکل صیغه از غی که عربی شوط و طلق در لر
و یو کر مک و یلم که کذا فی بحر العواجب و من قال بمخبر لظنه فلم یأت بمجاهد
بشبان **حکایت** بحر ابا شتره استم می رود شنب و روز فالتانی **حکایت**
جوانی بیا و الوحده حست و لطیف خندان و شیرین زبان صفات لقول
جوانی در حلقه عشرت مابود ای کان من اصحابنا فی المعاشرة که در دلش
هم نوع غم نیامدی بیا و لطیفه و لب و اشاره الی جوانی از خنده و اتم و بی
ای کان صاحب کار با بکشت لم یضم احدی شقیه الی الاخری روز کاری برآمد
بعضی مضی زمان که اتفاق ملاقات یافتند و ما را ایناه بعد از آن اشاره الی روزگار
دیدمش الضمیر راجع الی قوله جوانی زن خاسته براد به انه تزوج و فرزندان
خواسته بجز حاصل الاولاد هیچ نشاطش بریده ای انقطع نشاطه بالکلیه
و کل هوشش بر نموده بفتح الباء و سکون الزا الفارسی تین بالترکه صولش
پرسید من که این چه حالتست یعنی انه قد تعیرت حالک گفت تا کودکان

نبودی

باب العربی

روم

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيد المرسلين وآله الطيبين
الطاهرين

پیره زن معقول القول **حکایت** توانگری بخیل را پسری بیاد الوجود فیها
برجور بود سکون الواوای کان مریضاً ومن قال ای مر من فلم یأت بمعنی
اللفظ بل کنواها سنن الضمیر راجع الی ذلک الغنی البغید گفتند ارشاد الخیر
مصلحت آنست که از بهر اوای لاجل اینکه ختم قرآن کنی یا ندل ای عطاء
قربان باشد که خدای تعالی سفاد بهر طاعتی مثل برحق لفظاً و معنای باد
فرو رفت بالترکه فکره طالیدی گفت ختم قرآن مصحف بحضرت سب
کون حاضر اولیتر و فی بعض النسخ ختم اولیتر که مصحف بود دست و کل
بفتح الکاف الفارسی و تشدید اللام بالترکه سوری دور یا الضمیر بعد
صاحب دلی بشنید و گفت ختمی است آن اختیار افاد که قرآن بر سر زبانت
وزر در میان جان **مشکو** در یغاکردن بطاعت نهادن مریهون کیش الضمیر
راجع الی کردن همراه بودی دست آدن بکسر التاء ای لو کان لوضع عنق
الطاعة ید العطاء و ینته یریدان ذلک الغنی البغید وضع عنق الطاعة و کن
التأستفاته لم توافق ید السنی بدیناری جوهر در کل بکسر الکاف الفارسی
بماند بفتح النون و ر لحدی بجوای صمد کواند لانه بطرف اللسان مناسبت
همه لکایه بالیا بیان حب المال بزاد فی الشیوخ **حکایت** پیر مردی که گفت
چرا این تکلیفی ای لم لا تنزع کف با پیره زن نام الفقه نباشد ای لاجل حصول
ایشن بالنسوة العیال تر گفتند زن جوان خواه چون مکتب مثل قدر لفظاً
و معنی جاری گفت ذلک الشیخ المصنف مر که پیرم با پیره زن نام الفقه نباشد
ای لا ایشن پیرم او را که جوان باشد با من که پیرم چون بالاماله بفتح کف دوی

صورت

روزها
صورت بند استقام انکاری ای لا یحقق المحبته **قطعه** شنیده ام که درین
کهن بختی پیری ای شیخ واحد کبیر خیال بست به پیرانه سرای وقت
الشیخ فقه کا قال فواج حافظ **بیت** ای دل شباب رفت و بچیدی کلی
زعیش پیرانه ستر یکین هنری نیک و نام را او قال مولانا جای **بیت**
جای آخرین جوان بازی طفلان شدی خود بگو پیرانه سر این عشق
وزر یدن چه بود و من قال ای مع کون شیخ افقد فتره بغیر عناه که کبر جفت
بضم یلم العری و سکون الفاء بمعنی الزوج نحو است دختر الکاف للتضمین
و کسر حال الاضافه خوب روی و کوهر نام و صفان ترکیبان جوای مثل درج
بالضم و سکون بمفعله الحقیقه التي یوضع فیها الجواهر کما عرفت فی الحکایه التي
اولکها تنی چند از روندگان کوهرش الضمیر راجع الی دفتر که از چشم مردمان
بهر هفت بفتح الباء الصلحه و ضم النون بفتح انها کفحه جواهرها مستوفون
لم یعرف الذریع قال امیر و جیش از چشم مردمان به هفت و قد شرو
هناک بحقه مروارید چنانکه رسم عروسی بود بفتح الواو مهیا بود بکونا
ای لم یکن فی تصور ولی بحله اول عصای شیخ جفت ای نام گمان شنید
و نزد بفتح النون التأفیه بر مرد و بفتح تان که نتوان دوخت بمعنی دوختن
مکر سوزن پولاد بالذیرة من الحیدر القوی جامه مشکفت بفتح الهماء
و ضم الکاف الفارسی بالترکه سبق و وقفش حاصل و غده البیت انم البدر
على ازالة بکارتهابد وستان کل بکسر الکاف الفارسی ای شکایت آغاز کرد
و جفت ساحه مزجله شکایتیم هذا که خاتمان بیتیم صاحب بحر الغرائب هذا اللفظ

نفسی که درین کهن
بختی پیری ای شیخ
واحد کبیر خیال بست
به پیرانه سرای وقت
الشیخ فقه کا قال
فواج حافظ بیت ای
دل شباب رفت و
بچیدی کلی زعیش
پیرانه ستر یکین
هنری نیک و نام را
او قال مولانا جای
بیت جای آخرین
جوان بازی طفلان
شدی خود بگو پیرانه
سر این عشق وزر یدن
چه بود و من قال ای
مع کون شیخ افقد
فتره بغیر عناه که
کبر جفت بضم یلم
العری و سکون الفاء
بمعنی الزوج نحو است
دختر الکاف للتضمین
و کسر حال الاضافه
خوب روی و کوهر نام
و صفان ترکیبان
جوای مثل درج
بالضم و سکون
بمفعله الحقیقه التي
یوضع فیها الجواهر
کما عرفت فی الحکایه
التي اولکها تنی
چند از روندگان
کوهرش الضمیر راجع
الی دفتر که از چشم
مردمان به هفت
بفتح الباء الصلحه
و ضم النون بفتح
انها کفحه جواهرها
مستوفون لم یعرف
الذریع قال امیر و
جیش از چشم
مردمان به هفت
و قد شرو هناک
بحقه مروارید
چنانکه رسم عروسی
بود بفتح الواو
مهیا بود بکونا
ای لم یکن فی
تصور ولی بحله
اول عصای شیخ
جفت ای نام
گمان شنید و نزد
بفتح النون
التأفیه بر مرد
و بفتح تان که
نتوان دوخت
بمعنی دوختن
مکر سوزن
پولاد بالذیرة
من الحیدر القوی
جامه مشکفت
بفتح الهماء و
ضم الکاف
الفارسی بالترکه
سبق و وقفش
حاصل و غده
البیت انم البدر
على ازالة بکارتهابد
وستان کل بکسر
الکاف الفارسی ای
شکایت آغاز کرد
و جفت ساحه
مزجله شکایتیم
هذا که خاتمان
بیتیم صاحب بحر
الغرائب هذا اللفظ

و جمع حق و حقیق و حقائق
و جمع حق و حقیق و حقائق

با حاد المراهله

منگفت صیق و دوزخ
و یغونه فتنه و یورغن
نعمت

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيد المرسلين وآله الطيبين
الطاهرين

او و نیز متصل یا زلوب بر لغت او شد و این عبارت و من قال فی شرح کلمه
 بمعنی المال و الرزق فقد اخطأ من این شوخ دیده و هو مثل شوخ چشم که
 برفت بختی بنیاض من رفتن بضم الراء میان شوهر بالغ و السکون بمعنی
 زوج المرأة و زن جنک و قنچاست چنان مرهون که سر بخت و قاضی کشید
 لفظ سر هنا بمعنی المنتهی بالترکه اوخ و لفظ کشید ماضی من کشیدن و من
 ظنی ان لفظ سر بمعنی الرأس و کشید ماضی معلوم قال اما الزوج و هو الظاهر
 او کل واحد منهما و سعدی گفت مرهون پس از خلافت و شتت بخت بعد
 الحالفه و الشاعره قال سعدی کنه دختر نیست کانه علامه بضم الطاء
 الثانی زیرا که دست بلزد لکن شیخ مرغش که در حدیثی سفت بمعنی
 سفتی فیما هم تطیف **باب بیستم در تأثیر تربیت**
 و فی بیان استعداد حکایت یکی از وزیرا پسر بیاء الوحده کردن صفت
 کاتبیانه در حکایت خصب داشت پیش کسی از دانشمندان فرستاد
 لتعلم که مر این را تربیتی بیاء الوحده کن که عاقل شود مدت مدیده عیسی
 بمعنی المفعول تعلیمش که الضمیر راجع الیه پس کرد فاعله ضمیر کسی مؤثر نبود ای
 ای تعلیم پیش پدرش الضمیر کالاولی کس فرستاد فاعله کالسابق که این عاقل
 می شود و مراد بوانه کرد **ط** چون بود بقیع الواد اصل جوهری بیاء الوحده
 قابل مرهون تربیت را در و اثر باشد استعداد هیچ صفت بالغ و السکون
 هو الصانع الذی یزین صفا السیف هذا فی لغة العرب و اما استعمال الیوم
 فهو اسم للصنع المذكوره و من لم یعرف التذکره قصر علی الاولی نگویند که در

دفع سبک

مجهول

الظاهر ان الضمیر خلافت و شتت
 و ان کان الضمیر بضم الطاء
 لکن ظاهر الصواب بضم الطاء
 بمعنی المفعول تعلیمش

کرده

باز در بیکبار

کردن آینه را که بد که باستان در حد ذاته سکل بدریای هفتکانه لفظ کانه
 و گونه بمعنی النوع مشوی نهی شستن که چو ترشد بلیه بالباء الفارسی
 بالترکه که لا ارترا لفظ ترا و لا بمعنی الرطب و ثانیاً للتفضیل باستان و کذا
 فرعی الی الزمک شرفها الله برین بفتحتین چو بیاید هنوز باستان **حکایت**
 حکیمی پسران را ای لابنه پند و نصیحت می داد بقول جان پدر جمع
 جان پدر من امور زیدی تعلیم الکمال که ملک و دولت دنیا اعتماد را
 نشاید ای لایلیقان بالا اعتماد و جاه ای المنصب از در و آره فی البحر
 ستر سقانی و فی الصلح الفارسی قلعه قیدی بدر و در ای لایح
 المنصب حکومت من لبلده و القلعه لی الغزیه فینفک عنک فلا یح
 ان یعتمد علیک و من لم یعرف المخرج قال ای المخرج المنصب می آوردان
 و لا یقررنه احدی یعتمد علیک و سیم و زری سر عمل خست فلا وجه
 لا اعتماد علیها و هم یفزع الیه و در صریحی وزن سوره یاد زیکیاری
 و نه واحدة بر دهم الباء الاولی و فتح الثانیه و یا حراج ای صاحب تجارت
 بخورد ای کل صاحب المال سیافشیا اما نه من الکمال و الصانع جسمه
 زاینده است اسم فاعل من زایدن بمعنی التولید و دولت یا بنده ای
 ثابت و اگر نه من ذی صاحب کمال از دولت یقیناً ای بزیول اقبال علم باشند
 که هر در نفس خود ای الکمال فی حد ذاته دولت **ط** صاحب کمال راجع
 غم از نقص جاه و مال چون بگری که هیچ در و شوخ و زرد نیست زردی
 هیچ کانه ندارد با تباقی بفرز جامه که در و هیچ مرد نیست و پسر من هر جا که
 رود قدر ای عزت بپند و در صدری الجالس نشیند و به پسر هر جا

باز در بیکبار

ای ارتفع و زال چوب نذر ای العاصی الرب جانکه خرامی بچهارم پند
 فانه سهل الانفعال نشود و شک ای العاصی الباس جزا تش راست و
 بعض النسخ وجد هذا شعر ان القصور جمع غرض بضم الغين المعجوز سکون
 للمهلة فرع الشواذ اقومتها بالتشديد ای اذا جعلتها مستقيمة عدلت ای
 استقامت و ليس اسم ضمير الشأن ينفعك الجملة الفعلية نصب على انها خبر ليس
 التقويم فاعل الفعل بالتحسب مفعول بالتقويم ملک راضن نذر ارباب ای المعلم
 و توبر سخن او بسندیده آمد و مقبول طعت و نعمت بخشید و با یکا تش
 ای مرتبه از آنچه بود بزرگتر کرد ایند حکایت معلم کتابی را بضم الکاف
 و تشداینا و جمع الکتابه و الکتاب و المكتب و المفعی علی الاول بالترکیب یا بکلم
 معین و علی کتاب مکتب و علی کتاب مکتب مکتب و یتم مذکره
 بسیار حتی در دیار مغرب هم بین صفاته ترش روی و صف ترکیبی و کذا
 ما بعده هذا بیان فی صورت و بی کفایت از بیان قبح کلامه و بدوئی هذا
 بیان قبح اخلاقه فی ذات و مردم از از این بیان خست باطنه ذایه و
 تا بر بزرگ از این بیان قبح باطنه بالنسبه الی اموال الناس که عیش مسلمانان
 بریدن او ای بسبب رو بنه بکته بفتحتین و سکون الهاء مقصوره و نه
 و هو بلع الجث و الناسکستی بفتح الکاف الفارسی و یا و حکایه و خوا
 و آنس دل مردم را بسته کردی فی تنبیه علی ان فی صوته کراجه جن بیاد
 الوحد بلسان پاکیزه عن الذنوب و التلوث و دختران دو شیرای ابنا
 الابلار بدست جای او گرفتار علی وجهه زهره خض و نه باری کفایت

این بیت را در کتاب الفوائد فی شرح الفوائد
 و در کتاب الفوائد فی شرح الفوائد
 و در کتاب الفوائد فی شرح الفوائد

نظ

نظ

نظ

لفظ یارو یاری یعنی الطاقه و الجال کذا فی بحر الخراب و می قال سمعت من بعض
 الکمرانه قل یاری بالالین و البایین النحی بنیتین بمعنی چاره کنش در حضورش
 فقد عقل عن بیان اصل اللغه و سمع العرب من المفعی الاصل و زعمه مع اصبتا
 که مخفف می گاه عارض بالترکیب بوزن اکی یانه و می قال بترجیه ای رقة فلفظا
 سبعین بکسر النون لافافه کذا من التلامذه طبایح بالجمع التارزدی بیاد
 الحکایه و کاه ساق بتورین فتح اللام المشدده و سکون الواو و کسر الراء
 فصیح و ضم اللام معروف دیگر را سنگی کردی کما هو المعنی و النقصه شنیدم بکسر
 بفتحتین بمعنی بعضی از حیات و حیات او معلوم کردند ای الناس بزرگند
 و برانند من دار التعلیم و مکتب خانه را بجعلی دادند باری بدل منه
 بیاد الوحد فیهما و بیک مردی حکیم و حکیم که سخن و حکم ضرورت مکتبی کما
 هو مقتضی الحکمه و موجب از ارکس برباشش زمینی کما هو مقتضی الحکم و کذا
 ای المتعلمین را هیئت استاد و محبتین ای نهایت المعلم الاول از سر بر
 رفت ای فتح و معلم دومین بعضی بمعنی ثانی را اخلاق ملکی تحقیق دیدند
 دیو بکسر الواو و بکسر الدال بکسر الدال بحرف من فلو بهم و با عطاء و علم او
 اشاره الی معلم دومین ترک علم کردند و فی بعض النسخ از علم مردم باندند
 و در اغلب اوقات و فی اکثر الازمان بسیار بچم و لعب عطف تفسیر
 شنیدی بیاد الحکایه و لوح درست تا کرده ای قبل اقامه در سر
 بکسر کشتندی بیت استاد و معلم بواو العطف و فی بعض النسخ
 بلا و او فیکون بدلا جو بودی از اژدی لایکون مؤذیا بالفرض القاص

خوشک بکبر انما المعج و فتح السین و سکون الکاف بالوئی لعب مخصوص
 بلعب بالعصیان بقال له بالزکی اوزله اشک کذا فی بحر الغرایب قبل
 الکاف پس من نفس الکلمه بل هو کاف التصغیر الداخل علی لفظ خوش مخصوص
 بالزکی ای یوفی بازند کوه کمان در بار بار و عدم خوفم من المعلم بعد از دو هفته
 بود که برادر ای باب آن مسجد گذر کردم ای مررت به معلم اولین را دیدم
 در دار التعلیم که خوش کرده ای سگوا قلبه و نه نفس السخ دل برو خوش
 کرده بودند ای طالب علم علیه و بنام خویش آورده و نصبوه فی مقام انصاف
 بر خجدم و المراد به المبالغة فی القوة و لا حول کما کنتم هذا القول که ابلیس را
 و کر باری مرتبه اخوی معلم ملائکه هر اگر دند و لما قلت هذا الکلام بر مردی
 جهان دیده شنید و بخند بر تجماس کلامی هذا و گفت شنیده که گفته اند
 ای السلف حکایه **مثنوی** پادشاه می پسر ای ابنه بگفت و ادای التعلیم
 لوح سیمینش سکون النون و الشین لوزن بر کنار المراد به الابطال ناد
 فان لوح حروف التبی لایا السلاطین یضع من النصفه بر سر لوح نوشته و
 بعض النسخ نوشته بزرگتر می ای کتب با لذهب جو را ستاد به که مهر
 بکسر المیم بر زای من محبت **حکایت** پارسا زاده را و فی بعض النسخ پادشاه
 زاده و الصبح هو الاول تحت بی قیاس ای المال الکبر از ترکه و فتح التاد
 و کسر الراء یعنی المرو که غان جمع با فتح و التمدید علی قاعدة الفارسی
 و اما الانعام کا وقع فی بعض النسخ فتخرج عم علی بانون العربیه بدست
 ای وقع فی بره بطریق الارث فسق و فخر اعاز کرد ای سترع فی و مبرز

بالباء المصدر من التذیر و هو الا سراف پیشه گرفت ای اتخذ الاراف
 حرفة فی الجملة چیزی بیاد الوعدۀ تا اند از سایر معاصی و منکر بی فتح الکاف
 المحققة که نکرد بل فعل جمیع المناهی و سبکی بکسر الکاف که نکرد بل سرب
 کل سکر باری ای مرتبه بنصحتش کنتم قابلا ای فرزند دخل بفتح الممله و
 سکون المعج هو الذي یأنی الی المرو ویدخله نقره من الخارج ای روئست
 و عیش آسبایی گزاف و صف من گردید با الکاف الفارسی یعنی خرج فراوا
 و کبر مسلم کسی را با شد که دخل معین دار و تحت لا یقطع و یکنی لمصارف
مقطع چه دخلت التاء للخطاب نیست صح آهسته تر کن ای
 لا شرف فیبه که ملا حان جمع ملایج بنشدید اللام بالفارسیه کشیدان
 می گوید سرودی بیاد الوعدۀ و معنی سرود بالزکی ایز و بینه اگر
 باران بگوستان ای نه لجال بنار در مهن بسلی بیاد الوعدۀ و
 کرد ای بهر خشک رودی ای وادی بآب لا ماد فیه عقل و ادب
 پیش گیر که و لعب قدر بیانها فی الباب الاوله الحکایه الیه اولها یکی از
 ملوک عرب و من فسره هناك و اعادها علی وجه بخلافه بعض النسخ حکایت
 نمی ماقدم و اخر بکذا که چون تحت و مال سپری بعضی سرود ای تم
 و بنتهی سخن بالباء المصدر بری بفتح الباء الوعدۀ و یاد الخطاب بنحانی
 حوری الیاریان کالاولیا پسر ای الابن المذکور المهور از لذت نای و نو
 اسم مصدر یعنی نوشیدن و صفة امر و بیعة العسل و یکنی وصفاً ترکیباً
 و المراد به هو الاول این سخن در کوش نیا و رای لم یسمع کلامی هذا و لم یقبله

در کتب

کتاب الفقه فی المسائل
جلد اول
فصل فی بیان حد و حدیث

و بر قول این ائمه گفت راحت عاجل ای حاضر و موجود را بنشین
اجل یعنی غایب و آتی منقص علی صیغه المفعول ای مگذر کردن خلاف را که
خود مندانست **منسوب** خداوندان کام ای صاحب الزمان و بیگفتی بابا و
المصدری عطف علی کام چرا سختی خورد از بیم سختی بابا و المصدری فیما بعد و
بضم الباء از زمین رفتن شادی کن ای یار دلروز و وصف ترکیبی باز که کوکل
نور اندر چرخ غم خور است بد خوردن او و زکما قبل بیت غم نان آمده
خوردن بنفتم رنج می دارد و حال آن به که فردا گذارم کار فردا را کیف
ای خصوصاً و آنکه در صدر صنف مروت شسته ام و عطف ای قید قنوت یعنی
سجاسته قاله لا یثبید القیام بالبدل و ذکر انعام بکسر الهمزة در قوافی و ام
افتاد یعنی آتی مذکور بالا انعامه افواه الانام بهر که علم بنحیثین شد
بسما و کرم گایه عن الاستتار بنیاید که بند بر درم ای لا یبغی له ان
یضع القید علی الدرم و عیس که نام نگوی بابا و المصدری جبر و یضین
علی صاحب الصیاح الفارسی شد ای خرج و ظهر بگوی بالکاف العربی
بمعنی المحکم در معنی الباب تنوایا که بیندی بروی و المعنی بالزکی قبوی
یا غلبوز سی یوزه و المسجوع من الاسانده ان المراد وجهه الخاطی قوله
بیندی و من جمله قول المصدر بروی صیغاتی لفظ بیجکس فلم یعرف الخطاب
دیدم که یضحت می پذیرد هذامن کلام المصدر و دم کرم بالکاف الفارسی
من در این سرود و هر قلبه القاسی اثر می کند ترک ماضی کردم ای کثرت
نقد و روی به حاجت او برگردانیدم ای اغضبت عنه و بکنج بضم الکاف

الولی

الولی سلامت بنشینم و قول حکم را کارستم ای عملت بقولم که گفته
اند تلخ او من لبلیغ ما علیک ما هذه موصولة فان لم یقبلوا فاعلیک
ما هذه نافية و قد جعل ما هذه استنفاية و المال واحد ای فان لم یقبلوا
ما بلفظهم فلا علیک و فاتی شئی علیک اذا ما علی الرسول الا البلاغ
قطعه که چه دانی که شنوندای لا یقبلوا بگوی امر من گفتن هر چه
می دانی خطاب عام از یضحت و پند بیانا لقوله هر چه می دانی زود بیا
ای سیکون که خبره سر بالترکی بایسته بولانی بیسی مفعوله مضمون المصراع
الثانی بدو با او فاده اندر بند لوصول النکبة من عدم قبول البیضه دست
بردست می زند که درج و سهول شنیدم حدیث دانستند ای با قبلت
خبره پس از مدتی بیاد الوعد ایچه اندیشه کرده بودم و کنت فکر
از نگفت حالش بیانا لقوله ایچه بصورت بدیدم ای رأیته الواقع و
الماح که باره باره بر من میدوخت فی البیاس لغفره و قوله اندوخت
لغفرته فی الطعام دلم از صنوف حالش بهم برآمد بالترکی فرشتی امر
دیدم در جهان حالت رسیدن در و شن علامت خواستید و غل بایستید
با دل خود گفتیم **منشور** حریف بیفله بالکسر و السکون ای الشخص الدنی و ما
قال فی شریح ای بخیل و نا کس فلم یأت باصل المعنی در بابا یا استی ای فی
آخر سکه بیندیشد ز روز تنگ دستی بابا و المصدری ای لا یفکر من
العقر درخت مبتدا اندر بهاران جمع بهار رفتند بفتح النون خبر مضاف
من اف اندا بالترکی سلیمان و ما ورمق یراد به النار و مشای ای فی

در حدیث

فی الشبیه لاجرم بی برکتی مانند لاسرافه و نومنتی **حکایت** پادشاهی پسر بی بیاء
 الوصف فیها را با دین معتمد داد و گفت تربیتش الفیه راجع الی سرجان
 کن که یکی از فرزندان خود و المراد سیی فی تعلیم ابنه سالی طرف بقوله برو
 سعی کرد و لم یقصر فی تعلیم بجای برسد می تعلیم فرزندان ادیب و فضل
 و بلاغت و فی العلم و الموفه متکلی کبر الیاء شدند ملک دانشمند ای ادیب
 مواظه و عتاب یا نفع علی باز عه ملک کرد و گفت و عده را خلاف کردی
 فانک از نمت السعی فی حق ابنه جن از نکت بتعلیم و شرط و فاجای بناورد
 گفت آجابه الادیب ای ملک تربیت یکسانت و لیکن استعداد
 مختلف **قطعه** کر چه سیم زر ز سنگا بدیمی و همی جنس الارض از سیم
 سنگا نیاید زر و سیم فابعلم انما یکون فی الانشا و لا یکون فی کل آن
 بر سیم عالم می ناید سیمیل اسم کو کوب یعنی وله تا نفعه القون و ذلک لکوب
 انما یزید فی دیار مجاز و ما ذکره المصنفی علی المبالغه جای ابناء ای جواب
 می کند جای ادیم و لا یصنع فی کل مکان لعدم الاستعداد کل جلد یکونه ادیم
حکایت یکی را شنیدم از پیران عربی ای من من متاع الطریقه که مرید را می
 گفت بطریق النسخ و الموفه چندا که تعلق خاطر بکبر لغاف و الراد لا فاضله
 آدمی داد ای ابن آدم بر ورثت بالیا و الاصلیه اگر بر و زوجه ای الرافق
 بودی بتمام از ملائکه برگزینی **قطعه** فراموشست نکر دای لم یفکک ایرد
 تعالی در آن حال مرهون که بودی نقطه مدحون ای گفت انت المنی المستور
 و مدح مرهون ای بلا عقل روانت داد و طبع و هو الخلق الذی جیل علیه

این را که در کتاب
 الفیه راجع الی سرجان
 فی تعلیم ابنه سالی
 طرف بقوله برو
 سعی کرد و لم یقصر
 فی تعلیم بجای
 برسد می تعلیم
 فرزندان ادیب و فضل
 و بلاغت و فی العلم
 و الموفه متکلی
 کبر الیاء شدند
 ملک دانشمند
 ای ادیب مواظه
 و عتاب یا نفع
 علی باز عه ملک
 کرد و گفت و عده
 را خلاف کردی
 فانک از نمت
 السعی فی حق
 ابنه جن از نکت
 بتعلیم و شرط
 و فاجای بناورد
 گفت آجابه
 الادیب ای ملک
 تربیت یکسانت
 و لیکن استعداد
 مختلف

الان

الان و عقل و ادراک و کذا جمال و لطف و رای و فکر عطف تغیر و هوس
 و هوا تا معنی العقل و الروح و التکریر للعافیه ده انگشت مرتب کرد و بر دست
 فان ترتیب الاصابع او غریب و دو بازویت مرکب ساخت ترتیب اخص
 من التركيب كما عرف فی موضوعه و من قال یعنی مرتب کرد و الا انه تغش فی العبارة
 فقد عقل برودش و ترتیب الاصابع اعجب من ترکیب العضدین علی التکلیف
 کنون بگذاری ای ناچیز تحت مرهون که خواهد کردت بالترکه که سنی است
 که کرر روزی بیاء الوعدة فراموش و بحمل آن کون تقدیر اللام که خواهد
 روزیت کردن فراموش و المنع جنبند بالترکه که سنگ رزقی اوست که کرر
 و فاعل خواست ضمیر ایزد **حکایت** اعلمی را دیدم که پسر بی بی بعضی النسخ
 می گفت بابی تغیر ای و التفسیر هنا لا شاق لا لتجرب انک مستوفی یوم القیمه
 ای شانی ذلک البوم ماذا انکسبت ای من عقلت انه خیرام شر و لا یقال ای
 ولات قال عن انکسبت ای من یکما شریف ام خیس یعنی ترا خواهند
 برسد که هنر چیست نگویند که بدست چیست کما قال الله تعالی
 فاذا نفع فی الصور فلا انساب بینهم **قطعه** جاده کعبه را که می بوسند
 بالیا العونی و السین المهملة مضارع من بوسیدن و فی بعض النسخ بالیا
 الفارسی و السین المعجمه و الاول اظهر او نه از کرم بکسر الکاف العونی بینه
 بالیا و الفارسی ای من دو و القر نایم یعنی صاحب اسم ای شهو رست و من
 قال اسم فاعل من التمس فعدا خطا یا عزیز شست و هو الکعبه روزی
 چند مرهون لاجرم بچو او کرامی ای محرم شد کما فیل بیت کرامی دار پیران

این حکایت

معنی السبب الاول بالترکیب
 و ترتیب اصابع
 و ترتیب اصابع
 و ترتیب اصابع

این حکایت

در بیان این که در سیر بدانی این سخن را و من لم یعرف المعنی قال کرامی منسوب

کرامی را که در سیر بدانی این سخن را و من لم یعرف المعنی قال کرامی منسوب
الی کرام خلاصه حکایت آن العبرة بقضیة المؤمنة دون شرف نسبة اصله
کافضل **قطعه** بنسب نیست نسبت مردم هر کسی را بنفس خود نیست
شرف و رز جوهر خویش است نه پاک که هر از هدف است **حکایت**
در تصایف حکما آورده اند که کرم قدر تحقیق بیانه عند قول الممکن
انکشت در سوراخ کزدم و من لم یعرف معنی پاک بود و من بود آخر
را ولادت معهوده نیست ای لا یولد من بطنی آیه علی الوجه المعاد و حاله
دیگر حیوانات را پیا و لاده معهوده بلکه احشای جمع است و هو القلب
و من لم یعرف تحقیق تحقیق آن فی النار الصالح احشای ما اجعل ای نکریت
علیه الضلوع و جمع احشای و یقل استواء الوسادة لما تحتها من النور و غیره
ما در را اما آورد و صیغه جمع نه قوله بخورند و قد ذکر لفظ کزدم بالا و اد
لا ان المراد به جنس و شکست را بدین و برون آید و لادتها بهذا الوجه
و راه صحا گیرند و آن پوستها که در خانه کزدم بیند آنرا است ای بقیه جلوه
الاتهام باری ای قره کما تر غیره این نکته را بخدمت بزرگ می گفتم گفت
دل من ای قلبی بصدق این حدیث و کلام کواسی ای شهادت می دهد و هر
چنین نشاید بود بالذکر و بونک کی دن غیر اولغه بزم و من لم یعرف
المعنی قال یعنی بغیر این نکته که می گوی حل نتوان کرد این قصه را که در
حالت خودی بایا و المصداق با مادر و پدر چنین معامله کرده اند ای
اسا و ابها ذکر قوله پدر استطراد لاجرم در بزرگی چنین مقبول آید و جواب

در سیر

الحق ایچ بزرگ

و شرح الشفاء و شرح البطلان
و شرح البطلان
و شرح البطلان

در بیان

کلام استغاثی ای غیر مقبولین عند الناس فالخصة من القصة ان الولد الذی لا
یعلم ابویه فی صفه لا یصر مقبول الا نام نه کبره **قطعه** سری را پدر و صیت
که در تالما کای جوانمرد یا و کبر ای حفظ این بند الاشارة الی البیت الایة
هر که با اصل خود و ناکند و لا یعمل الخیر فی حق اصله شود و دست روی
و د و نند کلامها و صفان ترکیبیا **لطیفه** کزدم را گفتند کانه من تهمه الحکایة
چو از رستان ای نه الشاد بیرون می آبی گفت بنایستان ای الصیف
چه حرم است تا برستان نیز بایم **حکایت** فخره در کوشی ای زوجه طر
نقیر طامه من الحکل نفع لکاد بود مدت حمل برآمد و قرب وقت الولادة و در
در همه عمر فرزند پادیده بود و کان شد بدلا لشیاق لای الولد گفت اگر خدا
عز و جل مرا سری دهد جراین خرقه که پوشیده ام ای غیر لباسی ندانم ملک
منست اینار و بزل درویشان کنم شکر اتنا فی زکس سری آوردای و
ابا نظهر راحه شادما کرد و سفره یاران ای الفوا الذین کانوا من صحابه
بموجب شرط ای کجب عده بنهاد و اطهر هم پس از حدیث الازهر
شام باز آمدن مجله آن در کوش کزدم ای مررت بمجله و از کیفیت
حالتی پرسیدم کما هو المعاد بین الاجته گفتند بزدان شحه درست
ای نه مجس نایب الوای کنتم سبب چیست گفتند بزرگ خورده و در
کرده قدر عین هذه الکلمات و بیانهای الباب الثالث فی حکایة الی اوکها
موسی علیه السلام و خول یکی ریخته ای قتل اعدا و از شهر ریخته خوا
من القصاص پدر را بعلت آن ای لاجل این که گرفته اند اخذ و سلسله در

در بیان این که در سیر بدانی این سخن را و من لم یعرف المعنی قال کرامی منسوب
الی کرام خلاصه حکایت آن العبرة بقضیة المؤمنة دون شرف نسبة اصله
کافضل **قطعه** بنسب نیست نسبت مردم هر کسی را بنفس خود نیست
شرف و رز جوهر خویش است نه پاک که هر از هدف است **حکایت**
در تصایف حکما آورده اند که کرم قدر تحقیق بیانه عند قول الممکن
انکشت در سوراخ کزدم و من لم یعرف معنی پاک بود و من بود آخر
را ولادت معهوده نیست ای لا یولد من بطنی آیه علی الوجه المعاد و حاله
دیگر حیوانات را پیا و لاده معهوده بلکه احشای جمع است و هو القلب
و من لم یعرف تحقیق تحقیق آن فی النار الصالح احشای ما اجعل ای نکریت
علیه الضلوع و جمع احشای و یقل استواء الوسادة لما تحتها من النور و غیره
ما در را اما آورد و صیغه جمع نه قوله بخورند و قد ذکر لفظ کزدم بالا و اد
لا ان المراد به جنس و شکست را بدین و برون آید و لادتها بهذا الوجه
و راه صحا گیرند و آن پوستها که در خانه کزدم بیند آنرا است ای بقیه جلوه
الاتهام باری ای قره کما تر غیره این نکته را بخدمت بزرگ می گفتم گفت
دل من ای قلبی بصدق این حدیث و کلام کواسی ای شهادت می دهد و هر
چنین نشاید بود بالذکر و بونک کی دن غیر اولغه بزم و من لم یعرف
المعنی قال یعنی بغیر این نکته که می گوی حل نتوان کرد این قصه را که در
حالت خودی بایا و المصداق با مادر و پدر چنین معامله کرده اند ای
اسا و ابها ذکر قوله پدر استطراد لاجرم در بزرگی چنین مقبول آید و جواب

کلام

در بند ای در بند ای

کردن بفتح الكاف الفارسی و بند کرا ان بکسر الكاف الفارسی ای القید الغنفل
برای نهاده اند کفتم این بکارا او اشاره الى ذلك الفجر حاجت خواسته
قطعه زمان بکسر النون الاضافه بار و در وصف ترکیبی و اما افزوده لانه
اعتبار المطابقة غیر لازم فی غیر لغة العرب كما يقال فی التركة یوکل عوز و
لم یوف هذه النکته قال و اما افزوده للشو فی عبارت مسامحة اذا و رد
بدل للوزن للشو و قال فی الحاشیه لانه الظاهر ان یقول بار و داران
و من ذل لغة العرب اذ یقال الساء لکوا مل ای مرد همیار قدر بیان
فی الباب الثانی فی الحکایه التي اولها مطابق این سخن و من لم یوف المعنی
قال فی شرحه بالفهم و السکون ضد السکران اگر وقت ولادت ما را زبند
بدل الولد از ان اشاره الى مضمون المصراع الاخر بقرینت بیک و در بند
مردمان که فرزندان ناموار ای غیر موافق را بید حکایت طفل بودم برید
بالطفل هنا الصغیر مطلقا ای کنت صغیرا بزرگ را بر سیدم از بلوغ ای
من ما رانه کف در کتب مطبوعه و فی بعض النسخ در مطبوعه کتب آمده
است که نشدان دار و دینه بقوله یکی یا نژده سا کی بفتح اللام و لفظ
یکی بفتح المعنی المصدریه و قد مر بانه فی الباب الثالث فی الحکایه التي اولها
یکی از حکا و لفظ یا نژده بابا و الفارسی فی اوله و الهاء الکنیه فی آخره
یعنی خبری و کوم احلام و سوم در آمدن ای خروج موی زمار بفتح
الزای البرزی البقائه اما در حقیقت بکشدان دار دینه بقوله آنکه
در بند ای فی قید رضای حق عز و جل پیش بالباء و الوی از ان باشد که

در بند ای

در بند ای

در بند ای

در بند

در بند خط نفس ای علامه البلوغ فی الحقیقه ان یكون المراد فی قید رضای حق از بند
و نشدان من کونه فی قید لذه نفس هر که در و ان صفت موجود نیست
کل من لم یکن فی هذه الصفة محققا ان سکون النون بالغ شمار کس
ای لا یعدونه بالغ بل یقول اهل لغوی سلسله بینا بالغ و یقولون ایضا
که آخته و نا بخته قطعه بصورت آدمی شد قطره آب فی تندی و تاجر
تقدیر قطره آب بصورت آدمی که جل روزش قرار اندر رحم مانده انوار
بعی المستقر و یروا به المتفرج ای بقی متفرجانه الرحم ای عین یوما الرجل سالد
ای لمن بلغ اربعین سنة عقل و ادب نیست در سون تحقیق نشاید
آدمی خوانند قال رسول الله علیه الصلوة السلام من جاوز الاربین ولم
یغلب جفیه شرة فلیتوا متفعد من النار و قال دم من امهله الله تسعین ما
فقد اخذ زجه حکایت جوانمردی خبر مقدم و لطفت عطف علی جوانمردی آدمیت
بنشدید الباء مبتداء مؤخر و کثر النسخ جوانمردی و لطف و آدمیت
فی یکون المصراع منعولا مقدما عین نقش جمول لای نقش الحای
عن لکال مبتدا و نهی من پنداشتن هر باید که صورت می توان ساخت
یعنی ساختن بر ایوانها در الظاهر ان التقدير بر در ایوانها و مجوز ان یقول
لفظ در زاندا از شکر و بکسر السن للجه و سکون النون و فتح الحاء لکن
و سکون الراء الملهه بالترک زنجیره و زکار با نداء و الکاف التارین
جوانمردان باشد فضل و احسان مردمان چه فرق از آدمی یا نقش یوار
لان مجز و الصورة موجود فیهم بدست آوردن هر نیست برید بیا

در بند ای

در بند ای

الفضل یکی در نون دل بدست از حکایت سالی نزار و جدال در میان
 پیادگان حاج بضم الحاء جمع الحاج افتاد ای وقع النزاع فيما بينهم و جدالی
 برید به المصنف در آن سفر هم پیاده بود یعنی گفتگانی و گفت و گفتار
 راجلا انصاف در سر و روی هر کس را قدام ای و احتیانا و قضا علی اس
 الآخر و وجهه هذا که این نزاع الکبر و الجلال العظیم و ادب و جلال
 برادریم و قال الله تعالی احج اشهر معلوما فن فرض فبین احج فلان و لا فسوف
 و لا جدال فی احج و المعنی اما قد خالفنا مضمون هذه الآية الکرمه کما و بین
 وصف ترکیبی و کما و بفتح الکاف و اجیم العربیین بمعنی المحفة و سی کسر
 المیم و تشدید الفاء باء بل علی وزن فعل بالترکیب و نکدش خود می گفت
 ای کان بتول لمن یعادله فی المحفة الاخری بالفتح بفتح الهمزة النعیمیة و هو
 السمیع من الاساتذہ و المستعملین فی السنة العرب کانه یادی الیج منه
 علی نهج قولهم بالفاء و هو بها لغه فی التبعی و من قال و قد کسر اللام علی ان
 یكون المادی محذوفاً یعنی یا قوم ایبتوا التبعی ای التبعی بمعنی ان یقال
 فی ثبوت الیج که پیادگان علاج برید به بعض الآت الشطر فی التبعی
 من عظم الغنیل چون عرصه بالصاد الملهله بمعنی میدان شطرنج و قبایل
 کلام العرب ان یقال فی الشطر بکسر الشین لا یفتخرون لان من مذہبهم
 انه اذا عوب الاسم الایج رد الی استعمال من ظایره فی لغتهم و زنا
 و صیغه و یسند کلامهم فعلل ففتح الفاء فوج کسر الشین من الشطر بلحی
 بوزن خود خل و هو الفصح من الابل و من لم یعرف هذا التفصیل و التحقیق

دلیل

نقطه

قالب

قال کبیر الشین و اشتهر بالفتح کذا فی المستصفی علی ان الکسر علی لغت و هذا
 الکتاب فارسی و مصنفه بضم کسر بر دای یقطعه فریزین بنویسند و فسر المصنف بکسر
 یعنی از آن می شود که بودیم رجع الی کلام ذلک القایل و پیادگان حجاج
 مبتدا و عرصه بادیه ای میدان برید را کسر بر دو مثل السابق و بر بال تشدید
 و قدر حقیقه و تفصیل فی باب الاول فی حکایت النبی او کما یشررون
 الرشید و بینا هناك خطا من اخطاء قال المحقق هنا و قد یخفف اصله برید
 فکانه نبی با قدم و آخر شدند و لهذا و تعوی فی الجوال قول بر شدند
 خبر المبتدا قطعه از من بکوی امر من کفن کما عرفت فی قول المصنف تا برزند
 مرد سخن کوی کوی و قد حذف یا و هو وجه دخول الباء قدره قوله بکوی
 برادر بلطف و خوشی حاجی اصله حاج بال تشدید فغلب احدی فی التضعیف
 یا و کما یفنی الباری و کسر الباء للاضافه مردم گزای بفتح الکاف فی الفارسی
 صفت مشبهه من کریدن رکب مع مردم و المعنی یا لیک آدم دلاچی و من
 لم یعرف المراد قال معنی حاجی دل آزار مردم کزنده را کو بضم الکاف
 العربی اصله که او آستین خلق باز آری بفتح الالف می در و تحقیق الراء
 علی الاصل حاجی نویسنی بل شریست حاجی از برای آنکه موهون
 بچاره خاریخورد و باری بجز و تخمین فیه یام حکایت هند و ی
 بیاء الوحدۃ لفظ بفتح النون و سکون الفاء و اللام الملهله عربی
 مشهور و بالنسبه مقام الطاء فارسی و ترکی اندازی بالباء المصدری
 و لفظ لفظ انداز و صف ترکیبی مثل بر انداز می موجب حکمی

رسید

ان لفظ بالفتح و کسر
 و کسر یاء مشهور و یاء کسر
 بیکار و نه صدیکه و یاء کسر
 و زینت اول و بجمع ایدر از چندی
 انقاط کلام اختصی
 فقط انداز
 نفت ای
 نموده

گفت که ترا که خطاب للهندي خانه بلاضافة تبين است بفتح النون و كسر
 الباء الاولى الاصلية واما الباء الثانية فيخرج النون فلا فائدة النسبة
 و حصول السني فادخل فيه كما عرفت في قول المصنف زنديش باز تو بين
 جنتك والمعنى ان لك بيتا من القصب و من لم يعرف التحقيق و الحق قال خانه
 نين آنست که از في ساخته شود و وندامثل قولهم خانه جو بين بيت
 بين من تحت العرف و كذلكه زر بين و کر سمين و نحو هما باري نه آنست
 فلا بد من رعاية المناسبة واصابة الحق و لهذا قال است ما نداني که سخن
 عین صوابست مگوی و الا يكون عملك كعمل العدي المربور من غير مناسبة
 و آنچه دانی که نه بگوشت جوابست مگوی تغیر نه بگوشت جوابش مگوی
 اذ لا نصيب الحق و تصنع العمل فاذا عرفت التحقيق الحق لا يذهب عليك
 قول من قال ولا يذهب عليك ان هذا البيت قليل المناسبة لما قبله بل
 ينبغي ان يقال المصراع الاول في حقه و ان يقال المصراع الثاني في حقه
 ردی را در چشم خاست ای حدیث شخصی و جمع العین پیش ببطار بفتح با
 و سکون الباء رفت لطلب العلاج فانما که مراد و اکثرا فلما طلب منه
 الدواء ببطار را بجه در چشم جهان پایان کردی ای بصرع بگویند و آ
 در دین او کشید لان کماله مخمرفه کور بالکاف الوری سدای صلی
 اعمی و حکومت ای خصوصیت پیش داورای حاکم و برادر به القبی برودند
 لطلب الارش حاکم گفت برو خطبا ای البطار بفتح با و ان بالاء التثنية
 ای ضمان بفت علته بقوله اگر این فرمودی بیا و حکایت پیش ببطار

بکلام

بکلام

مختصر

رفته

مرفعی هذه صورة العقدة ثم بين المحلة ايز من سخن آنست که هر که نا از موده را
 ای لرجل لم یجرب کار بزرگ فرماید با آنکه نداشت بر دو بفتحین بزرگ و یک صغیر
 بزرگ و یک صغیر و بفتح راي و سحابة الفکر منسوب کرد و بالکاف النارسی
 قطع شد فعل منفی هو مستند فاعله و کسر الال للاضافة و روشن راي و وصف
 ترکیبی بزرگ و بایه ای و فی الاصل کار بای خطیر منقول ندهد بوزن بایف و وصف ترکیبی
 ای من نسیج البهر اگر چه در حد نفع بافته اسم فاعل من یافق بالزکاء و فیه
 است لا یقراء المیزه للوزن و الا یحوز انبائها كما عرفت في اوایل کتاب
 و من قال یزاد بوصول المیزه فکانه ظنه لتطاعیا ببردن نسیج الفحات و سکون
 النون و الغیر راجع الی بوزن بایف بکارگاه حریری الی الموضع الذي یسج به
 لوزن بکلام یکی از بزرگان بسری بیاد الوحدة مناسبة بالنسب للجمع ثم
 بالنسب للمهمله فاست ای کان لاحد من العلماء ابن مقول و مثال یغی و لا فتم
 يعرف معنی لفظ بصر و فات یاف فاعله ضمیر پیش برسدندش ضمیر المنقول راجع
 الی یکی که بر صندوق تربیش مندا الغیر راجع الی بصرجه بوسیم کما هو المتعارف
 بنور الکبار گفت آیات کتاب مجید ای التوان پیش الباء الوری یعنی قدرش
 زیاده و فی بعض النسخ شرف و رتب پیش از آنست که لا حاجة الی تعدیر
 قدر که روا باشد بر چنین جایها نوشتن علته بعد که پرویز کار سوده بضم سین
 المهمله اسم منقول من سودن کرد و بالکاف النارسی ای بجز و مثال محو شد فلم
 يعرف الخناج من الماضي و ظان بر و کر زندی برون علیه سکان جمع سک
 برونا شند بالجمعین یعنی تنوکی می کنند و مثال بالجمع ثم بالمهمله فلم يعرف اللفظ

از بزرگان و از بزرگان و از بزرگان

در این کتاب از بزرگان و از بزرگان و از بزرگان

در این کتاب از بزرگان و از بزرگان و از بزرگان

از بزرگان و از بزرگان و از بزرگان

از بزرگان و از بزرگان و از بزرگان

از بزرگان و از بزرگان و از بزرگان

از بزرگان و از بزرگان و از بزرگان

فان المعنى انك تفر في نوبت بغيري ان كنت شي على صدوق القبر
 ليس بامرهم اين دو بيت كفايت مي كند و البيان من لسان الميت **قطعه**
 و بفتح الواو و سكون الهاء لفظ فارسي مشهور يستعمل في الاستغاثه للمتر
 قرب من التركي و لغا ما توضحا بيانه في الباب الثالث في الحكايات التي اولها
 مال داري را شنيدم في قول الحس و كه كز فرده باز كرد يدي و من لم يعرف
 و ظن انه يحتاج الى البيان شي بيانه هناك و كما بلغ هذا المقام قال و بعد
 معصومين و امه في فخر الصالح اذ انجبت من طلب شي قلت و اما ما اظننه
 هذا الكلام فحجت و اه كه هر كه قدر بيان في الباب الاول في الحكايات التي اولها
 ملك زوزن في قول المعصم بادشاهي اگر خواهي هر كه كه ترا و من لم يفرض
 بيانه هناك قال هنا بفتح الكاف الفارسي و سكون الهاء الاصل معصومين
 يعني هر وقت هذا الكلام و يلى ان يقول في حقه انه آخر البيان من وقفه كما هو
 هر كه يعني هر وقت كه سوره در بسان هر كه بريد يدي بيا و الحكايات في
 عادي في من حياتي اذ اظهر النبات الاخضره البساتين خوش شدي دل
 هذا من لسان الميت كما قلنا آنفا و من قال في شرحه يعني اگر در بستان دنيا هر
 زمان سبز من بريد يدي بغي ان بستر من ظاهر شدي فقد غفل عن السباقي اليها
 خاصه عن قوله بگذراي دوست تا بوقت بهار هر كه سوره سبي ديمه
 بر كل من تر الكاف الفارسي **حكايت** پارسايي بركي از خداوند بخت اي
 على احد من الاغنياء كز كرداي هر كه و ديد كه بگذار دست و پا التوار
 نعم الهزمه و التار يعني محكم بسته و عقوبت مي كرد و بالتركه اشكنجه ايد يدي

باز
 بگویند
 بگویند
 بگویند
 بگویند

پارسا

پارسا گفت اي پسر همچون تو اي ملك مخلوق را و هو عبده خدای عزوجل
 اسير حك تو كزداينده است و ترا بروي فضيلت نهاد است فانه
 صيرك سيدا و حاكما عليه شكر نعمت حق تعالي بجاي از ارمين آوردن
 و چندين جبار و امدار فانه تجاوز عن العدل بنا بد مضاجع مني من باسحق
 يعني لا ينبغي و قول من قال كلام في موضع الاستقام يعني هبل كحل و هبل لا يجوز
 ان يكون الامر عذافي يوم القيمة لا ينبغي ان يتفوه به كه فردا در قيامت اين
 بنده از توبه بكسر الباء و سكون الهاء الاصل معناه شايع و قدر بيان
 و من قال بها يعني بتر يعني ان يقال له سكونك بهتر باشد و قد وقع في
 بعض النسخ از جهه الله مظلومست از توفيق طلب مي كند ذلك العبد و
 در آن وقت معلوب و ي سوي الى هنا و جده بعض النسخ و تر ساري ياي
 المصدر ي بريد بفتح الباء و **مثنوي** بر بنده مگر خشم بسيار و المعنى لا تقب
 على العبد كثره جورش مكن و دلس ميار از كلا الغير من بر جهان الي بنده و را
 توبه درم خريد يدي بيا و الخطا باخره بقدرت او بريد لفظ آخر يستعمل
 في لسان اهل النورس لها كيد و المبالغة اين حكم و غرور و خشم ناچند يها
 المولى المجازي هست از تو بزرگتر خداوند معناه بالتركه و ارد در سوز
 او لورق افندي اي خواجه ارسلان و اخوش و سما اسمان لعبد من كما بقا
 في التركه شير مرد و خوشقدم و مان ده و صف تركي و كسر الهاء للاضافه
 خود مكن فراموش اي لائس ترك او من صيرك آخر او من قال بغي قوت و
 خود نقد لخطا در خبرست خبر مقدم از بيا بر عزم كه بزرگتر هست روز

در توفيق است اي ما توفيق نمي ده

بگویند

بگویند

بگویند

طرف الحرة ان باشد که بنده صالح بپشت برن و خداوند فاسق را بدو رخ
 و هذه الجملة مبتداء مؤخر **فتبعه** بر علانی که طوع بالفتح والمسكون بمعنى المنقاد
 خدمت نشست **رسول خشم** محمد را آن نبی من را ندن و طیره داد و خشم
 بکثر فی الکلام تاکید که نصیحت بود و روز شمار و به حساب و بهر یوم النعمه
 بنده آرد ای غیر مقید و خواجه در زیر **حکایت** کان محمد بن المتکدر اذا غضب
 علی غلامه قال یا بنی منک بسیدک **حکایت** سالی بیا الوعدة از یلج با شام
 سفر بود ای سافرت منم و راه از حوامیان در خط قافیه سفر جوانی بید
 و قد عرفت معناه فی الحکایة التي اولها زور آزمايي و من اخطا هناك اخطا
 هنا جث قال ای برسیل فلما وزی همراه ما شدند و وصفه بقوله سبر باز
 و وصف ترکمی و کذا جمع المعطوفات عليه من قوله جرح انداز معناه بالترکی
 زبر کن آتی و **سکندر** لقط مستعمل فی اللغة الفارسیة و التزکبة ویش زور
 ای زاید القوه که بنده مرد توانا ای بجزیره رجال قویاد کان او بفتح الهمزة
 العربی ای قوه زه بکسر الزا و المعجمة و سکون الهمزة و تر العوس نکردندی
 و فی بعض النسخ کردندی و من خاره فقد ضیع المبالغة المفضلة بحسب
 المقام زور آوران جمع زور آور و هو وصف ترکمی بمعنی القوی و کسر التاء
 للاضافه له روی زمین براد به الدین است و را ای قلعه در صفا و به بالترکی
 کورنش بر زمین بنا و زندی فاعله ضمیر زور آوران اما مستعمل ای دوست
 بود یعنی اعتاد بالانتم و سب پرورد و بالترکی کولکه دیلمش و من آورد
 بدله سب پرورد و غلط اذ معناه بالترکی کولکه بلیجی کا بقال پرورد بالترکی

سب پرورد و غلط اذ معناه بالترکی کولکه بلیجی کا بقال پرورد بالترکی

سب پرورد و غلط اذ معناه بالترکی کولکه بلیجی کا بقال پرورد بالترکی

سب پرورد و غلط اذ معناه بالترکی کولکه بلیجی کا بقال پرورد بالترکی

تن

تن جرد و بلیجی نه جهان دین و سفر کرده و لم یکن محراب الامور و رعد
 براد به الصوت المطلق مجازا کوسن بالاضافه فی اللطین دلاوران جمع دلاور
 بمعنی شجاع بکوش او ز سیده ای لم یسمعه و برق براد به اللفظ مطلقا شمشیر
 بالاضافه سواران جمع سوار بمعنی را کب بدیده **بیت** بنفاده ای لم یقع
 ذلك الشخص در دست دشمن ایست و مجبور شد بر دشمن بفتح الباء الفعلة و کسر الکاف
 الفارسی بنابرین بالنون النافیه و الباء الوعی ای کان لم یطرح له باران بزور لم یکن
 محراب لغات من و این و کانی یا شیبین در پی هم بالترکی بر بر مر آرد بجه دون
 صفة مشبهة من دویدن ای کثافت المسابقة و المسارعة هران دیوار قدیم که پیش
 آمدی ای کلمات مجیدار عتیق بقوت باز و بیکندی فاعله ضمیر جوان و هران درخت
 عظیم که دیدی بزور سر بجه ای بقوة راس الکف بر کندی بفتح الکاف العربی
 و نفاخ کفان کفنی لا غیر آیه بقوته **بیت** پیل کو بضم الکاف العربی بالترکی فنی
 و من قال یعنی کجاست فقد غفل عن المعنی فانه بالترکی فانه و لا بد ان یقال فی حقه
ع معنی نه ایست کجا بروی تا کف بفتح الکاف و کسر النون و بازوی عطف
 علیه و کسر الباء للاضافه و دران پند بریداتی منم شیر کو کاتبان تا کف
 سونجه بالاضافه کردان بفتح الکاف الفارسی صفة من کردانیدن پند و المعنی
 بالترکی ارسلان فنی تا پنجه اوجی دو ندرجی آیا پی کوره و من آورد لفظ کردان
 مقام مردان و بالعکس آورد لفظ کتف فی المراءین فلم یحقق لفظ المس قان
 المعنی و اغرب من مذاقوله و قد بروی کردان بضم الکاف العربی جمع کرد بمعنی
 شجاع فانه من این ثبت غده هذه الروایة ما درین حالت بودیم فی الشی که دو

سب پرورد و غلط اذ معناه بالترکی کولکه بلیجی کا بقال پرورد بالترکی

سب پرورد و غلط اذ معناه بالترکی کولکه بلیجی کا بقال پرورد بالترکی

الملهمة انما اختصه المراءون الرغام فرأى الضدوق وحشت پروزه بکر
 الحادوسکون الشين المجنبن اي الفتنه منه درو ساخته وللاذکون الرغام
 مرصعا به للزينة بکورد برت بجاطب بن القيرجه ماذفتح النون من مانتن الى
 لايشه لانه استقام انکاري وحق الای كيف يشبهه فكانه لم يهم الجمع که حشی دو
 فرام آورده بازکی بزاکي کرج بربره کفورش وحقی حال ای کفام الزاب
 بروکرده یعنی آن ترا به قیل درویش بر سکون الشين ای ابن الغزاین بسند
 ای سمع هذا الكلام وكفت خاموش قدر بیان مع کونه ظاهر و من فیه هنا
 بعد فضیله فی مواضع متعدده بقوله اسکت یعنی ان یقال ذقه اسکت که تا بدر
 خطاب لابن الغنی زیر این سنگ گران قدر بیان قریبا بر خود بخشیده شد
 یعنی بزرگ ابوک بنفیه تحت بحر الثقیل بدر من میاشت رسیده باشد طعنه
 حله که در قبر سنت موت الفجاء راحه قیل الموت اربعة موت الاول
 وموت العلماء وموت الاغنياء وموت الفقراء الاول فتنه والثانی طمعه
 والثالث خسرۃ والرابع راحه بیت غرکه کمر همد بر سکون الرادوی بفتح
 الواو بارای الحلی برة بسکون الرها مقصور من راه آسودید کند رنار
 ویکر مرد درویش که بارسم بالاضافه فی اللقطین فاقه وفوق کشید بوس
 علیه حمل من اتقال الدینا بدر حرک ای الی باب الموت عما نایشه که سبک
 ای خیف الحلی آید والغنی خلافه کما قال وانکه در نعمت ودر راحه دانست
 کانه عطف تفسیر زیست ماضی من زیستن مردش زمین عمر یعنی ان مفارقه
 من هذا الجمع بامر شک نیست که دشوار آید لانه فراق الکثیر غیر

این سخن در
 این کتاب

در این کتاب

دیگر

به

به حال السیری که زبندی بیاد الوحدة فیها بر همد مضارع من ویدر میترش
 نایری که گرفتار آید حکایت بزرگی را بر سیدم قدر مثله از معنی این حد
 که اعدی ای ازید و اظلم عدو ک العدو فعول من العداوة واسم جنس
 ولذک صرح اضافه اعدی الیه لان اسم التفضیل یقتضی تعددا و ما اضيف الیه
 اذا کان معرفه نفسك التي بین جنسک والمراد بالنفس النفس الامارة
 لا المطمئنة وغیرها کف قاعله ضمیر بزرگی حکم انکه بر آن دشمن که باوی حیا
 کنی دوست کردای بهر صدیق کف مکر نفس را چند انکه مدار اینش بالبا
 العرق کنی مخالفت زیاده کند و قیل ضرر العدو بالذینا و می فایته و ضرر
 النفس بالافرة و می فایته و قیل ضرر العدو بالروح و ضرر النفس بالیا
 نفوذ بالله من ضررنا قطع فرشته حوی والمقنی ظاهر و قدر مرار و من قال
 حوی مع الخلق والعادة یعنی ملک صفت و فرشته حوی شود و قدر و ب
 علی عاده من ابراد التکرار الغیر المفید و توفیق النبی بنفیه کما قال المصنف
 حوی بدو طبیعتی که نشست آدمی فاعل شود بکم یعنی با الصلة
 والکاف العرقی خوردن نای بقله الاکل و کر حوری جوبایم بیوفتی من
 او فنادی بالواو و قدر و فت انه بالواو و قدر و فت و بلا و اولیة جود
 و هو بالاناء له مراد هر که بر آری مطیع او نوسند لانه الانساجید الان
 خلاف نفس ای الامارة اذ می المبتدا در غند الاطلاق کردن کشد و فی
 بعض النسخ زمان دهد جوابت مراد جلال سعدي با مدعی در میان توانک
 و درویشی یکی در صورت درویشان ای شخصی که در صورت الفقراء

مکرر بیان ضرر نفس
 حکایت

واوريق انكه فاعله بد بد بفتح الباء الاصله يعني ظاهرا هو وجه باء ادا نشيخ
 نيام على القبول من لم يتبين له وجه نفقه غذا مور كره بكسر الكاف الفارسي اور
 يعني جمع بابستان اي في الصيف فراغت بود من هم المعاش زماني اي
 في شانه فراغت مبتدا با فاقه اي مع الفقه نه بغير خبره اي لا يقبل ولا يحصل
 وجبت بكون التاء مبتدا ورتك دستي ظرفه صورت نه بند خبره بكي وهو
 الفتي حرمة وني كير الافتاح عت بكسر العين بسته كوانع باله وديكرى وهو غير
 مستقر بكسر الظاء وكسر الراء للاضافة عت بفتح العين بايوك في وقت العشاء ضد
 الغداء تسنه لعدم ساعده اسباب المعاش ووجود حاجه الى تدبير الطعام
 لغره هرگز اين اي الفقير به ان اي الفتي كي قد عرفته قريبا مانده بفتح النون اي
 مني بانه ومن قال في نزهه آتي يا به فلم يأت بمعناه حقيقة **سبب**
 خدا و نذروزي مبتدا اي صاحب رزق بكي متعلق خبره نوازع قلبه على المعاش
 براكند روزي مبتدا ايضا براكند دل خبره لا اشتغال باله وتفرق حاله عبادت
 ايمان اي لا غناء بكي قبول نزد بغير ست كونه مقارنه بكنوز القل كمال
 كه جمعه و حاضر بحسب القلب بركت في خاطر ثم فصل حال الاغنياء كه اسباب
 معيشت ساخته اسم مفعول من ساختن والمراد ايجاد اسم واحضار اسم يا يا
 و من قال يعني مينا فند زاد شيئا لعدم علمه بالنع و با و راجع ورد عبادت پرودا
 اسم مفعول من بر داشت وهو بالترك نام انگذ آينه صورت و بركت بتورك
 و قور ترمق و قارن اولق و قاني اولق و من قال يعني مستظم و كانه سر شده فلم يأت
 بغير من معانيه عرب كير عود باله من الفقر الملك من اكتب بمعنى سقط على وجه

دو روزی

دو روزی

دو روزی

بنام

چند روزی

يقال كتب على وجه فاكب و من ان النوار ان يكون فعل متعديا و افضل لازما فيه
 بالغة حيث ان الكباب الفقير غره قد بلغ الغاية بحيث عرض بصفته وهو فقر
 ايضا و يحمل احتمالا و هو كما ان يكون من اكتب على كذا اي يفعل و يلزمه ومن قد
 هذا الوجه فغذرج المرح و مجاورة مناعله من الجوار عطف على الفقر من لا احب
 اي لا احبه بحرف العائذ المتصوب قبل اضيق السجون معاشره الاضداد
 روج راضحت ناجس غذا بعت ليم و در خبر ست الفقر سواد الوجه في
 الدارين و في بعض النسخ در كشيه معرفت نيار امداي لا بكن تا فورش بغير
 انجامداي بصل اليه كاد القرآن يكون كفا و هذا و اردنه اخر ايضا و لما قلت
 هذه الادلته المعقوله و المنقوله كفا حيجا نشينه كه بيا بغير علم كفت الفقر في
 فانه بدل على فضيله الفقر كفت في جوابه خاموش تا كذا لا تدري مع كويت
 المذكور كه اثره خواجه علي السلام بقوله انما استمدان رضا اند و لهذا
 اضاف الى نفسه بقوله تحري اذ ليس الفقر في الكل احو و سليم عطف على رضا
 و في بعض النسخ بغير فقر و ليس بعام كما قال نه فقر ايمان كه حقه و ابرار
 جمع بر او بار مثل اصحاب و اطهار بوشند كلف زمانا و لغه اودار بركر الهرة اي
 لغه و طيفه فروشند مضارع من فروض بمعنى البيع يعني لا باكلون لغه و فيهم
 بل يبيعون لزيادة حرصهم **ياي** اي طيل با ترك اي طاول والمراد به من يقول الكلام
 رافعا صوته متصليا بلند بانك صغته و در باطن حج اي بطنه خالي توشه
 و زاده تدبير كني و هو بفتح الباء العوي او الفارسي و بكرا و بالجيم العوي
 او الفارسي لغه مستعمله و يستعمل بفتح الباء العوي و بحيم الفارسي معناه بالترك

بسیار عیبی

البقرة النصف و كذا الميم تقدر
 بركت و الباء بالهمزة و الفاء
 بركت و الباء بالهمزة و الفاء

سوز براني و المراد منها فقد السوء وقد وجدنا هذا التفصيل في بعض اللغات و قد
 الا ما في الكل الاستمالات و ليس فارس ميدان الفارسية وقع في كيرة حيث
 قال في شرحه بالباء و الاصل موافقة الوزن لقوله بيج ولكن قال في الصحاح
 الفارسي بيج بكسر الباء و تميمه الاسباب قد صحح الباء و الجيم بالبريين في ذلك
 الصحاح و بالفارستين في الغرائب و اما ما سمعته من فواه الرجال فهو بيج
 بفتح الباء و الوي و الجيم روي طبع از خلق بيج امر من بيج و ارفوف شرط كافر
 بيانه و روي بيا و الخطاب بيج هر از دانه بردست بجيد المص هذا الكلام
 انك تختلف في الافتخار بالفقر و لست بذاك المقام و قد وقع في بعض النسخ
 منها ما اوردناه من قوله در ورسيد معرفت الخ على ما وجدته بعض النسخ و اما
 اخرا النسخة التي وقع فيها تقديم ذلك القول لان ذلك المقام مقام استدلال
 المص فالاحسن ايراد و بيده هناك و هذا المقام مقام الجواب على استدلال الخصم
 فلا وجه لايراد الدليل هنا من اخرا النسخة التي وقع فيها تأخير ذلك القول فقد اثر
 سوء الترتيب كما لا يخفى على المتأمل السبب و اعلم ان في كلام المص اشارة الى التوفيق
 بين الاحاديث الثلاثة فان قوله عدم الفقر سواد الوجه في الدارين في حق من
 يتفقه الفقر عن الطاعة بل يلقى في المعصية كما قال عدم ان اتقى الناس
 اجتمع عليه في الدنيا و عذاب الآخرة و ان قوله عدم كاد الفقر ان يكون كوازي
 من لا يصبر عليه بل لا يتكلم بكلام بوجب الكفر و قد ورد في الحديث القدسي من لم يصبر
 على بلائ و لم يسكن على نعمائه و لم يرض بقضائي فليطلب بآسواي و ان قوله
 عليه السلام الفقر قريح في حق من يري الفقر تحلياً بزيت الانبياء و ادعوا

فوقه

الفارسي

و قد وجدنا هذا في بعض النسخ

سواء في الدنيا و الآخرة و قد وجدنا هذا في بعض النسخ

فوقه

الحجج

الحجج المن رايه في كلام المص المؤيد بالاحاديث الاخر لم يبق لك حاجة الى التوجيه
 البعيد الذي اوردته من قال بعض المحققين معنى الحديث الاول اعني قوله الفقر سواد
 الوجه في الدارين اظها ر عدم خلق القلب عما خلقت عنه يده و معنى الثاني اعني قوله
الفقر قريح خلق القلب عما خلقت عنه يده و معنى الثالث اعني قوله كاد الفقر
 يكون كرا عدم خلق القلب عما خلقت عنه يده هذا كلامه ثم ان المص نزل و قال
 ان امثالنا ليسوا من تلك الطائفة التي قلنا في حقهم مردان ميدان رضا ايد
 وليس لها مال حتى يحصل لنا العوالب يصرفه الى اجزات كما قال عدم نعم المال
 الصالح في يد الرجل الصالح و ليس امر معاشنا مستظما حتى ينسرينا العباد
 بواع البال بل في قلوبنا حب المال للفقر و سوء الحال و لا فائدة منه للمعاش
 قال و لا يدخر بوجوه و تحت برهنة را بوسيد ان كان معناه بالترك او ترك
 فهو مستعد و ان كان معناه بالترك كيمك فهو لازم اذ مقتضىه بوسيد ياد و
استخلاص كرفاري كوسيد و يعني لا يقع على من اجزات مثل ستر الثوب لاجطاء
 اللباس و مثل استخلاص الاربر و المجوس لا بوجود النوايا في جنس ما راير برفق
 الصوفية بياية ابن اي برهنة الاعتقاد في رسا نذا استفهام انكاري و يد
 عليا و مي يد المعطى بيد سعل و مي يد الفقير الاخذ به ما نذا اي لا تشبهها كما
 ورد في الخبر اليد العليا خير من اليد السفلى نه مبني على جعل و عللا و ر حكيم نزل
 يحتمل ان يراد بالحكم معناه الاصطلاحي الذي يذكره اهل الاصول و يراد به معناه
 الثبوت اذ نعمت اهل بهشت خبري و ههنا اولئك الهم اي لاهل الجنة رزق علوم

استعمل في
 كون هذا الحديث نائبا عن
 ما في روي النسخة من بيانها

و قد وجدنا ان يكون
 مقتضىه ان لا يكون
 مقتضىه ان لا يكون

و قد وجدنا ان يكون
 مقتضىه ان لا يكون
 مقتضىه ان لا يكون

ای معروف چسبیده بود علی قرعده و عشیه قوا که بیان للرزق المعلوم
او بدل منه جمع فاکته و می مایوکل من الثمار تلذذ او رزق اهل الجنة انما یوکل
للتلذذ ولا یحفظ الصلوات استغاثم عنه في الجنة وسم مکرهون لان الاکل الحالی
عن الاکرام یلیق بالبرهان وان رزقهم یصل الیهم واما رزقهم یصل الیهم من غیر
تعب سوال کا علیه رزق اهل الدنیا و جات النعم ای نه جات لیس فیها
الا النعم ووجه استدلال المص بالآیه علی کون الید العلیا افضل ان لا یار
معلوم و الرزق المعلوم مدح وصف الله تعالی اهل الجنة به تا بدله که معلول
کما فی قدر بیان نه الباب الاول از دولت عفاف و هو الکف عن الحرام محرو
و ملک و ائمه زبیر یکس رزق معلوم است نشان را تا بد معارف مجهول
اندر حواشی ای نه النعم همه عالم چسبیده ای نه عیونهم چشمه آب لکال و صم
علی الماء و احتیاجهم الیه هر کجا که سختی کشیده معقول مقدم بقوله بنی و تلخی
چسبیده عطف علیه را بنی خود را بشیره قدر بیان نه حکایت زور آزمایی و الیاء
هنا للسیبیه در کارهای خوف اندازد لفق و از توابع آن ای من لوازم
البقیة نیز میزد بفتح النون النافیه و از عقوبت آخرت نه رسد ای لایافی
و حلل از حوام شناسد **قطعه** سکی را اگر کلوی بیاء الوصه فیها بر سراید
بان یترقی علیه زمتادی بر جهر کین استخاست ای علی هذا الظن و کر
نفسی الیاء للوصه و النفس هو الخی زه بکبر الحیم اذا کان علیه الحب و اذا
لم یکن علیه میت فنور برود و کس بر دوش کبر تد مرون لیم الطبع یخرج

النفس

النفس بیدارد که خوانست ای بطل ان طعام اما صاحب نیابنی فاکل مال
بعین عیای حق تعالی نه اضافه عین الی عیای لطف ملحوظه للخط هو لظن
بمؤخر العین و بحلال الباء سببه از حوام محفوظم اراد المص بیان فقرات
الفقر و طلب الانصاف و الاعتراف من خصمه فقال من اهما تا یفیه و صفا که توید
این سخن نکردم المفروض او بیان و برهان بنا و رد عطف علیه انصاف
از تو توقع دارم تم اور دکلاما بقبله المنصنف فقال هرگز معنی هذا اللفظ
کلفظه معلوم لیسوعه و من یتمنه بقوله قبل بکر الکاف الفارسی بضمه اصلا
یعنی هیچ نقد اکثر الکلام و لا فائدة فیبه هرگز و هیچ و بدی که دست دعا
الیاء للوصه و دعا هو الشخص المرفوف الذي لا یطابق باطنه ظاهره و
یقال له بالزک قلب برتف بفتح الکاف و کسر التاء و سکون الظیر
بالفتح سینه یا حرف عطف نه الفارسی پی نوابی بیاء الوصه ایضاً در
زندان شسته مجوس یا بر د معصوم درین یا کفی بتشدید الفاء و
کما مر از مقصم بکسر الیم و سکون العین و فتح الصاد للمهلین موضع الموار
من الساعدا ای الرشح بریده الا استثناء من الامور المذكورة بعلت
در ویشی بالیاء المصدری سیر مردان را بکلم ضرورت و فود در نفسی بانچه از
و سکون القاف یقال بالزک خرفا منه لغم گرفته اند و کعبها سقیمه اسم
مفعول من شقق یعنی ان الرجال الشققا کجسهم الناس في المواضع الضيقة
تحت الارض و یقیدون و یخرج کعبانهم به او المعنی ان الناس یستعملونهم بالاجر
علی اعمال خور الارض و یخرج کعبانهم بسبب الاعمال الشاقه فیها و من لم یعرف المعنی

استعملهم

اشاره لاصنم کرد بکسر الکاف الفارسی مناسی کرد در فتح الکاف الفارسی
 ایستجیل منه عادة ان يدور حول المناسي با قصد تبا مني بالياء المصدر
 وتباه يحيى بمعنى الطاغى والفاقد والهلاك والردى كذا في كتب اللغة
 المعبرة ومن قال بمعنى الطاغى كذا في الفصحى الفارسی فقد قصره البيا كما
 شأنه كند بيت دلي که هر بستی ربود و بجا کرد مرهون کی التفات کند
 برستان یغای بالزک بجا می و المراد ان من تعشق بالجمال الاعلى لا يلتفت اليه
 الا دنى سواء كان ذلك الجمال الاعلى في الزوجة او الامة ومن لم يعرف معنى
 لفظ یغای بل لم يعرف معنى البيت قال واث رعبه بان یغای الى تلك الجوار
 المسبية الجميلة المستخرجة من دار الحوب بالنسب والفارة شعر من موصولة
 كان تامة بين يدیه ای قدامه مأمدة استتمی ضمير الفاعل راجع الى من طرب
 فاعل كان و الجملة الفعلية صلة الموصول والموصول مع صلته رفع المحل
 على انه مبتدأ والمعنى من وجد قدامه كلما استتمی رطب یغنیه مضارع
 اعنى والضمير البارز راجع الى الموصول ذلك حرف رفع المحل على انه فاعل
 یغنی وهو اشاره الى الرطب وهذه الجملة خبر المبتدأ ای الموصول مع الصلة
 عن ربح متعلق بیغنی والترجم هو الرمي بالجارية وهو مضاف الى العائید
 جمع عنقود وهو بالفارسية خولعة انكور ویراد منها عنقود الرطب بقرينة
 المحل والمعنى المراد ان من كان عنده امرأة ذات جمال وهو یجا معها
 كل وقت شأنه لا یحتاج الى الجماع الحرام اغلب اکثر تنی وستان ای القواء
 وامن عصمت مفعول مقدم لقوله الا یبند في قوله بعصمت الا بئد مضارع

منه عادة

دلی که هر بستی

ربود و بجا کرد

الى الیون بالمرکی بولشدر من وجول سكان کر سنه ای کالابلاب الجماع وفي بعض
 النسخ واغلب کر سکان نالان ربانید مضارع من ربودن والنسخة التي اقترنا
 انسب بالتیاق بیت چون سک در نده بنشدید الراء کونشت یافت
 بکر سدر مرهون کین ستر صالحت ای یالان نه ناقة صالح بهم با فردجال
 فالغیر الذي له شبق لا یختر عن الجماع الحرام بسیار ستوران بعلت درونی
 ای بسبب الغرور عن فساد فاده وعرض بالکسر السكون کرای قدر
 هو بیانیه هذا الباب في الحكایة التي اولها اعدای را دیدم ومن قال هناك
 في شرحه منسوب کرام قال هنا ای ثمن فقد كرر خطاه فيصح ان يقال في
 شأنه عوض کرای بیاد بکسر الدال زشت نامی داده بیت با کر سکی
 بقرت بهر نامند بفتح النون مضارع منی من ما نذل افلاس بکسر الهمزة وکول
 السین المملئة مبتدأ عنان بسكون النون مفعول مقدم لقوله بستانه
 قوله از کف تقوی بستانه فاعله ضمير افلاس والجملة الفعلية خبره ولما ذکر المص
 ادلة رجحان الغنی على الفقر واجاب عن استدلال الخصم وذكر فوائد الغنی و
 فقرات الفقر وحصل الزام الخصم ولكن لم یکن متصفاً احوال لسانه ونزع
 في اذمة الاغنياء كما یحکی المص حالی که من این سخن بکفتم قد وقع عن هذه
 العبارة في سبب تالیف الکتاب عنان طافت در ویش بالا فاده في اللغظین
 از دست محل با صافه برفت ولم یصف شیخ زبان بر کشید لقیالی یحش
 واسبب فصاحت در میدان وقاحت حر بیانیه حکایة قاضی مدان چاهان
 بالجیم الفارسی وبرمن دوا بند للغة وكف چندان مبالغة در وصف

ربود و بجا کرد

ربود و بجا کرد

ربود و بجا کرد

فنذكر و حسمه افما بند عطف علي ابرآذر بر کسی بني تا بند من بیدل بمعنی
الاستقلال و بر مرکب استطاعت سوار ندای لهم استیلاء علي الزوجة
والقدرة و بني را ند قل انتفاع للتاس بهم قدي بفتحين ويا الوحدة
بهر بالفتح والسكون ضرای تغای ای لاجله بني لند و در بني قد مربیان لغاً
بني بني بشديد بالمون بمعنی المنية واذ بمعنی الاذية ند مند و سم غافلون
عن قوله تغای لا تبتلو اصداقكم بالمون والا اذي وما بني بمشت و اسم
ارندای بجمعون و بخت بکسر الحاء المجهر و تشديد السين المهملة نکه دارند
ای بخطونه و بخت بکزارند ای خذ الموت و حکما گفته اند بسم بجمل از
خاک و فنی برای ای یخرج که وي در خاک رو دای لا يخرج مال البخل من
موضع دفنه الآحين يدفن هو في الارض بيت بفتح بفتح الباء الصلة
و سعي سكون الياء کسي بمعنی ببأ الوحدة في ما يجنك بالجيم الفارسي ارد
ای بجملها در کس ای الوارث آيد و بي سعي و رخ بزر دار دای بر قعه و
بمثلک به گفته في جوابه بجمل عدا و ندان بمعنی و قوت بباقية الآ بعلت
کدای بالباء المصدر بني ای سبب السؤال و رنه هر که طرح بیکسو ند بمعنی
بتر که کريم و بخت بکسان شوي تا يد مضارع بمحول من غود ثم اور
في مقام التعليل قوله محک بفتح الجيم شهور و کسر الفه و تشديد الكاف اصل
و تخفيف فوع داند که زر جست اذ به بظير خلوصه و ردائه و کد داند که
مسک گست فانه محک لا غنياء کفا في رد کلا بني بجرت ان بني کويم
هذا القول که متعلقان بکسر اللام براد به نقد آم بر در ای علي الباب بدر

مضارع

مضارع من داشن ای ينصبونهم علي الباب غليظان اي الذين قلوبهم شيرة
را بر کار ند بضم الكاف الفارسي مضارع من کاشتن بالزک اصرف کذا
في الصالح البعج و قوم بمعنی قوي و يرمک و بفتح شوق کذا في بج الواجب
و حواله انک و ايتان کذا لغة فره حصاري و من قصر علي الاول فقد
قصر تا بار بمعنی الطريق هنا و کسر الراء لا اضافة غیر ان ند مندا بني بمعنونهم
من الدخول و دست بر سببه صاحب نبران لند لرد و کونند که کس در
سرای بنشت ای ليس احدة البيت و بفتح ق راست ستقيم و صحیح کنه
با ند انته بقوله بيت انرا که عقل و سمعت و تدبر و رای بنست هو
خوش گفت برده دار معناه اللعوق بالزک برده و بجي و المراد به
کاج که کس در سرای بنست و لا بالغ انضم في مدة الانبياء و کلا
بعض کلا مظاهير الرفع و بعضه محتاجا الي البيان سکت عن بعضه
فقال گفتم این حکمت ای نصب البواب علي الباب بعذر انکه از دست
بکسر الاء لا اضافة متوفعان بکسر الفاف المشددة اي الذين يرجون
مستجابان آمده اند کناية بمال الفجرة و از رقعه کدایان بفغان سج
و حال عقلست که اگر ریک بالکاف الفارسي بمعنی الزل بیابان در بضم
الدال و تشديد الراء في الاصل جمع درة و می اللو کو کذا في بج الصالح
و خفف هنا للقافية شود و يتصدق بها جسم کدایان بضم الباء الکاف
شود بيت و یدر اهل بکسر اللام طرح سكون العين بنمت دبا بشباع
کسرة الاء بر شود بجنانک سكون الكاف للو زن چاه سكون الهاء

من کسان که
 بر کس علی

بعضه
 بعضه

بسیم فذلک لا یقتضی بخلهم حاتم طائی که بیابان شین وصف ترکیبی بود
 لم یکن من سكان البلاد اگر در شهری و فی بعض النسخ اگر شهری بود یا
 از دست کدایان یا بجا ره و عا ج کشتی و فی بعض النسخ شندی و جامه از
 تن او پاره بالریکه و کسک و رستورت و حصه و قد یستعمل معنی پاره
 پاره بل بجل مخفایه وقع فی بعض النسخ چنانکه در مطایبات ای اللطایف
 گفته است بیت در من منکر بکسر النون للوزن تا ذکر آن چشم نداشت
 ای که از دست کدایان نتوان کرد تو ای لایا جابه المص کفنا ای انحصم
 که بر حال این رحمت می برم لایا لایا لا یسترون به ثوابا کفتم نه که
 بر مال این رحمت می خوری طریک ما در بن کفنا فی المباحه و هر دو
 بهم المعنی بالریکی بزاکم بر پرده گرفتاری اسیر و مقید هر بیدی که بر اندی
 بساط الحث بدفع آن بگو شیدی و کذا و هر ت می که بخوادی بوزن
 بیوشیدی ای کما غالب المعنی غلبه ما نقد کسبت مع در بخت بکول
 و التاماض من باخنی یریدانه صرف الكل و افناه و ترجعه بالریکه ترکش
 حجت را سه بیداحت **قطعه** فان یسکون النون لفظ برادیه التنبیه و یفسر بآفم
 و لا تغفل کما فی قول مولانا الرومی **بیت** گفت نهادن ای سخنگان گفت و گو
 و غط و کفنا رزبان و گوش جو و من قال یعنی جاف باشند الا شهر و قال
 فی المسکلا بفتح اعلم و ظن ان بین المعین منافاه بحاج ای التنبیه تا سپر
 بیکنی خفا از حله بفتح الحاء الملهه و سکون المیم فیه زبون کورا اصله و را
 اشاره الی نصیحه خزان مبالغه استعار نیست و لیس لفصیح ملک صحیح درین

در نزد کاتبان

علی

و زلف

و زلف الواد و سکون الراد الملهه و الزاد المعجمه امر من و زلف و معروف
 عطف علیه که سخن دانی بکسر نون دان لا صافه صحیح کوی بسکون المعنی و اللغ
 من قبیل اضافه الموصوف الی صفة کلاما و صفات ترکیبیهان بر در سلاج
 دارد ای له سلاج علی باب القلعه و من قال یعنی نظیر السلاج علی باب
 القلعه فلم یثبت بمعنی اللفظ و کس در حصار نیست و لیس داظها احد
 عاقبه لا و لیس بالوال الملهه فاند کلمات مرعاه ذلیلش بالذال
 المعجمه من الذل بالضم کرم و غلبه دست بعدی و هو مجاوزة النبی
 الی غیره در از کوردانی و یهوده قدر بیانیه فی الحکایه الی اولها بر باین
 ترتیب یحیی پیغام بر فی قول المص دماغ بنده بخت و خیال باطل بست و
 یقینه هناك بقوله هرزه و باطل و قال هنا یعنی هرزه یعنی ان یزاد الموع
 المذكور فی متن و یقال ما قاله بل مجموع هذا القول اعنی هرزه یعنی ای القلعه
 کرده مقدر و سنت بالضم و التشدید بکسره جاهلاست که چون
 بدلیل و مانند و لم یقدر و اعلى ایتان الدلیل سلسله خصومت
 بجنبانند ای یح کونها چون ای مثل از رباله و تقدیم الزاد المعجمه علی الملهه
 لابی ابراهیم البنی علیه السلام بت تراش و صف ترکیبی صفة لقوله آزر
 یعنی بچون آزر صنم تراش که بخت با سپر ابراهیم عم بر بیا مد و لم یغیب
 علیه بختک بر خاست قائم الی الحوب که قال الیه تعالی لئن لم تنفک لارحمک
 اول لایه قال اراغب انت عن الهی یا ابراهیم لئن لم تنفک لارحمک و آخر
 ملیا ای قال آزر لای ابراهیم البنی عم خین ثناء عن عباده الاصنام اراغب

ترکیبی

اسبیدی علی

کما هذا الموضع موضع لطیفه
 ازین سخن و لایا فضا یا
 و ما شین ها حکمه

عطف علی قول علیه لا رحمک
 ربا و حضرت ملک

انت على الحق الائمة قابل لطفه بالغلظة وصدر كلامه بالثمة لانكار نفس
 الرغبة ثم هذره بقوله لنن لم ننته عن مقالک فيها او الرغبة عنها لا جملک
 اي ايل لي يعني الستم والذم او بالجملة حتى توت او توت مني دشنام
 وادس غلظ کفتم قدر معنا کريما دريد زخدا نش کرتم اذ جواء
 سيمه سيمه مثلها فتنه او در من ومن در وفاده بلوا فذه خلق
 از بي بفتح الباء الفارسي مادوان وخذان صفات سيمه اي دونه
 وخذره کنده للرؤية والتجيب انکشت مبتداء وکسر الاء للاضائة
 وکذا کسر الباء جهما في اي الخلق والياء للنسبة از کفت وسنيد ما
 بدندان خبر المبتداء اي الخلق يتبعون من کلماتنا ويضعون اصابعهم في
 استنابهم استجبا با واستغرابا القصة رافعة مفعول مقدم برديم
 ومصدر مضاف الى مفعوله وهو اين سخن يعني ان الغنى افضل ام الفقير
 بيش قاضي برديم ليحكم بيننا بالعدل وکجومت قافية عدل را ضي
 سليم تا حاکم مسلان مصلحتي بجويد وکجند ودرميان توانگران وذرور
 ورتي بگويد بترجیح احديهما قاضي چون مهية ما بدید بکسر الباء الصلة
 ومنطق مصدر رسمي بمعنى المنطق يراد به هنا حاصله اي كلام ما بسند فان
 على القاضي استماع كلام الخصمين سر جيب بغير وبرد لان المني
 محل تأمل وبعد از تأمل سيار سر بر آورد اي رفع راس الجواب وکفت
 مخاطبا الي اي انک توانگران را کيفي ودر حتم وبرد رويان جارا و
 دانشي ودر حتم بدانکه هر جا که کلمت خوارست وکذا بين الفقرا صابر

ووضع

بالضم والتشديد قد مر بيانه
 في كسر الاء للاضائة

ووزيع و باخر خوارست و بر سر کنج مارست وانجا که در شهر مارست
 قال صاحب الخوايب انجوتک بجابت ايرسي و ايرسي کمال اصفهان
 بيت کفتا چون تو فرينه از زو کدر نه و من نیز بحر لؤلؤي ستهوارستم
 ومن قال في شرحه هو الدر الصافي المئين کذا في الخوايب فذا فري
 کفتم قدر بيانه في الحکاية التي اولها مشت رني را في قول المصنف
 رحمه الله کما غواص کرا ندينه کند کام ننگ و من اسفل هناك مع کونه
 موضع البيان شرح هناك و وقع هذا اللفظ اولاً وقصر في بيانه فارح
 البصر الى اذ کرناه هناك مردم خوارست قافية لقوله شهر مارست
 عيش ديار مبتداء كدغه بسكون الدال المهملة وفتح العين المعجمة
 بمعنى كزیدن اجل در پس است المجموع خبره وجمع بفتح ياء
 ديوار مکاره جمع مکروه در پس بالياء الفارسي فيها کما قال النبي
 صلى الله عليه وسلم حقبت الجنة بالمكارة والناز بالشهوات بيت
 جور دشمن چه کند گر نکند طالب دوست قيمه تقديم وناخير تقديره
 اگر طالب دوست جور دشمن را نکند چه کند کين ومارکل ومارو عم
 وصادي ياتخذ بالفتيات ثم نور القاضي لظرف نکتی درستان يعني
 الا تنظر الى البستان که بيد منک بسكون الدال اسم نوع ثم يجر الكلام
 طيب الراجحة است وجوب حشک ثم شرح القاضي في تحقيق محل
 النزاع مجازان در زمرة اي توانگران سا کردند و کفور بفتح الکاف
 ضد الشاكر ودر حکمة درويش صابرند وصور مفعول من الضجة ضد

اس سید علی
 اس سید علی

الصابرين المرزاة هر قطره یعنی اگر هر قطره زاله در تخفیف الراد
 لنوزن سندی بیاد الحکایه جو تخفیف من چون ای مثل خمره قال صاحب
 بحر الزاویب کوز بوجنی که قیر و در کبه و در بازار از و برسد
 لکرتة مویان بفتح الواو المشددة حضرت حق جل و علا تو انکر اند
در ویش سیرت ای المقربون عند الله من الاغنیاء هم الذين يكونون
 اغنیاء بالمال وفقراء في الاحوال و در ویش اند تو انکر سیرت ای المقربون
 عند الله من الفقراء هم الذين يكونون فقراء بالمال واغنیاء في الافعال
 بان لا یظهر واعند الناس فترسم بل تصدقون كما قبل المسنی و في القلة
 ای الفقر مبین بکسر تن لفة مستقلة وادف متر و کسر لنون هنا للاف
 تو انکر ان انست که غم در ویش ان بخورد و لا یستقل باکل الا طعمه لاجل
 نفسه و مبین بکسر تن لفة مستقلة وادف متر و من قال في متره نقلا
 من غيره مبین تفضیل م و مبین تفضیل م فقد وسم لان وضع الیاء
 والنون ليس للتفضیل بل للنسبة كما یقتضی فی اوایل کتابت قول المص
 چه زنده پیش باز و بین جنک در ویش ان انکه کم بالضم والتشدید
 لفظ عربی تو انکر ان بکسر و لا لا طاح فی السؤال قال الله تعالی ومن یتوکل
 الله فهو حسبه ای کافیة اول الآیه ومن یتق الله جعل له مخرجاً ویرزقه
 من حيث لا یحسب بروی ان سالم بن عوف بن مالک الاشجی اسره
 العدو فشا ابوه الی رسول الله علیه السلام فقال انق الله واکثر
 قول لاهول ولا قوة الا بالله نفعل فیما هو فی بیته اذ قرع ابنه الباب

رسید علی

مضی اسیر
سید

ومعه مائة من الابل عقل عنه العدو فاستاقها رباعی چه نادان بود در دم
 مکتسب که از بهر روزی شود مضطرب نداند که داد از دست استیلا
 ویرزقه من حيث لا یحسب قال بعض المشایخ التوکل محله القلب و الحکمة
 بالظاهر لاننا فی التوکل بعد تحقیق العبدان التقدير من قبل الله تعالی ومن
 انس بیاکب رضة قال جانی رجل علی ناقة فقال یا رسول الله ادعها و
 اتوکل علی الله فقال علیه الصلوة والسلام اعقلها فتوکل علی الله قال
 صاحب المشوی ست گفت پیغامبر یا واز بلند با توکل زانوی اشتر
پس روی عتاب از من بدر ویش کرد سیر الی ان الفایض خطائی فی
 ترجیحی الاغنیاء علی الفقراء مطلقا و عاتبنی فی اطلاقی ثم وجه وجه
 العتاب الی خصمی و گفت ای که گفتی تو انکر ان مشغول بتبایسی اند
 ای هم مشغولون بالبطالان و ست ملا می ثم قال الفاضل محققا لم یحل
 ثم یفتخین طائفة الهمة الموحدة جبین که گفتی مستند قاصر تمت و
 کافر نعمت و صفان ترکیبیا و من قال بالاضافة فقد اخطا ویرند مال را
 بحرینه ویرندای بر فعون المال و یصفونه فی حوائهم و خورند و نهند
 ای لا یصدقون اگر بخیل بالفتح یعنی مثلاً باران بنار و بالنون النافیه
 ای وقع القحط و فی بعض النسخ بنار و بضم الباء لا و لی و هو بعید و من
 اخارة المروج باجهان طوفان برارد بکرة المطر و هو ضد القیمة باعنی
 مکتسب خویش بالاضافة ای قدرة المال از تحت در ویش المحنة واحدة
 المحنة التي یتمحی بها الانسان من بلیة کرازی سنی و بکری شد هلاک رهبر

ببند

رسید علی

در سید علی

از حدیثی که
 رسد و لا یحسب
 از حدیثی که
 رسد و لا یحسب

ما هست ای المال بط با تحقیق للوزن راز طوفان چه پاک اذ لا یفرق **سحر**
وراکبات ای رب نشاء راکبات ولا عتاده علی الموصوف نصب نیایا علی
المفعول جمع ماقه فی هوادجها حال من المفعول ای حال کون نیک الباقی فی هوادجها
ای تحتها و می جمع هوادج و هو المحققه مادامت المراءه فیها و ضمیر هوادجها راجع
الی راکبات لم یلتفتن بفتح نون الجمع جواب رب ای من متعلق به غاص ای النفس
فی الکتاب یضرب جمع کثیر و هو الزمل للمجتمع **سحر** دو مان جمع دون جو
کلمه حوسن بیرون بردند ای فرجوه من الماء کو بند چه غم کریمه عالم مردند و پس
لهم هم الایتم انفسهم قوی برین صفت که بیان کردم کما انک تقول به و
نحکم علی کلیم بنذا حکم و پس کذلک بینه بقوله و لما یفید دیگر من الاغنیاء
نعمت قدر بیانه فی اول الکتاب و من لم يتوصل به هناك مع انه موضع بیانه
قال هبنا الصالح الفارسی خوان بمعنى النیر و لعله اراده السوره هذا کلام
فاذا نظرت فيما ذکرناه هناك تعرف ان ما نقله من الصالح الفارسی غیر صحیح
وصلای کرم در داده لفظ در صله و فی بعض النسخ و دست کرم کرده
و میان بخدمت بسته و ابرو بتواضع کشاده مقابل بسته طالب نامند و متوجه
ای بطلبون ان بیکروا بانجر و یغفر لهم و صاحب دنیا و آخرت وقع فی اخبار
المسلح خیر الاعمال ما اوجب لا یفرجون بندگان حضرت پادشاه ظهور عالم
من جمله کلام القاضی مؤید من عند الله و صف لقوله پادشاه مظهر و منصور
علی الاعداء صله منصور ملک از قه جم زمام الامام ای بطبعه جمیع الناس مانی
اسم فاعل من الحمايه و می حفظ نفور یضرب جمع ثور بفتح الثاء المثلثه و سکون

الغیر

الغیر و هو موضع الخافه بالفارسیه در بند و سرحد و انجا کریم بود از دشمن و قتل
المراد بالنفور الفروج ای حافظ فروع بلاد الاسلام و ارت ملک سلیمان قدر
هذا اللفظ بعینه فی معنی الملك عدل اسم تفضیل ملوک الرمان هذا معنی
معدل مظهر الدین قدر هذا ایضا ابوبکر سعدای ابوبکر بن سعد دام الله
تعالی ایاة ای طال عمره و نصر اعلامه بالفتح جمع علم بفتحین **قطعه** بدرجای
بسر لفظ جای معنی هرگز این کرم نکند مریهون که دست خود تو با خاندان
قدر بیانه آدم کرد یعنی انک اشفق باولاد آدم من آباءهم حدای بسکون
الباء مبتداء خواست که بر عالمی بفتح اللام و یاء النسبه یعنی بد مضارع
من یختار یبدن بمعنی الرحمة ای اراد الله ان یرحم جمیع الذین هم منسوبون الی العا
نرا بر حمت خود پادشاه عالم کرد فان کوکک سلطانا علی الناس رحمه علیهم
قاضی چون سخن بدین پایه رساندای وصل الکلام الی هذه المرتبه و ارحد
قیاسا استیلا لفظ در گذر اندای حکم بالاعذار بمعنی حکم ای بموجب
حکم رضا دادم و قبلنا و از ما معنی در گذشتیم ای نجا و زنا عتد و بعد رما
جوی و فی بعض النسخ و بعد از محاکمه محاکمه معناه بالترک حکایت کشید
راه مدار بضم المیم محقق مداره و می الدامنه کریمه قال عدم السلام از
بداره الناس و سر مفعول نهادیم بدارک یعال اسد کریمات و تدارک
بر قدم بیکر نهادیم للاعذار و بوسه بر سر و روی سیم کرد دادم ای قبل
کل واحد منا رأس الآخر و وجهه و ضم سخن برین دو بیت بود ای ختم
الکلام ببین البیتین و نعت فیما للثانیین **قطعه** مکن ذکر دشمن کین باقی

الفارسی فیها شکایت منقول مکن ای در ویش علل النبی بقوله که تیره بختی بیا
 الخطاب و تیره بخت وصف ترکیبی اگر تم بالفتح والسكون وادف مع و قد مراد
 به الاستمرار و من قال مقوم بذلک کیده معنی الکلام تقول غیر عالم بمعنی الکلام بر
 نسق بغتین برودی بضم المیم خطاب من مردن توانگر بالا لاف فی آفقه للذات
 جودل و دست کا دانت است معناه بالترکی چونیک مراد سوزی الک
 و کولک و آرد بر خور و بخش بالباء الاصلیة ای لای بعض مالک و اعط بعضه
 و من اوزد عبارة المتی بخور و بخش بالیائین اصلیه و زائده و صحیح القراءه
 بقوله براء سکون الحاد و ضم الراد للوزن و من المعنی بقوله ای کل الطعام احوال
 و اعط ما فضل منک للفقراء و قد اخطا فی الموضعین اما الاول فقد اخرج
 اللفظ عن الوزن المعقول و النهم الموزون و اما الثاني فقد قید المطلق
 و خصی من غیر مخصوص و قد وقع فی بعض النسخ بخور بخش بغير اللطف
 که دنیا و آخرت برودی بضم الباء ای حصل لک حظ من الدنیا و نصیب
 من الاخرة **باب ششم در آداب صحبت** الادب جمع ادب
 و هو اجتماع خصال الخیر و الادب هو الذی اجتمع فیه تلك الخصال و قد
 يطلق علی معلم الادب و الصحبة معنی المصاحبة **کلمه** مال سکون اللام
 مبتداء از بهر آسایش ای لاجل استراحت عمر است جزئه عمر از بهر کز بهر
 الکاف الفارسی ای جمع کردن مال ای پس العمر لاجل جمع المال عافلی
 بیا و الوحدة را بر سید ند قلمای یوجد فی بعض النسخ بر سیدم که بکنجت
 کست و بدجت چیست و قد استعمل چیست بمعنی کیت کف بکنجت

را سید علی

انکه

انکه خورد سکون الراد و الدال ماضی من خوردن و کینست بکسر الکاف الف
 من کشتن بمعنی احرث ای طرح البذر و بدجت انکه مرد بضم المیم ای نات
 و مشت بکسر الهاء ای ترک باله بیت مکن عازای لا فصل بران بکنس
 علی شخص شیخ که هیچ نکرد ای لم یعمل عملاً یمنعه علل النبی بقوله که غرور
 سر تحصیل مال کرد و خورد ای صرف عمره لتحصیل المال و لم ینتفع به
بند موسی علیه السلام فارون را بفتی کرد قائل که احسن امر
 من الاحسان کما احسن الله الیک ای احسن الی عباد الله تعالی باذیه
 الزکوة و الصدقة کما احسن الله الیک بعلم الیکما و شنید بمعنی لم یقبل
 قوله و عاقبتش شنیدی قدر بیانه و من اقرب بانه فلم یکن و قول
 المص هنا شنیدی بفتح سبق بیا نه **قطعه** انکس که بدینار و درم
 خبر نیند و خت لم یکنب الثواب بهما سر عاقبت اندر سر دینار و درم
 کرد ای صرف راسه فیها عوامی حرف الشرط مقدر متع سوي ای ان
 کنت ترید ان تنفع از نعمت دنیا جزا الشرط حضور مندا اعنی باخلق
 کرم کن که خدا با تو کرم کرد کما قیل **نعر** اذا جاگ الدنیا علیک فخذها
 علی الناس طرا انما تنقلب فلا یجود فیها اذا هی اقبلت و لا
 البخل یبقیها اذا هی تذهب **عرب** کوید جد امر من جاد بما له یجود
 و لا تمن نبي من المنه و تعلیل النبی قولهم فان الفایدة الیک عایدة
 و تقدیم ابحار اللحم و السج و المصفره بقوله بمعنی بخش بضم الباء الزاید
 و عطا ای العطیه و بکسر الدال و سکون الهاء امر من داد و منت

را سید علی

منه بفتح الميم النافذة وكسر النون وسكون الهاء نهي من نهاده كه فائدة
 بتو بازمی کرد **دقطع** درخت كرم هر كجا بچ کرد و بالباء العوي ای ثبت
 وصار محكما كذا **دست** از فلک شخ و بالای او فان آثار الثواب
 يرتقى الى العرش كرامید واری بنشدید المیم كزواته ای درخت
 بر معنی النزه خوری بیاء الخطاب فیها بعت منه كذا آثاره بفتح
 الهزه و تشدید الراء الة معروفة بر بای او لا تقطعه یا یغ لا تبطله بالمنة
 كما قال الله تعالی لا تبطلوا صدقاتكم بالحق والاذی قبل المنة من ضعف
 المنة بالضم ای القوة **قطع** شكر خدا كن كه موقوف اسم مفعول من التوفیق
 سدی بجز متعلق بموفق زانعام و فضل او نه معطل كذا شئت التاء
 الاخرة للخطاب ای لم ینر كك معطلا من انعامه و فضله **دست** منه مر
 مرتین آنقا كه خدمت سلطان می كنی كما قال الله تعالی قل لا تنوا علی
 اسلامكم منت شناسی از و كه خدمت برداشت بل التیمن علیكم
 ان هداكم للايمان **دك** دو كس ریح پیاموده قدر و ارامع انه
 مشهور و من توفیق بیانه بقوله یعنی باطل فقد استحق اللطيفة الساندة
 مرة ثانية بر ندای ارتكبا المشقة الباطلة و سعی بی فایده كردند ثم
 بینما یكی مبتداء الكمال اندوخت ای الكسبه و خور و الهذی و دیگر
 انكه علم اموخت ای تعلمه و عمل نكر **دقطع** علم یعنی علم را چند آنكه بیشتر
 خوانی لفظ بیشتر اسم تفضیل و من فسر به قوله زیاده می خوانی فلم
 یوف الزیادة چون عمل در توبیست نادانی بیاء الخطاب نه تحقق بکسر

ابن سید علی

ابن سید علی

القاف الاو لی الشدة معناه من ابنت الحائل بالذلل بود ای لا يكون محققا
 نه و الشدة قوله جار بای قال بود و الیاء للوحدة النوعية بروكنا بی چند
 صفة جار با قال الله تعالى مثل الذین حملوا التوریه ثم لم یحملوها كمثل الحمار
 یحمل اسفارا ان تنبی مغز را عدم و جبری ایس علم و خبر كه برو میزست یا دفتر
 ای لا یوفق بینهما **دك** علم از بهر دین پرورد نیست فان تربية الدین
 و اصلاحه از بهر دنیا خوردن ای ایس لاجل و سيلة ای تحصیل الدین
 هر كه بر خلق علم و زهد و وخت یعنی ان من لای علم و زهد من خلق و جعلها
 وسیلة لیصل الدینا و من قال یعنی ان من قصد الاداة العلم و الزهد علی الخلق
 ریاء فلم یوف المعنی غمی کرد و كود بكسر الكاف الفارسی فی الاول و فتح الفی
 فی التاء و باك سبوت یعنی احوقه بخت لم یبق منه شیء **دك** عالم نابیر
 ای العالم الذی لم یكن متقیاً كوریست بالكاف العوی سعة و اربعی موعی
 فی بدیهه مشیله بدی للناس لا یستدی بنفسه **دك** بی فایده هر كه عذر دخت
 ای لعبت به یعنی أضاعه فیما لا یقع فیه چیزی خرید ای لم یشر شیئا و زر
 بیداخت بكسر الباء الصلة ماضی من انداختن نقل عن بعض السلفان ثلثة
 اشیاء عز وجودها عالم زاهد و زاهد عابد و عابد متوكل **دك** ملك از
 خود مندان جمال كیرد فان المملكة التي فیها العباد اثنی بهم و دین اسلام
 پر میز کاران کمال لفظ كیرد مقدر بها كما عرفت مراراً انه قاعدة الاشیاء
 و قلما یوجد فی بعض النسخ هنا لفظ یا بد و من خاضه و قال فی ترجمه مضارع
 من یافق فقد اخار المرجوح و افحج الكلام من السج و معنی سده القرینه ان الدین

ابن سید علی

ابن سید علی

دک

بکمال بالاعتقاد بادشاه بنصحت خود مندان بالاضافه محتاج بر نند که خود مندان
 یزید بادشاه ای السلاطین اشد احتیاجا الی نفع العقلا من توهم بهم
قطعه بنده اگر بشنوی هذا هو المسموع من الاساتذة الكاملة وفي بعض النسخ بنده
 اکر من اخاره وقال بوصول الفزة فقد ذهب مدحهم في اختياره المخرج
 ای بادشاه نداد لا حصار ظاهر و من قال یعنی شنو که فدا ای بستی اجنبی در
 و قرائی فی جمع الدفاتر معناه ظاهر و من قال فی شرحه یعنی بتر فقد غلط هنا
 غلط فی مواضع ازین بنده نیست و اما رایه مضمون البيت الاتي فخر خود
 معرمانی حاضر من فرمودن عمل ای لا تا غیر العاقل بالعقل کر چه عمل کار خود من
 نیست قال بعض اهل التحقيق قوله التبعه عن ارباب الدول بترك العلم
 ونهى النفس وشهواتها بلزوم الورع حکمت سه چیز بی رسم جریا بداریانی
 مانند بال تجارت فانه ینتمی بالعرف و علم بی بحث فانه ینشی و ملک است
 فینشی للسلطان ان لا یرک العقوبة عن المسیح و لذا قال رحم آوردن بر بدن
 جمع بر سخت بر نیکان جمع نیک مقابل بدان و عفو کردن از ظالمی عطف
 علی السابین جو دست بر درویشان فانه سبطون علیهم بنده چیست را جو
 نهد کنی فی مختار الصحاح التعداد التخط بالشی و بنوازی بیاء الخطاب فیها
 بدولت لباء سببیه نوکنه مقصور من کناه فی کذا فاعله ضمیر چیست یا بناری
 بالیاء المصدر ی ای یعنی بیکر کنک حکمت بر دو سنی بادشاهان بیکر
 الیاء المصدر ی لاضافه اعتماد ننوان کرد و من اخاره عبارة المتشاعرا
 کرد فعلی قوله اعتماد بادشاه کرد و بر آواز خوش کو دکان بیکر الشی

این سخن علی
 این سخن علی
 این سخن علی

این سخن علی

لاضافه غرضه بیان فی اوایل الکتاب فی قول المتشاعر انکی ماند خواج غره
 هنوز نیا بدو قوله کرد و بود کلا سما یعنی المصدر که ان اساتذہ الی دوستی
 بادشاهان بجای مبتدل شود کانه تعلیل ماسبق ای مبتدل ذلک
 بخیال و سوزن و این اشاره الی آواز بخوابی ای بالنوم و ارادیم
 الاجلام و البلوغ متغیر کرد و بنده معشوق بکسر الفاف هزار دوست
 دل ندی ای لایحه و ری دمی آن دل کلمه را محذوفه لنورن بخوابی
 بالیائین مصدریة و اسباعیة بنهی بکسری الیاء الصلته و النون الأصلية
 و الیاء الخطاب فی آخر المراجین و معنی البيت بالمرکی بیک دوستی
 معشوقه کوکل و یرمیه سن اکر و بر رنک اول کوکلی آیر لفته قور سن
 فلما عرفت معنی البيت فلا تلتفت الی قول من قال ان الباء فی آخر
 المراجین اسباعیة ای حصلت من اشباع کسرة ما قبلها حکمت هر آن
 سرکی بکسر السین و تشدید الراء و یاء الوحدۃ النوعیة که داری بیاء الخطاب
 بادوست در میان منه ای لا نضع بینک و ینته یعنی لا تنفسه دانی
 که وقتی دشمن کرد و فاعله ضمیر دوست و هر بدی و فی بعض النسخ و هر
 کو ندی که توانی بدشمن رسان ای لا توصله الیه باشد که وقتی دوست
 شود حکمت رازی که خواستی نهان ماند بفتح النون با کسی در میان منه
 اگر چه معتمد بود یعنی آن کسی که میبکس بر سر بالکسر و التشدید توانو
 مشفق تر نباشد قطعه خامشی قدر بیان به که ضمیر ارادیم السرو کسر
 الراء لاضافه الی قوله دل خویش مریون با کسی کفن و کفن که مگوی

این سخن علی

ای السکوت اونی من ان تقول سرك لاحد وتقول له لا تقل هذا السر
 كما قيل **سرك** سر خود یا یا خود گفتن نباید زان سبب بار را یا
 بود از بار یا را ندیده کن **ای** سلیم آب ز سر سبزه بید یعنی سبزه
 اجس الما من اول العین که چو بر بزم الباء الفارسی شد ظاهر ان غله
 ضمیر آب یعنی اذاکر الماء بالجر بیان من العین وصار نه انتوان بسن المصدر
 مضاف ای مفعوله اعنی جوی و اذا عرفت المعنی لظاهر فلا تلتفت الی
 قول من قال قوله جوی من قیل تبارع النعلین اذ جعل فاعل شد و مفعول
سرك سركی در نهان است یا در گفت معنی گفتن که بهر بختی سخن بفتح
 الهمزة و ضم الجیم یا در گفت ای لا یبغی ان یقال بین الناس المجمع **سرك** سركی
 بیا الوحد ضعیف که در طاعت آدمای بکفر الا طاعة و دوستی نماید گانه
 عطف تغییرتی مقصود وی اشاره الی دشمنی جو آن نیست که دشمنی
 بالباء المصدری کافی دوستی قوی کرد و بالکاف الفارسی و گفته اند
 المقول یا بعده بردوسی دوستان بکسر الباء المصدری اعتماد نیست که
 قال علی ربه اخوان زماننا جو اسیس العیوب یا بخلق بکسر القاف
 دشمنان چه رسد من جنس الماعنای لا یصل شیء منه علی علق الاعداء
فک فک دشمن کوچک بالکاف التوبی و الجیم الفارسی ای صغیر را چه شمارد
 ای بعده ذیل اصغیرا بدان مانند مضارع من است که آنش اندک
 ممل گذارد ای لا یطفه و لا یخاف من عرقه **قطعه** از روز یکس بزم الکاف
 التوبی از من کشن جوی توان کشن ای لا تفرقه کاشن جو بلند با

الاسم علی
 القول الذي لا یصلح ان
 یقال

ان

بالنون بعد اللام اورداه اهل اللغة فی باب المضمومة و من قال بفتح فید
 تقول **سرك** و من قال هكذا فی النسخ انی وصلت الیها فلعلة لو قال شود
 بدل شد لكان الوزن مستقیما بلا تكلف فعد عقل عن الوزن الصیح و الكلف
 الصیح هما لا سوخت ماضی فی الاصل و معناه هنا الاستقبال لو قوله
 فی غیر الشرط یكذار که زه کند گمان را در هون دشمن که میری توان دوست
 لفظ دشمن فاعل کند و ما بعده صفة له و من قال قوله دشمن فاعل کند و مفعول
 ما بعده بحسب المعنی علی سبیل التامیز كما لا یخفى فعد ان یکتب بعض کلام امر الایضه
 من له ادنی موقفة با سلوب ههنا ترکیب کا لا یخفى **سرك** سركی در میان دو
 دشمن چنان کوی که اگر دوست شوند نرم زده بنامش **سرك** میان دو
 جنگ چون آتش است و النار تزداد بالخطب سخن چنین بکسر النون التانیة
 لا ضافة وصف ترکیبی معنی الحمام بربکت صفة هزم کش و صف ترکیبی من
 کسید است فالجدال یزداد بینهما بسبب غیمة کشد این و آن ای احدا
 والا فرخوش دگر باره دل بالمصالحه و بی بفتح الواو و سکون الیاء و غیر غایب
 عاید الی سخن جبین اندر میان ای فیما بینهما کور بکت بالکاف التوبی کما عین
 کدورة حاله و فخل بفتح الحاء و کسر الجیم میان طرف دون ای بین الشخصین آنش
 از و خن ای ایقاد النار نه عیلتی معنی مقتضای عقل نیست خود کلمه را
 معذرة در میان سوختن کانه بقلیل **قطعه** در سخن باد و سان آهسته
 باش ای لا ترفع صوتک بکسر الف و فتن سرك یا نذر دشمن خون خوار گوش
 ای لا یسمع قولک بفتح یوا را آنچه کوی هوش دار ای لا تغفل یا بنا شد در پس

الاسم علی
 الاسم علی

الاسم علی

ولا نقش

دیوار گوش **حکمت** هرگاه دشمنانی در میان خود بکسر نفوس دوستی کنند
 و فی بعض النسخ صلح کنند سر از اردو و پنهان بکسر الراش و از **دست** بسوی
 از من شش **حکمت** ای خود من از آن دوست است که نه بدین سخن توکی **حکمت**
 و الالفه که باد دشمنانست بود و دشمنانست ای بجای **حکمت** خود در مضای
 کاری و اجراء عمل مزید و یا بشی بین آن فعله و ترک آن طرف اختیار کن
 بی از ارتز بر آید که تر لتفضیل هجا کما مرار **حکمت** با مرد بفتح المیم
 و سکون الدال سهل صعب کوی در من گفتن و کسوار کوی نمی باشد
 در بکسر الزاء ای با **حکمت** زندای بفتح باب الصلح جنگ مجوی **حکمت**
 تا کار بزر بفتح الباء الصلة بری آید ای اذا حصل الامر بالذهب جان در
 خطر بفتح الحاء الخی و الطاء المهله ناد **حکمت** ای لا بد من هز المال
 لیسد مع الضر من الروح کما قبل ان المال و قایه للنفس **حکمت** جو
 دست از من جلی در کسست بضم الکاف الفارسی ماض مجبول
 من کسستن و قواء بها بفتح السین القافیه و المیع اذا لم تظهر بجمع الجمل
 طالست بودن بسینه دست ای حل لک الاستخلاص بالمقارنه
 بالسيف کما قبل آخر الجمل السيف **حکمت** بر عجز دشمن رحمت کن
 که اگر قادر شود بر تو رحمت نکند و دشمن کلمه را مقدره جو بی ناوا
 صعیف لاف از بدو است یضمتان التبادیب و کسر التاء لا صفا خود
 مزق نمی من زدن ای لا تنکلم بکلماته منبته عن النصف والعزور
 اعتمادا علی قوتک مغر است بباء الوعد در هر سخن و کذا

در بعض النسخ

الباء

الباء فی قوله و دست در هر بین تعلیل للنهی **حکمت** هر که بدی بیاد الوعد
 را بکشد بضم الکاف الوعد خلق را از بلای او و من ظلمه بر باد ای بخلصهم
 انعام علیهم و او را از عذاب خدای اذ لو لم یقوله لکان یوزی الناس
 فیعذب به فی الآخرة **حکمت** پس بدیده است بوصل الهز به کفایت و لکن
 در هر من نه نمی من ناد بر بر بکسر السین لافافه ای جراحت خلق آزار
 بکون القاف و الرا و وصف ترکمی دریم مفعول النهی ندانست **حکمت**
 کرد بر بار و لم یقوله که آن ظلمت بر فرزند آدم **حکمت** بفتح از دشمن بدتر
 ای قبول النعم من العدو و خطاست لانه لا یرشدن ای بخر و لیکن شنیدن
 رواست بل جیس باخلاف آن اشاره الی بضم کاف کنی که عن صوابت
حکمت خد کن ای اجنب را بجه دشمن گوید من المهر الذي يقول العدو ان
 کن افعله که بر را نوزنی یعنی لو لم یجنبه فندم اشدا المذات حتى یفرط علی
 الرکبة دست تعاب بالترکی مفعول ان کن کر ت راسی بباء الوعد نماید
 فاعله ضمیر دشمن راست چون بر صفة راه از آن بر کرد بفتح الکاف الفارسی
 امر من کردیدن ای اجمع عنه و من قال فی شرحه اعرض عنه لم یأت علی اللفظ
 اعرض عنه و راه دست جب کسر **حکمت** ختم بکون المیم مبتداء پس
 بالباء الوعدی از حد بشدید الدال فی الاصل و حث ای نعت آورد خبر
 المبتداء و مل هذا قوله و لطفی وقت حیت بر دلم بین الحاله المعقوله
 نه چندان درشتی بالباء المصدری کنی که از نو سیر کردند بالکاف الفارسی
 و نه چندان تری کنی که بر نو دیر و شجیع شوند و یغلبونک **حکمت** درشتی

در بعض النسخ

و نری بهم بختین در به است قدم باد القله علی حرف الطرف جو فاصداً
 من لفصد که جراح ای الفصاد جراح یجرح الوق ورم نه است قولم مرم
 نه وصف ترکیبی درستی نکر فاعله خود مندا لا باخذة العال الحسنه پیش
 ای مانه نه مستی ای لا باخذة ایضا که باقص کند قدر خویش و بیکه نه مزخرف
 فرونی ندد یعنی لا یجمل لنفسه التظیم ولا یترفع بحیث یوجب التوقیر نه یکبار ای
 بالکلیه من در مذلت و فی بعض النسخ زیونی دهد **دیکر** سنائی بقیم الشی
 المعی و تخیف الباء یعنی الراعی والیاء للوحدة با بدر گفت ای قال لابیة ای
 خود من مقول القول مضمون المصراع الثانی را تعلیم ده بسکون الهام من
 دادن پیرام یک بند بالیاء الفارسی بکفا فاعله ضمیر پدر نیک مردی بالیاء
 المصدری کن نه جذان مرمون که کرد و بالیاف الفارسی جیره بکسر الحیم
 الفارسی الجری کرد تیز دندان **حکمت** دو کس نه ملک و دین اند
 ثم یتما بقوله بادشاه بی علم و راهبری علم فیہ لف و نشر مرتب **بیت**
 بر سر ملک بالضم و السکون مباد دعا و علیه ان ملک بفتح الیم و کسر اللام
 و مان ده وصف ترکیبی صفة للملک خدا را بنود فاعله بنده و مان بردار
 ای لا یكون له کما عبد مطیعاً **حکمت** بادشاه باید که تا بجای چشم نراند
 بفتح النونین مضارع متغی من راند که دوستان را اعتماد نماید خفاً
 من هو لته ثم یتى حکمة اخوی آتش چشم اول در خداوند چشم و هو الی
 بفتیبت افندای بفتح فیہ و قلما یوت المرء عند الغضب لکه الروح ای
 الحارج دفعش آنکه ای بعد از آنکه زبان بفتح الزاء و ضمها با ترکی او و بالکی

الکلیه که با تخریج و تخریج کافه
 استیجاء و التخریج بالمد المقدر
 و قد جردت باب ظرف و جردت علیه
 تخریج فاجبه مختار و از او در
 حذو حذف ایدوب خبری در
 الحادی

بجسم

بجسم رسد یا نرسد نشاید ای لا ینبغی یعنی بنی آدم بکسر الیم
 خال زاد وصف ترکیبی معناه بالترک طیه اقدن طویغی که در سر کند فاعله
 ضمیمه بنی آدم کبر و تندی و باد ای الهوی ترا با چنین کری و سر کشی ای
 بها کائنات فیکن نه نپندارم ای لا علم از خال و باز آتشی **قطعه** در خاک سلفان
 بفتح الباء الموحدة و سکون الیاء المنشأة و فتح العاق اسم مملکه بر سکون
 بفتح الراء بعابدی بیاء الوحدة کفتم اینست از جهل بالک کن بالی طهری
 کفا بر و بضم الباء و فتح الراء جو خال تحت کن ای بقیه ای عالم با هر چه خوانده
 من العلوم هم در زیر خاک کن فان موجب العلم هو التواضع و اذالم کن
 تعمل بعلمک فاترک علمک و لا تلتفت الیه و لا تعد نفسك عالماً **حکمت** بدخوی
 بسکون الیاء یعنی الرجل الذی هو سنی المخلوق در دست دشمنی بیاء الوحدة
 النوعیة کرفارست که هر جا که رود فاعله ضمیر بدخوی از جنک عقوبت او اشاره
 لا دشمن خلاص نیابد **بیت** اگر ز دست بلا یعنی فرار امنه بر فکر رود بدخوی
 فاعله رود ز دست خوی بدخویش بالا ضافاً در بلا باشد قبل از التخریب
 چو به بلادن اگر کو کله چقه بدخوی یوز خویندن او را ده یننه بلاده اولور **حکمت**
 چو بینی بیاء الخطا در سپاه دشمن تفرقه و عدم الاتفاق افتاد من توجع باش
 ای کن علی جمیع قلب و صفای خاطر و اگر جمع شوند ای یتفقون تواز پریشانی
 و من الانهزام اندیش کن و لا تغفل **قطعه** برو آمدن رفتن باد وستان
 اسوده بنشینی ای اجلس مستیجا معهم چو بینی در میان دشمنان جنگ
 فانهم لا یقدرون حجان یضربون و کربینی که با هم کل واحد منهم مع الآخر

ضافه

اللام و صی

۶۸۰ بحقیقه بیست و نهم

یک زبان در عبارت عن الاتفاق فی الکلام والاتحاد فی المأم کان رازیه کن للتحال
 وبر بعضه علی بابه بحسنه رخصه المحسن و جداره محطاه ههنا بر امر من بردن سنگ
حکمت دشمن چو از هم جبینی در اندای اذاعج العدو من الجبل سلسله دوشی
 بچنان دای بگرها و الماردان بری نفس اند صدیق پس آنکه بالکاف الفارسی
 و سکون الهاء بدو سخی بالباء المصدری کارها بالمکاند کند که دشمن نتواند کرد
 بفره کردن حکمت سرار بدست دشمن بکوب بالکاف و الباء العربیین با هم
 کوفتی و قد مر بیانیه فی الباب الثانی التي اولها درویشی را ضرورت پیش آمد
 و من اخطا هناک اخطا هنا ايضا حیث قلنا بالباء الفارسی که از احدی الحسینین
 بضم طاء و فتح الباء الاول و سکون الثانیة تنبیه الحسین و الحسین تنبیه أنیت
 الاحسن و بقدر الموصوف بحسب اقتضای المقام ای احدی الفاضلین خالی باشد
 کما یبین بقوله اگر این اشاره از دشمن غالب آمد مار کشی و کذا و اگر آن اشاره
 الی مار غالب آمد از دشمن رستی بفتح الراء و الباء فیهما الخطا و کل واحد منهما
 احدی الحسینین بیت و رفع کایم مشور ختم ضعیف ای لائمن یوم الحراب
 من الخضم الضعیف که مغشیر بر ارد فاعلم خیم ضعیف ای بخروج دماغ الاسد
 چو دل رجان برداشت ای رفع قلبه من الروح یعنی اذا تبقت بموت حکمت خبری
 بباء الوحده که دانی بباء الخطا دل بیازارد و وصف خبری تو خاموش یعنی لاخبره باش
 تا دگری برید غیر که بیارد بیت بلبلاندا مرده بهار بیاز فانی البشارة یلیق
 یلیق ان یصدر منک خبر بد بلاضافة بیوم سکون المیم طیر معروف قد مر بیانیه
 باز گذار بالترکه کر و قو حکمت پادشاه را بر حیانت کس و اوقاف کردان ای

جمع
 مع
 الحکایه
 و معنی
 الحکایه
 و معنی
 الحکایه

آنکه

لاخبره مزخاشته که آنکه بالکاف الفارسی فی الالفاظ الثلثه که بر قبول کلی
 و اثنی ای معتد باشی یعنی انه یعمل بقولک و اگر نه بر ملاک خود می گوشتی
 و هذا مجرب بیت هیچ بالا ضافه سخن گفتن ای التهیؤ للکلم انگاه کن
 برید اشرف فی الکلام و وقت که دانی که در کار گیر دشمن ای یوتر حکمت
 نصیحت خود را بکسر التاء مضاف الی مفعول خود را و وصف ترکیبی یعنی
 من نفع للرجل الذی یعمل برأیه و لا یقبل نفع غیره میکند او خود ای ذلک
 الناصح فی نفس نصیحت کوی نصیحتی که مثل آنکه و الباء اللوحده ای الی الناصح آخر
 عنایت حتی یقول الناصح لم تنفع للرجل الذی یعمل برأیه فانه نصیحتک انصافه
 الکلام حکمت و بکاسم مزخاشته دشمن بخور بضم طاء یعنی لا یقبل خدمه العدو
 و غرور مداح غیر یقینین مزخاشته که این ای العدو و دام زرق بفتح الراء
 المبع و سکون الراء المهملة الراء و عدم الصدق نهاده است لغزیر
 و آن مداح کام طبع بالکاف الفارسی کشاده بیاخذ من مالک شبا آتج
 سناش اسم مصدر من سوندن خوش آید مثال چون لاش ای المیت و کن
 قال لا غرور غفل که در کعبه دی خطا من دمیدن کما یفعل القضا فریم بجز بیان
 غانه قطعه الاحرف تنبیه تانث نوی خطا نفع برادیم النهی مفعول مدح مضافا
 الی سخن کوی و وصف ترکیبی که اندک مایه نفعی ای نفع قلیل البضاعه از نو دارد
 ای بر جو منک اگر روزی بباء الوحده مرادش بر نیاری ای لا تحصله و صد چندان
 یعنی مقدار مائتین مثل مدحک عبوبت بر شمار دای بعد عبوبت اکثر من مدحک
حکمت منکم را تا کسی ای احد عیب گیر دای که کلامه سخنش صلاح بنده بردای

لاخبره

ای لا یصیر کلام صحیحاً بلحاً **بیت** مشوغة بر حسن کفار خویش تا آنها مشکلم
 بالا ضافه و بنده از خویش عطف علی غیب **حکمت** هم کس را عقل خود بکمال نماید
 لحسن ظن بنف و فرزند خود بحال **طبع** یکی جهود و مسلمان نزاعی کردند حکایت
 چنانکه خنده گرفت از نزاع ایشان استعجاباً بطیره قد مر فی او اهل الکتاب ان
 بمغیة الغضب گفت مسلمان کر این قبالة من بفتحین بمعنی مکتوب القاضی قد
 درست نیست ای لولم یکن صحیحاً خدا یاندا جهود میرانم و بعضی نسخه
 جهود کرد انم جهود گفت نبویست ی قوم سو کند بفتح السین المهملة والکاف
 الفارسی بمعنی البین اگر خلاف کنم همچو ای مثل تو مسلمانم و البهودی یعدینه
 المنسوخ صحیحاً اگر از بسط زمین کس ترده عقل منعدم گردد و هر یون بخود کما
 نبرد بالفحاحات بچکس که نادانم ای لایقن احداً جاهل **حکمت** نه آدی ای
 عشرة من الانسان بر حواچی بلجم الفارسی بمعنی السفرة الصغیرة و بعضی
 النسخ بر سفره بخورند ای الطعام و دوسک بر جیفم و بعضی نسخه برداری
 بر بفتحین بنزد ای لایتمون العشرة حریص باجرهائی ای مع وجوده کر است
 جامع و قانع بنانی سیرج فکته لقناعته **بیت** روده بالذال المعجمة علی الاصل و با
 فی الاستعمال شکل یعنی معاً ضیق بیکر نان نهی ای خال من الا دکم بر بضم الباء
 الفارسی کرده بالکاف الفارسی نعت روی زمین مع کثر تها بر نکند ای
 لایلاء و دیده شکل مفعوله و هذا کنایة عن کمال **الحکمت** مشوی الابیان الایته
 للنسخ المستقل و لیست تنمة السابق بدرجون دوز بفتح الدال عرش منقضي
 کشت ای تم زمان عمره مرا این یکن وصیت کرد و بگذشت بمعنی مات که نهون

اول کتاب التاریخ فی طایفه
 اوینا با زکات را دیدم
 یعنی زمین
 فان المملوكة بالفتح من السفرة

اتش است ادوی بر میرانم ز بر میریدن بمعنی الاحتماء بخود بر آتش دوزخ
 معناه بالترکه کند و او زر که جهنم او دن نیز ایلم و من لم یعرف المعنی و اسلوب
 الترتیب قال یغنی مکن بر سبیل استیصال و قد یجعل نیز صفة لآتش یعنی خود را
 میفکن بر آتش نیز که آتش دوزخ است هذا کلامه در ان آتش نداری طاعت
 سوزای القدرة علی الحرارة بصیرت بیاء الوحده بری آتش دن امروز
 قول زن ام من زدن و قوله آیه مفعول مقدماً **حکمت** هر که در حال توانای ای
 الاقدار و الطاقه نیکوید بالیاء المصدری فیها ما نکند بالیاء العیون و انوالی حتی
 کالاول یبند **بیت** بد اختر زای استخوت فی الطالع از مردم ازار
 بکون الیم و اتراد وصف ترکیبی نیست علی بقوله که روز مصیبت کشتن
 نیست **حکمت** و قد هنالک بعض النسخ جهان برید به الحیوة در حمایت یک دست
 ای فی حفظه فاذا انقطع بموت المرء و دنیا وجودی بیاء الوحده میان دو
 احدیها عدم سابق یقال له عدم ای هم هم مراد به الحق و یدل علیه قول
 یوسف رابع و نشتند ناچه خردند هذا مشتق من خریدن قال الله تعالی الم اعلم
 الیک بانینی آدم ان لا تعبد الشیطان العهد الوصیة و عهد الله تعالی الیهم
 ما نصب لهم من الحج عقلاً و سمعاً الاقرة بعبادة الزاجرة عن عبادة غیره و
 عبادة الشیطان لانه الامر بها و المراد بعبادة الشیطان اطاعته **بیت** بقوله
 دشمن بالکسرة المختلصة للوزن بپیمان دوستی ای عهد و شکستی بیاء
 بیمن ام من دیدن بالباء الزائده فی اوله که از که بریدی و با که پیوستی
حکمت شیطان رجیم باخصان بر نمی آید ای لایوافقهم و لایصاحبهم

قدم و الا هم عدم لاجل تعالی عدم حادث
 دین بدینا و روشن کردن

لطفاً

و من لم يعرف المعنى لم ادعاه ولا ينفع من القصد اليهم و سلطان با مفسد
 كالاول و من لم يعرف المعنى سكت و المقصود ان قرأه الشيطان ثم القسمة
 و الفلاسون من اخيرات و لا يؤاشرهم الله تعالى **مشقوة** و امش مده ابرلا
 تفر من انك بزمانست و تارك الفرض و رعد و بعض الشيخ كرم دهنش
 زفاقمه اي من الفقر بارسب بمفعول مفتوح هنا كواصله او كما عرفت مراراً و
 قل يصير ك اولم يات بالتحقيق فرض خداي كذا رد اي لا يؤدى فرض الله تعالى
 و هو الصلوة از فرض بالعاف توبه غم ندارد **حكمة** هم زود بر آيد اي يحصل
 سرعاً و در نيابد اي لا يتقر زماناً طويلاً و حكما گفته اند كه دولت تميز را بها
 نبود و هذا محراب **قطر** خاك مشرق شنیده ام كه كند مرون بجهل سال كاسه
 جيني و هو انما يحصل بالشعب الكثير في الزمان الطويل و لهذا ثمين صد بروزي كند
 اي ليحصلون باة في يوم واحد در بغداد و هو قليل التعب كثير الوجود في الزمان
 اليسير لا جرم فينتشر في سوي **ديكر** فكل تضغير مرغ از بيضه برون قدر بيان
 حركته ايد و روزي اي رزق طلبه و آدي بجه اي الولد الصغير ندارد و
 از عقل و عجز يعني ان الفرغ اشتداد را كامن بي آدم في الحال فان الفرغ اذا فرغ
 من البيضة يتحرك و يطلب الرزق و ابن آدم اذا اولد لا يتحرك ولا يعقل شيئاً
 و يحصل الفضل بالتدريج و لهذا يفضل على المخلوقا انك ناكاه كسي كست اي
 الذي صار فردا كاملاً من نوع دفعه من غير تدريج كالفرخ مثلاً بجرى نرسيد
 من مراتب الفضل و من اشارة الى آدمي بجهل يمكن فضيلت بگذشت از جهل
 و وصل الى المراتب بالتدريج ابكيتهم بمد الهمة و كسر الكاف الفارسي الى الزجا
 اعلم

همه جا هست اي بوجد في كل موضع هذا الكلام ادعائي للبالغه و زلم بوج
 الثمين قال في شرحه بعض در مواضع كثيرة موهوبت از ان كلمه از بعض من الا جلية
 و من لم يعرف جوهر المعنى قال في شرحه از ان سبب قدرش نسبت لاليس
 بنادر غيبى لعل بدشوار بدشيت امد از انست عزيز **حكمة** كارها بصير بر آيد
 اي الامور يحصل بالصبر و من اجل سر در آيد اي الذي يحصل بفتح على راسه و يسقط
مشق بجهل خويش ديدم در بيا بان مرون كه مرداي الرجل الذي يسافر
 آهسته في موضع الحال بگذشت از شتابان صفة مشبهة من شتابيدن
 سمند بفتحين و يكون النون بمفعول الفرس الاصغر او الملقون بلون الورد او
 الذي يركب بالشرح باداي سريع المشي صفة سمند و قد مر مرة في الباب الثالث
 از نكل قد مر بيان في الباب السادس في قول المعصية تازي دونك زود
 فروماند بكون النون شتر بان همچنان آهسته اي راند **حكمة** نادان را به از
 خاموشى نيت اي ليس للجاهل خصلة اولي من السكوت اگر اين مصنف بدست
 بيا الحكاية نادان نبود **قطر** چون نداری كمال و فضل ان به مرون كه زبان
 در دهان و من قال بدك در سخن بليق ان يقال له زبان در دهان نكده داري اي لا
 تنكلم آدمي را زبان فضي كند اي بظهر جهل به بجهل مقرر كالجوز الذي للثلم
 سبكاري اي نظفة الشديدة **ديكر** خراج الالهى تعليمي داد لينطق بتر و اصل
 براواي عليه برزاند صرف كرده عمداً كل حين حكيمش الضمير راجع الى الالهى
 كفت اي نادان چه كوشى بالكاف العزيمه درين سودا بترس ام من ترسيدن
 از لوم لائم اي من توبيخه نيا موزد بهاي از تو كفتار و هذا طاهر توجاهوش

الذي يستعمل به

بناموز از بهایم و مثل هذا العمل يقع من الجاهل **بیت** هر که تا مل نکند جواب ای
في الكلام بیشتر آید سخن ناصواب و هذا معلوم با سخن آرای ائم من را بید
چو مردم کالادی بهوش متعلق با رای و ماقیل و مشرحه کالرجل العاقل فاسد
یا بیشین هیچ بهایم خوش معذور من خاموش **حکمت** هر که با داننا تر از خود بخت کند
في المسائل العلمية تا بداند که داناست و افضل منه بداند که نادانست فانه
کفی به جهلا ان یباحث با علم منه **بیت** چو در آید به از تویی سخن متعلق بذر آید
کر چه بدانی هذا الكلام اعتراض مکن **حکمت** هر که با بدان جمع بد نشیند ای بحال هم
و یصاحبه نیکی بنشیند **منشوی** کر نشیند فرشته ای واحد من الملائکة بادیو
مهریون وحشت آموزد و خیانت و ریو با کسرة المجهول از بدان نیکی بنیاموزی
علامه بقوله نکند کر که ای لا یفعل الذی یوسوس دوری بانه کر که کو بکی **حکمت**
بر دما ز اعین نهاده آشکارا مکن ای لا تقشع که مرا بستان از رسوائی خود را
به اعتمادان سایر الناس لا یعمدون علیک فرامانه ستر هم **حکمت** هر که علم خواند
بسکون النون و علی نکر و بوجه بدان مانده بفتح النون که کا و با کاف الفارسی
راند بسکون النون و تخم نیفت اند فضاء عمل **حکمت** این بی دل ای الشخص الذی
لا قلب له ولا تفکر فی العاقبة طاعت نیاید بهذا المن کان له قلب و الی السمع
و هو شهید و یوسوس فی مغز کالجوز لظانی بضاغت راستاید و لا بیاع **حکمت**
نه النقی مصروف الی المجموع هر که در مجادله و النزاع چست بالجیم الفارسی در محاطه در
بیت بس بالباء العربی بمعنی کثیر قامت خوش ای قدیشی که زیر چادر بفتح الدال
بمعنی الخیم و النسر الذی یرون بدیار الروم بجار و المراد منها هو النسر باشد

معرفه

چون

چون باز کنی ای تقی ماد را در باشد یعنی مجوز **حکمت** اگر شها بهی قدر
ای لو کان اللیالی لیلۃ القدر شب قدری قدر بودی **بیت** که سکن همه
لعل بدخشان بودی الباء المحکمة فی المواضع الاربعه پس فیمثل و سکن
یکسان بودی فلقد رفقة الوجود **حکمت** هر که بصورت نیکو سبک
زیبارد و ست هذا کالسابق لفظا و قریب منه معنی کارا ندر و ن دارد
نه پوست ای العمل للباطن لا للظاهر و معرفة الباطن عسیرة **قطعه**
توان شناخت بمعنی شناختن بیک لحظه در شمالی مرد مریون که ناگهان رسیده است
پایگاه علوم ای مراتب علوم ولی ز باطنش ایمن مباشش و غره مشوقان
معرفة الباطن امر صعب فلا تأمن که خبث نفس نکر دسبها معلوم **حکمت**
هر که با بزرگان جمع بزرگی ستیزه ای یعاند هم بالجادله خون خود در زد **قطعه**
خویش را بزرگی بیخی لغو کرد است گویند بکل کلمه را بمقدرة و یسند لو ج
بضم اللام و الجیم العربی بمعنی اقوال زود بینی شکسته پیشانی بالباء الفارسی و اوله
و الباء الاصلیة فی آخره بمعنی طهره نوک بازی سگری با قوج لفظ مشترک بین
العجم و الروم بمعنی الکبش **حکمت** بنجم با شیر مشت بضم الیم با شیر کار خردمند آن
نیت فان کل واحد منهما خطر عظیم **بیت** چنک و زور آوری مکن بامیت
فانه یاخذ بالعنف پیش سرپی ای مع السکران در بخل بفتحین نه بکسر النون ام
من نهادن دست **حکمت** ضعیفی که با قوی دلاوری بفتح الواو و الباء المصدری
بمعنی الشجاعة کند و یقابله بالحاربة یارد شمشیر هلاک خویش ای یوحیان
عدوه و قتل نفسه **قطعه** سایه پرورده ای الذی رپی فی الظل را چاقی آن

قاله قدر

ای بس قدره که رود با مبارزان جمع مبارز و هو الشیخ الذی یزوج الی المکره
 بقال و کذا است باز و وصف ترکیبی ای ضعیف العضد کمالی قلند
 بفحی الکاف والنون مضارع من افکندن پنجم مفعول بامر در آهنیان
 چنان **حکمت** هر که نصیحت نشود سر ملامت شنیدن دارد **بیت**
 چون نیاید نصیحت در گوشت تقدیر الکلام نصیحت در گوشت اگر تیرش
 و توبیخ کم خاموش **حکمت** بی هنر از هنر مندان را نتوانند دیدن معناه
 بالتر که گوره بلزله چو کسان بازاری سکه شکاری را بپند مشغله برآرد
 بالیاج و پیش آمدن نیارند **حکمت** سفاقم بر بیان چون برهنه با کسی بر نیاید
 ای لا یقابله ولا یغلبه بخشش الضیر راجع الی کسی در یو سنین افندای **بیت**
 الیه طلب و یدقم **بیت** کند هر آینه غیبت بکسر العین و بی آن شکم
 خلف انسان مستور عیانم لوسمه فان کان ضد قایمی غیبه و ان کان کزبا
 یستی تمانا خدود کونه دست عاجز که در مقابل ای در مقابل المسموح و نکشی
 کنک بمعنی اخفش بود زبان مقال **حکمت** اگر جو در شکم نمی بخیزد لوم بکن طلب
 الطعام بالابرام هیچ مرغی در دام عیاد نیفتادی بلکه ترقی منه عیاد خود
 دام نهادی فلما یوجد بعض الشیخ **بیت** شکم بند گشت و زنجیری قائم
 سبب عقد هاشم بنده و وصف ترکیبی نادر بر پند خدای **حکمت** حکیمان در
 در خورند حتی یحصل الیهضم الکلی و عابدان نیم سیر ای لا یسعون شعا قویا
 و زاهدان ناسد بالغرق من یفتحن بقیة الروح و جوانان طایفه بر گیرند من
 بی یابید بهم و پیران ناعری بکنند اما قلند ان چند که در معده بکسر العین و کونه

کنک و لیز عاتقه و لند کاف
 عید در اما فصحا قند کاف
 بچیده در اما لطف اند جلیبی
 کاف عربیه تصحیح نمشد
 کنک کاف عربیه صو کنکی
 نعمه

جای

جای نفس غمناذ بفتح النونین و بر سرفه روزی کسر الباء الاصلیه **بیت**
 اسیر بند شکم را دوست نگیرد خاب ای لا الیبتین المتوالیین شی مؤده
 سنگی ای مثل ایچوز ثقله الطعام شی زدن سنگی لخدم الطعام **حکمت**
 مشورت با زبان تباست بمعنی باطل و سخاوت با مفندان گناه **بیت**
 زخم بر پلنگ نیز دندان و وصف پلنگ شکاری بود بر کوه سفندان ای الشفقه
 علی الظالم ظلم علی الضعفاء **حکمت** هر که را دشمن در پیش است ای کان
 بجست بقدر علی قتل اگر نکشد بضم الکاف دشمن خویش است **بیت** سنگ
 در دست و مار بر سر سنگ ای الحجر اذا کان فی بیک و الحجة علی الحجر الاخری بفتح
 قتل خبره بکسر الخاء بمعنی ضعیف رانی احدی البائیان مصدر تیه بود بل فکاسد
 قیاس و درنگ ای التوقف و گروهی بخلاف این مصلحت دیده اند و گفته اند
 در کشتن بندهای ای الذین منون الی القید و المراد بهم المحبسون و من قال
 جمع بنده فقد غفل و بعض النسخ بندها نامل اولیه است بحکم انک اخبار
 باقیست توان کشت بالضم بمعنی کشتن و توان هست بالکسر بمعنی پیشین بکشتن
 ترک کرد اگر بی نامل کشته شود محتمل که مصلحتی نوری شود که نذار که مثل آن
 ممتنع باشد **مثنوی** نیک سبست ای اشد سهوله زنده بجان کرد بمعنی کردن
 کشته را باز زنده نتوان کرد و لهذا شرط عقلت بمعنی نیر انداز و وصف ترکیبی
 که جو رفت فاعله تیر از کمان متعلق بقوله رفت نیاید باز ای مره آخری **حکمت**
 حکیمی که با جهال در افتد ای یجتمع معهم اتفاقا باید که عزت توقع نذار دفا هم
 لا یعرفون قدره و جاهلی که زبان آوری و کثرة الکلام و طلاقه اللسان بر جانی

بنام ص

المعتمد

پیغامبر علیه السلام

خاست

معمود جوهر و هو اصل الشیء ای اظهر حسبک ان کان ولا تظن حسبک کل از
 و ابراهیم از از **حکم** مشک است که خود بیوید و بظن نفس بکماله
 عطار یکوید بین المقصود بقوله دانا ای عالم جو طبله عطار است خاموش
 و هنر غای با فعال و احواله و نادان جو طبله عازر است بینه بقوله بلند آواز
 و میان نهی لا علم فی جوفه و یافته درای قدم تبیان در الباب الخامس
 و حاصل معناه بالترک بر امر سوز جاک و من اخطا بهناک اخطا بهنا
 حیث قال بمغیر فاستد الفکر و ذلک فکر فاستد **حکم** عالم اندر میان جاهل
 مریون مثلی بفتحین گفته اند صدق بقان جمع صدیق بالکسر التشدید شایسته
 در میان کور است ای محبوب بین العجی مصحفی در سرای زند بقان جمع
 ذبیح بر آذینه هدا المهر ای لا یعرفون قدره و لا یعظمونه **حکم** دوستی
 بیاد الوحده که بعمری و المزدبانه زمان ممتد فراچنگ با لیم الفارسی آرند
 کنایه عن التحصیل نشاید ای لا یلیق که بیکدم بیازارند **حکم** سنگی بچند
 سال ای فی السنین المتعدده شود فاعلم ضمیر سنگی لعل بارة الهمة للوحدة
 از هزار تا یک نفس بالفقحات الضمیر اجمع الی لعل بارة تشکی بکن
 و المراد انه یسفی للعاقب ان لا یضیع صدیقه الذي حصله فی الزمان **حکم**
 عقل در دست نفس چنان گرفتار است بعضی ان النفس غالبه علی العقل و هو
 محبوس فی بدنها که مرد عاجوز در دست زن که بزنی بدامره قویه فان کر زنجی
 بمعنی الطرار و الزک و کثیر العرفان و القوی و الکبیر و من قصر علی الاولین اعتمادا
 علی ما فی بحر العوائب انه فتره بالقوی ثم قصر المعنی فی الاولین **حکم** در کبیر

فی سبیل الله و فی سبیل ربه و فی سبیل ربه و فی سبیل ربه

خاست

بای السور

خزنی بالیاء المصدری بر سرانی احدى الیایین للوحدة به بندای اغلق
 علی بیت که بالکزن لوازوی ای من ذلک البیت بر آید ای خرج بلند
حکم رای بی فوت بکون البناء مکرو و فسوت عطف تفسیری و قوت
 بی رای بکون الیاء جهل و حیون **حکم** نیز بخدای احدى الیایین
 للوزن بایه و ندیر و عقل و انکه مکن علم بقوله که مکن و دولت یادان سلاح
 جنگ خود است **حکم** جوانمردی که بخورد و بدهدای بنصه فی عالم به
 از عابدی که روزه دارد و بنهدای امسک و بخل هر که ترک شهوت بریدها
 اللذة از بهر قبول خلق کرده است ای ترکها بالیغذ زاهد این الناس و صبر
 مقبولهم از شهوت حلال در شهوت حرام افتاده است فان طلب قبول
 الخلق و العمل لاجلهم شرک خفی **حکم** عابد که نه از بهر خدا کوشه طرف نشیند
 ای بقدر زاویه بیچاره در آینه تاریک چه بیند بعینه لایری فی شیا **حکم**
 اندک اندک خیلی لفظ فارسی مستعمل فی الزک شود ای بصیر کثیره و قطره قطره
 سیلی بیاد الوحده گردد فسر المعنی المراد بقوله بعینه آنان که دست قدر
 ندارند لا انتقام و القهر سنگ خورده نکه دارند تا بوقت فرصت و فرح
 دمار بمعنی الانتقام کما مر از دماغ طالم بر آید **حکم** و قطر مبتداء عاقل
 متعلق بقوله اذا تفقت واجتمعت نه خیره و نه مبتداء و نه مبتداء
 الی نه متعلق بقوله اذا اجتمعت وانضمت بحر خبره قوله اذا اجتمعت لتضم
 معنی انضمت عتی باله و من المثل السائر لطیفة مع لطیفة قیمة و القطرة مع
 القطرة لجة کما قال **حکم** اندک اندک بهم بفتحین شود بسیار رای بصیر کثیرا

والبراء بعد الباء نفي بياء الوحدة ومن لم يعرف المتن الصحيح فليست بيوة وقال
قد عرفت معناه **حکمت** ای طالب روزی بمصنوع الرزق بنشین که بخوری
بیا، لفظاً وای مطلوب اجل ای یامن یطلبه الاجل مروای لا نفر که جان
نبری بفتح نین **قلع** جهد بالفتح والکون وکسر الدال للاضافة رزق
ارکشی وکرکشی هما سببان برساند بفتح النون خدای عزوجل لقولنا
وامن دآیة فی الارض الاعلی الله رزقها ورفد عرفت معنی لفظ ارواصل
لفظ ورفلا حاجته الی الاعادة روى بفتح الراء وکسر الواو ویا لفظکایة
خطاب مزی رفتی بردهان شیر وپلنگ مرهون نخورندت که بر روز اجل فان قبل
ما ذکره المصنف هنا بخالف لما سبق منه فی حکایة مشت رزق و هو قوله رزق اگر
چند بیکمان برسد بشرط عقلست جسانی از دریا و چه کس بی اجل نخواهد مرد
نوم و در دهان از درها قلنا ما ذکره اولاً من البيت الاول ان طلب الرزق
لاهل العقل والطلب انما یفید کثرة المال ولا یوجب الکمالی کونه رزقا و معنی
ما ذکره هنا من البيت الاول ان التوکل مندوب والرزق المقسوم بصل الله
ومعنی ما ذکره سابقا من البيت الثاني ان الفرائض المملکة یا موریه لقولنا تعالی
ولا تلحقوا بایديکم الی التهلكة ولان النبی علیه السلام فرغ الحائط المائل ومعنی ما ذکره
هنا من البيت الثالث ان الوقوع فی المملکة لا یوجب الموت بلا اجل و هذا هو
التحقیق **حکمت** بنا نهاده بفتح الباء الصلوة ای الذی لم یوضع لکن فی التقدير
الاکبری دست نرسد والسعی لا یغنی شیاً فان قبل ما ذکره المصنف بخالف قوله تعالی
وان لیسن الایمان سعی وان سعیهم ستوفی یرى قلنا الآیة فی حق ثواب الآخرة

در این باب
مفسرین
در این باب
مفسرین

الشیء

او معناه

او معناه لبس لا حدان یجعل ثواب عمل لغیره بل لكل احد ثواب عمل له
وجوه والتحقیق ان السعی لا یفید بلا تقدير انتهى بل السعی لا یوجد بدون وجوب
که نهاده است ای وضعه الله تعالی هر جا که هست انما قدره الله تعالی برسد
بیت شنیده که سکنند بر رفت تا طمأنیة کما سمعت قصته فخر الباء باللام
بجند عنت قید لغو رفت و خورد ای شرب آنکه خورد بسکون الراء والدال
فیها و هو خضر علیه السلام آب حیات فالنصب یصیب **حکمت** صادی روزی
در دجله و هو نه بغداد مایه نگیرد که عدم تقدير الله تعالی و مایه بی اجل در شکل
غیر **بیت** ممکن حریف در همه عالم همی آذود بالذی بینهما و او مضارع
من دویدن او در قفای رزق و اجل در قفای او و هو غافل **حکمت**
توانکر فاسق کلوی زر اندود است یعنی ان الفاسق کالمدر الذی طلی
بالذهب و درویش صالح شاهد خال الودیریدان الفقیر الصالح کحیوب
خلط بالتراب این اشاره الی قوله درویش صالح دلق موسی علیه السلام
مرقع علی صیغة المفعول وان اشاره الی قوله توانکر فاسق ربین فرعون
وضع ای مزین باطلاهر بقیة ینکان جمع بنکر روى بضم الراء در قریح باطل و طاء
بفتح السرور دارد یعنی ان شدة الاخبار متوجهة الی السرور والنجاة و ذلک
بدان جمع بدسر در نشیب بالترک انشی دارد ای ذلولة الاشرار متوجهة
الاسفل والهلاک **فصل** هر گاه راه و دولتست بدان ای بسبب غلام حرمه
درخواهد یافت کلمه در زائده خبرش الضمیر راجع الی قوله هر گاه ای آخیره
که هیچ دولت و جاه مرهون برای دگر برید به الآخرة نخواهد یافت

اینجا بیان

معناه بالترک بولس که کرد **حک** سود از لغت حق بجایست
نعمه الله تعالى مر عبده و مردم بی گناه را دشمنی و هو الذی رزقه الله تعالی
بفضل **قطره** مردکی بکاف التصغیر و یا الوحده خشک مغزیراد بلسود
را دیدم در مجلس رفتن در پوستین براد به المذمة صاحب جاه و اهل منصب
گفتم ای خواجه که تو به بختی بتقدیر الله تعالی مردم نیک بخت را چه گناه
دیک الا تاخوانی بلا بر سود عظم بقوله که آن بخت برشته بفتح الکاف الفارسی
خود در بلاست. فان الحسد باکل صاحبته کالتا زنا کل نفسا ان لم یجد
خطبا چه حاجت که بروی راجع الحسد کنی بیا الخطا دشمنی بالباء المصدری
که او را چنان دشمنی بیا الوحده برید به الحسد در قفاست بل در جوف
حکمت تلید براد به المرید و المتعلمی را دست ای بس لصدق و الطلب
عاشق در دست فانه لا یصل مقصوده و رفته براد به السباع بی
موت ای بس عرفان مرغی بر بفتح الباء الفارسی و عالم بی عمل درخت
بی بر بفتح النون هنا و زاهد در علم خانه بی در بفتح الباب **حکم** مر اورا
نزول قرآن ای حکمة الالهیه منه تفصیل سیرت خوبست یعنی ان الذین
یقرؤنه یحصلون السیرة المرضیه که ترسیل سورة مکتوب ای بس المراد
قرائه بالتجوید عای متعبه ای الرجل الجاهل الذی یعتقد بیاذه بکسر الهمزة و نه
است فانه یصل المنزل في العاقبة و عالم متهاون في العمل سوار خفته فانه لا
لا یتمدی لا الطریق ولا یصل الا المقصود عاصی که دست بردارد از التفرغ
به از عابدی که کبر بکسر الکاف العویة در سیرت سر سکن قدر بیانیه و اائل الباء

الاول

الاول لطیف حق و دلدار کلاما وصفان لقوله سر سکن بهتر رفیع مردم
حکمت یکی را گفتند عالم بی عمل دانی که بچه ماند ای بای شئی یثاب به گفت
بزن بور بی عمل فان العمل نتیجة العلم فالعالم الذی یس له عمل کما یلا
عمل **بیت** زنبور در شست بی مروت را کوی امر باری جو عمل غمی
نیش مزق فالعالم الذی لا یعمل العمل الصالح قبیح و العالم الذی لا یعمل
الطاعة بل یعمل المعصية اقبح منه اللهم انا نعوذ بک من شرور انفسنا
وسیئات اعمالنا **حک** مردی مروت رست فان المروءة من الرجلین
وزاهد باطع رهن ای قاطع الطریق **خطوه** ای بناموس ای للغیرة لا یحق
کرده جامه سپید و طاهر الذی بهر بکون الهاد پندار خلق ای لاجل حسن
ظنهم قید لقوله کرده نامه سینه ای کتابا عماله اسود للاعمال السودست
بکون التا کوتاه باید از دنیا بمان یضبطها منها و لا یعدوها الیه استبان
چه دراز وجه کوتاه ای کون الکم طویلا او قصیرا سیان و من لم یعرف للمتن
الموزون او رد بدل لفظ چه في الموضوعین لفظ خواص بالالف بعد الواو **حک**
دو کس را حضرت از دل بدر نمود ای لا یخرج و پای تها بن از کل بکسر الکاف الفارسی
بر نیاید یعنی ما بقوله بیکر هاجری بیا الوحده کشتی بالکاف العویة والباء
الاصلیة شکست و ضاع ماله و دروم وارده باقند ران شسته فانه یلزم
ابتلا و **فی** پیش درویش بود و نوبت مباح جزاء شرط کر نباشد
در میان بکون النون مالت سبیل و مبدول یا حرف عطف هنا یعنی
مرو با یا را از روی پیرهن ای لا تصاحب من یقسمه از روی یا بکسر الف و العویة
کمان

ام از کتبشیدن بر خاندان قدس بیاورد و من اخطاها هناك
 هنا ايضا حيث قال كلمة مستعمل بمفعول المائل والاسباب انكشبت
 بكسر النون صنيغ معروف يقال له بالتركه جود والمفعول المائل لا يضاف اليه
 وان صاحبهم اجعل لو نكل كلونهم وهاكل كمالهم ومن لم يعرف المراد وقال
 عادات السلف انهم يجعلون به علامة على باب البيت ليدل على المائت
 والهمزة يابن بايلبيانان ووسفي بالياء المصدرى يابن اكن خانه در مورد
 بين لفظ جورد كلمة واحدة بمفعول اللان **حكم** خلعت سلطان كرم عزت
 جامه خلتان على وزن عثمان جمع خلق بفتحين بعزت نراى اعز منه وقوان
 بزرگان اگر چه لذت است ونفيس فرده دانسان بفتح الهمزة وسكون النون
 والياء الموحدة بمفعول لاجاب بلذ نراى الذم **بيت** سرکه لغت مشتهر بين الفارسي
 والتركة مبتدأ ازوست ربح بالسكون والاصل والجمع اسم لما يكثر ويختل
 باستعمال اليد واضيف هنا الى قوله خویش ويره بمفعول مطلقا عطف
 على المبتدأ از زمان بكسر النون للاضافة ده خدای هذا ايضا كلمة واحدة بفتح حاء
 فريم وبره بتخفيف الراء ولد الغنم وهو عطف على قوله نان ومفعول البيت الترکه
 شرکه کنذا لکن انکندن دخی تره بکدر کوئی استنک انکندن دخی فوز سندن
 خلاف راي صواب است ونقص عهدا الى الالباب قد مر مثل هذه الالفاظ
 في اوائل الكتاب دار وای الدوا بکمان بضم الكاف الفارسي اى من غير علم
 بحاله جوردن اذ قد يكون ضارا بل فائلا وراه نادیده اى الطريق الذى لم يرب
 به کاروان رفتن عطف جمله على جملة از امام مرشد محمد غزالي بتشدید الزاء **حک**

بهتر خبر المبتدأ

على عادة

على عادة اهل خوارزم وخراسان فانهم ينسبون الى القصار فيقال القصارى
 العطار فيقال العطارى وقيل ان الراى مخففة نسبة الى غزالة وهى
 بالتخفيف قرية من قرى طوس برسيدند بدین منزله در علوم چگونه
 رسیدى اى باى وجه وصلت **کفت** بدانچه اى سبب آنکه هر چه ندانم
 از پرسیدن آن ننگ و عار ندانم **قطعه** امید عافیت آنکه بود موافق عقل
 و بعض النسخ طبع که بنض را بطبع شناس بكون التاء والسين
 وصف ترکیبی بریده الطیب المذاق بنجای بمالططاب **بهرس** ام من پرسیدن
 هر چه ندانی که ذل بالضم والتشديد پرسیدن هر چه دون دلیل راه تو باشد
 بوزد انای **حک** هر که آنچه دنی که هر آینه اى البته کامر معلوم نخواهد شد
 معناه بالترکه سنک معلوم اولسه کرد پرسیدن آن تحصیل مکن کما
 قيل السؤال ذل وتو اثن الطريق که حکمت را زبان دارد اى استجبال السؤل
 فيما يعلم بلا سؤال ولا يقتضى ذل نزل السؤال فيما لا يعلم فلا ينال ما تعلم
 من الامام فاحكمه تاخر السؤال فيما يعلم بدونه **قطعه** چو لقمان دید اندر دست
 داود علیه السلام همی این بجز نوم کرد و اصله محو حذف تاوه للوزن
 پرسیدش ضمير الفاعل راجع الى لقمان وضمير المفعول الاداود علیه السلام چه
 ی سازی که دانست فاعله ضمير لقمان که ناپرسیدش معلوم کرد و اصل هذا
 الكلام ما ذكره القاضى في تفسيره تعالى ولقد آتينا لقمان الحكمة حيث قال
 ومن حكمته انه صحب داود عليه السلام شهورا وكان يسرد الذرع فلم يسأله عنها
 فلما اتمها بسها وقال نعم كبوسا لرب انت **حک** از تو آرم صحب اى الصاحبة

در باب الاول في طحاية النية
 اولها في ازور را حرم

الذرع مشددة و مشددة
 باشد قبل در ذرع
 و هو داخل الحلق بعضه ما في
 بعض مناجاة

یک آتش که خانه بردازی مشتق از برداختن و قد عرفت معاینه و المراد هنا خلو
 من الغیر تا با خانه جدای ای صاحب البیت در سازای خطاب من ساختن
 و المراد به الانتظام و الموافقة و من کم يعرف المعنی المراد سکت و البیان و طیفه
 الشارح **قطعه حکایت** کلمه را مقدرة بر مزاج مستمع کوی آیتها التکلم اگر
 دانی که دارد فاعله ضمیر مستمع یا تو مبتنی ببیاء الوحدة بهر آن عاقل که باجنون
 نشیند و بصاحب کوی مضارع منفی جرحیدیت روی لیلی **حکایت** هر که بایان
 نشیند و بصاحبهم اگر چه طبیعت ایشان تکبر و بالموافقة فی العمل لیکن
 بطریق ایشان منهم علی صیغه المفعول کرد چنانکه اگر شخصی حجرات برادرها
 دور نمازین رود بنماز کردن فی نفس الامر منسوب شود بخود خوردن و اعتقاد الناس
مشغولی رقم بفتح تین بمعنی الخط بر خود بنادان کسیدی ای اثبت و قررت
 جهلک و من قال فی شرحه ای امضیت و قررت حاکمک بسحق ان بقال فی حق
 هذا الکلام که نادان را بصحبت برگزیدی بضم الکاف الفارسی طلب کرد
 زدنایان جمع دانا و بعض النسخ زدنایان یکی بنده لاجل الصحبة مرا گفتند
 و فی النسخة الاخری مرا فرمود بانادان میبندد ای تصاحب و ملاخذه طبع لاجل
 که گردانای عصری خرباستی بصحبت و کر نادانی ابله تر بباستی بیاد الخطا و الموضع
 الاربعه اذ الصحبة مؤثره **حکایت** چلم شتر چنانکه معلومت بیته بقوله اگر
 طفلی بیاء الوحدة مزارش بفتح المیم هو الرمام و الضمیر راجع الی شتر که در دهن
 فرسنگ ببرد بضم الاول و فتح الثانیة فاعله ضمیر طفلی کردن بالکاف الفارسی
 از متابعت او نه پیچید مضارع من پیچیدن اما اگر ذره لغت مشترکه بولنگال ای

ای الخوف

ای الخوف پیش آید که موجب هلاک باشد فاعله ضمیر ذره و طفل بنادان
 بالباء المصدری اینجا خواهد رفتن رمام از کفش بفتح تین و الضمیر راجع
 الی طفلی در کسلاند مضارع من کسلاندن و دیگر مطاوعت ای موافقت
 نکند علیه بقوله که هنگام درستی ای ذره وقت لطوئله ملاطفت مفاعله
 من اللطف مذمومست و غیر مفعول و گفت اند که دشمن بملاطفت
 دوست نکرده **دبیب** مزارند که بهر بار از توردی قهرن اغیار و دشمن که
 اولجه مکار را بزم مدارد بلکه طمع زیاده کند **قطعه** کسی که لطف کند بانو خال
 پایش پایش ای الطف فی المقابلة اشد منه و کخلاف کند در دوستی
 الضمیر المصراعین راجع الی کسی اکن بالمد و فتح الکاف الفارسی و سکون
 النون امر من اکنن بالترکه و ولد و رمق خال مفعول الامر سخن بلطف و کم
 باد رشت حوی بسکون التاء و الباء کوی نهی که زنگ خورده بسکون التاء
 العربی نکرده برترم سوهان بالترکه و توری و ای که بال **حکایت** هر که در میان سخن
 دیگران افتد ای بفتح الکلام قبل ان بکت المتکلمون الحاضرون نامایه
 فضلش بداند ای غرضه طهارا الفضل بایه جهره لشی بناسند قدم
 هذا المضمون فی الباب الرابع فی الحکایة التي اولها یکذا حکما شنیدم
قطعه ندهم مرد و هوشمند بسکون الدال جواب مرهون مکران که کرد
 سوال کنند اذ کثرة الکلام مذموم کرجه برحق بود مزاج سخن للفاعل
 حمل دعویش بکسر الواو و سکون الیاء بر حال کنند ای اذ انکلم بغير تقرب
حکایت رشتی بیاء الوحدة اندرون جامه فی موضع مستور داشتیم ختم

کافیله

بزم

شیخ رحمہ اللہ علیہ

قد علم ان له جرحه هر روز پرسیدی که ریش چو نکت کیف جراحه
 و پرسیدی که کجاست دانستم بالفراست که از آن آخر از میکند ذکر عضو
 در و انباشند از ذکر العورة الخلیفة قبیح و مرد مندان گفته اند هر که سخن
 شجاعتی ای کل شخصه لایزن کلامه از جوابش بر خند **قطعه** تانیک در
 بالهون النافیه که سخن عین صوابست مریون باید که بگفتی دهی
 از هم ای من الانضام نکت بی بیاء لططاب ای ینعی ان لا یقع فاک
 للتکلم کر راست سخن کوی و در بند عافی ای لوتکلم صادق و اوتقی محبو
 به زانکه دروغت الماء للخطا دهد از بند رهایی و المراد ان الصدق
 اولی و آن لزم الضرر علی نفس القائل و اما جواز الکذب فانما هو تخلیص
 الغیر فاذا عرفت المراد فلا یرد ما قیل ان هذا یجب ظاهره یناقض ما سبق
 من قوله دروغ مصلحت آمیز به از راست فتنه انگیز **حکمت** دروغ گفتن
 مبتداه بضرب لازم متعلق بقوله مانه مضارع من مانس فی خبر المبتداه
 و اللزب هو الثابت یقال صار الشیء ضرباً لازم و هو افصح من ضرب لازم
 و المعنی ان الکذب یشابه بالضرب الثابت جراحه که اگر جراحه درست
 شود نماند بضم الباء و فتح النون مضارع من ماندن یعنی ان الکذب
 ینقی و سود الطن من قائم لایرتفع چون برادر ابوسف علی السلام بدروغ
 موسوم من الوسم شد ند بقولهم اکلم الذب بر راست گفتن این تاثیر
 اعتماد نماید بفتح النون الاول و سکون الثانیة ماضی منفی من ماندن قال الله تعالی
 حکایه عما قال یعقوب علیه السلام لا بناء بل سؤلک کم انفسکم امر افصح جلیل

عنه و ذکره المصنف باب فی فیل است فتنه انگیز

قطعه کسی

قطعه کسی را که عادت بود راستی بالباء المصدری خطا کر کند در گذارد
 ای لایبالون به و کر نامورای صاحب الاسم یعنی مشهور شد بنا راستی
 و الکذب ذکر راست باور ندارند ای لایصدقون القول الصحیح از و اهل
قطعه دروغی نیکبند صاحب دلان مریون بر انگش که پیوسته گفت
 راست و ان وقع منه الکذب یحکمون علی الخطا و کر مشهور شد بنا راستی
 بحت یقع منه الصدق نادرا اگر راست گوید تو کوی خطاست
 و من اورد بدل المصراع کر راست گوید بگویند خطاست فقد ذهب
 علی عادته فی اخلال الوزن و لیس بخطا منه کما لا یخفى **حکمت** اهل کائنات
 مبتداه بانفاق ای بانفاق العقلاء آدمیت خبره و اذل موجودات سکل
 کالاقول فی الاعراب و بانفاق فرد مندان ثابت سکل حی شناس صغیر کنی
 به زادی ناسپاس ای غیر شاکر **قطعه** کسی را لقمه هرگز فراموش مریون
 نکرد ای لایصیر اللقمه منبیه عنده کر ز در صد نوبتش سکل فانه لایکفر النعمه
 و کر عمری قد عرفت المراد منه نوازی خطا من نواختن و من قال فی شرحه لو
 تملقت فقد اخطا سفله را قدمر بیان لفظا و معنی فی الباب الاول فی
 حکایه النبی اولها یکی از پادشاهان پیشین و فی هذا الباب و مرسته میناقول
 بخلافه یصب بکثرة بفتح الباء الصلح چیزی و فی بعض النسخ تندی آید یا تو
 در جنگ **حکمت** از نفس پرور سکون الفاد و السین و الرابین و صوفی
 هنروری بالباء المصدری بالترکه هنر لوکل نیاید فان جعل همته مصروف
 الیها و یرهنر سروری را بالقبح و سکون نشاید بیت کن جم پر کاو

در بیان او و اهل الکتاب

بالحکایة الفارسی بسیار بار علی بقوله که بسیار حسنت بسکون الراء و هم
 وصف ترکیبی و بسیار هوار و وصف ترکیبی ایضا و المعنی بالترک که چون
 یابخی و چون یبخی در دیگر چو کا و ای مثل البقار می باید شد التاء للخطا
 و نهی بالباء المصدری مفعول باید چو کا ای مثل الحارثی مفعول بهی
 چو کسان جمع کس در دهی بیا المخطا فان السمن لا يكون الا بکثرة العلف
 ولا يحصل ذلك الا بتحمل المشاق و الاذی من الناس حکمت در انجیل آمده است
 که فرزندانم اگر توانگری دهمت ای لوا جعلک عنیا از من مشتغل شوی بمال
 ای تنی دگری و اگر درویش گشت التاء للخطا في الموضوعین تنگدستی
 بحال الفقر و لا تشغل ایضا بگری پس حلاوت ذکر من کجا یابی ای آن تجده
 و بعبارة من کی شتابی ای می تسی قطع که مخفف من کاه اندر می فرو
 و غافل لا تشغاله بالمال که ای از تنگ دستی حسته و درویشی مجروح
 جو در سر آوضر آای و حالنی السروز و الهم حالت بتاء المخطا اینست ای بی آدم
 ندانم کی بجای پرداری من برداختن از خویش حکمت ارباب یحیی بلکم
 الفارسی ای الذی لا کیف له و هو الله تعالی را از بخت شای فرود آرد
 اشاره الی ابراهیم بن ادهم قد سهره و دیگر را در شکم ماهی نگه دارد
 اشاره الی یونس علیه السلام که صرّح بقوله بیت و قیت و بعضی نسخ
 و قیت خوش صفت وقت آنرا که بود ذکر نوموسن فان ذکره نعم الانس
 و ذلک الوقت وقت نفیس و خود بود اندر شکم حوت چو یونس حکمت
 اگر تنبع قهر را بر کشد فاعله هو الله سبحانه و تعالی نبی و ولی سر در کشد خوفا منه

این سخن از کتب معتبره است
 و خطاب به

و اگر غمزه

و اگر غمزه لطف بخباند ای لواطه اللطف بدان را جمع متعلق بقوله
 و من قال متعلق بقوله خباند فقد اخطا بینکان در ساند و المعنی بالترک
 اگر لطف غمزه سن و پرده بر زری ایولره بتشدره و طو کر بحسب خطا
 قهر کند بخبر حق سبحانه و تعا انبیا را چه جای معذرت نیست المعذرة علی وزن
 المعذرة پرده از روی لطف کو بردار ام حاضر و قد عرفت مراراً ان لفظ کو
 یفید التاکید و من قال انه من قبیل الصلوة الزائدة لخص من اللفظ فقد
 اکثر الزوائد و المعنی ارفع لطاف و اظهر اللطف کاشقار امید معذرت
 حکمت هر که بنیادیب دنی بالاماله راه صواب نگیرد بتغذیب عقیقه گرفتار آید
 ذکر دلیل لهذا المدعی حیث قال قال الله تعالی و لنذیقنهم من العذاب الادی
 و هو عذاب الدنیا من القتل و الأسر و غیر ذلک دون العذاب الاکبر الی غیر
 عذاب الآخرة بیت بندست بالباء الفارسی خطا بهتران و انکم ای بده
 بنده بالباء العربی چون بندد هند فاعله ضمیر بهتران نشوی بیا الخطا بند
 نهند علی یک و ر بکل حکمت نیکوختن بند ای حکایات و امثال پیشینان جمع
 و هو المتقدم یعنی من حکایا الاقوام السالفة بند کبر نذیر المبتدای پیشینان
 که پیشینان جمع پسین و هو المتأخر بواقعة ایشان اشاره الی تنجنان مثل
 بفتحین زنند قطع برود ای لایند مبرغ بسکون الغین سوی دایم الی
 لا بطیر متوجها الی الجنة و از بستعلی علی اربعة اوجه الاول ان تراد الخبای
 اللفظ و الثاني باقابل لخصیص و الثالث بمعنی الرفع و الرابع بمعنی الفوق
 چون ذکر مرغ بیند اندر بند بالباء العربی بند کبر از مصائب جمع مصیبه ذکران

ملاحظه فرمائید

بحدوث الباء من الكاف تا نكته ند ديكر ان ز نو بند حکمت انرا كه كوش ارادت
 اي سمع قبول الحق كرا ان بكسر الكاف الفارسي بمعني تقبل والمراد به الصم و براد به
 هنا صم القلب آفريده است اي الله تعالى چون بالامالة كند كه بشنود اي كه
 يفعل حتى سمع الكلام الحق ويقبله و انرا كه بگنجد سعادت كسيده اند كل جانب
 الحق چون كند كه زود كالاول قطر شنب تار يك مبتدا و من ظنه ظرف حاجت
 قال في شرحه اي في الليل المظلمة فقد اخطا و الكاف مكسورة للاضافة الى قوله
 دوستان خدای اي ليلتهم المظلمة اي بتابد فاعله ضمير شنب تار يك و من اخطا
 في الاول قال هنا بصيغة الافراد بنا و بل كل واحد للوزن و هو مشتق من تافق بمعنى
 لمعان کردن چو روز خشنده اسم فاعل من خشنیدن مخفف در خشنیدن
 اي ليلتهم المظلمة و نه ابرهم المضیی سببان و هذا المعنى هو المسبوع من الاساندة
 وفيه مبالغة في المدح كمالا يخفى و من سعادت بزور بازو نیست الا يمكن تحصيل
 بقوة العضد تا بخش خدای بخشه اسم فاعل من بخشیدن ديكر از نو بند
 الباء الصلة و كسر الكاف العربية نالم اي الى اي شخص اشكي منك كه در داور
 اي حاكم نیست فانك حاكم مطلقا از نو بند لا تر حكيم نیست و لهذا انرا كه
 نور بهري بالباء المصدرى كنه اي تر شده كم بضم الكاف الفارسي نشود
 و بعض النسخ انرا كه نورة بهي كم نشود و انرا كه تو كم كني رهبري اي مرشد
 نیست و في البيت تلحظ الى قوله تعالى من يبد الله في الآخرة فضل ومن يضل فلا
 عادي له حکمت كدای نيكل انجام بمعني آخر كما مر به از ياد شاه بد فرجام و هو مثل
 انجام لفظا و معنى بيت على بياض الوحدة كز پیش بختين والشين ضمير غم

من سورة الزم

من عقم

حکم

من عقمه شاد ما فری اي تاخذ الفرج و تجده يا زشادی بكسر الباء المصدرى
 كز پیش بختين ايضا غم خوری قيل في الترجمة بيت شول غصم كه اردختم انك
 اوله سوری بكد رشوفردن كم اولاهم عقبه حکمت زمین را از آسمان نشاء
 النبار بكسر النون اسم لما ينثر والمراد به هنا المطر المنبت و آسمان از زمین غبار
 ذكر في مقام التعليل الخ المشهور كل اناء ينثر شمع بما فيه ترشح الاناء و ترشح فرج ما فيه
 قليلا قليلا بيت كرت الناء الداخلة على حرف الشرط لخطا خوى من آمدنا سواد
 هو اداة تشبيه تو خوى نيكل خویش از دست كذا حکمت حق تعالى بيندای
 المعاصي و می پوشد و بستر ما همسایه بیندای خورشید مضارع من خورشید
 بالنزك كلمة ايكم و كور كور ملك و شادی ايله جعفر من بيت نغوذ بالله اگر خلق الى الناء
 غيب دان و صفت تركيبي بودی بياض الحكاية كسي بحال خودای في حال نفوس و ظنونه
 و من لم يعرف الحق قال بسبب حلال نفس از دست كس نيا سودی حکمت
 زرا ز معدن بكسر الدال بكان بالكاف العربية لفظ فارسي مراد من معدن و انما قال
 بكان كذا لئلا يناسب قول بكان كذا و من لم يعرف هذه المناسبة قال و انما
 قال بكان لغت و هذا عن التكرار بدرايد اي يخرج جوف المعدن و از دست تحليل
 بكان كذا بربنا بيت دونان جمع دون بمعني لطيفين بخورند اموالهم و كوش دارند
 بعينه يتوقعون الاكل بعد مدة كويند اميد به كه خورد های رجاء الاكل اولی من الاكل
 فانه لذة روحانية و هذه لذة جسمانية روزی في يوم من الايام بيني بكام بكسر الهم مضافا
 لادشمن عظم ارام عدوه ز رمانع مفعول بيني و خاكسار مرده عطف على قوله ز رمانع اي
 الرجل الذي هو كثير الزمان هو اصل الدرهم و الدينار صار ميتا بهذا المعنى و المسبوع

الاموال ختم من الاموال

من الاساندة والملائم للطبيعة ومن صح اللفظ بغير ما ذكرناه وبين المعنى بقوله
 والمعنى روزی بینی دشمن را ز رمانده و مرده حال کونه بجاک آوده فقد بعد عن
 المعنى الصحيح الصريح **حکمت** بر که بر درستان جمع زیر دست و هو و قبیل
 الوصف التکلیف بخشاید ای لایرحم علی الذین تحت یدیه بجز بفتح الجیم بر درستان
 بفتحی الزاء المعجمة والباء الموحدة کرفار آید ای بصیر متلای بظلم الذین ایدیه
 فوق یدیه والمراد من لایرحم الضعفاء بصیر متهورا فی ایدی الاقویاء **مثنوی** نه
 النفی مصروف بتمام البیت هر باز و بمعنی عضد که در وی قوتی هست و صفی باز
 بمزدی بالباء المصدی عا جز از است کند بفتح النون دست مفعول بشکند
 ضعیفا ز کمن بر دل گردنی بباء الوحدة ای مضرة که در بانی خطا من مانند
 ای تقع و تقع بجز روز و رمندی وصف ترکیبی بمعنی القوی والباء للوحدة
حکمت عاقل چون خلاف بیند و بعض النسخ دید که در میان اید علی صیغه المضارع
 و النسخه الاخری امد علی صیغه الماضي کبسر الباء الصلة و فتحی الجیم والها ای
 یتشبه من البین ولا یکتفی فی محل الخلاف و الحارب و چون صلح بیند لکن بالکان
 الفارسی بیند که اینجا ای فی موضع الخلاف سلامت در گراشت بمعنی کنارست
 و قد وجد ذلك فی بعض النسخ و اینجا ای فی محل الصلح خلاوت در میان **حکمت**
 مقام را ای لمن یلعب بالنزاع علی سبیل القمار شش می باید و لیکن بر کبی آید
 ای المرام یحصل علی الدوام **بیت** هزار بار ای الف مرة چراگاه ای المراء فی قور
 باز میدان فی حق النفس ولیکن اسبب ندارد یدست خویش غمان **حکمت**
 درویشی در مناجات یارب بریدن رحمت کن که بر نیکان خود رحمت کرده که

علی قلوبهم

ایشانرا

ایشانرا نیکی آفریده فالقصور من المناجات انه ینفع لاهل الکرم ان یزجوا
 الجرمین المنکسرین و لهذا قال اول کسی علم بفقهین برجامه و انگشتی در دست
 نهاد چشید بود گفتندش چاهمه زینت و ارایش را بچید دادی و فضیلت
 بسكون التاء مبتداء راست راست خبره و الجملة حالیه بمعنی و لطلال
 ان الفضیلة لطرف الیهمی گفت راست را راستی بالباء المصدری
 تمامت **قطعه** فریدون گفت نقاشان چین را ای امر هم که پیر آمون
 مراد فی پیر امن و کلاهما بالباء الفارسی بمعنی هو الا الشیء چراگاهش بطلق
 علی معنیین بالترک او باغ و قوه او بدوزند مضارع من دوختن بدان
 جمع بد را نیکی دار ای مرد میسر از بضم الهاء و قد مر بیان مرتبین که نیکان
 خود بزرگ و نیکی روزند بجز فی النظم بالا بجز فی غیره و الا فالنقدیر
 بزرگانند و نیکی روزانند **حکمت** بزرگ بباء الوحدة و گفتند مقوله القول
 هذا اخذ با چندین فضیلت که دست راست دارد خاتم چادر در دست
 چپ میکند گفت فاعلی ضمیر بزرگ ندانند و بعض النسخ ندانستی که با هم
 فضل محروم باشند **بیت** انکه حظ باطاء المهملة والطاء المشددة بمعنی النصیب
 اوید و روزی بمعنی رزق و بخت ای دولت یا فضیلت می دهد یا بخت
 و لا یجمعها فی شخص **حکمت** نصیحت بادشاهان المصدرا مضاف الی
 مفعولم گفتی مستم کسی راست که بیم ای خوف سر ندارد یا اغید
مثنوی موحدا اسم فاعل فی التوحید چه در پای بزی خطا من ز بختی در
 آخر الضمیر للوزن و موضع پای چه شمشیر مندی نهی بکسرین و یا الخطا

حکمت که بگوید او که سر ندارد و
 خاتم که بگوید او که سر ندارد و
 خاتم که بگوید او که سر ندارد و

المبجحة

بر سرش

ای تمامش و باین یعنی لا قدر عند اللال اصلا ولا مبالاة له من السيف قطعا
 امید و هر است بکسر الهاء و فتح الراء و السين المهملين اسم بالتركه قورقو
 ومن قال انه اسم مصدر رای هر اسیدن بمعنی ترسیدن فقد نقول الضمیر
 راجع الی الموقد نباشد ز کس بل رجاء و خوفه من الله تعالى بمرت
 بحذف الف این فی اللفظ للوزن و فی الخط للتحقیف بنیاد و جید
بسن حکمت یاد پناه مبتداء از بهر دفع ستمکار است خبره
 فان له قوة قاهرة یدفعهم بها و یجبر مبتداء او عطف علی بادشاه برای خون روا
 خبره او عطف علی الخبر فایه یاخذ الذین یقتلون الناس و یجرحونهم و قاصی محض
 جوی وصف ترکیبی مضاف الی طاران ای برید اصلاح السراق و کلیم است
 مقدرة فی الموضعین و انما حذف لقاعدة الاسماء و من لم یعرف
 القاعدة قال و الاربطة محذوفه ای مصلحت جوی طاران است هرگز
 و خصم بکسر الیم راضی پیش قاضی نروند ای الخصمان اللذان هما راضیان
 باحقی لا یدعهم ان الی القاضی المحضومه و فی بعض النسخ هرگز و خصم بکون
 الیم از پیش قاضی راضی نروند و یؤید الاول قوله **قطع** جوی مثل
 ثمن المبیع و بدل الاجارة و غیرهما معا بیه ای علی وجه البقیان داخل که
 می بیايد داد ای بجهت اداؤه الی من له الحق بلطف به ای اداؤه رز
 باللطف اولی که بچکن آوری بالیاء المصدری و دلتنکی عطف علی و الیاء
 کذلک ای من اداؤه بهما و من لم یعرف المعنی المراد قال بیاء اللطاف و آوری
 و دلتنکی و قال و قد یقال معناه بلطف به که بچکن آوری دادی و دلتنکی

القطع الشق و القطع و منه الطار
 ای القطار التارق حقیقة شیمی
 لقطع الثوب سقیة عند بزرگتیه
 الدراهم و الدنانیر
 سید علی

دادی

دادی بالیائین المصدرین الداخلین علی الوصفین التکیبیین فیهما خراج
 اگر نگذار دای لایبودی به کسی فاعله بطیب نفس الطیبة بکسر الطاء مصدر
 طاب بفتح از و بستانند مدرسه منکم یعنی مردان سر منکیان و الافراد
 للشر **حکمت** هم کس را دندان بر شنی کنند بضم الکاف العری لفظ
 فارسی بمعنی غیر القصارم ای الکلیل ثم اطلق علی غیره کالطبع و السن
 بطریق الاستعارة کرد در کافضه را بشیرینی **بیت** قاضی که بر شون
 بخورد هیچ خیار فیہ لطیفه ثابت کند ای بچکم از بهر نوده بفتح الدال و کون
 الهاء خبریه زار ای المبتدئ لنا حکایات یناسب ذکرها فی هذا الموضع
 و لکن لما شغرت فی شرح کلستان او ردت بعض حکایات فی اثنا البیان
 منعنی منه بعض لطلان قائلان ان الشرع بکون کثیرا یورث الملل و لهذا
 ترکت ایراد حکایات **حکمت** فحیه و نیز از نایکاری بر ابدان نایب
 المقام چه کند که توبه نکند فانه لا رغبه لهما معها و شحنه معروف از مردم
 ازاری اذ لا ولایه له علی الناس **بیت** جوان مبتداء و کسر النون للاحاطة
 کونش نشین و صف ترکیبی بشیر مرد راه خداست بالاضافه خبره
 که پیر خود بکون الدال نتواند ز کونش و برخاست **دیکر** جوان پیش
 و فی بعض النسخ سختی یاید که از شهوت پیر پیرد روی فی الحديث
 القدسی الشارح التائب التارک شهوته لاجلی بمنزله ملائکتی که پیر
 سنت رغبته بکون التائبین را خود آلت بر نمی خیزد **حکمت**
 حکیمی را بر رسیدند که چندین درخت نامور قد بر بیان به عید او قریبا

خبره زار مثل قولهم لاله زار
 و کذا ر یعنی بچکم کت کشته
 ب تین و یقر و علی المکتبة
 سید علی

الراء و

و من فسر معنا و قد ذکره بغير معناه بقوله مشهور و نامدار فقد صار نامور
 في النسيان و الاكثر ان كان قد اقر بوجه است بلند و بر و مند
 قد صح اهل اللغة بالضم و الفتح بمعنى المتمر و القوي و من لم يعرف الحق
 قال و هذا مثل قولهم دو لتمد و حاجتيد و اما زيد الو اول للبا لفة
 في المعنى هذا كلامه على ما ذكره كلام من عند نفسه **طرح** یکی را از اد
 خواند که سرور را که نمره ندارد درین چه حکمت است هذا الجوع سوال
 گفت فاعلم ضیعی یکی را من الاشجار دخلی قد عرفت بمعناه
 بمقتضا و من فسر به بقوله ای و ضیعی فقد ذهب الی و طیفیه و عاده
 من تفسیر اللفظ بغير معناه من عند نفسه معینست و وقتی معلوم هذا
 ليس بکلی بل اکثری گاهی بوجود آن دخل تازه اند و گاهی بعدم آن
 پرموده بالفارسیاتی بالترکی صولش و سرور هیچ ازین چیزی
 نیست فانه لا دخل له و انه لا یفرج علی ما حصل و لا یغتم علما
 ضاع درهم وقت تازه است اذ لا تفاوت له بالآخ
 و الذاهب و این صفت آزاد کانت فانهم لا یعلقون
 بالذنب و لا یبالون بالراح و ما آیه **طرح** تراجم میکند در دل من
 که جمله بی مریون پس از خلیفه بخوابد گذشت در بغداد
 معناه بالترکی خلیفه دن صکره کجسه که بعد از کورت زدست
 تقدیر الکلام کورت زدست بر آید جو غل باس کریم فان جمیع اجزائه
 منتفع به و رت زدست کالاول و من قال یعنی و کورت زدست

فقد شرح المستغنی عن الشرح کما ترک شرح المحتاج الی الشرح و وضع
 متعده نیاید چو سر و باش از اد و اختر الفقر **حکمت** و کس
 مردند بضم الیم و حشر بردند لعدم انتفاعها بما لهما انک داشت
 من المال و خورد و لم ینتفع و انک داشت من العلوم و نکرد
 ای لم یعمل بمقتضی علم **طرح** کس نبیند بحیل فاضل را مریون
 که نه در عیب گفتنش کوشد بالترکی که کورت مریون فاضل بحیل
 که انک عین سو بیک در شمر یعنی ان النجیل و لو کان فاضلا بزمه
 الناس لخلد و من لم يعرف المعنی الصحیح اکثر الکلام بالالفاظ الفارسیه
 اولاً و العربیه ثانیاً و لم یأت بالمعنی المراد و کریمی دو صد کند دارد
 مریون کریش عیبه را فرو پوشد ای کریم بسته عیوبه جدا **خاتمه**
کتاب و من دأب المصنفین انهم قد یذکرون
 فی آخر تألیفاتهم خاتمه یختمون بها کما یذکرون المقدمه فی اولها
 و لما یبلغ المصنّف آخر کتابه یعنون بالخاتمه فقال تمام شد کتاب
 کلستان باعانه الملک المثنان و الله المستعان ای الذی یطلب
 منه العون درین جمله کلام ابتدائی ای فی هذه الابواب الثانیه
 چنانکه رسم عادت مؤلفانست از شرح متقدمان بطریق استعاره
 ای طلب العاریه تلفیقی التلخیص بمعنی للضم و جعل الشیء تابعا لشیء آخر
 نرفت ای لم یقع و المعنی المراد انی ما در جستج ابواب هذا
 الکتاب من اشعار المتقدمین شباهت کما هو عاده المؤلفین

بستیج

یعنی ان جمیع ملا کتاب نتایج فکری و نقاشی اشعاری **بیت**
 که آن بضمین خرقه خویش پیر استن و المراد هو الاصلاح بالرفعة
 یعنی ان هذا الكتاب مثل اللباس الخلق فاصلاحه بضم اشعاره المناسبة
 بالمواضع المتعددة وقد مرّت الاشارة الى ان بعض الاشعار
 العربية والفارسية المذكورة في هذا الكتاب من اشعار
 المصن الصادرة منه قبل تأليف الكتاب از جامه عاریت
 خواستن من الغير غالب کفار سعدی ای اکثر کلامه طرب
 انگیز است وصف ترکیبی و طیبیت آمیز بکسر الطاء قد مر
 قریباً و وصف ترکیبی ایضاً و کونه نظر ان را بدین علت سبب
 اللطائف زبان طعن در از کردد قائلین که مغز مبتدا و کسر
 الزاء للاضافة و ماغ بسكون الغین یهوده بردن ای تضییع
 و دو در جراح کالاولی فی فائده خوردن و تحمل الاذی بلا فائدة
 کار خود مندان نیست خبر مبتدا یعنی اتمم عدو استغنی المصن
 عبثاً و سفاهاً و قالوا ان لبطاً و المشقة لتأليف مثل هذا
 الكتاب لا یصدر عن العقلاء فاشار المصن الاجوابهم بقوله
 ولكن روشن صاحب دلان که روی سخن ای توجیه در ایشانست
 ای مخاطبیه معهم لامع لبطها الحساد بوشیده غانده متعلق
 بقوله برزای روشن ای که در بالضم و التشدید حکام موعظهای
 شافی در مسلک با کسر الخطیط عبارت کشیده است و ملحق ان

برای هم

الامر

الامر كذلك و داروی تلخ نصیحت بالاضافة بشهد طرافت
 بر آمیخته ببتن و جهمه بقوله ناطع مخاطب ملول نسود بالمعظمة
 الصرفة فان الحق مر و از دولت قبول محروم غانده بفتح النون
مشوئی ما نصیحت بجای خود کردیم معناه بالترکیب نصیحتی کند و برنده
 ابلدک اذا عرفت المعنى فلفظ جای بس بفتح و قول مر قال جای معتم
 کام مراراً معتم کام مراراً و زکای بیاء الوحده درین ای فی النصیح
 بسر بفتحین بردیم ای صرفنا الزمان من العرب و اتمناه به کر نیاید
 فاعلم ضمیه نصیحت بکوشش رغبت کن من المستعین بر رسولان
 پیام مراد فی پیغام باشد بس و الواجب علی الرسل هو البلاغ
شعر یا ناظر اقبیه ای الکتاب سل الله رحمة مرهون علی المصنف
 و استغفر عطف علی قوله سل کتابه و شارحه الفقیر و اطلب
 لنفسک من خیر ترید به ای ترید من بعد ذکر ای من بعد ذکر الطلب
 لنفسک اطلب غفرنا لصاحبه اعلم انها الناظر فی شرحی هذا ان
 الشارح الاول قد بذل جهده فی شرحه و ان اخطأ فی مواضع كثيرة وقد
 نبهت علی مواضع لظطأ و او زدت الصواب و بالغت فی رده
 باللطائف لان کلستان موضع الفرج غفر الله له ولی و لساثر
 المسلمین تم شرح کلستان فی خامس شهر رجب الفرد سنة
 سبع و سبعین و تسعمائة فی بلدة مصر حیث علی الافات
 و البلیة
 نم

الحمد لله رب العالمین و الصلوة والسلام علی سیدنا محمد و آله و صحبه اجمعین تم کتاب کلستان بعنوان الکمل الثانی
 عن به عهد الضعیف الفقیر الیهم من محمد علی الله عظماء
 و عن کاتم المسلمین اجمعین

الوقت سيف قاطع المجاهد من جام نفسه العبد يدبر والتدبير
المجاز قنطرة الحفيدة اولى في تحت قباني لا يعرفهم غيرا ما خاب من اسفار وماندم من
من اذني جاره اذ رثه الله واره

وثن بمغنى الله الماضيه وقبجى بمغنى المنكب والفرق بينهما بالقراءة

قوله الكفيل **اعلم** ان الصفات
 الغالبة في الرجال اذا اجريت عليهم موصوفه مؤننه
 لم يخطوا فيها علامة الثانية كالايم والقاضي والوفى والوكيل
 والكفيل والعاشق وفي العاشر يقال للرجل وحى واللمة وحى ولا يقال وصية
 كقولهم فلانة وصية بن فلانة ووكيل فلانة وكفيل فلانة وفلانة عاشق ولا يقال عاشقة
 وفلانة كقولهم يا يقولون امرأة تحت لم يوصى بها وحاشى **فلانة** لان الغالب في هذه الصفات ان تكون للرجال دون
 النساء وكذلك يقال فلانة موزونة وفلانة شريفة ولا يقال شريفة
 النساء كما احتقن في المقام في بعض كتب الادب التي احكمت مبادئها على استعمال العرب ومن انكر فليستع
 كتبنا تحت يدك كما فتنوا بما ذكرنا من اولى ودراية **فلانة** شريفة ولا يقال شريفة
 فلانة كقولهم يا يقولون امرأة تحت لم يوصى بها وحاشى **فلانة** لان الغالب في هذه الصفات ان تكون للرجال دون
 النساء وكذلك يقال فلانة موزونة وفلانة شريفة ولا يقال شريفة
 النساء كما احتقن في المقام في بعض كتب الادب التي احكمت مبادئها على استعمال العرب ومن انكر فليستع

نظم

خبر در اولوردن نظر اول نور

که هر فرعون بر موسی بولینور

بیس ^{نظم} تخفیه تلبیق الیه یا صفیض الوجود ^{صلی} علیه

که هر فرعون بر موسی بولینور